

KRISTIANIA.

og

Hordaland Fylke.

BERETNING OM DEN ØKONOMISKE TILSTAND

i

FEMÅRET 1916—1920.

UTGITT AV

DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

DET STATISTISKE
CENTRALBYRÅ
MINTEN

314(31)
S79

KRISTIANIA.

STEENSKE BOKTRYKKERI JOHANNES BJØRNSTAD

1923.

KRISTIANIA.

— og
Hordaland Fylke

BERETNING OM DEN ØKONOMISKE TILSTAND

i

FEMÅRET 1916—1920.

UTGITT AV
DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

K R I S T I A N I A.
STEENSKE BOKTRYKKERI JOHANNES BJØRNSTAD
1923.

III. Kristiania.

Beretning

om den økonomiske tilstand i Kristiania i femåret
1916—1920.

Beretningen, som er utarbeidet av kommunens statistiske kontor og vedtatt av Kristiania magistrat i påtegningsskrivelse av 10 desember 1921, er oversendt det Statistiske Centralbyrå med påtegning av 12te s. m. fra fylkesmannen i Kristiania.

1. Befolkningsforhold.

Kristiania bys folkmengde er i løpet av femåret 1916—1920 steget med i alt 6 147, mot i forrige femår 10 351 innbyggere. Antallet av innbyggere ved utgangen av hvert enkelt år utgjorde ifølge folketellingene :

Pr. 31 desember.	Mannkjønn.	Kvinnekjønn.	I alt	Tilvekst	
				i alt.	pro mille.
1915	116 022	138 753	254 775	4 034	16.09
1916	117 452	139 759	257 211	2 436	9.56
1917	118 084	141 357	259 441	2 230	8.63
1918	118 062	140 637	258 699	÷ 742	÷ 2.86
1919	118 779	141 934	260 713	2 014	7.79
1920	118 373	142 549	260 922	209	0.80

Se for øvrig Kristiania kommunes statistiske årbok for 1919, tabell nr. 23.
Folkmengdens bevegelse i hvert av periodens år ses nærmere av følgende tabell :

År.	Antall ektevigslar.		Antall registrerte levendefødte.	Antall døde.	Antall personer utvandret til oversjøiske steder.
	I alt.	Derav hjemmehørende i Kristiania.			
1916	3 440	2 293	5 303	3 317	840
1917	3 530	2 387	5 278	3 054	768
1918	3 848	2 624	5 162	3 872	445
1919	2 750	1 939	4 682	3 148	974
1920	3 198	2 251	5 511	3 057	1 027

Det vil herav ses at antallet av vigslar kulminerte i 1918, og at tallet senere har vært meget lavere. Dette forhold skyldes den nye ekteskapslovs ikrafttreden pr. 1 januar 1919, idet mange ønskte å undgå de skjerpede bestemmelser ved å fremskynde tidspunktet for giftermålet.

Antallet av fødsler er inntill 1919 stadig gått tilbake både absolutt og relativt. Året 1920 viser derimot en ganske betydelig stigning. Dødeligheten, som i forrige femårsperiode var 13.01 pro mille, er gått tilbake til gjennomsnittlig 12.71 pro mille i inneværende femårsperiode, til tross for de abnormt mange dødsfall i 1918 på grunn av spanskesyken.

Utvandringen til oversjøiske steder, som under krigen stadig avtok, er etter øket til omrent samme omfang som de nærmeste år før krigen. Fødsels- og innvandringsoverskudd vil ses av følgende tabell:

År.	Fødselsoverskudd.	Innvandringsoverskudd.	Tilsammen.
1916	1 986	450	2 436
1917	2 224	6	2 230
1918	1 290	÷ 2 032	÷ 742
1919	1 534	480	2 014
1920	2 454	÷ 2 245	209

Det bemerkes at der i femåret er anmeldt til folkeregistret som innflyttet til byen i alt 115 675 og som utflyttet 64 430, hvorav 4 054 personer utvandret til oversjøiske steder. Disse tall svarte for perioden 1911—1915 henholdsvis til 72 297, 59 161 og 4 705. Disse tall gir dog erfaringmessig et altfor høyt innvandringsoverskudd, idet opgavene over inn- og utflytning til og fra byen fremdeles har vært mangelfull, således som i tidligere beretninger nevnt.

2. Industri.

a) Fabrikkinndustrien.

De tre krigsårene 1916—1918 må alt i alt betegnes som gunstige for vår industriens utvikling. Riktig nok var der særlig i 1917 store vanskeligheter med å skaffe råstoff da de mange handelsrestriksjoner, den skjerpede blokade og den derav følgende fraktstigning la uhørte hindringer i veien herfor. De industri-grener som var mest avhengige av kull og petroleum var særlig vanskelig stillet. Men på den annen side var konkurransen fra utlandets side minimal, og etter-spørselen etter norske varer var som følge herav sterkt, kjøpeevnen likeså.

De høye kullpriser har medført at man i stigende grad har søkt å nyttiggjøre våre egne kraftkilder ved utbygning, likesom det rummelige pengemarkedet og den almindelig rådende optimisme har utløst sig i dannelse av mange nye industrieforetagender og utvidelse av eldre. Krigsforholdene har bidratt til at vi i stigende grad har gjort oss uavhengig av utlandet, likesom endel bedrifter, som tidligere indehaddes av utlendinger nu er kommet på norske hender.

Denne industrielle ekspansjon blev dog bratt avbrutt etter krigens opphør. Den forsterke import av ferdige varer fra utlandet og de abnorme valutaforholdet som særlig har begunstiget de tyske fabrikker betegner nu en alvorlig fare for vår industri. Hertil kommer den sociale uro som markbart har tiltatt etter krigen, og som særlig har gitt seg utslag i et nedsatt arbeidstempo og i voksende krav på delaktighet i bearfistenes utbytte og ledelse.

Et lite lyspunkt i stillingen er den omstendighet at vår lave valuta muliggjør rimelige priser for vår eksportindustri, men i det hele må man si at vår industriens stilling ved utgangen av femåret er ganske urovekkende.

Ifølge fabrikkinspektørenes årsberetninger henlå der under Kristiania stedlige fabriktilsyn ved femårets begynnelse 940 industrielle bedrifter med en samlet arbeidsstyrke av 30 700 personer. Utviklingen for hvert år ses av følgende tabell :

Ved utgangen av året	Antall bedrifter.	Antall arbeidere pr. 31 desember.			Motorenes	
		Menn.	Kvinner.	I alt.	antall.	hestekrefter.
1916	996	20 573	11 843	32 416	324	41 675
1917	913	18 604	11 269	29 873	¹⁾ 134	31 024
1918	882	17 825	10 464	28 289	131	28 996
1919	899	19 219	10 748	29 967	134	30 547
1920 . . . . , . . .	886	17 955	10 278	28 233	139	33 108

¹⁾ Fra og med 1917 innbefatter denne rubrikk bare motorer for vann og damp samt eksplosjonsmaskiner.

Idet man for mer detaljerte opplysninger angående de enkelte industrigruppers utvikling må henvise til fabrikkinspektørenes årsberetninger og „Statistisk Årbok for Kristiania By“, skal man i det følgende meddele endel almindelige opplysninger om enkelte av de viktigere industrier og de forhold under hvilke de i det her omhandlede femår har arbeidet. Herom kan også for mer detaljerte opplysninger til dels henvises til Kristiania Børskomités årsberetninger.

D e m e k a n i s k e v e r k s t e d e r.

Verkstedsindustrien, som i årene 1911—1915 kunde glæde sig over adskillig fremgang, har også i femåret 1916—1920 vært i rask utvikling, takket være den sterke efterspørsel og de stigende priser krigskonjunkturen medførte.

Til en begynnelse inntrådte der selvfølgelig også i denne branche nogen forvirring, og enkelte verksteder hadde også i de første krigsår vanskeligheter — og led til dels betydelige tap på eldre kontrakter. Imidlertid opveiedes disse forhold snart av den almindelige oppgang.

Der har i femårsperioden vært fullt op av arbeide. De eldre verksteder er utvidet, og en rekke nye er kommet til, og spesielt i årene 1917, 1918 og 1919 tjente disse meget bra.

Imidlertid meldte også vanskelighetene sig med stigende styrke. Det blev vanskeligere og vanskeligere å få materialer og brensel, og prisene steg voldsomt. Også arbeiderforholdene blev stadig forverret. Tilgangen på fagarbeidere var altfor knapp, og lønnskravene steg så å si fra dag til dag og nådde til slutt en høide som gjorde det meget tungt for verkstedene å arbeide. Allerede i 1916 blev arbeiderne ved voldgiftsdom tilkjent store fordeler, og senere opnådde de stadig større innrømmelser, høiere lønn, kortere arbeidstid og lengere ferier. Denne utvikling kulminerte med voldgiftsdommen av 22 juni 1920, og det er i verksteds-kretser en enstemmig opfatning at denne utvikling har en vesentlig del av skylden for den depresjon som allerede i slutten av 1920 begynte å melde seg, og som synes å skulle bli skjebnesvanger.

S k i b s b y g g e r i e n e har forholdsvis lengst nydt godt av de gode tider, idet de under krigen har sikret sig en rekke nybygningskontrakter som har bragt dem fortjeneste og opveiet de tap de led i krigens første tid på eldre kontrakter.

Efter krigen slutt har den utenlandske konkurransen etter meldt sig med stigende styrke, og spesielt er konkurransen fra Tyskland meget hård, særlig på grunn av valutafordelingene. Da der ikke er truffet foranstaltninger fra det offentliges side for å beskytte landets industri mot denne konkurransen, og da forbrukerne, derunder også stat og kommuner, viser liten tilbøyelighet til å begunstige norsk industri, er fremtidsutsiktene ved utgangen av 1920 alt annet enn lyse.

Innen d e n e l e k t r i s k e i n d u s t r i har omrent de samme forhold gjort sig gjeldende som for de mekaniske verksteder.

Under krigen var der fullt op av arbeide til gode priser, men det var ofte vanskelig å skaffe råstoffer, og arbeiderforholdene blev også mer og mer vanskelige og var ved utgangen av femårsperioden sådanne at de tyngst sterkt på de fleste

bedrifter. Dette var så meget mere følelig innen denne branche som konkurransen fra Tyskland meget tig blev gjenoptatt etter krigens avslutning og etterhånden er blitt meget trykkende for de norske produsenter av elektriske artikler.

Teglstensindustrien.

Efter Bergensbranden var der en kortvarig stigning i teglstensprisene, men senere har de stort sett vært fallende helt til 1920. På grunn av den ringe byggevirksomhet er produksjonen blitt innskrenket i 1916 til ca. 70 pct. og i 1917 til ca. 30 pct. av den vanlige kapasitet. Arbeidsforholdene har vært fortvilede, stadig stigende lønninger og fallende arbeidsintensitet.

I august 1918 blev der fastsatt maksimalpriser, som ikke levnet fabrikkene nogen fortjeneste. Disse forhold har bevirket at 5 verker i Kristiania og Aker nu er blitt nedrevet. Mens her for endel år siden var ca. 30 verker, er her nu bare 9 tilbake.

Ester krigen har forholdene bedret sig noget. Maksimalprisene blev ophevet i 1920 og etterfulgtes av en høist påkrevet prisforhøielse på taksten. Efterspørseren har bedret sig slik at de gjenværende verker har fått avsetning for omtrent hele sin produksjon; der har endog vært mangel på taksten. Men arbeidsforholdene er fremdeles yderst vanskelige. Særlig volder innførelsen av 8-timers dagen forholdsvis større vanskeligheter i teglstensindustrien enn i andre industrigrener på grunn av den korte sesong, nemlig fra mai til september.

Produksjonen er i 1920 blitt hemmet av veirforholdene, og det er å forutse at efterspørseren etter taksten i den nærmeste tid fremover ikke vil kunne dekkes av de igangværende verker, særlig hvis byggevirksomheten i nogen grad skulde ta sig op.

Spiker- og trådstiftfabrikken

led i de tre krigsår 1916—1918 under mangel på råvarer. Eksporten gikk ned til et minimum, men dette blev til dels opveiet av et øket innenlandsk forbruk. Driftsresultatet har vært vekslende, men var særlig i 1918 magert da forholdet mellom de høie produksjonskostninger og de statsregulerete salgspriser ikke levnet fabrikkene synderlig fortjeneste.

1919 var et dårlig år med synkende salgspriser (regulert av jernmarkedet) og en voldsom forhøielse av arbeidslønnen. I 1920 gjorde de samme forhold sig gjeldende, og hertil kom en følelig mangel på faglærte arbeidere.

Eksporten er etter krigen kommet noget op, men er blitt hemmet av pengevanskeligheter på de oversjøiske markeder. Den utenlandske konkurransen begynte for øvrig merkbart å gjøre sig gjeldende.

Tekstilindustrien.

Bomullsvarefabrikken e. I 1916 og 1917 var der sterk efterspørsel etter norske bomullsvarer på grunn av den knappe import av ferdige stoffer. Imidlertid var det vanskelig for fabrikken å holde produksjonen oppe da de manglet bomullsgarn og farvestoffer. Særlig store blev disse vanskeligheter etter Amerikas inntreden i krigen og etter at importavtalen med England ble oppsagt. I løpet av 1917 ble derfor iverksatt betydelige driftsinnskrenkninger. Til tross for dette var der den hele tid mangel på arbeidskraft.

På grunn av den sterke prisstigning på de ferdige produkter må det økonomiske resultat i disse to år sies å ha vært godt, særlig fordi de fleste fabrikker for råvarenes vedkommende enda satt inne med eldre billig innkjøpte beholdninger.

Men i 1918 ebbet beholdningene av råvarer ut. De fleste spinnerier og veverier måtte utover sommeren innstille driften, og der ble gjennemført rasjonering av råstoffer. Amerikaoverenskomsten begynte først utover høsten å gjøre sig gjeldende.

Efter krigen har forholdene vært vanskelige. Den veldige import av ferdige varer, særlig i 1919, har bevirket en voldsom nedgang i omsetningen av norske produkter. Eksportforbudet har hindret reeksport av våre altfor store beholdninger. Når hertil kommer det sterke prisfall ved periodens slutning samt prisregulering og sterkt økte arbeidslønninger, så vil det innses at utsiktene for denne industri er yderst mørke.

Fabrikken nedsatte i oktober 1920 produksjonen med 30 pct.

Ullvarefabrikken e. Året 1916 gav alt i alt et tilfredsstillende utbytte. Der var sterk efterspørsel etter norske ullvarer, og prisene holdt sig godt oppe. Tilførselen av ull fra Sydamerika var rikelig, men der hersket mangel på farvestoffer.

I 1917 blev der fullstendig stans i ulltilførselen, hvorfor man måtte basere sig på innenlandske råmaterialer, hvilket bevirket en sterk fordyrelse av disse. Mangelen på anilinfarver var fremdeles sterk og resulterte til dels i en omlegning av produksjonen. Disse forhold vedvarte også i 1918, så man i januar måtte gå til en almindelig rasjonering av innenlandske ullmaterialer. Farvestoffer fikk man dog noget rikeligere av, i hvert fall surrogater. De forhåpninger man nærte til Amerikaoverenskomsten blev ikke opfylt.

I 1919 kom importen i gang igjen; men for øvrig begynte forholdene å bli vanskeligere. Den store import av ferdige varer, dumping fra utlandets side, eksportforbudet og det almindelig prisfall bevirket at også ullvarefabrikken i løpet av 1920 måtte innskrenke driften, til dels gjennem opsigelse av arbeidere, men hovedsakelig gjennem forkortelse av arbeidstiden.

Arbeidsforholdene har gjennem hele femårsperioden vært rolige. I de første 4 år var der mangel på arbeidskraft; men i 1920 bedret dette forhold sig noget.

Fiskegarnfabrikken e har også i likhet med de øvrige tekstilfabrikker lidt under de vanskelige importforhold som opstod under krigen. Av

den grunn blev der utover året 1917 iverksatt innskrenkninger i driften og til dels stans. Efterspørselen etter fiskeredskap var i 1916 og i begynnelsen av 1917 sterkt, men avtok betydelig i slutten av dette år på grunn av de vanskelige forhold som da inntrådte før fiskeriene. De viktigste faktorer som spilte inn var oljemangelen og de enorme kullpriser.

I 1918 blev der fullstendig stans i råstofftilførselen, og den kom først i gang igjen utover høsten, noget etter at Amerikaoverenskomsten var trådt i kraft.

Som en følge av denne industris avhengighet av fiskerinæringen har forholdene etter krigen vært yderst vanskelige. De dårlige avsetningsforhold for våre fiskeriprodukter og fiskernes store driftsomkostninger har bevirket at efterspørselen etter redskap har vært yderst ringe. Hertil kommer at utgiftene til arbeidslønninger stadig har steget, i 1919 med hele 60 pct. Samtlige fabrikker har derfor måttet stanse driften, og utsiktene for en snarlig gjenoptagelse er meget ringe.

Konfeksjonsindustrien.

Til tross for den svære prisstigning på konfeksjon betinget av de økte råstoffpriser og stigende arbeidslønn har dog efterspørselen i 1916 vært stor; men den stoppet opp i 1917. Tilgangen på råstoff har vært yderst liten, særlig på grunn av Englands licensnektelser; Amerikaoverenskomsten i 1918 medførte ingen synnerlig bedring i forholdet. Fabrikkene måtte derfor etter påbud fra Industri-forsyningsdepartementet drive med innskrenket arbeidstid.

Fra slutten av 1918 til sommeren 1920 har efterspørselen til tross for de høye priser vært stor. Tilførselen av stoffer og førsaker har vært rikelig, så lagrene etterhvert er fylt. Sommeren 1920 inntrådte der en fullstendig stagnasjon i omsetningen. En viktig årsak hertil er det almindelige prisfall, som har bevirket at publikum har utsatt sine innkjøp. Kjøpeevnen er også merkbart avtatt, vesentlig på grunn av driftsinnskrenkingene og arbeidsløsheten. Bevegelsen for øket sparsomhet og minsket forbruk tør også ha gjort sitt.

Fabrikkene sitter derfor nu inne med store lagere som må realiseres til tapbringende priser, samtidig som konkurransen fra Tyskland, særlig på damekonfeksjonens område, er meget følelig. De norske konfeksjonsfabrikker gjennemgår derfor ved utløpet av femåret en kritisk periode.

Skotøifabrikken.

Skotøiindustrien har i femåret arbeidet under skiftende, men i det store og hele gode vilkår. Råmaterialene steg sterkt i pris under krigen; en medvirkende årsak var her at vår eksport av huder for sent ble stoppet; men til tross herfor hadde fabrikkene i denne tid god fortjeneste da konkurransen utenfra var minimal.

Men våren 1919 kom det billige amerikanske skotøi på markedet, og det så en tid mørkt ut for de norske fabrikker, som den gang satt inne med dyre råstoff-innkjøp fra det innenlandske marked. Imidlertid blev der i den nærmeste tid fremover gjort fordelaktige råvareinnkjøp i Amerika, og fabrikkene kunde snart levere skotøi til priser som lå under verdensmarkedets.

I 1920 har dollarkursen og de høie priser umuliggjort innkjøp av råstoff i Amerika; man har derfor kun vært henvist til det innenlandske marked. Allikevel er det norske skotøi billig og forholdsvis lett selgelig; men man påtenker allikevel å innskrenke produksjonen da der i den senere tid til tross for den høie kurs er innkjøpt en mengde amerikansk skotøi, så lagrene nu er overfylt. Man kan derfor kun vente ringe avsetning i den nærmeste fremtid. Det økonomiske utbytte i 1920 er dårlig, vesentlig som en følge av de enormt stigende utgifter til arbeidslønn.

Ølbryggeriene.

Omsetningen var stigende inntil juni 1917, da der blev innført forbud mot tilvirkning av øl med over $2\frac{1}{2}$ volumprosent alkoholinnhold. Dette påbud reduserte bryggerienes omsetning med ca. 50 pct. av den tidligere.

I april 1919 blev tilvirkning av pilsener- og bayerøl (skattekasse II) etter frigitt, mens bokkøl (skattekasse III) kun måtte tilvirkes til eksport. I april 1920 blev også dette forbud ophøvet.

Til tross for disse restriksjoner samt råstoffvanskeligheter og stigende utgifter til arbeidslønn har bryggeriene i inneværende femår gitt et tilfredsstillende økonomisk utbytte.

Tobaksfabrikene.

I 1916 hadde fabrikkene en rekordomsetning, på grunn av det økte behov og vanskeligheter med import av fabrikater. Årene 1917 og 1918 karakteriseres ved de yderst vanskelige importforhold; der kom bare små partier til eventyrlige priser, vesentlig fra Holland, så der hersket i et års tid likefrem mangel på røke- og skråtabakk. Først i slutningen av 1919 kan forholdene betegnes som normale. Ved periodens utgang er alle lagere overfylt med importvarer, og fabrikkene ligger i skarp konkurranse med de utenlandske merker.

Der er ved Kristiania tollsted fortollet følgende kvanta tobakksblad og karotter:

I 1916 1 835 146 kg., i 1917 1 853 000 kg., i 1918 930 000 kg., i 1919
4 187 515 kg., i 1920 2 454 279 kg.

Mølleindustrien

har i femårsperioden 1916—1920 vært sterkt influert av verdenskrigen. Mens tilførslene av korn til landet i 1916 ennu var ganske gode, gikk de sterkt tilbake i 1917 og 1918 på grunn av de vanskeligheter av forskjellig art som etterhånden opstod på grunn av krigen. I disse år, i hvilke forbruket av melvarer var rasjonert, hadde møllene yderst lite å gjøre. Høsten 1917 blev der innført monopoli for Staten for innførsel av korn og mel, og denne ordning står fremdeles ved makt. Møllene formaler det korn Staten overlater dem etter særlig kontrakt og omsetter melet. Efter krigens ophør er tilførslene av korn etterhånden atter kommet i normal gjenge, og møllene har igjen fått bedre beskjeftegelse.

Bjølsen Valsemølle har i året 1919 fullført utvidelsen av sin hvetemølle, som før formalte 700 sekker à 100 kg. i døgnet, til 1 400 sekker i døgnet.

M a r g a r i n f a b r i k k e n e .

Antallet av fabrikker er uforandret, 3, hvorav den ene dog ligger i Aker, men har kontor her i byen.

Produksjonen har i femåret til tross for en tilbakegang i rasjoneringstiden allikevel øket litt, vesentlig på grunn av de høie priser og den knappe tilgang på natursmør. Landets samlede produksjon androg til gjennomsnittlig ca. 30 millioner kg. pr. år. Eksporten er praktisk talt ophørt.

I året 1918 og første halvdel av 1919 blev der som råstoff vesentlig anvendt herdet fett fremstillet av norske fiskeoljer med tilsetning av importerte vegetabiliske oljer, men så snart importen etter blev fri gikk man tilbake til anwendungen av de vanlige råstoffer, oleomargarin, nøytral lard, kokos, arachid og cottonolje, for å kunne fremstille best mulige kvaliteter. Det økonomiske utbyttet sies gjennengående å være tilfredsstillende.

M i n e r a l v a n n f a b r i k k e n e .

Mens året 1916 var et middelsår hvad det økonomiske utbytte angikk, må hele resten av perioden sies å ha vært en vanskelig tid for mineralvannfabrikkene.

I 1917 og 1918 blev der av det offentlige påbudt innskrenkning i produksjonen av hensyn til de knappe sukkerbeholdninger; omsetningen gikk for øvrig stadig tilbake som en følge av at efterspørselen etter selters, soda o. l. under brennevinsforbudet er minsket.

De etter krigen innførte arbeidsreformer, 8 timers-dagen, feriebestemmelser m. v., har i denne industri, som i utpreget grad er sesongforretning, medført særlig store vanskeligheter. Året 1920 må derfor karakteriseres som et dårlig år.

C h o k o l a d e f a b r i k k e n e

har i perioden arbeidet under sterkt veksrende betingelser. Forbruket av chokolade og kakaopulver er steget sterkt. Imidlertid har fabrikasjonen delvis vært begrenset ved rasjonering av fabrikkenes sukkerforbruk.

Norges innførsel av kakaobønner (denne industris viktigste råprodukt) beløp sig i 1916 til 1 946 396 kg. og var i 1920 3 392 367 kg.

Antallet av chokoladefabrikker har i femårsperioden steget fra fire til fem.

S å p e i n d u s t r i e n .

Krigen og de dermed følgende hjemlige kriseforanstaltninger tillikemed stadige arbeidsvanskeligheter gjorde femårsperioden 1916 – 1920 til en yderst vanskelig tid for denne industri. Ved hjelp av overenskomst med de allierte makter om

import av råstoffer og takket være den omstendighet at landet sågodtsom den hele tid var forholdsvis rikelig forsynt med fett, lykkes det imidlertid med mindre avbrytelser å holde fabrikasjonen gående, og der var aldrig nogen mangel på såpe.

På grunn av råmaterialenes stigning og de stadig høiere arbeidslønninger måtte såpeprisene forhøies, men dog ikke på langt nær i samme grad som i nabolandene og annensteds.

I enkelte av krigsårene var importen av såpe fra utlandet meget liten, men i de siste par år har der funnet sted en stor import av utenlandsk såpe, hvilket meget er å beklage da de innenlandske fabrikker helt ut kan tilfredsstille behovet.

b) Håndverkets.

Fra Kristiania Håndverks- og Industriforening har man mottatt følgende innberetning:

Driftsvilkårene for håndverksnæringen har i femåret 1916—1920 vært meget gode. Omsetningen har for de fleste håndverksfags vedkommende vært betydelig større enn nogensinde tidligere og tilgangen på arbeide større enn man har kunnet overkomme å utføre. Håndverksbedriftene må gjennemgående sies å ha gått styrket ut av perioden, og verkstedene har i stor utstrekning benyttet anledningen til å skaffe sig godt verktøi og moderne spesialmaskiner.

De store formuer som ble skapt under krigen og den voksende velstand innen befolkningen bidrog sitt til å skaffe håndverket mange og store oppgaver, hvor man uten hensyn til omkostninger kunde heve kravene til produktenes kunstneriske og håndverksmessige utførelse. Der var med andre ord mange betingelser for å skape en blomstringstid for norsk kunsthåndverk. Naar dette ikke blev tilfelle, og når håndverkets dyktighetsstandpunkt ikke i vesentlig grad er hevet under perioden, skyldes dette de mange vanskeligheter man måtte kjempe med i krigsårene, og hvorav i første rekke må nevnes vanskelighetene med anskaffelse av materialer og rekvister, manglende arbeidshjelp, nedsett leveringsdyktighet og først og frømst det usunde spor hvori arbeidslivet i krigsårene var kommet inn.

Høikonjunkturen i forbindelse med den altfor knappe tilgang på faglært hjelp lokket bedriftene til å overby hverandre i konkurransen om arbeidskraften, med uavlatelige forandringer i arbeidsstokken til følge. Håndverkssvennene blev i ikke liten utstrekning trukket over til industrien, særlig til de mange industrielle nyanlegg utenbys, som bød dem langt bedre betingelser, og ungdommen foretrakk tilfeldige jobber og annet ulært arbeide, fremfor å binde seg til en på forhånd fastsatt læretid. Samtidig har tilgangen på arbeidshjelp fra småbyene og fra utlandet vært hemmet av den store bolignød.

Avgrykt for å miste folk har derfor arbeidsgiverne stadig måttet slå av på fordringene til disiplin, flid og orden og har måttet lukke øinene for skoft, for drikk på arbeidssstedet osv. Disse forhold har virket sterkt demoralisende og nedsett arbeidstempoet i en uhyggelig grad, hvilket i forbindelse med de høie arbeidslønninger og materialpriser har gjort alt håndverksarbeide uforholdsmessig

dyrt. Demoralisasjonen har vært særlig fremtredende innen bygningsfagene, hvor arbeiderne ikke er knyttet til faste verksteder, men er fordelt på skiftende arbeidsplasser ute i byen, og hvor de ikke kan undergis nogen effektiv kontroll.

Disse forhold bidrog sitt til at byggevirksomheten stagnerte tross den herskende bolignød, og til at byens leiegårder forfalt, idet huseierne ikke syntes å ha råd til å foreta nødvendig vedlikeholdsarbeide.

På grunn av de store vanskeligheter med anskaffelse av råstoffer og materialer er der innen endel håndverksgrupper dannet innkjøpslag til felles innkjøp av materialer, en ordning som har virket meget tilfredsstillende.

For å sikre håndverksfagene den nødvendige rekruttering er der fra organisasjonenes side utfoldet en meget livlig virksomhet, og man har bl. a. ofret meget arbeide på opprettelse og organisasjon av forskoler for håndverkslærlinger. Der er nu i alt opprettet 9 forskoler og 2 fagskoler, foruten at man i 1920 fikk bevilgning til igangsettelse av 7 nye forskoler, som imidlertid ikke er kommet i gang på grunn av mangel på lokaler.

I det store og hele tatt har det norske håndverk ikke undergått nogen gjennemgripende forandring i krigsårene og for så vidt heller ikke i de siste 10 — 15 år. Håndverkets arbeidsmetoder er selvsagt forbedret, men produksjonens art og omfang og håndverkets virkefelt og samfunnsgjørelser er stort sett de samme som før. I motsetning til industrien kan nevnes at tendensen således ikke er gått i retning av en koncentrering av større virksomheter med stigende arbeiderantall. Heller ikke har den moderne arbeidsdeling i så stor utstrekning som i utlandet forandret det norske håndverks utvikling, likesom der her ikke er gjennemført en så vidtgående spesialisering som annensteds.

Allerede i begynnelsen av året 1920 merket man de første tegn til omslag i tidene, og i siste halvår viste der sig merkbar tilbakegang i publikums kjøpsevne.

For øvrig skal man henvise til vedlagte oplysninger for de enkelte håndverksfags vedkommende.

Bakeribriften har under og etter krigen stått i rasjoneringens tegn, idet priser og vekter på brødvarer såvelsom på mel har vært underlagt myndighetenes bestemmelse.

Arbeidsforholdene har vært vanskelige, og der har hvilt en truende usikkerhet over arbeidsmarkedet, med stadig stigende krav på høiere lønninger.

Driftsomkostningene har nådd en uanet høiße.

Omsetningsforholdene har, inntil nedgangstiden meldte sig, vært gode, men utsiktene for den nærmeste fremtid er ikke meget lyse, idet driftsomkostningene ikke står i et rimelig forhold til de knapt avsatte utsalgspriser på bakernes produkter.

Barber-, frisør- og parrykkmakkermestrenes forening meddeler at medlemmenes antall har vært det samme, omkring 130.

Prisene er i perioden gått noget op; dog har de forholdsvis ikke på langt nær fulgt stigningen for lønninger og øvrige utgiftsposter. Arbeidstiden er i samme tidsrum nedsatt til 8 timer pr. dag, hvilket anses å være for lite for

deres fag. Nedgangstiden begynner å bli ganske følelig, og utsiktene ser ikke lyse ut for den første tid fremover.

Kristiania boktrykkerforening omfattet i 1916 39 firmaer og teller nu 43 firmaer med tilsammen 63 medlemmer.

Året 1920 bevilget stat og kommune tilsammen vel 30 000 kroner til igangsettelse av en forskole for faget etter andragende fra foreningen. Forskolen er ennå ikke kommet i gang da den mangler lokale.

Fra september 1920 begynte tilgangen på arbeide, som under krigsårene til sine tider hadde vært rent overveldende, å minke, og den er for øjeblikket meget liten, dels på grunn av de høye trykningsomkostninger, dels på grunn av skarp konkurrans fra utlandet. Den ledige arbeidskraft utgjør idag (5 februar 1921) 101 mannlige og 56 kvinnelige. I den travle tid led bedriftene innen faget meget under mangel på arbeidskraft.

Kristiania bokbindermestres forening er i femårsperioden gått frem på en meget tilfredsstillende måte. Den rundelige tilgang på arbeide har satt de fleste mestre i stand til å kjøpe moderne maskiner og i det hele tatt innrette sine verksteder på en sådan måte at de nu må betegnes som solide foretagender.

Blikkenslagermestrenes gruppe meddeler at gruppens medlemsantall har utviklet sig jevnt i femåret 1916—20, og at der for tiden kun finnes ganske få av fagets utøvere i byen som ikke har sluttet sig til foreningen.

For tiden er der visstnok mangel på arbeide, og de fleste verksteder går med innskrenket drift; dog håper man litt bedring, ialfall med reparasjoner utover våren og sommeren 1921.

Byggsnekkermestrene har i femåret 1916—20 hatt en god periode, med rikelig tilgang på arbeide, men med utilstrekkelig arbeidskraft.

Fagets utvikling er på grunn av de høye arbeidsutgifter nu stagnert, og utsiktene for arbeide i den nærmeste fremtid er smaa.

Feiermestrenes forening meddeler: Den forløpne femårsperiode har vesentlig vært optatt med forhandlinger om spørsmålet kommunalt feiervesen, som etablertes her 1 januar 1920. Imidlertid hefter der så mange både lovmessige og administrative mangler ved denne „reform“ at dersom der ikke i nærmeste fremtid kan opnås en mere tilfredsstillende ordning, må denne reform betegnes som en ulykke, som vil medføre en yderligere stagnasjon og tilbakegang for faget.

Forgyllerfaget har i femårsperioden hatt en god fremgang; men for tiden er dog stillingen dårlig da arbeidsledigheten har bevirket at endel svenner er uten arbeide i faget og andre er gått over til annen beskjæftigelse.

Gipsmakernes gruppe meddeler at den i femåret ikke har fått nogen tilvekst av medlemmer. Der har i det store og hele vært rikelig tilgang på arbeide, særlig av finere utstyrssarbeide. For tiden er der lite arbeide i faget, og utsiktene er ikke gode.

Garvermestrenes gruppe har i hele perioden hatt 7 medlemmer. Nye garverier er ikke startet, men mange nye kostbare maskiner er installert i

bedriftene. I 1916 sluttet garverne ved sin landsorganisasjon den sterkt forpliktende overenskomst med England for å avhjelpe den store mangel på råvarer og garvestoffer. I 1918 blev Lærcentralen oprettet, hvis vesentlige oppgave var å fordele de disponible råstoffer mellom landets garverier.

Prisen på råhuder og skinn er i perioden steget med ca. 100 pct.; garvestoffer, smørrelser m. v. er steget med 400—700 pct. I slutten av 1920 er råhuder og skinn falt ca. 50 pct. i pris. Arbeidslønningene er steget med ca. 280 pct.; dertil kommer 14 dagers ferie og en times forkortelse av arbeidsdagen. Prisen på ferdig lær og skinn steg med ca. 100 pct.; men den store import av ferdig skotøi, lær og skinn som begynte i 1919, såvelsom den altfor lave maksimalpris på fettlærskotøi i forhold til annet skotøi, har bevirket at prisen på fettlær i slutten av 1919 og i 1920 er falt betydelig. Salget har vært minimalt, så produksjonen i adskillig utstrekning har måttet innskrenkes.

G r a v ø r f a g e t har i femåret hatt god fremgang. På grunn av krigen blev meget gravørarbeide bestilt herhjemme som tidligere gikk til utlandet. På få spesialiteter nær kan nu all slags graving og ciselering fås utført her i landet. Det siste år merkedes konkurransen fra utlandet. En ny graveringsmaskin fra Amerika synes å kunne få slemme følger for stålstikkgravører.

B y g n i n g s g l a s s m e s t e r i e t har i faglig henseende ikke gått frem; derimot har fortjenesten vært meget bra. På den annen side har **k u n s t g l a s s m e s t e r i e t** faglig gått voldsomt frem, men ikke fortjenesten. For tiden er det noget mindre med arbeide.

K r i s t i a n i a g u l l s m e d m e s t r e s f a g g r u p p e omfatter samtlige gullsmedmestre i Kristiania. Medlemsantallet er i femåret øket fra 55 til 65. Man har avsluttet lønnstariff med arbeiderne hvert år fra 1917 til 1920, uten at der er opstått arbeidskonflikt. Lønningene er siden krigens begynnelse minst 4-doblet, og det viktigste råstoff, sølv, steg særlig etter krigens slutning til en uanet høide. Gullsmedene har dog hatt en utmerket omsetning, som visstnok kulminerte i 1918. Ved femårets utgang ligger forholdene i faget imidlertid gjennemgående meget vanskelig an.

H j u l m a k e r n e s f a g g r u p p e har i femåret ikke undergått større forandringer. Et par hjulmakere er gått fra, og to karrosserifabrikanter er kommet til. Hjulmakerfaget går nu mer og mer over til karrosserimakeri og hjularbeide til maskinbedrift. For øieblikket er der lite arbeide.

O p t i s k e o g n a u t i s k e i n s t r u m e n t m a k e r e s g r u p p e meddeler at medlemsantallet er gått noe tilbake; men faget har allikevel utvidet sig sterkt. Utsiktene for fremtiden er meget mørke, idet efterspørselen er avtatt betydelig og den utenlandske konkurransen er skarpere enn før.

Den gruppe instrumentmakere som befatter sig med fremstilling av apparater og instrumenter for syke- og barnepleien, tannlægerekvisitter m. v., meddeler at der ikke kan spores nogen fremgang i faget. Årsaken hertil er mangel på faglærte folk samt de uforholdsmessig høye lønninger.

K o n d i t o r m e s t r e n e s g r u p p e har i krigsårene hatt mange oppgaver

å løse i rasjonerings-, provianterings- og lønnsspørsmål. Konditormestrene viste forståelse og godt samhold i foreningsarbeidet for å hevde standens interesser i disse vanskelige år.

M a l e r m e s t r e n e s f o r e n i n g meddeler at medlemsantallet i femåret er vokset fra 106 til 121. Medlemmenes økonomiske utbytte må betegnes som gjennemgående godt. For sieblikket er stillingen innen faget nokså vanskelig, men hvis den almindelige depresjon ikke yderligere forverres, turde der være utsikt til meget vedlikeholdsarbeide, som nu gjennem mange år er aldeles forsømt.

M u r m e s t r e n e s f o r e n i n g uttaler følgende:

Medlemsantallet har i femåret 1916—1920 vært omrent uforandret (ca. 50). Der har hele tiden vært beskjeftigelse nok for de fleste av medlemmene, for enkelte endog mer enn de kunde overta. Arbeidsforholdene har vært uhyre vanskelige, idet der næsten stadig har vært for lite folk. Materialtilførselen har til sine tider også vært særdeles vanskelig.

Foreningsarbeidet har derfor i alt vesentlig dreiet sig om fellesinteressene i de vanskelige arbeidsforhold.

Som nytt kan nevnes at foreningen 26 april 1917 opprettet sitt „Hjelpefond“, som etterhånden har nådd en størrelse av kr. 18 000.oo.

Omslaget i arbeidslivet er kommet. Der er folk nok å få av alle slags, og de før oftest urimelige krav hører man nu mindre til. Men der er blitt betydelig mindre å gjøre. For den nærmeste fremtid er utsiktene ikke lyse.

M ø b e l s n e k k e r m e s t r e n e s g r u p p e har i femåret hatt et medlemsantall av ca. 50.

Den økonomiske stilling har vært tilfredsstillende, men man har til stadighet vært genert av arbeidskonflikter og mangel på arbeidere. Faget står nu overfor mørke fremtidsutsikter, hvortil de høye lønninger har vært en medvirkende årsak.

P ø l s e m a k e r f a g e t har i tiden 1916—1920 hatt en rask utvikling, idet der er opprettet flere kommunale og kooperative forretninger, likesom de private pålsemakerbedrifter også har hatt betydelig fremgang.

Vareprisenes voldsomme stigning har bevirket at omsetningsbeløpene er 3- à 4-doblet, og da procentutbyttet omrent er det samme som i 1916, er fortjene-sten øket i forhold hertil såvel for mestre og svenner som for betjening.

R ø r l e d n i n g s f a g e t har også under den forløpne femårsperiode hatt fremgang, takket være de mange nybygninger som fornemmelig i byens tilgrensende distrikter har vært under opførelse.

De såkalte „luksusbygninger“ har —foruten å yde meget arbeide — særlig gitt adgang til å kunne få utføre det bedre utstyr og håndverksmessig finere, hvorhos det har bragt ikke minst arbeiderne fordeler, også ved en god arbeidsfortjeste, ting som allerede nå beklageligvis savnes.

Som følge av at arbeidsomkostningene såvel for den direkte oppførelse som materialprisene, transport m. v. i de senere år er steget til en flerdobbelthøide kan nu snart sagt ingen lenger bære den svære leie som et nyoppført hus må betinge, hvorfor byggearbeidene nu er sterkt innskrenket og neppe vil bedres så lenge de nevnte årsaker gjør sig gjeldende.

Også det betydelige arbeide som ble tilføjet faget ved oppførelsen av nye, utvidelse eller utbedring av eldre fabrikker er nu helt borte.

Industrien er hemmet i sin fremgang og eksistens av årsaker som ligger så i dagen at det er overflødig nærmere å peke derpå. Men følgene er en stigende arbeidsløshet, som dessverre nu har gjort sig mere gjeldende enn på lange tider, også for rørledningsfaget, hvorfor utsiktene i den nærmest overskuelige fremtid må karakteriseres som mørke.

Årene 1916—1917 og 1918 bragte salmakerfaget særdeles store, militære leveranser og samtidig private arbeider i slik overflod at kravene til våre verksteder betydelig overskred deres leveringsevne. I 1919 uteblev militærleveransene, men private kunder gav fagets mestere og arbeidere mer enn tilstrekkelig beskjeftegelse. Overflod av lønnende arbeide karakteriserte første halvdel av 1920, men i siste halvår avtok efterspørselen således at oktober, november og desember er de sletteste måneder faget i årrekken har oplevet.

Stort sett kan mestrenes økonomiske evne vel for tiden sies å være større enn i 1915, men der rår en usikkerhet med hensyn til de priser der vil opnås for såvel oparbeidede varer som store materiallagere. Denne omstendighet i forbindelse med en ved voldgiftsdom fastsatt arbeidslønn som ligger fra 100 — 300 pct. over hvad der betales av engelske og tyske konkurrenter, gjør den økonomiske stilling særdeles utrygg. Ustabile arbeidsforhold og vanskeligheter i krigsårene med å skaffe passende materialer har virket meget hemmende på den faglige utvikling, således at arbeidernes gjennemsnittlige dyktighet neppe står på samme høide som i 1915.

Smedmestrenes gruppe i vognarbeide og hesteskoning meddeler at gruppens antall medlemmer for tiden er 39, samme antall som for 5 år siden.

Alle håndverksmestre som nu driver i dette fag er medlemmer av gruppen.

Omsetningen har i femårsperioden vært meget god og fortjenesten likeså, men der har vært følelig mangel på arbeidskraft, og gutter har det ikke vært mulig å opdrive. Fagets stilling for tiden er ikke lys, lite med arbeide, meget vanskelig å få inn de penger man har utestående.

Skrædderfaget har gjennemgående i femårsperioden 1916—1920 hatt mange vanskeligheter å kjempe med, særlig arbeidsforholdene, som til dels har vært fortvilede, og der kunde ha vært levert en ganske annen mengde arbeide hvis tilgangen på arbeidshjelp hadde vært normal.

I 1920 har jo dette forhold rettet sig, særlig i årets siste halvdel; men da begynte jo bestillingene å avta merkbart inntil november — desember, da bestillingene så å si helt ophørte å innløpe. Utsiktene for vårt fag fremover ser ikke meget lyse ut.

S l a k t e r m e s t r e n e har i de siste 5 år hatt en vanskelig tid, da der har vært for liten tilførsel av kreaturer, så det har vært vanskelig å skaffe kjøtt.

Vår gruppe har ingen lysere utsikter nu heller, da der er stengt for innførsel av levende dyr fra våre naboland; da der her i Norge er lite kreaturer og høie priser, så blir det lite for oss slaktermestere å gjøre. Den tilførsel som kommer er slaktet og kommer kommisjonærerne til gode da disse er forhandlere av det slaktede kjøtt.

S k o m a k e r m e s t r e n e s f a g g r u p p e har gitt følgende beretning om fagets virksomhet i femåret 1916—1920:

„Tilgangen på arbeide har i femåret 1916—1920 vært betydelig større enn man har kunnet overkomme på grunn av den knappe tilgang på duelig arbeidshjelp, hvorfor leveringsfristen er blitt betydelig lengere enn man tidligere har vært vant til. Prisen på alle materialer er i krigenes tid steget til en sådan høide at alt håndarbeidet skotøi måtte bli særdeles kostbart.

Prisstigningen for materialer og arbeidslønn er gjennemgående større enn for den ferdige vare, og mestrenes utbytte ved periodens slutning kan ikke sies å stå i forhold til leveomkostningenes stigning.“

I t a p e t s e r e r - o g d e k o r a t ø r f a g e t har der i de siste 5 år vært en nogenlunde god omsetning og arbeide, om enn råmaterialene og arbeidslønnen har vært stadig stigende. Det har også i vesentlig grad vært vanskelig å erholde godt materiell, og tilgangen på arbeidskraft har vært elendig på grunn av at annet arbeide har vært bedre betalt.

U r m a k e r s t a n d e n har i perioden 1916—1920 gjennemgående hatt en god tid, med ganske god omsetning. Tidene er nu nedgående og utsiktene ikke de beste; dog skulde man anta at det håndverksmessige allikevel kan skape levelige vilkår tross de høie utgifter til arbeidshjelp m. m.

I perioden er oprettet en urmakerskole tilknyttet teknisk aftenskole, Stenersgaten 15, som begynte 15 oktober 1916 med 3 elever. Skolen har arbeidet sig godt fremover, har evnet å skape og utbedre interessen for faget hos elevene og har, når den siste bevilgning er anbragt, fullmontert 23 verkstedsplasser. Fremmøtet såvel i teoretisk som praktisk undervisning har vært godt, endog meget godt for den praktiske undervisnings vedkommende.

3. Handel, bankvesen, assuranse.

a) H a n d e l.

Nærværende avsnitt er utarbeidet etter de på Kristiania Børskomités foranstaltning trykte årsberetninger om byens handel, industri og skibsfart.

Femårsperioden 1916—1920 faller for handelens vedkommende naturlig i to avsnitt, nemlig krigs- og fredsperioden.

Krigsperioden, som varte til våbenstillstanden inntrådte i november 1918, betegnet en fortsettelse av de ekstraordinære forhold som blev innledd i forrige femårsperiode. I første avsnitt av denne periode inntil Amerikas inntredelse i krigen arbeidet handelen under forholdsvis gunstige vilkår til tross for en mengde restriksjoner, fra utlandets side i form av forlangender om oprindelsesbevis, erklæringer og licenser, og fra landets egne myndigheters side gjennem provianterings- og dyrtidsforanstaltninger, såsom import- og eksportforbud, Statens overtagelse av store deler av importen m. v. Når handelen allikevel gav godt utbytte i 1916 og delvis 1917 skyldes det i fremtredende grad den stigende kjøpeevne hos store lag av folket.

Efter Amerikas inntredelse i krigen i april 1917 kom handelen inn i et annet spor, idet Amerika nu gjennemførte en streng rasjonering av sin eksport til de nøytrale land. Samtidig påførte den skjerpede undervannskrig og det engelske kullforbud oss stadig nye vanskeligheter. På grunn av disse forhold blev det økonomiske utbytte av handelen i 1917 ikke så godt som forrige år.

I 1918 lysnet situasjonen noget, idet vi i mai fikk en handelsavtale med de Forenede Stater; men de fleste markeder lå nede, og utbyttet av handelen blev derfor magert, til tross for at der etter våbenstillstanden i årets siste måneder kunde spores en tiltagende aktivitet.

Overgangen til fred bragte ikke så hurtig som ventet nogen opblomstring for handelen. Riktignok blev der gjennom ophevelsen av blokaden og de øvrige restriksjoner åpnet nye muligheter; men samtidig var hele verdensproduksjonen bratt så grundig ut av lage at det måtte ta sin tid å bringe orden i forholdene igjen. Den voksende sociale uro, som gav sig utslag i nedsettelse av arbeidstempoet og stadig hyppigere arbeidsstansninger, bidrog også til å forlenge denne overgangs-perioden. Derfor var den første del av året 1919 en vareknapphetens periode, og først i 1920 kan denne tilstand sies å være helt overvunnet.

1920 betegnet toppen av konjunkturbølgen hvad prisene angikk, og femårs-perioden utløp derfor med overproduksjon i en rekke industrigrupper og andre kriseartede foretak, såsom et stramt pengemarked, forvirrede valutaforhold, avtagende kjøpeevne og en derav følgende sparebevegelse.

Handelen arbeidet under yderst vanskelige forhold, idet man måtte realisere dyrt innkjøpte varebeholdninger til betydelig reduserte priser, og samtidig måtte man bære et tungt skattetrykk samt arbeide under en voksende konkurranse. At statshandelen og dyrtidsforanstaltningene i stor utstrekning blev ophevet lettet muligens situasjonen noget.

Alt i alt kan man ha grunn til å se fremtiden i møte med en viss uro, til tross for at krisetilstanden ennu ikke har avfødt nogen større kalamiteter for Kristianias vedkommende.

Antallet av handlende i Kristiania har øket betydelig, særlig for aktieselskapenes vedkommende. Ved utgangen av 1920 var der 6 485 avgiftspliktige handlende, hvorav 4 012 menn, 1 478 kvinner og 995 aktieselskaper mot 4 939, hvorav 3 205 menn, 1 419 kvinner, og bare 315 aktieselskaper ved femårsperiodens begynnelse.

Byens eksport handel minsket i løpet av 1918, men økte endel igjen ved periodens slutning. Hvad importen angår vil man særlig legge merke til den voldsomme økning i 1919, som følgende oversikt viser.

År	Innførsels-verdi.	Utførsels-verdi.	Samlet omsetning.	Tollinntekter.
	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1916	575 638	173 826	749 464	34 198.4
1917	718 268	116 539	834 807	39 995.6
1918	586 767	114 360	701 127	29 672.8
1919	1 388 425	150 496	1 538 921	73 599.9
1920	1 499 739	279 481	1 779 220	66 181.5

Den samlede omsetning utgjorde i 1916 31.7 pct. av det hele rikes, og i 1920 41.6 pct., tollinntektene utgjorde i 1916 50.8 pct. og i 1920 62.2 pct. av Rikets tollinntekter.

For de viktigste av byens eksportartikler skal man nedenfor gi endel detaljerte opplysninger, idet man begynner med :

Trelasteksporten.

Denne har for Kristiania andratt til følgende antall kubikkmeter:

Trelast, slags.	1916.	1917.	1918	1919.	1920.
Høvlet last	42 687	50 436	31 410	48 649	56 601
Kassebord	6 854	5 446	4 450	1 336	3 114
Annen skåret last . .	40 180	48 322	34 098	16 809	30 363
Rundlast	64 034	9 405	4 411	39 426	32 573
Stav	1 055	-	560	240	350
I alt .	154 810	113 609	74 929	106 460	123 031

Prisene viste i denne periode temmelig store svingninger, men hadde i det hele en stigende tendens inntil våren 1920, da de begynte å falle, et fall som varte perioden ut. Prisstigningen er i overveiende grad kommet skogelerne til gode, mens høvleriene på grunn av dyre innkjøp, høie arbeidslønninger m. v. til dels har vært vanskelig stillet.

De store variasjonene i eksportkvantitetene skyldtes foruten prissvingningene også de gjentatte forsøk fra Englands side på å trykke prisene gjennem licens-

bestemmelser, importforbud og importrasjonering; særlig i 1918 var disse forhold fremtredende, hvilket hadde til følge en stor innskrenkning i eksporten.

I lengden førte dog disse forsøk til intet da det virkelige behov for trelast var så stort. De lave tall for rundlasten i 1917 og 1918 skyldtes et engelsk importforbud.

De viktigste markeder har vært England, Frankrike og Holland, mens Afrika og Australia under krigen ingen betydning hadde, takket være tonnasjevanskjelighetene og de svimlende høie frakter. I de siste to år har dog disse markeder etter begynt å spille en viss rolle.

Hjemmemarkedets priser har gjennemgående ligget under eksportprisene, og da der dessuten har vært liten byggevirksomhet, har dette markedet vært av mindre betydning.

Tremasseeksporten.

Utførselen av mekanisk tremasse stiller sig for hvert av periodens år således i (tonn):

Å r.	Fra det hele rike.		Herav over Kristiania.	
	Tørr.	Våt.	Tørr.	Våt.
	Tonn.	Tonn.	Tonn.	Tonn.
1916	12 879	454 553	5 403	56 306
1917	17 319	250 492	5 924	38 154
1918	42 002	268 994	12 522	42 176
1919	19 925	355 458	7 463	44 984
1920	9 647	376 323	4 372	32 997

I Kristiania finnes visstnok hverken tresliperier eller cellulosefabrikker, men en stor del av eksporten foregår over denne by.

I 1916 steg prisen for 50 pct. våt tremasse jevnt fra kr. 43 fob. til kr. 73, uten at sliperiene dog hadde nogen større fortjeneste på grunn av de høie tømmerpriser. I 1917 holdt prisen sig nogenlunde uforandret, særlig på grunn av den tyske sperring og skibningsvanskjeligheter, som hindret eksporten, samtidig som England rasjonerte sin innførsel. I midten av året inngikk derfor alle fabrikker på en overenskomst om innskrenkning av produksjonen på 50 pct., på grunn av fulle lagere og liten avsetning, mens endel bedrifter stanste driften helt. I løpet av 1918 og 1919 gikk prisene op fra ca. 90 kr. til ca. 150 kr., da efterspørselen stadig blev livligere, og denne oppgang fortsatte til februar—mars 1920, da prisen var oppe i ca. 250 kr. Men i årets siste halvdel stilnet markedet av.

For tørr masse har også prisen vært stigende. Særlig var 1918 et godt år, idet den av de engelske myndigheter ble satt på like vilkår med våt masse,

uansett dens større stoffinnhold. Resultatet var en delvis omlegning til produksjon av tørr masse, hvilket fremgår av tabellen.

I 1918 blev der av tremassefabrikkene oprettet et felles salgskontor i Kristiania.

Av kjemisk tremasse (cellulose) utførtes (i tonn):

Å r.	Fra det hele rike.		Herav over Kristiania.	
	Tørr.	Våt.	Tørr.	Våt.
	Tonn.	Tonn.	Tonn.	Tonn.
1916	216 493	5 540	86 235	2 991
1917	133 582	3 169	52 915	240
1918	169 086	-	42 937	-
1919	132 933	791	34 773	-
1920	211 291	381	50 284	-

Celluloseindustrien kunde i 1916 notere et rekordår hvad omsetning og pris angikk. Prisen på lettbleket sulfitt steg således i årets første halvdel fra kr. 230 til kr. 600 à 650. Prisene falt dog litt senerehen, men holdt sig nogenlunde oppe både i 1916 og 1917, takket være det svenske eksportforbud, som bevirket at den norske cellulose inntok en dominerende stilling på det engelske marked. Dette eksportforbud blev ophevet i 1918, og til tross for at det blev besvaret med motforanstaltninger fra engelsk side bevirket det dog temmelig følelige prisfall. Først i begynnelsen av 1920 kom pris og omsetning noget op; men året endte med en fullständig depresjon. Grunnen hertil må tilskrives foruten den almindelige krisetilstand også tysk og østerriksk konkurranse, som først nu begynner å gjøre sig gjeldende.

For bleket sulfitt og sulfat var 1917 og 1918 særlig vanskelige år da det viktigste marked for disse varer — Amerika — ikke kunde forsynes på grunn av tonnasje- og fraktvanskeltigheter.

Papireksporten

har i femåret utgjort følgende antall tonn :

Å r.	Fra hele riket.		Herav over Kristiania.	
	Pakkpapir.	Trykkipapir.	Pakkpapir.	Trykkipapir.
	Tonn.	Tonn.	Tonn.	Tonn.
1916	90 132	109 386	45 955	35 790
1917	46 606	33 381	20 009	25 489
1918	56 533	54 456	22 037	28 557
1919	58 950	47 598	24 020	23 269
1920	61 289	123 358	35 675	51 807

Perioden begynte med en mindre prisopgang, som dog ophørte sommeren 1916, og senere arbeidet papirindustrien under ugunstige forhold helt til høsten 1919. Årsaken hertil var også for denne industris vedkommende importinnskrenkninger hos ententen, foruten en begynnende konkurranse fra Amerikas side i 1918. De stadig stigende priser på råstoffer og arbeidskraft bidrog sitt til å forverre situasjonen, og der var derfor adskillige driftsiinnskrenkninger og stansninger. Høsten 1919 blev de engelske restriksjoner ophevet, og man oplevet nu en stadig sterkere etterspørsel og stigende priser inntil sommeren 1920, da der inntrådte et bratt og uventet omslag. Prisstigningen var særlig for sulfat og sulfittpapirets vedkommende uten sidestykke i papirindustriens historie.

Nedgangen i slutten av perioden artet sig nærmest som et sammenbrudd, idet etterspørselen helt uteblev. Den tyske konkurransen blev også etterhvert yderst følelig.

Fyrstikk eksporten

har i femåret Andratt til følgende antall tonn :

Å r.	Fra Riket.	Herav over Kristiania.	
		Tonn.	Tonn.
1916	4 559	4 311	
1917	4 045	2 962	
1918	5 015	4 257	
1919	4 653	3 577	
1920	2 371	2 146	

Fyrstikkindustrien har i denne femårsperiode arbeidet under mange vanskeligheter både med hensyn til avsetning og forsyning med råstoff. Med hensyn til råstoff har man helt til 1920 vært henvist til norske tresorter; først da begynte Finnland og Polen å melde sig som asleverandører.

Dessuten var der under krigen store vanskeligheter med anskaffelse av de fornødne kjemikalier.

Vårt beste avsetningsmarked, det engelske, blev i 1916 stengt ved et importforbud som varte helt til juli 1918, da det blev erstattet med en rasjonering av innførselen, en foranstaltning som etter krigen er bortfalt. Man fikk til dels kompensasjon i et utvidet russisk marked, foruten fronten i Frankrike; men i periodens slutning har avsetningsforholdene vært meget vanskelige. De oversjøiske markeder må anses tapt på grunn av den skarpe konkurransen fra Japan.

Hertil kommer stadig stigende produksjonsomkostninger og vanskelige arbeidsforhold, hvorfor utsiktene for denne industri ikke er de lyseste.

I seksposten

fra Kristiania har likesom fra det hele land vært ubetydelig i perioden.

Der utførtes nemlig (i registertonn):

Å r.	Fra Riket. Reg.-tonn.	Derav over Kristiania.
		Reg.-tonn.
1916	29 645	5 869
1917	8 709	1 523
1918	8 047	1 053
1919	12 089	1 483
1920	20 601	3 870

Under krigen gikk seksposten ned til omrent ingenting, da vårt viktigste marked, det engelske, fullstendig sviktet. Den har tatt sig litt opp i de to siste år, men er fremdeles ubetydelig, sammenlignet med årene før krigen.

b). Bankvesen.

Den økning av betalingsmidernes mengde som tok sin begynnelse med krigen har fortsatt i denne periode i ennu sterkere grad. Norge fikk sin rikelige andel av denne økning dels i form av betaling for sine eksportartikler, men vesentlig i form av skibsfrakter. Disse verdier som således bragtes til landet medførte en betydelig ekspansjon av vårt pengemarked, med voksende innskudd i bankene og en utstrakt pengeanbringelse i eldre og nye foretagender.

Kristianias pengemarked var rummelig i periodens første tre år; der var

rikdom på penger og knapphet på varer. Året 1919 begynte også med et lett pengemarked. Norges Bank gikk endog til en senkning av diskontoen fra 6 til $5\frac{1}{2}$ pct., en foranstaltung som blev ophevet utpå høsten samme år, da markedet begynte å strammes.

1920 blev finansielt sett et meget beveget år, karakterisert ved overflod på varer og knapphet på penger og andre omsetningsmidler. Der blev foretatt diskontoforhøielser i omtrent alle land, og Norges Bank måtte i juni følge eksemplet og forhøie sin diskonto fra 6 til 7 pct.

Den i disse år stedfunne inflasjon har først og fremst øvet stor innflydelse på Norges Banks stilling og omsetningsforhold. Det mest karakteristiske uttrykk herfor har man i størrelsen av den til enhver tid omløpende seddelmengde. Den var gjennomsnittlig :

I 1916 — kr. 210 604 000.oo. I 1917 — kr. 289 089 000.oo. I 1918 — kr. 368 445 000.oo. I 1919 — kr. 429 676 000.oo. I 1920 — kr. 445 160 000.oo, som man ser, en veldig økning i de tre krigsår, avløst av en noget mindre økning senerehen.

Sedlene har den hele tid vært uinnløselige.

Gullbeholdningen har i femåret øket med over 93 mill. kr., fra 53.7 mill. i januar 1916 til 147.3 mill. i desember 1920.

Seddeloverskridelsesretten (det dekningsfrie beløp) blev i 1916 øket fra 50 til 70 mill. kr.; men da den senerehen på grunn av de stigende priser stadig blev overskredet, høsten 1920 med hele 200 mill., måtte man i november 1920 øke overskridelsesretten til 350 mill. kr., hvorav 100 mill. blev regnet som ekstraordinær overskridelse.

I 1917 forhøiet banken sin aktiekapital med 10 mill. kr.

Privatbankenes stilling har stort sett vært preget av de samme forhold. I Kristianias privatbanker innestod der ved femårsperiodens utløp kr. 1 361 593 000.oo mot kr. 346 507 000.oo ved periodens begynnelse, hvilket betegner en betydelig økning av innskuddsmidlene, selv om man tar hensyn til pengeverdiens fall.

De fleste banker har utvidet sin aktiekapital. Av de viktigste sådanne kan nevnes :

I 1916 Creditbanken med 9.6 mill. kr., Chr.a. Bank og Kreditkasse med 3 mill. kr. I 1917 Andresens Bank med 9 mill. kr. Revisionsbanken med 4 mill. kr. o. fl.

Av nye banker som blev oprettet i femåret kan nevnes :

The Northern & Oversea Banking Corporation, Handels- og Exportbank trådte i virksomhet i januar 1916.

Privatbanken for Norge, bank for Norges næringsveier blev stiftet høsten 1916, gikk i 1917 sammen med Trondhjems Handelsbank (aktiekapital 22 mill., senere forhøjet til 37 mill.).

Klaveness' Bank, stiftet mars 1917 (aktiekapital 3 mill., senere forhøjet til 12 mill. kr.), dessuten Skogeierbanken og Privatbanken i Kristiania i samme år (med henholdsvis 2 og 3 mill. kr. aktiekapital).

Bøndernes Bank blev oprettet i 1918 av sparebanker, samvirkeforetagender og bønder; den trådte i kraft i 1919 (andelskapital 10.5 mill. kr. og garanti-kapital 5 mill. kr.).

I 1919 blev Sparebankenes Fellesbank oprettet; den trådte i virksomhet i 1920.

Foruten disse er der i løpet av femåret kommet til endel selskaper med delvis bankmessig formål, såsom :

Norsk Emissionsinstitut (kapital 6 mill.), The Northern Holding Co. (kapital 2 mill.), Norsk Investment (kapital 5 mill.) o. fl.

Det rummelige pengemarked har tillatt bankene å foreta betydelige lånetransaksjoner for Staten og til dels kommunene. I 1918 optok således Staten et lån på 88 mill. kr., hvorav dog 72 mill. direkte hos publikum; dessuten blev der i samme år av Staten optatt et kassekredittlån på 325 mill. kr. hos privatbankene og Centralforeningen for Norges Sparebanker, som blev anvendt til provianteringsformål, navnlig refusjon av forskudd fra Norges Bank.

I 1920 optok Staten et lån paa 100 mill. kr., hvorav 85 mill. blev tegnet; samtidig overtok bankene et ettårig lån på 192 mill. kr. og et femårig lån på 146.5 mill. kr. til konvertering av tidligere lån og avløsning av svevende gjeld.

Foruten disse låneoperasjoner er der også i femårsperioden av bankene ydet lån til en rekke kommuner samt et lån til England og et til Tyskland.

I løpet av 1919 og 1920 er dog privatbankenes stilling stadig blitt mer anstrengt. Kursverdien av alle verdipapirbeholdninger er falt voldsomt, utlånnene er stadig øket, mens innskuddene har avtatt. Disse forhold har medført en streng kontroll med kreditgivningen. I de siste måneder av 1920 er den samlede forvaltningskapital gått betydelig ned, hvilket tyder på at deflasjonsprosessen, som får sitt utslag gjennem de fallende priser, også nu har begynt å øve sin innflydelse på bankene.

Karakteristisk for dette forhold er de mange større og mindre banksammenslutninger som har funnet sted i den siste tid.

Bergens Privatbank optok i 1919 i sig Revisionsbanken. Den norske Handelsbank er utgått fra Trondhjems Handelsbank og har optatt i sig Privatbanken for Norge, Privatbanken i Kristiania, Bergens Handelsbank og Kristiansunds Handels- og Landmandsbank. Den norske Creditbank overtok i 1920 Eksportbanken.

Men den største sammenslutning blev dog istandbragt ved utgangen av femåret, idet to av de største banker, nemlig Andresens Bank og Bergens Kreditbank, gikk sammen, hvorved de fikk en samlet formue på ca. 115 mill. kr.

Disse sammenslutninger betegner en konsolidering av kapitalen og en utvikling av kredittsystemet på en bredere basis, hvorfor de forhåpentlig vil komme til å gjøre bankene i sin helhet mere motstandsdyktige overfor den nuværende sterke påkjenning som også utvilsomt vil fortsette i den nærmeste fremtid.

Assurans e.

Forsikringsvesenet har i denne periode gjennemgått en rivende utvikling, takket være konjunkturene og den stigende velstand. Av private forsikringsselskaper

med hovedkontor i Kristiania er der således i tiden $\frac{1}{1}$ 1916— $\frac{1}{1}$ 1920 kommet til i alt 40¹, mens 5 selskaper er ophørt. For hele landet er de tilsvarende tall 89 og 10, altså nettotilgang 79 selskaper, mot ca. 20 i forrige femårsperiode.

Til belysning av forsikringsvirksomhetens omfang hitsettes en tabell over premier for direkte forsikringer avsluttet i Norge, hentet fra Forsikringsraadets årsberetning for 1919:

Forsikringsart ¹ .	1916.			1919.		
	Norske selskaper.	Utenl. selskaper.	Tilsammen.	Norske selskaper.	Utenl. selskaper.	Tilsammen.
	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1. Livsforsikring	15 651	2 967	18 618	28 577	3 288	31 865
2. Brandforsikring	8 091	3 911	12 002	25 585	6 400	31 985
3. Transportforsikring . .	119 745	15 401	135 146	120 591	5 539	126 130
4. Ansvarsforsikring . . .	429	199	628	1 124	223	1 347
5. Blindeforsikring (ny) .	—	—	—	85	—	85
6. Garantiforsikring . . .	104	11	115	289	29	318
7. Glassforsikring	41	65	106	263	197	460
8. Husdyrforsikring	679	—	679	3 579	—	3 579
9. Husleieforsikring	69	—	69	35	—	35
10. Maskinforsikring	74	—	74	390	—	390
11. Motorvognforsikring (ny)	1.7	2.2	3.9	30	105	135
12. Reisegodsforsikring . .	—	1.7	1.7	—	6.0	6.0
13. Skiforsikring	1.4	—	1.4	3.8	—	3.8
14. Tyveriforsikring	232	66	298	992	158	1 150
15. Ulykkesforsikring	494	704	1 198	1 042	875	1 917
16. Vannledningsskadefors.	8.5	—	8.5	31.3	—	31.3
17. Blindtarmsforsikring .	—	—	—	23	—	23
Tilsammen	145 620.6	23 327.9	168 948.5	182 640.1	16 820	199 460.1

¹ Den tidligere opførte verdiforsikring er tatt med under transportforsikring.

Som det fremgår av tabellen er premieinntekten for de norske selskaper steget fra 145 mill. kr. til 182 mill. kr., mens de utenlandske selskapers inntekt er gått tilbake fra 23 til 17 mill. kr. Dette forhold er særlig bemerkelsesverdig for ulykkesforsikringens vedkommende, hvor vi tidligere i høy grad har vært avhengig av utenlandske selskaper. Også i sjø- og brandforsikringen har den utenlandske konkurransen avtatt.

¹ Hertil kommer «Livstrygdelaget Andvake», som ophørte i 1915, men som ble rekonstruert i 1917.

Det i loven fastsatte depositum for utenlandske selskaper utgjorde pr. 30 juni 1920 omkring $13\frac{3}{4}$ mill. kr. mot vel 11 mill. kr. ved utgangen av 1914.

De norske forsikringsselskaper har i stigende grad optrådt på det utenlandske marked, uten at man dog kan skaffe oppgaver til belysning av dette forhold.

De norske selskaperes aktiekapital er i tiden 1916—1919 vokset fra vel 58 mill. kr. til ca. 166 mill. kr. Den innbetalte del av kapitalen er i samme tidsrum steget 27 mill. kr. til 92 mill. kr. Aktiekapitalen er m. a. o. 3-doblet, mens den innbetalte del næsten er 4-doblet, en utvikling som savner sidestykke i vårt forsikringsvesens historie.

På socialforsikringens område er der i femårsperioden ikke gjen-nemført nogen omfattende reformer eller utvidelser. Det hele har innskrenket sig til de forandringer i innskudd, erstatninger, inntektsklassedeling m. v. som kri-gen og konjunktursvingningene har nødvendiggjort. Forandringer med hensyn til organisasjon har vært av mindre betydning.

Ved lover av $21/7$ —1916 og $25/5$ —1917 er gitt øket erstatning til sjøfolk ved krigsulykke. Dessuten fikk industriarbeidere og sjømenn 25 pct. tillegg i syke-penger og invalidetillegg ved forandring av $26/7$ —1916 i ulykkesforsikringsloven av 1915. Denne lov har dessuten undergått endel mindre endringer under $15/6$ —1917, $31/5$ og $19/7$ —1918 og $28/5$ —1920.

Sykeforsikringsloven er blitt forandret og gitt endel tillegg under $6/8$ —1915, $23/7$ —1918 og $10/12$ —1920. Under sistnevnte dato er der også kommet en ny lov om ulykkesforsikring for fiskere til avløsning av de gamle lover.

Hvad de enkelte forsikringsgrener angår skal følgende anføres:

Brandforsikring.

Ifølge Forsikringsraadets beretning var der her i landet i 1916 67 selskaper som drev brandforsikring, de fleste i forbindelse med andre forsikringsformer, såsom transport, tyveri, husdyrforsikring m. v. Av disse selskaper var 34 uten landske. De 33 norske selskaper hadde i 1916 en bruttopremieinntekt av vel 17 mill. kr.

I 1919 var her i alt 100 selskaper som drev brandforsikring; herav var 29 utenlandske. De 71 norske selskaper hadde i 1919 en bruttopremieinntekt av 128.4 mill. kr., altså næsten 8-doblet siden 1916. De utenlandske selskaper hadde i 1919 en premieinntekt av 7.1 mill. kr. mot i 1916 4.3 mill. kr.

I Norges Brandkasse var forsikringssummen i 1916 429.8 mill. kr. og i 1920 702 mill. kr. De samlede erstatninger for skader i Kristiania var ifølge brandvesenets oppgaver 3 796 965 kr. i inneværende femår, mot 3 340 725 kr. i 1911—15.

Som det av disse tall fremgår har der gjennem hele perioden vært en sterk stigning av premieinntekten; hovedgrunnen hertil har vært den sterke verdistigning. Dessuten blev i 1917 alle premiesatser midlertidig forhøjet med 25 pct. som et slags dyrtidstillegg.

Forholdet mellom premieinntekt og skadeutbetalinger har gjennemgående vært normalt og innbragt selskapene en rimelig fortjeneste. En undtagelse danner dog året 1919, som var rikt på store brandskader, som anslagsvis påførte selskapene et bruttotap på 20 mill. kr.

Hvad nye forsikringsformer under brandforsikringen angår er der i perioden innledet skandinavisk samarbeide på avbruddsforsikringens område o: assuranse mot tap av inntekt i den tid bedriften på grunn av brandskade står stille. De private selskaper har også under forberedelse en ny branche: boligforsikring o: erstatning for eventuell økning i husleie og andre boligutgifter etter brandødeleggelse.

L i v s f o r s i k r i n g .

Der er i periodens løp kommet til tre selskaper med sæte i Kristiania, nemlig i 1916 „Norske Forenede“, i 1917 „Andvake“ og „Norske Folk“, det siste med hovedformål å drive gjenforsikring og dessuten kollektivforsikring m. v. I Stavanger er kommet til et nytt selskap, „Frigg“.

Nytegningen har skutt gledelig fart. Den var i 1916 — 82 mill. kr., i 1917 — 123 mill. kr., i 1918 — 216 mill. kr., i 1919 — 245 mill. kr. og i 1920 — 220 mill. kr., tilsammen i femåret 886 mill. kr. mot ca. 214 i foregående periode. Denne vekst står i noe forbindelse med konjunkturene i almindelighet; således viser tilbakegangen i 1920 at det nu begynner å bli smått med penger blandt folk. De nærmeste år fremover vil utvilsomt vise sterk nedgang i nytegningen, likesom også den frivillige avgang vil øke. Over denne foreligger der ennu ikke tilstrekkelige opgaver; men den har utvilsomt vært minimal helt til 1920.

Dødeligheten har i det hele stillet sig gunstig for dødsfallsforsikringen, undtagen i 1918 og delvis 1919, da de mange dødsfall på grunn av spanskesyken påførte selskapene store tap.

De sterkt økte administrasjons- og akkvisisjonsutgifter, som ikke helt er blitt dekket av bruttotillegget i premiene, er blitt mer enn opveiet ved den store rentegevinst. Denne skyldes den store forskjell mellom markedsrenten og den i premieberegningen forutsatte rente (4 pct.), og den har ført til at selskapene har garantert en 20 pct. forhøielse av forsikringssummen ved kapitalforsikring med dødsrisiko ved premiebetaling en gang for alle (konjunkturforsikring). Denne garanti er dog betinget av at kapitalen i de første ti år kan anbringes til en effektiv rente av minst $6\frac{1}{2}$ pct. p. a.

Den samlede forsikringssum for kapital- og renteforsikringer var ved utgangen av 1916 450.2 millioner kroner, herav i utenlandske selskaper 81.2 millioner kroner; pr. innbygger blir det 179 kroner. Ved utgangen av 1919 var de tilsvarende tall 919.1 og 109.7 millioner kroner, eller forsikringssum i gjennemsnitt pr. innbygger 351 kroner.

12 utenlandske livsforsikringsselskaper hadde i 1919 en premieinntekt av norsk forretning på 3 054 162 kroner og en samlet forsikringsstokk pr. 31

desember 1918 på vel 109 millioner kroner. I 1916 var for de samme selskaper premieinntekten 2 783 158 kroner og forsikringsstokken ca. 89 millioner kroner.

Den lave markkurs har i de siste år bevirket en forsert nyttegning i tyske selskaper, særlig i Victoria zu Berlin. Til gjengjeld har de norske selskaper i stigende grad optrådt på det utenlandske marked, særlig på gjenforsikringens område. Et par utenlandske porteføljer er i 1920 overtatt av norske selskaper.

Sjøforsikring.

Denne forsikringsart har i inneværende femårsperiode arbeidet under meget skiftende vilkår som en følge av krigstilstanden og dens ophør. I 1916 var her i landet 69 sjøforsikringsselskaper; disses bruttopremieinntekt var 271 millioner kroner. I 1919 var antallet steget til 129 selskaper, mens premieinntekten kun var steget til 331 millioner kroner, til tross for den voldsomme stigning i risiko samt skibs- og varepriser som fant sted i årene 1916—1918.

Årsaken hertil er den sterke reduksjon av flåten på grunn av krigsforlis samt den minskede utenrikshandel under krigen.

Efter krigen har sjøforsikringen arbeidet under ugunstige forhold til tross for at forlisprocenten har vært gunstig. Særlig har vareforsikringen under den forserste import i 1918 og 1919 bragt store tap på grunn av tyverier, manco og slett behandling. Dette forhold har i den senere tid dog bedret sig noget.

Der er i periodens løp startet en mengde nye selskaper, autagelig flere enn behovet skulde nødvendiggjøre, hvilket har bevirket en skarp konkurranse. I 1919 blev således alle tariffer og overenskomster opsgått, og det er å forutse at endel av de nystartede selskaper vil måtte komme til å ophøre med sin virksomhet når normale forhold inntrer.

Det er vanskelig å gi utlømmende opplysninger om sjøforsikringsselskapene da så mange av disse driver denne virksomhet i forbindelse med andre forsikringsarter, særlig brandforsikring.

Ifølge Forsikningsrådets beretning var der av aktieselskaper med hovedkontor i Kristiania ved utgangen av 1919:

Branche.	Antall selskaper.	Samlet aktiekapital.	Reservefond.	Premie- og erstatnings- reserve.
Sjøforsikring alene	13	Mill. kr.	Mill. kr.	Mill. kr.
Do. i forbindelse med andre brancher	28	9.2	0.33	3.0
		94.2	28.5	78.2

Av disse 41 selskaper er ca. 30 oprettet i inneværende femårsperiode.

Foruten disse var der i Kristiania 5 gjensidige selskaper med en samlet erstatningsreserve på ca. 4.1 million kroner.

Av utenlandske selskaper var her i 1916 47 selskaper med 20 millioner kroner i premieinntekt, i 1919 43 selskaper med vel 7 millioner kroner i premieinntekt. Deres virksomhet er således gått sterkt tilbake.

„Krigsforsikringen for Norske Skibe“, som er en gjensidig forsikringsinnretning for kasko, er ennu ikke ophørt med sin virksomhet, idet den fremdeles forsikrer norske skib mot krigsfare (minefare), hvilken risiko den for øjeblikket overtar uten å innkreve nogen premie. Dens premieinntekt var ved utgangen av juli 1921 936 millioner kroner, og den høieste forsikringssum som Krigsforsikringen hadde på én gang var ca. 1 440 millioner kroner.

Selskapet „Norsk Varekrigsforsikring“ blev stiftet i september 1914 med en aktiekapital stor kr. 1 300 000. I mai 1917 blev det omorganisert (Varekrig II), idet foruten Staten og forsikringsselskapene, der tidligere stod som reassurandører, også importører, eksportører og andre forretningsdrivende overtok endel av reassuransen. Aktiekapitalen ble samtidig forhøjet til kr. 7 500 000.

Følgende tall vil belyse selskapets virksomhet:

	Varekrig I.	Varekrig II.	I alt.
	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
Forsikringsbeløp	2 613 000	2 288 000	4 901 000
Bruttopremie	46 402	52 793	99 195
Havarier	36 712	20 016	56 728
Påregnet overskudd	5 116	27 819	32 935

Hvad de øvrige brancher angår er der intet særlig å bemerke undtagen forsåvidt angår luftfartsforsikringen. Endel selskaper har nemlig dannet en „luftforsikringspool“; men virksomheten har hittil innskrenket sig til leilighetsvise forsikringer.

4. Skibs fart.

Hvorledes den i byen hjemmehørende handelsflåte har utviklet sig i femåret fremgår av nedenstående fra Sjøfartskontorets Årbok hentede opgave:

Pr. 31 desember.	Dampskip.		Motorfartøier.		Seilskip.		Tilsammen.	
	Antall.	Tonnasje.	Antall.	Tonnasje.	Antall.	Tonnasje.	Antall.	Tonnasje.
1916	386	572 685	25	18 237	64	69 672	475	660 594
1917	344	439 604	38	23 433	39	40 760	421	503 797
1918	306	363 829	53	36 487	33	35 366	392	435 682
1919	326	394 574	78	55 785	27	28 923	431	479 282
1920	351	466 341	78	57 210	25	28 946	454	552 497

Det bemerkes at ovenstående opgave angir brutto tonnasjen for samtlige i Kristiania tolldistrikt hjemmehørende registreringspliktige fartøier (ø: dampfartøier på 25 tonn og derover og seilfartøier på 50 tonn og derover).

I tiden fra utgangen av 1915 til utgangen av 1918 er Kristianias handelsflåte gått tilbake med 89 skib svarende til 165 801 tonn, hvilket vesentlig skyldes krigsforlis.

Motorflåten har gått jevnt fremover i hele femårsperioden, og det samme gjelder dampskibsflåten for de to år etter krigens avslutning, mens seilskibsflåten stadig har gått tilbake både hvad antall skib og tonnasje angår.

Hvad angår skibsfartens bevegelse i femårsperioden vil den best fremgå av følgende tabell over trafikken på Kristiania havn ekskl. fjord- og lokaltrafikken.

Å r.	Trafikken på				Samlet trafikk.	
	utlandet.		innlandet.			
	Antall anløp.	Netto- tonnasje.	Antall anløp.	Netto- tonnasje.	Antall anløp.	Netto- tonnasje.
1915	2 857	2 292 600	8 497	852 768	11 354	3 145 368
1916	2 531	2 037 992	7 643	744 604	10 174	2 782 596
1917	1 481	1 097 009	6 287	572 185	7 768	1 669 194
1918	1 164	736 041	5 857	572 943	7 021	1 308 984
1919	1 775	1 496 260	6 613	611 183	8 388	2 107 443
1920	2 495	1 905 112	6 207	583 443	8 702	2 488 555

Den store tilbakegang i trafikken under krigen var, som det fremgår av tabellen, mest utpreget for trafikken på utlandet. I de to siste år har den dog tatt sig noget op, uten dog å komme op mot de første krigårs trafikk.

F r a k t m a r k e d e t. Det minskede tilbud av tonnasje på det ordinære fraktmarked, som hadde sin grunn i at de krigførende lands tonnasje for en vesentlig del blev anvendt til transport av tropper og krigsmateriell, medførte ved utgangen av forrige femårsperiode en voldsom økning av fraktene. Det samme moment gjorde sig gjeldende med likeså stor styrke i 1916—1918, særlig etter Amerikas inntredelse i krigen. Hertil kom tyskernes senkning av en mengde handelsskib, som yderligere gjorde tonnasjemangelen følelig på det internasjonale marked. I 1916 svingte fraktene endel op og ned, men holdt sig i det hele omrent uforandret fra 1915. I 1917 derimot steg de stadig, en stigning som fortsatte, om enn i et svakere tempo i 1918, helt til våbenstilstanden.

F r a k t s t i g n i n g e n medførte en voldsom opgang i skibsprisene, dannelse av en mengde nye rederier og til dels en sterk spekulasjon i skibspapirer. Det innseilte bruttofraktbeløp steg dog ikke i samme monn som fraktene i det åpne marked, hvilket for en del skyldtes at fraktbeløpene innkom i utenlandske valuta, særlig pund, som den gang stod i lav kurs. Hertil kom en mengde restriksjoner, som nedsatte flåtens effektivitet. Således måtte våre skib i stor utstrekning gjøre pliktreiser for England som betingelse for å få kull. I løpet av 1917 blev der dessuten

istandbragt en utstrakt kontroll med skibsfarten både fra de alliertes og fra norsk side. Skibsfartsdirektoratet blev oprettet og fikk ledelsen av redernes befrakningscentral, hvis opgave var til enhver tid å sikre Norge tilstrekkelig tonnasje til eget behov. Der blev fastsatt maksimalfrakter for de fleste nødvendighetsartikler, samtidig som rederiene måtte gjøre pliktreiser for Staten — foranstaltninger som stod ved makt helt til 1920, og som bragte rederne store tap.

Hertil kom den voldsomme stigning av alle utgifter, såsom mannskapshyrer proviant og bunkers, men fremfor alt assuransepremiene, som mangedobledes både på grunn av de økede skibs- og lastverdier og på grunn av den større risiko. Skibsfartsnæringen blev også stadig tyngre beskattet; foruten krigskonjunkturskatten var der også en tonnasjeavgift der hvilte som en særskatt på skibsfatnen.

Alle disse forhold medførte at nettoinntekten av skibsfarten i disse år på langt nær stod i forhold til bruttoinntekten; men til tross herfor må man si at årene 1916—1918 var meget gunstige for rederne, frasett det store tap av tonnasje.

Anderledes blev forholdene efter krigen. Riktignok holdt fraktene sig opp i 1919 og de tre første måneder av 1920, frasett en død periode umiddelbart etter våbenstilstandens inntreden, på grunn av den tiltagende varetransport og lettelsjer i restriksjonene fra de alliertes side; men for Norges vedkommende var dog året 1919 ikke så gunstig som de foregående, da utgiftene, særlig til skatter, steg enormt, samtidig som Statens kontroll med fraktslutningene var skarper enn nogensinne. Pliktseilingen etter maksimalfraktene påførte skibsfarten stadig større tap da utgiftene hertil på langt nær blev tilstrekkelig refundert fra Statens side.

1920 begynte med et rolig marked; men ut på våren kom der et fullstendig omslag, nærmest forårsaket av det engelske kulleksporlforbud. Nedgangen fortsatte, om enn i et svakere tempo, utover sommeren, da der ennu var endel efterspørsel etter tonnasje i de oversjøiske land; men etter kullstreikens ophør i England i november falt markedet helt sammen. Det blev umulig å opnå lønnsommere frakter, hvorfor en mengde båter måtte legges op. Antall oplagte båter hjemmehørende i Kristiania pr. 31 desember 1920 var 31 med 58 960 tonn dødvikt, tall som senere betraktelig har øket.

Alt i alt må skibsfarten både for Kristianias og det hele lands vedkommende nu sies å være kommet inn i en død periode, idet den i ennu høyere grad enn de øvrige næringsveier er rammet av den almindelige depresjon.

5. Kommunale forhold.

a). Kommunalhusholdning m. v.

Kommunens inntekter og utgifter er steget voldsomt i femårsperioden.

Mens de regnskapsførte utgifter i 1915—1916 utgjorde kr. 26 984 293.00 svarende til ca. 106 kr. pr. innbygger, var de budgetterte utgifter for 1920—1921 kr. 105 513 315.00 eller ca. 405 kr. pr. innbygger. Det ordinære budgett blev i 1915—1916 opgjort med et underskudd av kr. 550 000.00, og i de 3 påfølgende år var underskuddet henholdsvis kr. 400 000.00, kr. 1 900 000.00 og kr. 700 000.00.

Det ekstraordinære budgett viste i 1915—1916 en utgift av kr. 11 303 353.oo mot i 1919—1920 ca. kr. 48 540 000.oo.

I femårsperioden er optatt følgende obligasjonslån: i 1916 8 mill. kr., i 1917 10 mill., i 1918 12 mill., i 1919 20 mill. og i 1920 25 og 12 mill. kr., altså tilsammen 87 mill. kr. mot i forrige femårsperiode kr. 29 743 340.oo.

Kommunens samlede lånegjeld, som ved periodens begynnelse utgjorde ca. 69 mill. kr., er ved dens utgang nådd opp til 143 mill. kr. Til forskjellige kommunale foretakender er der i tiden 30 juni 1915 til 30 juni 1920 anvendt av lånemidler i alt kr. 86 637 353.oo, mot kr. 28 437 477.oo i det foregående femår.

Skattøren har i hele perioden holdt sig nær under 12 pct., og dette i forbindelse med den sterke økning i formue og inntekt har medført at inntektene så nogenlunde har kunnet holde tritt med utgiftene.

Resultatet av byskattligningen i perioden fremgår av følgende tall:

A r.	Antall skatt-ydere (o: antall 1.-nr. i byskattlign.)	Formues- og inntektskatt.	Antatt formue.	Antatt inntekt.	Skattbar inntekt.
		1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1916—1917	116 542	19 964	913 719	291 823	191 849
1917—1918	126 377	45 923	1 306 918	486 926	375 830
1918—1919	134 417	68 119	1 863 695	621 347	495 621
1919—1920	140 899	86 535	2 333 146	768 353	609 220
1920—1921	145 984	105 168	2 497 057	932 913	756 351

Den årlige procentforhøielse har utgjort :

A r.	Antall skatt-ydere (o: antall 1.-nr. i byskattlign.)	Formues- og inntektskatt.	Antatt formue.	Antatt inntekt.	Skattbar inntekt.
	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
1915/16—1916/17. . .	+ 3.81	+ 55.36	+ 21.90	+ 34.17	+ 56.68
1916/17—1917/18. . .	+ 8.44	+ 130.03	+ 43.03	+ 66.86	+ 95.90
1917/18—1918/19. . .	+ 6.36	+ 48.33	+ 42.60	+ 27.61	+ 31.92
1918/19—1919/20. . .	+ 4.82	+ 27.04	+ 25.19	+ 23.66	+ 22.88
1919/20—1920/21. . .	+ 3.61	+ 21.53	+ 7.03	+ 21.42	+ 24.15

Der utlignedes skatt på inntekten etter følgende forholdstall: i 1916—1917 kr. 9.45 pr. 100 kr. skattbar inntekt, i 1917—1918 kr. 11.52, i 1918—1919 kr. 11.70, i 1919—1920 kr. 11.91 og i 1920—1921 kr. 11.91.

Eiendomsskatten har holdt sig temmelig uforandret, som det fremgår av følgende tabell:

A r.	Utlignet skatt på			Antall skattepliktige eiendommer.	Takstverdi av		
	ubebygget grunn.	betygget grunn. ¹	faste eiendommer i alt.		ubebygget grunn.	betygget grunn (inkl. husene)	grunn i alt.
	Kr.	Kr.	Kr.		1 000 kr.	1 000 kr.	1 000 kr.
1916—1917 .	199 049	3 558 856	3 757 905	9 050	28 436	508 408	536 844
1917—1918 .	198 572	3 647 276	3 845 848	9 124	28 367	521 039	549 406
1918—1919 .	183 468	3 786 982	3 970 450	9 163	26 210	540 997	567 207
1919—1920 .	176 141	3 868 566	4 044 707	9 167	25 163	552 652	577 815
1920—1921 .	168 386	4 043 633	4 212 019	9 268	24 055	577 662	601 717

¹ Efter den almindelige omverdsettelse 1910—1911.

I alt utlignedes i byskatt i 1916—1917 kr. 23 722 049 mot kr. 109 380 455 for 1920—1921.

Angående antallet av tingleste og avleste panteheftelser, tvangsauskjoner, eksekusjoner, utpantninger m. v. henvises til de respektive tabeller i den kommunale statistiske årbok.

Kommunen har i inneværende femår stadig fått flere og flere opgaver å løse, enkelte av midlertidig art, såsom provianterings- og rasjoneringsforanstaltninger under krigen, andre av varig natur, særlig på det sociale område. Til de viktigste av disse hører den kommunale boligbygning og husleiereguleringen samt det første forsøk som er gjort på å gjennemføre en almindelig alderdomspensjonering, nemlig opprettelsen av den kommunale pensjonsinnretning. Dessuten bør nevnes at kommunen nu har overtatt de fleste private høiere almenskoler i byen. For øvrig vil man angående disse foranstaltninger henvise til spesielle avsnitt, som følger senere.

b) Politiets

organisasjon har i femåret 1916—1920 ikke undergått vesentlig forandring.

Embedsetaten har i hele perioden utgjort 17, hvorav 13 fullmektiger.

Den underordnede styrke, som i 1915 utgjorde 507 mann, er i femåret steget til 569 mann.

Det ridende politis hester er i tidsrummet forsøkt med 9.

Kontorpersonalets antall har vært uforandret, 17 kontorister foruten politi sekretæren.

De samlede utgifter til politiet var:

År.	Bevilget.	Medgått.
	kr.	kr.
1916	1 425 650.00	1 428 535.84
1917	1 474 430.00	1 776 564.58
1918	2 138 944.00	2 160 226.92
1919	2 377 240.00	3 095 779.83
1920	3 486 500.00	3 627 640.58

Statskassen bærer dessuten størsteparten av lønningene til politiets embedsmenn.

Vedkommende politiets virksomhet kan for femåret 1916—1920 henvises til politikammerets årsberetninger.

Her skal alene hitsettes 2 tabeller: nr. 1 vedkommende ordenspolitiet, nr. 2 vedkommende opdagelsespoltiets virksomhet:

I. Tabell over antallet av anmeldelser for politiforseelser, av de i anledning av sådanne forseelser for politiet vedtatte eller i politisaker ilagte straffebøter samt av offentlige politisaker vedkommende Kristiania by.

År.	Antall anmeldelser for politiforseelser.	Antall straffebøter.	Antall offentlige politisaker
1916.....	40 160	29 448	664
1917.....	28 829	19 547	489
1918.....	27 004	17 573	402
1919.....	31 083	23 006	399
1920.....	37 159	19 415	386

II. Opgave over antallet av anmeldelser m. v. ved opdagelsespoltiet i Kristiania i årene 1916—1920.

År.	Anmeldte forbry- delser begått her.	Herav opdaget.	Forbry- delser begått utenfor Kristiania.	Arrestan- tenes antall.	Brand- anmeldel- ser.	Anmel- delser om for- ulykkede.	Anmel- delser om savnede personer.	Anmel- delser om tapte saker.
1916....	9 086	5 745	1 985	1 564	272	109	350	742
1917....	8 603	5 392	1 690	1 706	313	78	347	560
1918....	10 276	6 421	2 133	1 590	294	80	336	656
1919....	7 901	5 220	1 826	1 526	300	73	306	624
1920....	8 424	5 617	1 520	1 559	422	74	289	612

c) Kristiania brandvesen.

Brandkorpsets samlede styrke var ved utgangen av 1920: brandchef, brandassistent, overbrandmester, 10 brandmestere, 40 formenn, 3 maskinister, 2 stallkarer og 131 konstabler. I 1917 oprettedes en ny brandmesterstilling samt en ny maskinist- og 3 brandkonstabelstillinger. I 1918 måtte styrken forsøkes med 9 formenn og 33 konstabler, som følge av den ved nytt arbeidsreglement fastsatte kortere arbeidstid for mannskapene.

Materiell. Redningsstige anskaffedes til Sagene stasjon i 1916, til Solli stasjon i 1918. I 1919 innkjøptes en elektrisk personautomobil.

Brandkummenes og hydrantenes antall, som i 1915 var henholdsvis 2 095 og 107, var ved utgangen av 1920 2 123 og 141.

Brandstasjonene med kaserner tilhører med undtagelse av Hegdehaugens, St. Hanshaugens og Vålerengens stasjoner kommunen og vedlikeholdes av denne. Den samlede leiesum er siden 1915 øget fra kr. 3 720 til kr. 11 360.

Brand- og polititelegrafen.

I 1919 ble arbeidet med ombygning av brandtelegrafen etter Siemens-Schuckerts system tilendebragt.

Premie- og understøttelsesfondets formue var ved utgangen av 1920 kr. 72 262.43. Der blev for 1920 bevilget kr. 3 150 som understøttelse til 2 fhv. brandmenn, til en brandmanns etterlatte barn og til 11 enker.

Redningsvesenet. Redningsstiger finnes nu ved alle stasjoner med undtagelse av de leide brandstasjoner for Vålerengen og St. Hanshaugen, hvor plassen ikke tillater anbringelse av stige.

Forulykket ved innebrenning eller som følge av brandsår eller kvelning ved røk:

.	1916	1917	1918	1919	1920
Menn	1	2		1	1
Kvinner	1	-	-	1	1
Barn	1	3	-	-	2
	3	5	-	2	4
Anta'l brander neldt brandvesenet ...	267	308	294	291	302
Brandskadede bygninger	183	113	188	123	132

Feiervesenet. Ved kongelig resolusjon av 23 desember 1919 ble det bestemt:

«I henhold til § 19 i lov om brandvesenet av 15 august 1908 godkjennes som gjeldende inntil videre Kristiania bystyres beslutning i møte 18 desember 1919 om fast årslønn for feiermestrene sammesteds samt angående et tillegg av 200 pct. til de ved kongelig resolusjon av 18 september 1909 stadfestede feiertakster.»

I henhold hertil har kommunen overtatt feiervesenet fra 1 januar 1920. Feierpengene går inn i bykassen sammen med eiendomsskatten.

Veivesenet. Følgende gater er oparbeidet:

(Ang. de enkelte gatearbeider inneholder utførlige opplysninger i de kommunale forvaltningsberetninger.)

1915 — 1916 :

Mandalls gate og Stiklestadgaten fra Grønlandsleret til Bækkegaten.

Arbos gate i halv bredde langs nr. 60 Kirkoveien og nr. 1 Arbos gate.

Konows gate og Erik Rødes vei fra Enebakveien til Enebakveien.

Enebakveien fra broen ved Kværner bruk til Erik Rødes vei.

Neuberggaten fra Majorstuveien til nr. 20 Neuberggaten.

Stensberggaten fra Sofies gate til nordgrensen av nr. 26 Stensberggaten.

Kjølberggaten fra nordgrensen av nr. 50 Åkebergveien til og langs nr. 17 Kjølberggaten.

Haakons gate, fortåg langs Kjølberg plass.

Fortågene rundt Bjølsen folkeskole i Maridalsveien, Kongsvingerdagen og Grimsdagaten.

Broen over Frognerelven i Drammensveien er utvidet.

Smedgangen er istandsatt.

Schønings gate i halv bredde langs nr. 27 og 29.

Thomas Heftyes gate utenfor nr. 2 og 6.

Fredrik Stangs gate fra Frognerveien til nordgrensen av nr. 42 Fr. Stangs gate.

Sigyns gate i halv bredde langs nr. 10 Nordraaks gate.

Vei over nr. 28 Tomtebryggen.

Dalsbergstien mellom Waldemar Thranesgate og Pilestrædet

General Birchs gate fra Ullevålsveien til og langs nr. 68 Ullevålsveien.

Dybwads gate fra vestgrensen av nr. 3 og til Middelthuns gate.

Kristian den 4des gate brolagt fra Universitetsgaten til Fredriks gate.

Ved Palæhaven er gatene rundt samme utvidet og ombrolagt og gangene tjære-makadamisert. Fortågene er asfaltert.

Schweigaards gate er brolagt fra Oslo gate til Harald Haardraades plass.

Toftes gate brolagt fra Helgesens gate til Sannergaten.

Vognmannsgaten brolagt fra Jernbanetorvet til Elvegaten.

Cementhellefortåg er anbragt på:

sydøstre fortåg i Fredriks gate fra Karl Johans gate til Christian Augusts gate.

nordre — i Bygdø allé fra Gabels gate til Lambrechts gate.

vestre — i Skolestrædet fra Skolegaten til Holmens gate.

vestre — i Skolegaten fra Engen til Skolestrædet.

østre — i Holmens gate fra Engen til Skolestrædet.

østre — langs St. Halvards plass og fra Bispegaten til broen over Loelven.

søndre — i Bispegaten fra Kanslergaten til St. Halvards gate.

nordøstre — i Valkyrjegaten fra Sorgenfrigaten til Kirkeveien.

søndre — i Bogstadveien fra Sorgenfrigaten til Kirkeveien.

vestre — i Hollændergaten fra Grønlandsleret til Schweigaards gate.

østre — i Trondhjemsveien fra Nybroen til Heimdalsgaten

vestre	fortåg	i Frognerveien fra Bygdø allé til Nils Juels gate.
østre	—	i Frognerveien fra Nils Juels gate til Haxthausens gate.
nordre	—	i Bygdø allé fra Gabels til Fr. Stangs gate.
nordøstre	—	i Uranienborgveien fra Josefines gate til Holtegaten.
søndre	—	i Havegaten fra nr. 21 Havegaten til Brinkens gate.
Parkveien	småbrolagt fra Pilestrædet til Hægdehaugsveien.	
Sørensen	—	fra Bispegaten til ca. 50 m. sydover.
Valkyrjegaten	—	fra Bogstadveien til Kirkeveien.
Korsgaten	—	fra Thv. Meyers gate til Herslebs gate.
Herslebs gate	—	fra Korsgaten til Trondhjemsvæien.
Ruseløkveien	—	fra Engen til Kort Adelers gate.

Bordur- og brolagt rennesten er anbragt i:

Josefines gate, nordsiden, fra Uranienborgveien til Skovveien.
Lakkegaten, nordsiden, fra Herslebsgate til Trondhjemsvæien.
Trondhjemsvæien, nordsiden, fra Vardøgaten til Hammerfestgaten.

1916 — 1917:

Seilduksgaten fra Falsens gate til Verksgaten.
Louises gate fra Ullevålsveien til Wilhelms gate.
Wilhelms gate fra Louises gate til Thereses gate.
Konows gate fra Oslo gate til Ekebergveien
Elisenbergveien, vestre halvdel, fra Frognerveien til og langs nr. 37 b
Camilla Colletts vei fra nr. 9 og 12 til Riddervolds gate.
Professor Dahls plass
Marcus Thranaes gate fra Vogts gate til Sandakerveien.
Løvenskiolds gate fra nr. 16 til Gyldenløves gate.
Kruses gate fra Frognerveien til og langs nr. 9.
Falsens gate fra Schleppegrøllsgate til Seilduksgaten.
Spaservei i Fagerborggaten fra Wolffsgate til Fagerborg middelskole.
Tverrgate langs Fagerborg middelskole fra Pilestrædet til Fagerborggaten.
Fagerborggaten fra tverrgaten til og langs middelskolebygningen.
Cementhellefortåg i Bjørn Farmandsgate langs nr. 3 og 7 s. g. og nr. 9

Svoldergaten.

Overtatt til vedlikehold:

Odins gate langs nr. 21, 23, 25 og 27.
Skippergatens forlengelse fra Glacisgaten til fiskehallen paa Vippetangen.
Nylandsveien mellom Bispebroen og jernbanebroene.
Veien langs Jernbanebryggen fra Havnegaten til Bispebroen.
Havnegaten til Palæbryggen.
Gaten bak vareskuret på Palæbryggen.
Veien fra Keiserbryggen til Råhusgaten.
Veien fra Søgaten langs beplantningene ved Piperviksbyggen.
Plassen foran Honnørbyggen.
Kjørebanen med fortåg mellom beplantningene og arealet langs Jaktebanene, begrenset av rennestenen.

Vestbaneørvet med byens vekt og holdeplass for arbeidsvognmenn, således at en ca 35 m. bred strimmel henregnes til bryggearalet (havneingeniørvesenet).
Småbrolagt: Tordenskioldsgate i hel lengde.

Bygdø allé, Frognerveien – Niels Juels gate.
Munkedamsveien, Stubben – Parkveien.
Hospitalsgaten, Akersgaten Møllegaten.
Holtegaten, Briskebyveien – Uranienborgveien.
Kirkeveien, vestsiden, Majorstuveien – Valkyriegaten.

Brolagt: Strandveien mellom Piperviken og Vippetangen.

Schweigaards gate mellom Harald Haardraades plass og St. Halvards gate.
Cementhellefortåg: østre i Tullins gate fra St. Olavs gate til Edv. Storms gate.
vestre i Briskebyveien fra Holtegaten til Industrigaten.
østre i Frognerveien fra Sommerrogaten til Skovveien

Bordur- og rennesten i Briskebyveien, vestsiden, fra Holtegaten til Industrigaten.
Småbrolagt: Kirkeveien, østre løp, Frogner plass til Fuglehauggaten.

Kirkeveien, vestre løp, Frogner plass til Munthes gate.
Klingenberggaten fra Stortingsgaten til Bakkegaten
Prestegaten fra Stortingsgaten til Rosenkrantzgaten

1917 — 1918 :

Gangsti i Pontoppidans gate fra Stockfleths gate til Dannevigsveien.

Linderngaten fra Gjetemyrsveien til Fayes gate.

General Birchs gate fra Gjetemyrsveien til den før oparbeidede del.

Midtpartiet av Gyldenløves gate langs nr 31 og 33.

Midtpartiet av Gyldenløves gate langs nr. 35.

Kanslergaten fra Bispegaten til Klemens gate.

Elisenbergveien fra nr. 37 til Gimleveien.

Sportsplass på Dælenengen.

Fayes gate fra Gjetemyrsveien til Linderngaten.

Nobels gate fra Frognerveien til Lindemans gate.

Linderngaten fra Fayes gate til Armauer Hansens gate.

Grønnegaten fra Hægdehaugsveien til og langs nr. 6 Grønnegaten.

Fortåg i Kongsvien fra Liabroveien til Sjømannsskolen.

Broforbindelse Waldemar Thranes gate – Sannergaten.

Sti over nr. 26 B Akersveien fra Maridalsveien til Telthusgaten.

Sorgenfrigaten fra Bøstadveien til Majorstuveien.

Elsters gate langs nr. 4 Neuberggaten.

Hauchs gate fra Maridalsveien til Darres gate.

Darres gate fra Hauchs gate til Akerselven.

Broovergang i Bispegaten over jernbanen ved Sørensen

Oscars gate fra Pilestrædet til og langs nr. 63 Pilestrædet.

Brolagt: Pilestrædet fra Parkveien til Theresegate.

— Trondhjemsveien fra Nybroen til Jens Bjelkes gate.

— Pilestrædet fra Thereses gate til Sporveisgaten.

- Småstensbrolagt : Kristian den 4des gate fra Fredriks gate til Wergelandsveien.
 —, — Wergelandsveien fra Holbergs gate til Linstows gate.
 —, — Calmeyers gate fra Bernt Ankers gate til Hausmanns gate.
 —, — Stortingsgaten fra Nationalteatret til Ruseløkveien.

1918 — 1919 :

- Armauer Hansens gate fra Linderngaten til General Birchs gate.
 Fayes gate fra Kirkeveien til Linderngaten.
 Ole Vigs gate langs nr. 28 og 30.
 Brolagt kryss av Gjetemrysveien og Kirkeveien.
 Utvidet Frognerveien fra nr. 13 B til nr. 33.
 Fredrik Stangs gate fra nr. 16 til nr. 20.
 Utvidet St. Halvards gate og Strømsveien fra Justisplassen til bygrensen.
 Regulert krysset av Oslo gate, Kongsvien og Liabroveien.
 Markveien fra Sannergaten til Øvrefoss.
 Østre Elvebakke fra nr. 8 til Hausmanns gate.
 Tostrupsgate fra Elisenbergveien til Hjørungavåggaten.
 Munthes gate fra nr. 30 til Tidemands gate og i $\frac{1}{2}$ bredde vis à vis nr. 30.
 Eckersbergs gate i $\frac{1}{2}$ bredde langs nr. 24 samt halve kryss av Munthes gate.
 Fuglehauggaten i $\frac{1}{2}$ bredde vis à vis Materialprøveanstalten og fra nr. 12 frem
     til Kirkeveien samt i hel bredde langs nr. 12.
 Fredrik Stangs gate i $\frac{1}{2}$ bredde langs „Røde kors“ klinikk
 Framgaten mellom Theresegate og Colletts gate.
 Magnus Bergs gate fra Frognerveien til Ths. Heftyes gate.
 Gimleveien langs nr. 3, 4 og 6 Magnus Bergs gate.
 Stockholmgaten mellom Verksgaten og Malmøgaten.
 Hallings gate langs nr. 19 Stensberggaten ($\frac{1}{2}$ bredde).
 Eilert Sundts gate mellom Briskebyveien og Gyldenløves gate.
 Alexander Kiellands plass.
 Hansteens gate mellom Observatoriegaten og Reichweins gate.
 Krebs' gate i $\frac{1}{2}$ bredde langs kvartal III på Thorshaug.
 Hegermanns gate i $\frac{1}{2}$ bredde langs kvartal III på Thorshaug.
 Småbrolagt : St. Olavs gate mellom Tullins gate og Holbergs gate.
 — Apotekergaten mellom Akersgaten og Pilestrædet.
 Trebrolagt Wergelandsveien utenfor nr. 29.
 Småbrolagt : Bygdø allé mellom Fredr. Stangs gate og Ths. Heftyes gate
 — Rathkes gate mellom Toftes gate og Sofienberggaten.
 — Plassen foran Schous bryggeri.
 — Osterhausgaten mellom Storgaten og Møllergaten.
 — Wergelandsveiens østre løp fra Holbergs gate og 60 l. m. opover.
 Brolagt Trondhjemsveien mellom Jens Bjelkes gate og Helgesens gate.
 Småbrolagt : Tullins gate i hel lengde.
 — Kirkeveien mellom Munthes gate og Valkyrjegaten.
 — Josefines gate mellom Hægdehaugsveien og Pilestrædet.

- Småbrolagt : Christian Augusts gate mellem Universitetsgaten og St. Olavs gate.
 — Herslebs gate mellem Trondhjemsveien og Lakkegaten.
 — Tøiengaten mellem Jens Bjelkes gate og Havegaten.
 — Holbergs gate og plass mellem Pilestrædet og Edv. Storms gate.
 — Rosteds gate i hel lengde.
 — Havegaten mellem Tøiengaten og Økernveien.
 — St. Halvards gate fra St. Halvards plass til Klostergaten.
 Brolagt St. Halvards gate og Strømsveien fra Justisplassen til Ingeborgs gate.
 Småbrolagt Parkveien mellem Drammensveien og Colbjørnsens gate.
 Brolagt krysset av Maridalsveien og Hausmanns gate.
 Småbrolagt Holtegaten mellem Bogstadveien og Uranienborgveien.

1 9 1 9 — 1 9 2 0.

- Ths. Heftyres gate langs nr. 7.
 Trøndergaten langs kvartal III på Thorshaug
 Larvikgaten mellem Bjølsengaten og Bergens gate.
 Hegermanns gate langs kvartal II på Thorshaug.
 Ullensakergaten fra nr. 7 til Normannsgaten.
 Sofies gate fra Eugenies gate til Wilhelms gate.
 Hølandgaten fra Brinken til Normanns gate.
 Sofiesgate fra Dalsbergstien til Framgaten
 Meltzers gate langs nr. 7 og 9.
 Ole Vigs gate fra Vibes gate til Industrigaten
 Johannes Bruns gate fra Sofiesgate til Theresegate.
 Magnus' gate fra Øisteins gate til Jens Bjelkes gate.
 Gøteborgsgaten fra Marstrandgaten til Dælenenggaten.
 Stockholmgaten fra Marstrandgaten til Dælenenggaten. .
 Framgaten mellom Colletts gate og Frydenlundgaten.
 Fredrik Stangs gate utenfor nr. 28 B Bygdø allé.
 Snorres gate fra Bolteløkkens allé til Sofies gate.
 Bolteløkkens allé fra Eugenies gate til Johannes Bruns gate.
 Sigurds gate fra Øisteins gate til Jens Bjelkes gate.
 Utvidelse av Svingen langs nr. 46 Ekebergveien.
 Ullensakergaten fra Hølandgaten til Normanns gate.
 Småbrolagt Bogstadveien mellem Sorgenfrigaten og Kirkeveien.
 Brolagt Strømsveien mellom Ingeborgs gate og Etterstadgaten.
 Småbrolagt : Bernt Ankars gate fra Torvgaten til Møllergaten.
 — Motzfeldtsgate fra Grønland til Jens Bjelkes gate.
 — Parkveien fra Drammensveien til Wergelandsveien.
 — Munkedamsveien fra Framnesveien til Niels Juels gate.
 — Uelands gate fra Maridalsveien til Wm. Thranaes gate.
 Jernbanetorvet oparbeidet og brolagt utenfor „Den norske Amerikalinje“.
 Småbrolagt : Bygdø allé fra Ths. Heftyres gate til Drammensveien.
 — Drammensvien fra Munkedamsveien til Leiv Erikssøns gate.
 — Fredensborgveien fra Rosteds gate til Akersgaten.

Brolagt Tøiengaten mellem Grønlandsleret og Jens Bjelkes gate.

Bordur- og rennesten anbragt på vestsiden i Ingelbrecht Knudssøns gate.

Småbrolagt: Øvrefooss fra Thv. Meyers gate til Markveien.

- Drammensveien fra Leiv Erikssøns gate til Nobels gate.
- Klingenberggaten fra Bækkegaten til Munkedamsveien.
- Munkedamsveien fra Stortingsgaten til Engens gate.

Brolagt med cementheller fortågene opover Slotsbakken.

Asfaltert fortåget i Karl Johans gate langs Eidsvolls plass.

Dessuten er diverse gater ombrolagt, idet den eldre brolegning er utskiftet og erstattet med ny.

I nedenstående tabell er opført utstrekningen av de i femåret utførte nye arbeider og reparasjoner ved vei- og brolegningsvesenet:

Der er utført:	1915—1916.	1916—1917.	1917—1918.	1918—1919.	1919—1920.	Tilsammen i femåret.
1. Ny arbeider:						
Makadamisert kjørebane, l. m.	1 256	1 895	1 817	1 855	2 118	8 941
Gruset fortåg, l. m.	1 382	1 612	2 601	3 509	1 701	8 041
Brolagte og asfalterte fortåg, l. m.	4 155	1 925	143	407	1 639	8 269
Brolegning av kjørebaner og fortåg m ²	24 551	16 385	10 633	35 202	44 862	131 633
Asfalteringsarbeider m ² . . .	761	132	752	793	1 231	3 669
2. Reparasjonsarbeider.						
Kjørebaner forsynt med nytt pukkstensdekke, l. m. . .	12 070	4 920	4 770	3 870	2 520	28 150
Brolegningsarbeider i kjørebaner og fortåg, m ² . . .	7 061	9 508	17 655	23 727	7 402	65 353

Ved utgangen av budgettåret 1919—1920 var utstrekningen av de offentlige plasser, kjørebaner og fortåg innen Kristiania by følgende:

	Plasser m. ²	Kjørebaner l. m.	Fortåg l. m.
som er forsynt med makadamisering	15 947	114 672	—
— — — grusdekke	—	—	129 556
— — — brolegning	58 056	47 937	79 268
— — — asfalt	4 947	—	43 513
Altså utstrekning av de nevnte plasser, kjørebaner og fortåg ved utgangen av budgettåret 1919—1920 . . .	78 950	162 609	252 337

Av foranstående tabeller vil ses at der ved utgangen av budgettåret 1919—1920 fantes ca. 115 km. makadamiserte gater og veier innen byens grenser, og at herav ca. 28 km. eller vel $\frac{1}{4}$ i femåret er blitt forsynt med nytt veidekke,

Kristiania vann- og kloakkvesen for femåret 1916—1920.

V a n n v e s e n e t .

Byens vannforsyning foregår gjennem 2 særskilte kommunen tilhørende vannverker, nemlig Maridalsvannverket og Sognsvannverket. Et mindre privat vannverk kalt Frøenvannledningen, er helt sløifet siden utgangen av året 1917.

De to byen tilhørende vannverker er i økonomisk henseende slått sammen, hvorfor begges rørnett, som gjensidig supplerer hinanden, er behandlet under ett.

Vannverkets rørnett er jevnlig blitt utvidet eftersom den tiltagende bebyggelse har krevet det.

Rørnettet, som ved begynnelsen av femåret (1 januar 1916) var 223 182 l m. og forsynte 78 stkr. offentlige vannposter og fontener samt 7 530 eiendommer, hadde henimot femårets slutning (pr. 30 juni 1920) en lengde av 231 971 m. og forsynte 70 stkr offentlige vannposter og fontener samt 7 863 eiendommer.

Byens vannforbruk fra Maridalsvannet bestemmes ved 2 stkr. vannmålere ved Brekke gård anbragt på de to eldre hovedvannledninger fra Maridalsvannet og etter 28 august 1920 dessuten ved en 1 220 m/m venturimåler ved Maridalsoset oppsatt for den nye vanntunnel; vannforbruket fra Sognsvannet bestemmes ved 2 målere ved inntaket ved Gaustad.

Vannforbruket har vært:

År.	I Maridalsvann-verket.	I Sognsvann-verket.	Tilsammen.
1916.....	12 403 300	1 240 700	13 644 000
1917.....	14 643 900	1 715 245	16 359 145
1918.....	14 583 600	1 711 040	16 294 640
1919.....	16 255 100	1 796 780	18 051 880
1920.....	18 000 900	1 762 150	19 763 050

Av større vannledninger som er utført i femåret kan merkes:

For å skaffe byen tilstrekkelig vanntilførsel fra Maridalsvannet er der gjennom Grefsenåsen sprengt en tunnel med tverrsnitt 1.8×2.5 m. i en lengde av 3 005.0 m. fra Maridalsvannet ned til Grefsenveien, hvor en luftningskum er anbragt; herfra er der anlagt rørledning ned til en fordelingskum på Sandakersnippen i en lengde 1 387.1 m.; denne ledning er lagt av 914 m/m rør, når undtas en strekning på 56.8 m. over Gjøvikbanen, hvor ledningen er ført som 2 stkr. 0.6 m. smijernsrør, ett på hver side av Storebroen.

Fra fordelingskummen på Sandakersnippen er videre lagt 686 m/m rørledning mellom Grefsenveien og Sandakerveien i en lengde av 43.2 m.

Tunnelen er så stor at den kan levere den maksimale vannmengde som man er berettiget til å utta fra Maridalsvannet.

Arbeidet i marken blev påbegynt i september 1915; i juni 1920 blev anlegget foreløpig tatt i bruk; den offisielle åpning fant sted 12 desember 1920.

Anlegg av høidereservoar på Ekeberg med tilhørende pumpestasjon og ledninger blev ferdig høsten 1916. Reservoaret er delt i 2 uavhengige kammere og rummer ca. 320 m³. Anlegget er utført for å skaffe sjømannsskolen på Ekeberg vann.

Kloakknettet hadde ved femårets begynnelse (1 januar 1916) en samlet lengde av 185 780 l. m., hvorav 160 774 l. m. var rørklokker, 21 022 l. m. murklokker og 3 984 l. m. betongklokker.

Det hadde henimot dets slutning (pr. 30 juni 1920) en samlet lengde av 193 528 l. m., hvorav 168 464 l. m. var rørklokker, 21 012 l. m. murklokker og 4 052 l. m. betongklokker.

Parkvesenet.

Oversikt over arbeider utført ved parkvesenet i femårsperioden 1916—1920.

I året 1916 blev parkvesenet utskilt fra veivesenet som egen avdeling.

De bevilgede og anvendte midler til parkvesenet har i femårsperioden vært:

1915—1916		1916—1917		1917—1918	
Bevilget.	Anvendt.	Bevilget.	Anvendt.	Bevilget.	Anvendt.
277 437,61	150 803,33	444 605,89	243 506,88	520 050,00	625 456,43

1918—1919		1919—1920	
Bevilget.	Anvendt.	Bevilget.	Anvendt.
686 700,00	794 684,25	1 165 225,00	1 075 030,78

Arealet av de parkvesenet underlagte offentlige anlegg og plasser utgjør 1 465 243 m² og gatebeplantning 8 985 l.m.

Dagsverk:

1915—1916		1916—1917		1917—1918	
Folk.	Hester.	Folk.	Hester.	Folk.	Hester.
16 708	3 768	22 156	3 712	36 371	4 772

Dagsverk:

1918—1919		1919—1920	
Folk.	Hester.	Folk.	Hester.
41 282 $\frac{1}{4}$	4 541 $\frac{1}{2}$	45 875 $\frac{1}{2}$	3 224 $\frac{1}{2}$

Havneingeniørvesenet.

Grønlibryggene er i sin helhet ferdige forsynt med jernbanespor og brolegning. Paa kullbryggen har jernbanen montert to kulossekraner i forbindelse med et kullbingeanelegg av armert betong. Til manøvrering av jernbanevogner er oppsatt et elektrisk spill.

Sørengbryggen er forlenget med en 50 m. lang og 8 m. bred brygge bygget på peleåk av impregnerte peler og med bærende konstruksjon av jern og dekke av planker. Den er utstyrt med dobbelt jernbanespor.

Havnevesenet verkstedsanlegg på Sørensen er utvidet og modernisert. Der er bygget en ny 225 m.² stor verkstedsbygning for smie, snekkerverksted og malerverksted. Det gamle verksted er utvidet ved tillegg av den gamle smie og utstyrt med nye elektrisk drevne arbeidsmaskiner.

Akerselvens utvidelse til 30 m er fullført og ferdig i sin helhet op til Bispebroen. Der er anlagt et mindre trappeanlegg på elvens østside ved Bispebroen for de kommunale badeferjer.

På plassen innenfor Langbryggen over den igjenfylte fiskehavn og Nordre Revierhavn har et privat aktieselskap fått konseksjon på og bygget et 140 m. langt og 24 m. bredt lagerhus av armert betong i 11 etasjer inklusive kjeller og loft. Lagerhuset er forsynt med en rekke elektriske heiser på begge langsider. Konseksjonen er gitt med hjemfallsrett om 50 år. For å bringe lasten fra bryggen inn i lagerhuset over den langs dettes østre side utbyggede plattform i 2nen etasjes høide har selskapet fått tillatelse til midlertidig å opsette en provisorisk bro på stolper og med overbygning av tre langs Langbryggens nordre del i en lengde av ca. 100 m. Denne er forsynt med spor for tralletransport og i det hele således arrangert at lasten tas i skibsrum og legges på trailer av lossekranene.

Der er som følge av lagerhusets opførelse foretatt en mindre omlegning av Langbryggens rangerbanegård, samtidig med at denne utvidedes med 6 nye spor. Det havnelageret omgivende terreng er hevet og brolagt.

Ombygning av Utstikker I påbegyntes omkring nyttår 1920.

På moloen foran fiskehavnen er oppført en kombinert vakt- og ventehall med rum for tollvesenet, loser m. v.

Paa Vippetangbryggen er oppført et varehus i 3 etasjer av armert betong og loft av tre.

Strandlinjen langs Akershus festning er nu i sin helhet utbygget med brygger og benevnnes Akershusbryggen.

Udstikkeren ved Akershusstranden «Akershusutstikkeren», er ferdig utbygget med en 3 m. bred trebrygge på alle tre sider med en samlet kailengde på 219 m.

En større del av Pipervikens Stenutstikkers østre side, som stod på trepeler, er revet ned og bygget om, idet der istedenfor det falleferdige treverk er s t o p t undervannsmur av betong. Kaien er forsynt med nytt fenderverk.

Pipervikens Langbrygge er i en lengde av 100 m. utbygget med en 5 m. bred trebrygge for å gjøre den bedre tilgjengelig for skib av større dypgående.

I Filipstad er opfyllingsarbeidet fortsatt med grus fra Drøbak og jordfyll fra byggearbeider i byen. Kaimuren er ferdig i yderligere 200 m. lengde og fundament for undervannsmuren ferdig videre i 130 m. lengde.

Mellem Brandskjæret og land samt omkring Hjortnesbukten like til Framnes er opfylt større arealer med stenfyll fra Brandskjæret og jordfyllmasser levert av jernbanen fra Vestbanestasjonens utvidelse.

Mellem Framnesbryggen og Brandskjærene er påbegynt anlegg av en rangerbanegård foreløpig utstyrt med 3 spor.

I Hjortnesbukten pågår anlegg av en båthavn.

I Filipstadavsnittet er alt i alt opfylt et areal av ca. 65 000 m², hvorav 30 000 m² er bortleiet til private og offentlige institusjoner.

Av brolegningsarbeider kan nevnes: utvidelse av brolegning på Bispebryggen, av adkomstveien til Paulsenbryggen, Udstikkerne II og III, Vippetangen, Akershusbryggen samt Akershusstranden og ombrolegning av Jernbane-, Palæ- og Langbryggen.

Dessuten er samtlige brygger, moringer og merker, kraner og inventaret for øvrig vedlikeholdt og reparert.

På Sandtangen er oppført et blinkfyr av type «Aga». Ved Kavringsanden og ved Tingvallagrunnen er utlagt lysbøyer av samme type. Ved Lahelgrunnen i Frognerkilen er utlagt merkebøye, og i Malmøsundet er oppsatt en stake.

I januar 1918 overtok havnvesenet den arkitekt Hurum tidligere tilhørende forretning med faste eiendommer og materiell. Heri inngår eiendommen Fjeldstrand på Nesodden med tilhørende stenbrudd og pukkverk, slipp og reparasjonsverksted for båter ved Nærånes i Røyken på leiet grunn samt bruksrett til gården «Slottets» grustak i Hurum med inventar og arbeidsmaskiner. Av materiell med fulgte blandt annet et større mudderapparat, dampveivals med vanningsvogn, 6 lorjer, slepebåtene «Kiel» og «Grus», 1 kranfartøi foruten en del mindre redskap og farkoster.

Der er videre innkjøpt en kombinert slepe- og isbryterbåt «Mjølnér II», 4 stk. lorjer og lektere for gruustrafikken, en ny motorinspeksjonsbåt samt en 2½ tonn lastebil.

R e n h o l d s v e r k e t. Ved utløpet av forrige femårsperiode var verkets stilling den at utgiftene var steget, så verket hadde et underskudd på ca. kr. 258 000.oo. På grunn av krigstilstanden er dette underskudd betraktelig øket i den forløpne femårsperiode. For budgetterminen 1915/16 utgjorde bykassens tilskudd til verkets drift ca. kr. 338 000.oo, og for terminen 1919/20 ca. kr. 1 316 000.oo. Hertil kommer imidlertid dyrtidstillegget for arbeidere og funksjo-

nærer. Dette er postert utenfor verkets budgett og utgjør for budgetterminen 1919/20 ca. kr. 493 000.00, således at det virkelige tilskudd fra bykassen for budgetterminen 1919/20 utgjør ca. kr. 1 810 000.00. Det betydelige underskudd skyldes prisstigning på alle forbruksartikler, men vesentligst den stedfunne forhøielse av arbeidslønnen.

I arbeidsordningen er foretatt en ganske betraktelig forandring, idet der er innført 48 timers ukentlig arbeidstid. Dessuten har man innført den såkalte „iettkjøring“, hvorefter samtlige kjørere ikke vender tilbake til stasjonene i middags-tiden, men tar $\frac{1}{2}$ times middagspause ved innlastningsplattformen, eller hvor det for øvrig måtte passe for vedkommende arbeider. „Iett-kjøringen“ var nødvendig gjort ved den tariffmessig innførte 48 timers arbeidstid, men viste sig for øvrig ganske hensiktsmessig, idet man derved sparte megen tid som før medgikk til kjøring av de tomme vogner frem og tilbake til stallene.

Arbeidsdriften ved verket har i det forløpne femår ofte vært særdeles vanskelig på grunn av de unormale forhold. Våren 1918 måtte hestebestanden reduseres betraktelig på grunn av formangel, og sommeren 1918 døde dessuten 8 hester som en direkte følge av underernæring fremkalt ved den knappe kraftfører-rasjon i forbindelse med høimangel.

For avgiftsberegningen er fra 1917 innført et nytt reglement, som har den største betydning for verkets økonomi. Avgiften blev tidligere vesentlig beregnet etter gårdenes skattetakst og antall leiligheter. Man gikk nu over til ett nytt prinsipp for beregningen, idet avgiften fastsattes i forhold til det arbeide som verket utfører i hver enkelt gård. Samtidig blev avgiftene endel forhøjet, således at verket etter de daværende priser antokes å skulle klare sig med et årlig tilskudd av bykassen på kr. 100 000.00. Dette har imidlertid ikke holdt stikk på grunn av den store prisstigning, og avgiftene er fra 1920 etter førhøjet denne gang med 100 pct.

Fra april 1920 overtok verket forpakningen av Vestre Sogn, hvor man straks gikk i gang med å forandre det tidligere fjøs til svinestall for opdrett av slaktesvin.

Gassverket Gassproduksjonen er steget fra 19 465 250 m.³ i 1915/16 til 20 249 860 m.³ i 1919/20.

Antall private konsumenter er steget fra 25 393 i 1915/16, hvorav 13 475 benyttet automatmåler, til 28 558 i 1919/20, hvorav 14 955 med automatmåler.

Antallet av gatelykter er i samme tidsrum gått tilbake fra 4 574 til 3 627.

Driftsoverskuddet har i femårsperioden utgjort følgende beløp:

1915/16	kr. 751 492
1916/17	" 194 911
1917/18	" 193 038
1918/19	" 196 382
1919/20	" 625 211

I 1915/16 blev kr. 175 238 tatt til inntekt for bykassen, men for øvrig er driftsoverskuddet utselukkende anvendt til nyanlegg og avskrevet på anleggs-konto.

Oversikt over elektrisitetsverkets utvikling m.v.
i femåret 1915/16 — 1919/1920.

År.	Antall KW. kjøpt fra A/S Glommens Træsliberi (Kykkelsrud).	Antall KW. levert.	Installasjon for belysning	Installasjon for teknisk bruk.
1915/1916	9 500	56 143 000	18 706	23 563
1916/1917	9 700	68 125 000	19 808	28 422
1917/1918	14 300	76 011 000	21 287	31 650
1918/1919	24 000	87 830 000	22 157	35 443
1919/1920	20 000	97 741 000	22 944	39 187

År.	Anleggs- kapital.	Drifts- overskudd.	Tilbakebetaling til lånefondet.
	Kr.	Kr.	Kr.
1915/1916	21 639 507.42	2 279 535.39	860 000.00
1916/1917	24 634 543.51	2 256 141.66	900 000.00
1917/1918	29 494 664.68	2 662 309.30	1 000 000.00
1918/1919	36 011 284.28	2 860 606.62	1 160 000.00
1919/1920	47 945 257.94	2 677 094.44	1 200 000.00

Den kommunale pensjonskasse

blev oprettet i 1899, men de endelige vedtekter blev først vedtatt i 1902. Ifølge disse fikk de da fast ansatte kommunale tjenestemenn adgang til å gjøre innskudd, hvorved de ble tilsikret pensjon for sig selv og eventuelt enke og barn under 15 år. Tjenestemenn etter 1 januar 1902 blev forpliktet til å gjøre innskudd i pensjonskassen. Folkeskolens lærerpersonale blev først innlemmet i 1904

Kassen blev delt i to avdelinger, nemlig *livrenteavdelingen* og *pensjonsavdelingen*. Utgiftene til den første blev helt båret av tjenestemennenes premier, mens den annen blev oprettholdt ved hjelp av tilskudd fra kommunen og kun i mindre grad fra tjenestemennene.

Av vesentlige forandringer i dette femår kan nevnes at pensjonsvedtekten ble revidert i 1915, hvorved bl. a. pensjonene ble forhøyet, likesom aldersgrensen for barnepensjon ble forandret til 17 år.

Pr. 1 juli 1918 trådte folkeskolens og den 3 årige middelskoles lærerpersonale ut av kassen og overførtes til Statens pensjonskasse, og pr. 1 juli

1919 overførtes den 4-årige middelskole til samme kasse. Fra 1 juli 1919 blev tjenestemenn med månedslønn fritatt for innskuddsplikt, idet denne blev overtatt av kommunen, og som følge herav befianer vedtektene sig for tiden under fullstendig revisjon.

Kassens utvikling siden dens oprettelse og særlig i det forløpne femår vil fremgå av følgende tabeller:

Tabell 1. Antal medlemmer, pensjonister m. v.

År.	Med- lemmer.	Pensjo- nister.	Enker.	Faderlose barn.	Foreldrelose barn.
1902.	1 105	3	11	7	-
1905.	2 145	54	31	31	-
1910.	2 604	199	74	44	12
1915.	3 077	323	149	123	11
1916.	3 196	333	169	140	11
1917.	3 351	362	186	161	9
1918.	2 536	390	203	168	9
1919.	2 600	396	216	168	14
1920.	2 800	438	230	157	13

Tabell 2. Livrenter, pensjoner og fond.

År.	Livrenter.	Tjenestemenns enke- og barnepensjoner.	Beregnehede fond (premiereserve).	
			Livrenteavdeling.	Pensjonsavdeling.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915	25 527	322 122	2 299 155	9 453 319
1916	27 240	359 739	2 550 294	9 914 493
1917	32 892	400 322	2 987 959	10 715 019
1918	40 691	430 845	2 555 089	9 663 165
1919	44 410	479 878	3 166 000	11 300 000
1920	56 722	551 790	4 138 000	13 050 000

Kristiania kommunale pensjonsinntrening

trådte i virksomhet 1 januar 1919 som en foreløpig innretning. Efter vedtektene skal der ydes pensjon til personer over 70 år med hjemstavn i Kristiania, og som har vært bosatt her de siste 15 år. Pensjonen blev oprindelig fastsatt til 60 pct. av hvad man antok pensjonisten manglet i en inntekt av kr. 800.00

for ensligstillede og kr. 1 300.00 for ektepar; men disse grenser er senere blit forhøjet, senest fra 1ste juli 1919 til henholdsvis kr. 1 200.00 og kr. 2 000.00, med samme grense for pensjonsretten. Pensjonistene tilstas dessuten fri læge og medisin samt fri sykehusbehandling på byens sykehus.

De samlede utgifter til alderdomspensjoner, gamlehjemstillegg, sykehusophold, lægehjelp, fri medisin samt begravelsesbidrag var i budgettåret 1918/19 kr 1 157 553.00 og i 1919/20 kr. 2 592 363.00.

Fra 1 januar 1920 trådte morspensjoneringen i kraft, og til dens gjennemførelse blev for budgetterminen 1919/20 bevilget kr. 1 142 300.00.

Pensjoneringen omfatter enker, separerte og fraskilte hustruer, ugifte mødre samt gifte kvinner som lever adskilt fra sin mann, og pensjonens størrelse gjøres avhengig av pensjonistens inntekts- og forsørgeresforhold samt eventuelle underholdningsbidrag, som fratrekkes.

Pr. 30te juni 1920 blev der til 999 mødre med 1 933 barn ydet et pensjonsbeløp av kr. 755 342.00.

Foruten disse institusjoner har man en sykekasse for kommunens tjenestemenn.

Provianterings- og dyrtidsforanstaltninger i Kristiania.

Da der under verdenskrigen ble lagt en mengde ekstraordinære vanskeligheter i veien for det internasjonale varebytte, og da dessuten det produktive arbeide i de krigførende land ble mest mulig innskrenket til fordel for krigsindustrien, medførte dette for Norges vedkommende vareknapphet og til dels varemangel allerede i begynnelsen av femåret. Disse forhold var kanskje aller mest følelige i hovedstaden; og til å råde bot på disse blev Kristiania provianteringsråd nedsatt allerede i august 1914. Det fikk fra først av bare den begrensede opgave å gjøre innkjøp av fødevarer.

Efter den nye lov av 26 juli 1916 angående kommunale provianteringsråd blev rådet av 1914 opløst og et nytt opnevnt i august 1916. Det nye provianteringsråds virksomhet blev utvidet til å omfatte:

- A. Byens forsyning med levnetsmidler og andre varer. Denne opgave blev realisert gjennem den kommunale engroshandel, brensesentralen og fiskecentralen.
- B. Omsetning av livsfornødenheter gjennem de kommunale utsalg.
- C. Pris- og kontrollvirksomhet gjennem fastsettelse av maksimalpriser og kontroll med disses overholdelse.
- D. Rasjonering.
- E. Sociale dyrtidsforanstaltninger.

Endelig kan det nevnes at rådet har ydet sin hjelp til løsningen av flere begrensede opgaver, såsom tvangsutskrivning av hester m. v.

A. Handelsvirksomhet.

Fra først av innskrenket denne sig til innkjøp og lagring av de mest aktuelle husholdningsvarer, såsom kjøtt- og fiskevarer, poteter, sukker, gryn og mel. Disse varer blev så, etterhvert som forholdene gjorde det nødvendig, bragt inn i den almindelige omsetning, dels av hensyn til forbrukernes behov og dels av hensyn til prisenes regulering.

Der blev i 1916 og 1917 endel islandsk kjøtt samt nordamerikansk kjøtt og flesk, likesom man av Staten fikk overlatt endel saltet kjøtt og flesk fra Argentina. Det blev dog etterhvert vanskelig å skaffe kjøtt fra Amerika, hvorfor det danske kjøtt senere hen kom til å spille en større rolle. Således passerte der Kristiania kjøttkontroll av ferskt dansk kjøtt:

1915	6 slaktede dyr
1916	4 030 — "
1917	45 647 — "

mens antallet i de siste år har avtatt noget.

Av sukker blev der i de første år ikke innkjøpt meget på grunn av brancheavtaler og licensvanskeligheter. I november 1917 blev dessuten sukkerimporten monopolisert av Staten, og rådets virksomhet blev derfor bare formidling av Statens sukker til husholdningsbruk.

Hvad melvarer angår kjøpte rådet dels i det åpne marked og dels av Staten. Det gjorde dessuten forgjeves forsøk på å skaffe havregryn fra Amerika. Rådets innkjøp blev i løpet av 1918 og 1919 i stadig større utstrekning gjort hos Staten, og da der i mai 1919 blev innført en ny ordning hvorefter mel blev forhandlet direkte fra grossist og mølle til detaljhandler, bestemte rådet å ophøre med omsetning av mel.

En særskilt omtale fortjener potetforsyningen. I januar – mars 1917 opstod der stor potetmangel i byen, vesentlig på grunn av en langvarig kuldeperiode; og muligens hadde maksimalprisen en del av skylden. Dette medførte at rådet måtte ta sig av potetforsyningen, dels ved innkjøp fra Danmark og dels innenlands. Lagrings- og transportvanskeligheter stilte sig dog ofte hindrende i veien.

Der blev dessuten i februar 1917 nedsatt en komité som skulle fremme potetdyrkningen i byen og dens omegn, særlig ved dyrkning av kommunens eindommer samt ved utparsellering av ubenyttede jordstykker.

I forbruksåret 1917 – 18 lykkedes det ikke rådet å skaffe byen tilstrekkelig poteter, bl. a. fordi det måtte optre som konkurrent med Staten på markedet. Muligens bidrog også maksimalprisen hertil, idet bøndene foretrakke å bruke potetene til før istedenfor å selge.

I april 1917 påla Provianteringsdepartementet kommunene å sørge for anskaffelse og lagring av poteter tilstrekkelig til å dekke befolkningens behov i forbruksåret 1918 – 19. I henhold hertil blev der innen- og utenbys bygget og leiet potetkjellere for tilsammen 214 250 tønner, og der blev foreslått innkjøpt 200 000 tønner.

Men også denne gang viste det sig vanskelig å realisere planen; der blev derfor i januar 1919 innført potettrasjonering og igangsatt optelling, hvorav det

frømgikk at rasjonen måtte settes meget knapp dersom man ikke fikk mere tilførsel av danske poteter. Rådet måtte derfor holde så store lagere som mulig; og da Staten plutselig ophevet transportforbudet, hvorved der opstod en voldsomt øket import fra bygdene måtte rådet avsette sine beholdninger med tap. Hvorvidt dette tap skal dekkes av Staten eller kommunen er ennå på det uvisse.

Da der vinteren 1917–18 overalt var fornød i landet, oprettet rådet høsten 1918 kontor for omsetning av høi og kraftfør. Der blev kontrahert mest mulig høi og havre, likesom kraftfør blev rasjonert. Man forsøkte sig også med cellulose som førststoff, uten at det slog noget videre an.

I alt blev der av rådets engrosavdeling gjort vareinnkjøp til en verdi av:

Kr. 1 200 000 oo	i tidsrummet	$\frac{1}{8}$	1914 – $\frac{30}{6}$ 1916
" 10 100 000.oo	-	$\frac{1}{7}$	1916 – $\frac{3}{6}$ 1917
" 15 800 000.oo	-	$\frac{1}{7}$	1917 – $\frac{30}{6}$ 1918
" 27 081 003.oo	-	$\frac{1}{7}$	1918 – $\frac{30}{6}$ 1919
" 1 698 763.06	-	$\frac{1}{7}$	1919 – $\frac{30}{6}$ 1920

Fiskeforsyningen.

Da fiskeprisene steg sterkt under krigen, blev det efterhvert nødvendig for det offentlige å gripe inn for på den ene side å skaffe fiskerne rimelige avsetningsvilkår og på den annen side å skaffe billigst mulig fisk til forbrukerne, foruten salg til reduserte priser til de minst bemidlede.

Med disse formål for øie blev der i januar 1916 oprettet et kommunalt utsalg for fersk fisk på Grønlands torv. Senere gikk man over til salg og innkjøp i større stil ved oprettelsen av Kristiania kommunale fiskecentral. og der blev etterhvert oprettet flere faste utsalg. Centralen begynte sin virksomhet 14 november 1916. Den har i løpet av femåret undergått flere utvidelser, og der hersker samstemmighet om at den fremdeles har en stor opgave i byens fiskeomsetning. Den har dessuten den hele tid gått med overskudd.

Fiskecentralens omsetning var i 1916 kr. 126 055.oo i 1917 kr. 1 805 446.oo, i 1918 kr. 4 765 716.oo, i 1919 kr. 3 040 951.oo og i 1920 kr. 2 167 770.oo.

Brenselsforsyningen.

Allerede ved utgangen av året 1916 fikk man mindre kull og koks enn ordinært fra Storbritannia, og hertil kom i februar 1917 den uinnskrenkede ubåtskrig, som i begynnelsen helt lammet vår import av kull og koks. Dette bragte oss midtvinters op i en meget alvorlig brenselskrise, som bl. a. medførte at der i januar 1917 blev fastsatt maksimalpriser på kull og koks. Likeledes blev de private beholdningene beslaglagt, og der blev i slutten av januar foretatt en optelling av beholdningene.

Til å distribuere beholdningene blev Kristiania kommunale kull- og kokscaral oprettet, og den gikk i mars 1917 over til å kalles Kr.a kommunale brændselscentral, idet nemlig også kommunens vedforretning blev underlagt denne.

Allerede i slutten av 1916 blev der organisert en kommunal vedhandel, og under brenseskrisen blev denne satt i sving. Det gikk dog dårlig med forsyningen, bl. a. fordi maksimalprisen på ved hindret tilførselen av denne. Der måtte derfor tas foranstaltninger til minskning av forbruket, såsom skjerpede luknings- og opvarmningsbestemmelser m. v.

Brenseskrisen i 1916—17 førte til at kommunen etterhvert måtte overta så å si hele brensesforsyningen til husbehov, mens de private importører sørget for import av kull, koks og cinders til industrielle anlegg og til det store opland som får sin forsyning over Kristiania.

Fra 1917 av er kommunene av Staten blitt pålagt å sørge for brensesforsyningen. For å hindre en gjentagelse av krisen i 1916—17 blev der høsten 1917 gjort omfattende foranstaltninger med hensyn til vedforsyningen da importen av kull ennu var høist usikker. Der blev dessuten gjennemført en fullstendig brensesrasjonering, som dog delvis blev ophevet i januar 1918. Der blev i alt innkjøpt av ved: i 1917 256 000 favner, i 1918 117 800 favner, hvorav endel blev tilveiebragt ved militær hjelp.

Brensescentralens virksomhet er således etterhvert blit meget omfattende.

I tidsrummet	$\frac{1}{3}$	1917	—	$\frac{30}{6}$	1918	var dens samlede salgsbeløp kr.	20 716 769.00
I —	$\frac{1}{7}$	1918	—	$\frac{30}{6}$	1919	" "	" 13 124 280.00
I —	$\frac{1}{7}$	1919	—	$\frac{30}{6}$	1920	" "	" 14 593 857.00

hvilket svarer til henholdsvis 300 000, 320 000 og 270 000 favner ved.

Centralen har under konjunkturperioden måttet selge under kalkulasjonspris, bl. a. ved overtagelse av de dyre beholdninger fra gassverket; den har derfor gått med underskudd.

Centralens virksomhet har gjentagne ganger vært hemmet av twistigheter og ulovlig arbeidsnedleggelse.

Ifølge bystyrebeslutning av 3 oktober 1918 blev brensescentralen en permanent institusjon, som også etter krigens ophør skulle drive brensesforretning for kommunens regning. I forbindelse hermed fremkom der planer om anlegg av et større central-vedhuggeri på Søndre Åsen, som nu nærmer sig sin fullendelse. For kull- og koksforretningen er der planlagt et anlegg på Filipstad.

De kommunale utsalg.

I januar 1916 blev det første kommunale utsalg opprettet, og etterhvert satte man i gang flere, således at man sommeren 1917 hadde 7 og senere 10 utsalg. Hensikten med opprettelsen av disse utsalg var å regulere prisene på de mest uundværlige levnsmidler

Verdien av omsetningen har vært: i 1916 kr. 1 301 492.00, i 1917 kr. 3 559 315.00, i 1918 kr. 9 022 082.00, i 1919 kr. 7 375 408.00 og i 1920 kr. 6 848 111.00

B. Pris- og kontrollvirksomhet.

Lokale maksimalpriser blev fra først av fastsatt av Provianteringsrådet; men fra 1917 av blev dog denne rådets myndighet innskrenket til kun å gjelde detaljprisene, mens engrosprisene blev fastsatt av Kristiania Prisreguleringsråd.

Av de viktigste maksimalpriser som blev fastsatt i 1916 kan nevnes smør, melk og fløte samt ost (1 september), poteter (8 september), høi (23 oktober), ved (11 september) og som tidligere nevnt kull og koks.

Til å kontrollere overholdelsen av maksimalprisene blev der oprettet en kontrollnevnd, som dessuten fikk til oppgave å føre kontroll med rasjoneringsforskriftenes og omsetningsforskriftenes overholdelse.

C. Rasjoneringen.

Den knappe tilgang på livsfordenheter under krigen førte som nevnt etterhvert til rasjonering. Enkelte varer såsom olje og landsmel blev rasjonert allerede sommeren 1917. Denne rasjonering henlå under Provianteringsrådets fordelingskontor, som senere gikk over til det såkalte rasjoneringskontor.

Den fullstendige rasjonering trådte først i kraft i januar 1918 og omfattet da landsmel og brød, sukker, kaffe, te og senere erter, foruten som tidligere nevnt brensel. Der blev senere (juli 1918) innført melkerasjonering samt rasjonering av kjøtt og flesk. Angående poterasjoneringen se tidligere.

Rasjoneringen vokste etterhvert op til en affære av store dimensjoner. Der var således i november 1918 ansatt 350 funksjonærer, hvilket betegnet maksimum.

Efterhvert som de økte tilførsler av matvarer etter krigens avslutning gjorde sig gjeldende blev de fastsatte rasjoner for de forskjellige varers vedkommende betraktelig øket, for sluttelig i løpet av våren og forsommeren 1919 å opheves etterhvert.

D. Det sociale dyrtidsarbeide

Høikonjunkturen under krigen, med stadig stigende priser på nærsagt alle varer og en tilsvarende forringelse av pengenes kjøpekraft, forårsakte etterhvert en trykkende dyrtid for store lag av byens befolkning. Pengearbeidslønnen holdt nemlig i mange tilfelle ikke tritt med prisstigningen, og hertil kom at pensjonister og andre med fast pengeinntekt stadig så sine reelle inntekter forringet på grunn av pengenes stadig synkende verdi. De abnormt høie priser på livsfordenheter medførte dessuten at forsørgere med stor familie kom i en særlig ugunstig stilling.

Det offentliges kriseforanstaltninger, som i begynnelsen av krigen koncentrertes om vareforsyningen, blev dessuten i begynnelsen av dette femår mer og mer rettet på bekjempelse av dyrtiden i form av varesalg med offentlig tilskudd og direkte pengebidrag.

De viktigste av sådanne foranstaltninger som blev iverksatt i Kristiania, delvis med tilskudd av Staten, var følgende:

1. Brenselsrabatt, som mot ansøkning blev tilstått enslige personer og familieforsørger med en bestemt maksimumsinntekt.
2. Bidrag til salg av billig melk mot kuponger som blev utlevert til trengende.
3. Gratis bespisning av barn og trengende, særlig skolebarn ved byens folkeskoler, og til dels barn under den skolepliktige alder.
4. Det billige matsalg, som også eksisterte tidligere, blev utvidet.
5. Husleiebidrag under spesielle omstendigheter.
6. Bidrag til skolepenger.
7. Salg av sammalet mel og av brød med statsbidrag iverksatt og kontrollert av Provinanteringsrådet foruten endel andre foranstaltninger, såsom rabatt på fisk og salt kjøtt i 1917—1918.

Størrelsen av de hertil anvendte midler vil fremgå av følgende tabell:

	Budgettår				
	1915—1916.	1916 - 1917.	1917—1918.	1918 - 1919	1919—1920.
Brenselsrabatt		1 968 262	6 580 229	2 589 557	2 038 329
Melke-rabattkuponter.	3 426	398 309	932 610	911 336	446 946.07
Skolebespisningen	291 645	467 352	829 623	990 720	893 522
Underskudd ved det billige matsalg	23 794	88 873	206 417	16 936.05	2 988
Rabatt på fisk og salt kjøtt	—	—	615 700	308 094	—
Husleiebidrag	—	85 493	—	—	—
Bidrag til skolepenger	—	29 880	—	37 806	—

Kristiania slaktehus, kjøttkontroll m. v.

Kristiania kjøttkontroll blev oprettet i 1894. Den kontrollerer på få undtagelser nær alt kjøtt som kommer til byen. Kontrollen med opdelt kjøtt foregår siden 1911 ved tønnekjøttkontrollen.

Destruksjonsverket blev ferdig i 1901. Dets virksomhet er anlagt på tilintetgjørelse av konfiskater fra kjøttkontroll, slakteri o. s. v., selvdøde dyr eller dyr drept på grunn av sykdom samt konfiskater fra Sundhetskommisjonen.

Foruten disse har man siden 1908 en kjøtthall hvor engroshandelen med kjøtt foregår, samt et kjølehus hvis hensikt er å utjevne omsetning og priser ved å åpne selgerne adgang til å opbevare kjøtt fra dag til dag.

I 1913 begynte regulær drift av Kristiania slaktehus, og samtidig blev alle forannevnte institusjoner foruten handels- og karantenefjøset samlet under felles ledelse. Slaktehuset stiller lokaler til rådighet for byens slaktere mot avgifter

som beregnes etter stykkbetaling. Alle stilles under like vilkår med hensyn til redskap, tekniske innretninger, opbevaring m. v. Dette er særlig til fordel for små trafikanter, som ikke til daglig har dyr å slakte og således vanskelig kunde holde eget slakteri.

Tabell over antall kontrollerte kjøttkrotter ved Kristiania slaktehus, kjøttskontroll m. v. i årene 1916—1920.

År.	Storfe.	Hest.	Svin.	Får.	Gjeit.	Spekalv.	Ungfe. Gjøkalv.
1916.....	41 657	2 822	24 852	42 515	7 745	30 810	22 202
1917.....	70 001	1 613	31 145	40 686	6 090	29 827	18 409
1918.....	57 319	2 919	16 423	61 801	5 539	37 449	22 227
1919.....	48 099	1 949	27 784	75 922	8 442	32 676	15 542
1920.....	65 036	2 169	40 949	93 209	6 341	32 539	22 295

Kommunens tiltak til avhjelp av bolignøden

Kommunens boligarbeide kan sammenfattes i følgende hovedkapitler:

1. Regulering av boligforholdene og avhjelp av bolignød:

- a) ved støtte av privat byggevirksomhet,
- b) ved egen boligproduksjon.

2. Anskaffelse og omsetning av tomtearealer.

3. Sociale arbeider, såsom boliganvisning, husleieregulering m. v.

Til å bistå med planleggelsen og utførelsen av disse foranstaltninger blev Kristiania kommunale boligråd opprettet i 1911.

Støtte av privat byggevirksomhet.

Allerede fra 1911 av bevilget bystyret årlig større beløp til byggeselskap og andre som lånt mot eller garanti for pantobligasjoner i eiendommer for 85 pct. (senere 90 pct.) av anleggskapitalen: Garantien blev gitt mot visse almindelige betingelser. Inntil januar 1916 var der således i alt avsatt 8 mill. kr., og i 1919 blev der yderligere bevilget 10 mill. kr. I tidsrummet 1916—1920 er der i alt avsatt til garantier 13 mill. kr., hvorav 11 700 000 kr er disponert. Garantiene omfatter hus med i alt 668 leiligheter inneholdende 2 860 rum. Deres total-kostende er kr. 23 326 000.

Av andre foranstaltninger til støtte av den private byggevirksomhet kan nevnes:

1. Lettelser i plikten til gateoparbeidelse, således fritagelse for opmålings- og bygningsgebyr m. v. Der er i 1920 bevilget 200 000 kr. til fri gateoparbeidelse ved privat boligbygning.

2. Refusjon av eiendomsskatt for nybygninger.
3. Eftergivelse av festeavgift og renter av kjøpesum for visse tomter som overdras av kommunen.
4. Dyrtidslån som ydes til oppførelse av hus for arbeider- og middelstanden etter boligrådets forslag. Til sådanne er der i femåret bevilget 11 mill. kr., hvorav 7 830 000 er disponert.
5. Dernæst har boligrådet medvirket til dannelse av private byggeselskap, først og fremst Kristiania haveby selskap, som i 1918 overtok kommunens påbegynne bygninger på Ullevål, i alt 842 leiligheter med 2 772 rum. Selskapet teller nu ca. 900 medlemmer. Næst etter dette kommer Tåsenbyens byggeselskap, som har 124 leiligheter med 310 rum til rådighet.

Kommunens egen boligproduksjon.

Allerede ved krigens begynnelse rådet der en temmelig følelig bolignød, idet man beregnet at man måtte bygge 5 à 600 leiligheter i fire år for å komme op i det nivå man hadde i 1910, og dette forverredes etterhvert som krigen trakk i langdrag. De enormt stigende byggemerkostninger gjorde det etterhvert umulig for privatfolk å bygge, likesom den innsørte husleiereguleringen la en kraftig demper på boligbygningen i erhvervsøiemed.

Fra kommunens side var der før 1914 ikke foretatt nogen boligbygning i større målestokk; det innskrenket sig til litt barakkebygning foruten planleggelse av et par komplekser. Men de ovenfor nevnte forhold gjorde etterhånden en direkte inngrep nødvendig. Boligrådet gav i 1916 et forslag til kommunal boligbygning, det såkalte 3-årsforslag, etter hvilket bebyggelsen senere er blitt utført. Allikevel måtte man i 1916 gå til nødsforanstaltninger for hurtig å skaffe husville boliger ved å bygge flyttbare trepaviljonger. Vinteren 1917—1918 hadde situasjonen forverret sig derhen at man nu trengte 6 500 à 7 000 nye leiligheter når man gikk ut fra boligforholdene i 1909 som normale eller antagelige. Dette gav støtet til at der i 1919 og senere er blitt bygget en mengde smaleiligheter for kommunens regning, en boligbygning som vesentlig har holdt sig til byens utkanter og delvis utenfor byen.

I 1912—1915 er der således i alt bevilget av kommunen til egen boligbygning kr. 2 257 838, omfattende 528 leiligheter med 1 397 rum, mens der i 1916—1920 er bevilget kr. 63 399 037.70 til 3 198 leiligheter med 10 222 rum.

Kommunens tomter.

Der er i femåret innkjøpt en rekke eiendommer; men bebyggelsen har fulgt så nær etter at behovet for byggegrunn ikke er blitt dekket for nogen lengere fremtid. Kristiania må nu karakteriseres som en innenfor de nuværende grenser utbygget by, og den fremtidige bebyggelse må derfor i det vesentligste skje utenfor,

A n d r e f o r a n s t a l t n i n g e r .

Av sådanne kan nevnes boliganvisning gjennem et kommunalt boligformidlingskontor, byggeplikt for arbeidsgivere, forbud mot luksusbebyggelse, boligrasjonering og husleieregulering. Av disse er dog bare husleiereguleringen blitt gjennomført.

H u s l e i e r e g u l e r i n g e n .

Alt omkring 1910 hadde der vist sig tegn til økning av husleien, og denne økning fortsatte med sterkere fart under krigen. Under trykket av de mange leiepålegg som da fant sted blev der den 17 desember 1915 utfordiget en provisorisk anordning angående regulering av husleien.

Ved bystyrets beslutning av 13 januar 1916 blev så Kristiania kommunale husleienevnd oprettet.

Den trådte i virksomhet med det samme

Fra først av var bestemmelsen den at husleien for leiligheter på høiest 3 rum og kjøkken ikke kunde forhøies uten nevndens samtykke, og på den måte blev ca. 40 000 leiligheter undergitt regulering. Men fra juni 1916 blev reguleringen utvidet til å omfatte alle beboelsesleiligheter¹⁾. Dessuten blev der i løpet av 1916 innført forbud mot opsigelse av leieboere uten nevndens samtykke, liksom det blev forbudt å ta beboelsesrum til forretningslokaler uten nevndens samtykke. Endelig blev leien for forretningslokaler undergitt regulering. Disse bestemmelser medførte så stort arbeide at det etterhvert ble nødvendig å opprette nye nevnder, i alt 4 fra utgangen av 1916.

Fra september 1917 blev det pålagt husleienevnden å behandle andragender fra utlendinger om leietillatelse.

Endelig er i 1918 nevndens arbeide utvidet til å omfatte kontroll med utleie av enkelte rum, også i forbindelse med full kost, liksom det blev bestemt at eiendommer som helt eller delvis har vært brukt til beboelse ikke kunde nedrives uten nevndens samtykke.

Der er altså siden 1918 kontroll av alle leieforhold undtagen den egentlige hotellvirksomhet; og i de senere år er der ingen yderligere utvidelse av nevndens virksomhet iverksatt.

Følgende tallmessige oversikt vil gi et inntrykk av nevndens virksomhet.

I 1916 blev der av nevnden befaret 961 eiendommer med tilsammen 7 176 leiligheter og i 1917 1 390 eiendommer med 10 794 leiligheter.

¹⁾ Kfr. lov av 10 mai 1916.

1. Leieforhold.

A r.	Antall innkomne andragender fra huseiere om forhøielse av leie.	Antall leie-objekter.	Herav		
			helt innvilget.	delvis innvilget.	nekret.
Inntil utg. av 1917...	-	9 603	-	-	-
1918...	2 687	27 444	-	-	-
1919...	3 508	36 100	5 875	22 470	7 755
1920...	-	-	-	-	-

2 Opsigelse.

A r.	Innkomne opsigelses-andragender.		Vedrørende antall personer.
	I alt.	Herav fremleie.	
Inntil utg. av 1917...	2 528	586	7 723
1918...	1 775	581	4 418
1919...	3 496	674	7 861
1920...	-	-	-

Eksempelvis kan nevnes at der i 1919 blev nekret opsigelse for 2 698 andragender, mens 487 andragender blev innvilget, 246 blev ordnet i mindelighet og 65 blev avvist.

Til slutt kan nevnes at husleienevnden i 1917 behandlet ca 7 500 andragender fra utlendinger om leietillatelse.

Det tilsvarende tall var i 1918 9 685, hvorav 298 blev nekret tillatelse.

Leiegårdskontoret.

Til bestyrelse av kommunens eiendommer blev der i 1898 oprettet et eget kontor, leiegårdskontoret. Dets opgave er å bortleie og innkassere husleien for de av kommunens leiegårder og tomter som ikke hører under bestemte administrasjonsgrønner.

	1898.	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
Antall bestyrte eiendommer	ca. 80	311	317	341	386	438
Bruttoinntekt av disse i kr.	ca. 86 000	577 188	704 500	944 439	1 244 617	1 658 772

I 1916 blev der på grunn av den stigende husnød oprettet en egen avdeling for leiesøkende som avgir innstilling ved besettelse av ledige leiligheter i kommunens gårder.

I budgettåret 1915—1916 var antallet av leiesøkende familier 838, hvorav 190 familier blev skaffet hus, vesentlig gjennem leiegårdskontoret, men også til dels privat. I året 1919—1920 var de tilsvarende tall 3 381 og 342.

På ekspektanselistene stod der pr. 31 desember 1920 4 758 leiesøkende familier bestående av 14 113 personer.

Kirke- og begravelsesvesen.

I femåret 1916—1920 er der ikke bygget nogen ny kirke; de ved kgl. resol. av 17 november 1916 oprettede 5 nye menigheter, Markus, Lilleborg, Mat-tæus, Hauge og Wexels menigheter, har benyttet henholdsvis De døves kirke, Holsts gt. 1 (Emmaus), Petrus kirke Olav Ryes plass 2 (Hauges minde) og Tøien småkirke som kirkelokale.

Holsts gt. 1 og Olav Ryes plass 2 blev ved bevilgninger på det ekstraordinære budgett 1918—1919 innkjøpt for kr. 110 000 og kr. 100 000 + omkostninger, hvortil for førstnevnte eiendom kom kr. 10 000 til reparasjonsarbeide.

Til arrondering av tomt for kirke til Wexels menighet innkjøptes ved bystyrebeslutning av 25 september 1919 Lakkegt. nr. 27.

Oslo kirke blev for bevilgning på budgettet 1916—1917 oppusset innwendig.

Pa

- ul
- us

 kirke blev våren 1917 stengt for undersøkelse av kirkens hvelv og fundamentter. Kirkens reparasjon blev meget omfattende og utførtes for bevilgninger på de ordinære budgetter. Arbeidet bestod i fundamenteringsarbeide, innsetning av nye vinduer, innlegning av elektrisk lys, reparasjon av orglet med innlegning av elektrisk kraft og hel oppusning av kirken.

I Trefoldighetskirke utførtes for bevilgning på budgettet 1917—1918 hel omtekning av takene, innsetning av nye blyvinduer og omlegning av de elektriske ledninger og for bevilgning på budgettet for 1919—1920 en renskning og fargning av kirkens indre.

I Vor Frelsers kirkes nordre sideskip er oppsatt et av Emanuel Vigeland utført glassmaleri, skjenket av en privatmann, og i Uranienborg kirkes kor glassmalerier av Emanuel Vigeland for midler innsamlet av en utsmykningskomité.

Oslo kirke har som gave av grosserer Andr. Lind mottatt et nyt orgel oppsatt i budgettåret 1919—1920.

Sagene kirke er forsyt med et freskofelt av Carsten Lien.

Der er for øvrig ved innsamlinger skjenket kirkene portretter av avgåtte sogneprester.

Den ved kgl. resol. av 23 desember 1914 åpnede adgang til å anvende enkeltkalker har vært benyttet i Johannes, Uranienborg, Vålerengen, Frogner og Fagerborg kirker.

Det i forrige beretning omhandlede kapell og krematorium på Sofienberg kirkegård er på grunn av de høye byggepriser ennå ikke blitt oppført.

For bevilgning på budgettet for 1915—1916 er foretatt omdrenering av Sofienberg kirkegårdens østre del. Kirkegårdens vestre del er med Kirke-departementets samtykke i henhold til skrivelse av 10 april 1919 besluttet nedlagt fra 1 januar 1920.

Til en fortsatt utvidelse av Østre Gravlund, hvorved arealet på østsiden av Strømsveien vil bli helt oparbeidet, oppførtes på budgettene for 1918—1919, 1919—1920 og 1920—1921 av en anleggssum på kr. 225 000 henholdsvis kr. 20 000, kr. 20 000 og kr. 60 000.

Den i forrige beretning omhandlede urnelund på Vestre Gravlund ble ferdig og tatt i bruk fra 1 juli 1916. Ved bystyrets beslutning av 26 juni 1917 ble der vedtatt reglement for jordsetning av urner, approbert av Kristiania stiftsdireksjon under 30 juli s. å

Ved formannskapets beslutning av 11 mai 1916 er det i forrige beretning omhandlede lån av bykassen til krematoriet gått over til å bli et rentefritt lån fra 11 desember 1915 til 11 juni 1921 på betingelse av at bystyret representeres i foreningens styre. Kirkevergen er under 9 august 1916 opnevnt.

Ved bystyrebeslutning av 1 november 1917 bevilgedes kr. 60 000 + omkostninger til innkjøp av eiendommen Bjerke til arrondering av Vestre Gravlund, idet denne eiendom kiler sig inn i gravlunden like ved hovedinngangen. På budgettet for 1918—1919 oppførtes en bevilgning av kr. 15 000 til sammes delvise oparbeidelse til kirkegård.

Ved bystyrets beslutning av 27 juni 1918 innkjøptes for henholdsvis kr. 10 000 og kr. 6 000 + omkostninger Akersbakken 20 og 28 ved siden av Gamle Akers kirkegård.

Folkeskolen.

Antallet av barn i alderen 6½ til 15 år, som i 1915 var 37 712, har gått ned til 33 953 i 1919. Av disse var henholdsvis 35 023 og 31 537 skolepliktige. Antallet av barn har således gått ned med 3 759 og av skolepliktige med 3 486. Av de skolepliktige barn søkte 25 837 eller 81.43 pct. folkeskolen, 5 620 eller 17.82 pct. andre skoler eller blev undervist privat, mens 80 barn ikke fikk nogen undervisning. De tilsvarende tall i 1915 var 28 773 (82.15 pct.), 6 150 (17.56 pct.) og 100.

I løpet av femåret er oppført nye skolebygninger for Ila, Lilleborg (utvidelse), Tøien (utvidelse) og Rosenhof skoler. De nye skolebygningene ved Ila og Lilleborg ble tatt i bruk i 1916, Tøien og Rosenhof i 1919. Rosenhof nye skole var ferdig allerede i 1916, men ble av formannskapet foreløbig stillet til disposisjon for innkvartering av husville.

Byen hadde i skoleåret 1919—1920 følgende skoler og hver skole følgende antall klasser og elever:

Bjølsen	skole . . .	64 klasser med 2 042 elever,
Bolteløkkens	—	27 — " 803 —
Foss	—	39 — " 1 171 —
Grünerløkkens	—	29 — " 876 —
Grønlands	—	31 — " 902 —
Ila	—	46 — " 1 380 —
Kampens	—	54 — " 1 093 —
Lakkegatens	—	37 — " 1 034 —
Lilleborg	—	35 — " 1 064 —
Majorstuens	—	37 — " 1 123 —
Møllergatens	—	38 — " 1 095 —
Oslo	—	52 — " 1 580 —
Rosenhof	—	36 — " 1 103 —
Ruseløkkens	—	31 — " 863 —
Sagene	—	27 — " 774 —
Sofienberg	—	41 — " 1 189 —
Tøyen	—	52 — " 1 623 —
Uranienborg	—	41 — " 1 147 —
Vålerengens	—	45 — " 1 451 —
Vahls	—	41 — " 1 234 —
Vaterlands	—	39 — " 1 070 —
Sarsgatens særskole	. . .	26 — " 311 —
Ullevålsveiens	— . . .	14 — " 171 —

882 klasser med 25 699 elever.

Ved folkeskolen var ansatt 22 overlærere (som i 1915), 1 sløydforstander (som i 1915), 231 lærere (237 i 1915), 1 skolekjøkkeninspektør (som i 1915), 709 lærerinner (725 i 1915) og 7 timelærere (som i 1915).

Den gjennomsnittlige lønn var for overlærere kr. 9 250 iberegnet bolig og brensel, for lærere kr. 6 280 og for lærerinner kr. 4 650 (mot i 1915—1916 henholdsvis kr. 5 000, kr. 2 826 og kr. 1 715).

Procenten av skoleforsømmelser, som var 5.65 i 1915—1916, var i 1919—1920 6.23.

Folkeskolens utgifter i 1919—1920 var kr. 8 557 233.46, derav til lønninger av administrasjons- og lærerpersonale kr. 5 091 865.24, mot henholdsvis kr. 3 504 629.05 og kr. 2 290 425.56 i 1915—1916.

Statkassens tilskudd til lønningene var kr. 1 334 302.15 mot kr. 684 894.40 i 1915—1916.

Kristiania kommunale tvangsskoler.

Gutteskolen (Gjetemyrens skole). Der blev i løpet av skoleåret 1919—1920 satt inn 53 gutter mot 68 i 1915—1916. 4 gutter var innsatt 2 ganger

mot 6 gutter i 1915—1916. Det høieste elevantall på én gang har vært 44. I femåret har der vært innsatt 310 gutter, derav 23 to ganger.

Skolens utgifter har vært kr. 86 772.86 og dens inntekter kr. 31 274.80 mot i 1915—1916 kr. 35 374.75 og kr. 16 673.59.

Pikeskolen (Åsengatens skole). Denne skole, som er opprettet i henhold til bystyrets beslutning av 25 juni 1915, begynte sin virksomhet i mars 1916. I skoleåret 1919—1920 blev der satt inn 13 piker. Det høieste elevantall på én gang har vært 15. Siden skolens begynnelse i 1916 har der vært innsatt i alt 72 piker. Ingen har vært innsatt 2 ganger.

Skolens utgifter har i 1919—1920 vært kr. 26 560.22 og inntekter kr. 11 869.80.

Fortsettelsesskolen.

Med skoleåret 1916—1917 begynte en nyordning i fortsettelsesskolen, således at den nu består av to avdelinger, en dagekole (8de klasse, opprettet ved formannskapsbeslutning av 25 mai 1916) og en aftenskole (aftenkursene). Begge avdelinger sorterer under skolestyrets fortsettelsesskolekomité og har samme bestyrere.

Aftenkursene.

Guttesskolen hadde ved utgangen av skoleåret 1919—1920 247 elever fordelt på 13 klasser. De tilsvarende tall i skoleåret 1915—1916 var 420 og 21.

Pikeskolen hadde ved utgangen av skoleåret 1919—1920 668 elever fordelt på 35 klasser. I skoleåret 1915—1916 var tallene henholdsvis 717 og 34.

Utgiftene var i budgettåret 1919—1920 kr. 120 990 og inntektene (statsbidrag) kr. 33 081 mot i 1915—1916 henholdsvis kr. 43 130.32 og kr. 12 383.60.

Dagklassene.

Guttesskolen. Det første skoleår begynte 20 august 1916 med 78 elever fordelt i 3 klasser og sluttet 30 juni 1917 med 60 elever. Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 54 fordelt på 3 klasser.

Pikeskolen begynte 21 august 1916 med 160 elever fordelt på 6 klasser og sluttet skoleåret med 150 elever. Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 164 fordelt på 7 klasser.

Kristiania komm. kvindeflige skredderskole begynte 22 august 1916 med 11 elever i 1ste klasse. I skoleåret 1919—1920 var elevtallet 21 fordelt på 2 klasser.

De samlede utgifter til dagfortsettelsesskolen utgjorde i budgettåret 1919—1920 kr. 102 288.42 og inntektene (statsbidrag) kr. 33 497.

De kommunale høiere skoler.

I. De 4-årige middelskoler.

Kristiania Borger- og Realskole.

Skolens elevantall var ved utgangen av skoleåret 1915—1916 590 fordelt på 19 klasser (16 formiddag og 3 ettermiddag). Lærerpersonalet bestod av 11 fast ansatte lærere og 7 fast ansatte lærerinner. Dessuten blev en del av undervisningstimene besørget ved timelærere.

Utgiftene utgjorde kr. 93 503.18 og inntektene kr. 33 345.90.

Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 498, fordelt på 17 klasser. Skolen hadde 13 lærere (derav 3 i ferdighetsfag) og 9 lærerinner.

Utgiftene utgjorde kr. 201 643.80 og inntektene kr. 31 160.20.

Fagerborg skole.

Denne skole avsluttet sitt første skoleår 1915—1916 med 900 elever fordelt på 28 klasser. Lærerpersonalet bestod av 25 lærere, 12 lærerinner og 6 timelærere.

Utgiftene utgjorde kr. 218 131.60, derav kr. 56 500.00 ekstraordinært til innventar og undervisningsmidler, og inntektene kr. 43 498.82.

Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 854, fordelt på 28 klasser. Antallet av lærere var 27, av lærerinner 11 og av timelærere 4.

Utgiftene utgjorde kr. 399 305.30 og inntektene kr. 60 995.30.

Aars og Voss skole.

Skolen ble opprettet fra 1. august 1917 og hadde foreløpig lokale på St. Olavs plass 5. I løpet av skoleåret 1918—1919 flyttet den til sine nuværende lokaler og ble fra begynnelsen av skoleåret 1919—1920 kalt Aars og Voss skole. (Tidligere blev den kaldt St. Olavsgts. skole.)

Det første år (1917—1918) hadde den 228 elever, fordelt på 7 klasser med 4 lærere (derav 1 bestyrer), 1 lærerinne og 12 timelærere og -lærerinner.

Utgiftene utgjorde kr. 62 667.72 og inntektene kr. 9 943.20.

Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 489, fordelt på 18 klasser. Skolen hadde 15 lærere, 7 lærerinner og 5 timelærere og -lærerinner.

Utgifter kr. 300 302.00, inntekter kr. 32 967.20.

Frogner skole.

Skolen ble innkjøpt i henhold til bystyrrets beslutning av 5. juli 1918 og er drevet for kommunens regning siden 1. august 1918. Elevtallet var ved utgangen av skoleåret 1918—1919 1 120, fordelt på 40 klasser. Lærerpersonalet bestod av 22 lærere, 17 lærerinner og 18 timelærere.

Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 1 100, fordelt på 39 klasser med 18 lærere, 17 lærerinner og 22 timelærere.

Utgiftene var kr. 389 208.54 og inntektene kr. 213 341.37.

Nissens pikeskole.

Innkjøpt samtidig med Frogner skole. Elevtallet ved utgangen av skoleåret 1918—1919 var 705, fordelt på 24 klasser med 1 lærer, 25 lærerinner i hel post og 3 i halv post samt 3 timelærere og 6 timelærerinner.

Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 754, fordelt på 25 klasser. Lærerpersonale: 4 lærere, 19 lærerinner, 3 timelærere og 1 timelærerinne.

Utgiftene var kr. 236 583.62 og inntektene kr. 98 356.82.

Vestheim skole.

Innkjøpt i henhold til bystyrets beslutning av 5 juli 1918.

Ved utgangen av skoleåret 1918—1919 var elevtallet 722, fordelt på 28 klasser med 25 lærere og 12 timelærere.

Skoleåret 1919—1920 sluttet med 711 elever i 28 klasser. Lærerpersonalet var 22 lærere og 16 timelærere.

Utgifter kr. 262 947.76, inntekter kr. 142 199.88.

Berles pikeskole.

Innkjøpt i henhold til bystyrets beslutning av 30 mai 1919 og overtatt av kommunen fra 1 august 1919. Elevtallet ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var 380, fordelt på 13 klasser. Lærerpersonalet bestod av 1 adjunkt, 13 lærerinner og 8 timelærere.

Skolens samlede utgifter var kr. 125 523.11 og inntekter kr. 55 138.40.

II. De 3-årige middelskoler.

Hammersborg skole

(tidligere kalt „Kr.a 3-årige komm. middelskole“).

Skolens elevtall ved utgangen av skoleåret 1915 - 1916 var 518, fordelt på 18 klasser. Lærerpersonalet bestod av 13 lærere, 10 lærerinner og 6 timelærere,

Utgiftene utgjorde kr. 121 597.12 og inntektene kr. 41 958.04.

Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 424, klassesallet 17 med 11 lærere, 9 lærerinner og 5 timelærere.

Utgifter kr. 240 197.90, inntekter kr. 72 017.22.

H e g d e h a u g e n s s k o l e .

Skolen blev oprettet fra 1 august 1917. Det første år blev den kald Sporveisgatens middelskole og hadde lokaler i Fagerborg skole (om ettermiddagen). Den nye skolebygning i Sporveisgaten ble tatt i bruk fra det nye skoleårs begynnelse i august 1918, og skolens navn blev samtidig forandret til „Hegdehaugens skole“.

Skolens elevtall ved utgangen av skoleåret 1917—1918 var 484, fordelt på 18 klasser med 13 faste lærere, 6 faste lærerinner og 11 timelærere.

Utgiftene utgjorde kr. 173 429,51 og inntektene kr. 43 756,67.

Ved utgangen av skoleåret 1919—1920 var elevtallet 484 og klassetallet 18. Lærerpersonalet bestod av 16 lærere, 8 lærerinner og 5 timelærere.

Utgiftene utgjorde kr. 236 877,98 og inntektene kr. 77 913,46.

Foruten de ved hver enkelt middelskole opførte utgifter var der i 1919—1920 kr. 373 860,23 i fellesutgifter, hvorav til dyrtidstilleg for personalet kr. 359 505,76.

K r i s t i a n i a t e k n i s k e M e l l e m s k o l e .

Skolen er oprettet efter stortingsbeslutning av 10 juli 1911. Den har 4 halvårige klasser med fagavdelinger for husbygning, elektroteknikk, teknisk kjemi, maskinteknikk og vei-, vann- og brobygning.

Optagelsesbetingelsene er: alder minst 17 år, 2½ års erhvervspraksis samt bestått optagelsesprøve i norsk, matematikk, regning og tegning omtrent som til middelskoleeksamen i disse fag. Elever som har bestått middelskoleeksamen med fullt pensum i matematikk og ikke dårligere karakter enn tilfredsstillende i dette fag, kan optas uten prøve, når der ikke er hengått mere enn 4 år siden bestått middelskoleeksamen og der ikke er konkurranse om optagelsen.

For å forberede til optagelsesprøven er der ved skolen oprettet et 6 måneders forkursus beregnet på elever med aysluttet folkeskole. Fra 1918 er der dessuten satt i gang et 3 måneders forkursus for elever som har bestått middelskoleeksamen eller har eksamen fra maskinistskole, teknisk elementærskole o. l.

Forkursets elevtall har i femårsperioden 1916—1920 vært: 50, 55, 60, 105, 99.

De ordinære fagkursets elevtall har i årene 1916—1920 vært: 109 faste + 9 hosp., 124 faste + 5 hosp., 148 faste, 189 faste + 3 hosp., 195 faste + 1 hosp.

Antallet av lærere har vært i årene 1916—1920: 26, 28, 27, 30, 27.

For Kristiania tekniske Mellem-skole var i 1919—1920 budgettert utgifter kr. 191 425,00 og inntekter kr. 124 600,00, hvorav statsbidrag kr. 110 000,00.

K r i s t i a n i a t e k n i s k e A f t e n s k o l e r .

I Kristiania har som tidligere vært 2 aftenskoler, en i Vaterland og en på Sagene. Skoleåret varer 8 måneder (fra 15 september — 15 mai) med undervisning de 5 første dager i uken. Siden høsten 1919 er undervisningen henlagt til kl. 6½—8½ mot tidligere fra 7--9.

Det almindelige kursus har vært 4 årig ved skolen i Vaterland og 3-årig ved skolen på Sagene. Undervisningsplanen har ikke gjennemgått vesentlig forandring i femårsperioden.

Skolen i Vaterland har dessuten et 2 årig kursus for elektroteknikere, murere, rørleggere og skibsbyggere, et 3 årig kursus for boktrykkere med et 1-årig tilleggs-kursus for elever som har gjennemgått den ordinære boktrykkerskole eller har tilsvarende utdannelse, samt et 2 årig kursus for dampskibsmaskinister. Siden høsten 1920 er den nye lov om maskinistutdannelsen trådt i kraft; efter denne skal der ved aftenskolen avholdes kurser for utdannelse både av 3dje og 2nen klasses maskinister.

Av skolens årlige inntekter er kr. 2 000 renter av kjøbmann Petter Nicolaysens legat, dertil skolepenger, som for hver elev er kr. 1 pr. måned, og statsbidrag, som for 1919—1920 er budgettert med kr. 48 800. Resten utredes av bykassen. Skolenes budgetterte utgifter utgjorde i 1919—1920 kr. 100 175 med inntekt kr. 57 200.

I året 1915—1916 35 klasser med 68 lærere og 936 elever. I 1919—1920 33 klasser med 70 lærere og 842 elever.

M a s k i n i s t s k o l e n e har som i forrige femår bestått av:

a) Et 6-måneders dagkursus hvortil er knyttet et 2 måneders tilleggs-kursus i elektroteknikk og et 1-måneders kursus i motorlære.

b) Et 4 årig aftenkursus som er tilknyttet den tekniske aftenskole i Vaterland, med 2 klasser felles med denne og 2 særskilte maskinistklasser.

Der undervises i norsk, regning, geometri, fysikk, maskinlære og maskintegning samt i det 2-måneders tilleggs-kursus i mekanikk, og elektroteknikk med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser. I det 1-måneders kursus kun i motorlære.

Til skolenes utgifter bidrar stat og kommune med en halvdel hver.

Antall klasser, lærere og elever samt regnskap for femåret vil ses av nedenstående tabell:

	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
a) D a g k u r s e t :					
Antall klasser.	3	3	3	3	3
— lærere	6	6	6	6	6
— elever	63	63	64	81	79
Regnskap. . . . . kr.	21 402.50	23 379.20	30 149.67	31 981.75	43 087.62
Skolepenger (netto)	1 765.00	1 840.00	1 815.00	2 325.00	2 180.00
b) A f t e n k u r s e t :					
Antall klasser.	2	2	2	2	2
— lærere	4	4	4	4	4
— elever	41	41	37	30	40
Regnskap. . . . . kr.	4 457.89	5 022.50	4 546.42	7 494.06	6 772.50
Skolepenger (netto)	273.50	272.50	252.00	218.00	272.50

Tilleggskurset i elektroteknikk har i femåret bestått av 1 klasse og hadde i 1916: 15, i 1917: 15, i 1918: 7, i 1919: 21 og i 1920: 11 elever. Tilleggskurset i motorlære, også 1 klasse, hadde i 1916: 26, 1917: 10, 1918: 11, 1919: 6 og i 1920: 8 elever.

Den elementærtekniske skole bestod i 1915—1916 og i 1916—1917 som i forrige femår av 2 avdelinger, en bygnings- og en elektroteknisk avdeling; fra høsten 1917 blev igangsatt en avdeling for verkstedformenn og fra høsten 1919 en støperiavdeling. Undervisningen for de to første avdelinger har foregått i et 6-måneders ordinært kursus og et 2-måneders tilleggskursus. Avdelingen for verkstedformenn har 8 måneders sammenhengende kursus og støperiavdelingen $10\frac{1}{2}$ måneders kursus. Undervisningsfagene er: norsk, regning, bokholderi, matematikk, fysikk, mekanikk, frihånds- og konstruksjonstegning, samt i bygningsavdelingen: bygningslære med tilhørende fagtegning og praktiske øvelser, i elektrotekniske avdeling: elektroteknikk med fagtegning og praktiske øvelser, i avdeling for verkstedformenn: kjemi, mekanisk teknologi og maskinlære, og i støperiavdelingen: kjemi, mekanisk teknologi, metallurgi og støperiteknikk.

Til skolens utgifter bidrar Staten med en halvpart, dog således at utgifter til lokale og inventar er Staten uvedkommende.

Antall klasser, lærere og elever samt regnskap for femåret vil ses av nedenstående tabell:

	1915—16	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
Antall klasser :					
Bygningsavdelingen	2	3	3	3	4
Elektrotekniske avdeling. . . .	5	5	4	5	5
Avdeling for verkstedformenn .			1	1	1
Støperiavdelingen					1
Antall lærere :					
Bygningsavdelingen	5	6	6	6	8
Elektrotekniske avdeling. . . .	10	10	9	9	9
Avdeling for verkstedformenn .			2	2	2
Støperiavdelingen					2
Antall elever :					
Bygningsavdelingen	50	77	76	75	102
Elektrotekniske avdeling. . . .	127	126	102	126	134
Avdeling for verkstedformenn .			12	22	15
Støperiavdelingen					2
Samlede utgifter . . . . . kr.	48 242.50	54 007.53	82 458.43	92 823.11	128 817.66
Skolepenger (nettobeløp) . . . . -	2 860.00	3 415.00	3 155.00	3 945.00	4 837.50

Kristiania Handelsgymnasium

hadde i femåret 1916—1920 tre kurser. Det to-årige formiddagskursus avsluttet i 1920 sitt 45de skoleår, den ett-årige høiere avdeling det 9de og det ett-aarige kvinnelige eftermiddagskursus det 42de skoleår.

Antall klasser og elever var :

Det to-årige i	1915	9 klasser	224	elever
—, —	1920	15	345	—
Den høiere avdeling i	1915	1	7	—
—, —	1920	1	7	—
Eftermiddagskurset i	1915	6	149	—
—, —	1920	5	126	—

Det samlede antall lærere var foruten direktøren i 1915 23, i 1920 31.

Utgiftene beløp sig i 1919/20 til kr. 357 497.90, som dekkedes ved skolepenger kr. 133 267.20, bidrag av børskassen kr. 3 500.00 og bidrag av bykassen kr. 220 730.70.

Kristiania offentlige Sjømannsskole.

I de siste 5 skoleår, nemlig fra 1915—1916 til 1919—1920 har der været innmeldte i :

Den høiere skibsføreravdeling	51	elever
Skibsføreravdelingen	375	—
Styrmannsavdelingen	428	—
Kystskipperavdelingen	73	—
Hospiterende (heri medregnet 80 lystseilere)	90	—

Sum 1 017 elever

Herav dimittertes til :

Den høiere skibsførereksamen	41	elever
Skibsførereksamen	340	—
Styrmannseksamen	331	—
Kystskippereksamen	70	—

Sum 782 elever

Eksamens blev bestått av :

Til den høiere skibsførereksamen	41	elever
„ skibsførereksamen	333	—
„ styrmannseksamen	325	—
„ kystskippereksamen	70	—

Sum 769 elever

Dessuten er i skoleårene 1915—1916 til 1919—1920 eksaminert 22 kystlossaspiranter, hvorav 19 bestod eksamen overensstemmende med lov av 15de august 1911 om kystloser og kjendtmenn.

Inntekter av skolepenger og eksamensavgifter androg til kr. 69 164.00.

Foruten ovennevnte elever har radioavdelingen, som begyndte sin virksomhet høsten 1917, vært sikt av 101 elever, hvorav 76 har erholdt certifikat som skibssradiotelegrafist.

Skolepengene ved denne avdeling tilfaller Telegrafstyret, som lønner lærere, mens Sjømannsskolen holder lokaler, lys og brensel, renhold og instrumenter og inventar.

Knyttet til Sjømannsskolen er

Kristiania offentlige kontor for undersøkelse av skibsinstrumenter m. v.

Kontoret blev oprettet 1ste januar 1894 og hadde undersøkt:

Instrumenter m. v.	I tidsrummet $\frac{1}{1}$ 1894 til $\frac{30}{6}$ 1915 (i $21\frac{1}{2}$ år).	I femårs- perioden. $\frac{1}{1}$ 1915 til $\frac{30}{6}$ 1920.
Lanterner	25 338	23 399
Kompasser	4 832	3 860
Sekstanter og oktanter	663	321
Kronometre	31	14
Peilapparater	99	6
Kompasskorrigeringer	1 355	882
Opstilling av kompasser	0	23
—“— lanternebrett	0	34
Sum	32 318	28 539

Håndverks- og Kunstindustriskolen i Kristiania.

Foruten den almindelige dag- og aftenskole er der under skolen innordnet følgende avdelinger:

1. 3-årig aftenskole for håndverkslæringer.
2. 2-årig dagskole for forskjellige grupper av håndværkere.
3. 1-årig kunstindustriskole med dagundervisning.

Dessuten avholdes hvert annet år et kursus til utdannelse av lærere i tegning

(siste gang 1919), og hvert år et kursus i kalkulasjon alternerende for de forskjellige håndverksfag.

Mindre kurser i anatomi og perspektivkonstruksjon avholdes hvert år.

De faste lærerposters antall er steget fra 21 til 23. Dessuten er antall timelærere ved den 3-årige aftenskole steget fra 11 til 13.

Undervisningen er som tidligere 8-månedlig i alle klasser.

Elevantallet var i dagskolen i skoleåret 1915/16 268, 1916/17 247, 1917/18 263, 1918/19 256 og i 1919/20 231. I aftenskolen var elevantallet i samme år henholdsvis 441, 401, 466, 505 og 480.

I den 3-årige aftenskole var elevantallet i 1915/16 248, 1916/17 266, 1917/18 267, 1918/19 292 og i 1919/20 297.

Den kvinnelige industriskole

i Kristiania har i femåret 1916—1920 arbeidet etter sin plan og med det mål både å lære unge piker op til på egen hånd å kunne utføre den håndgjerning som forefalder i hjemmene, og å utdanne dem til selvstendige veversker, syersker eller tegnersker eller til håndgjerningslærerinner.

Ved siden av den teoretiske og praktiske undervisning i vevning og sør har årskursenes elever anledning til å lære norsk, bokholderi, regning, skrivning og finere håndarbeide.

Elevantallet var i skoleåret 1915—1916	307
— 1916—1917	298
— 1917—1918	269
— 1918—1919	278
— 1919—1920	292

Tilsammen 1 444

Fattigvesenet.

Antallet av de ved fattigvesenet understøttede hovedpersoner (familier og enslige personer samt utsatte foreldreleøse barn) har utgjort: i året 1916: 10 727, 1917: 10 020, 1918: 9 450, 1919: 7 321, 1920: 6 747, derav hjemmehørende i Kristiania henholdsvis 9 027, 8 363, 7 960, 6 084, 5 457.

I disse tall er ikke medregnet de personer som alene er understøttet med innleggelse i sykehus med lægehjelp og medisin og heller ikke de som har nydt hjelp i fremmede kommuner mot refusjon av Kristiania.

Det gjennemsnittlige antall understøttede hovedpersoner pr. år utgjorde i femåret 1911—1915: 10 754 og i femåret 1916—1920: 8 853.

Som det fremgår av disse tall har de understøttedes antall stadig sunket. Dette har delvis sin grunn i at krigsårene og de nærmest følgende år, etterat den første panikk hadde gitt sig, frembød usedvanlig gunstige arbeidsvilkår nettopp

for denne klasse personer som ellers ofte har måttet ty til fattigvesenets hjelp. Men dernæst har også innførelsen av de kommunale forsorgsbidrag til barnemødre, alderdomspensjon og mødrepensjon samt kretssykekassenes større virkekrets bidratt til at færre personer har vært nødt til at søke fattigvesenets bistand.

På den annen side har fattigvesenets uttellinger stadig øket i femåret. Dette har først og fremst sin grunn i den tiltagende dyrtid. Såvel ved understøttelser i hjemmet som ved utsettelse av gamle, barn og syke har man i vesentlig grad måttet øke betalingen. Dernæst har den store bolignød bevirket at man i stor utstrekning istedenfor den billigere understøttelse i hjemmet har måttet anbringe barn, gamle og syke i en kostbarere pleie utenfor dette. Bolignøden har enn videre forårsaket at en mengde her hjemmehørende familier har maattet få hjelp utenbys mot refusjon herfra, idet de på de fremmede steder visstnok har skaffet sig tak over hodet, men på grunn av de uvante forhold ikke har kunnet tjene nok til livsophold.

Den stadige synkning i antallet av fattigunderstøttede har ikke mindsket arbeidsmengden ved fattigvesenets kontorer. For alle de personer som gjennem alderdoms- og mødrepensjonering, forsorgsbidrag m. v. får hjelp utenfor fattigvesenet gjelder nemlig at fattigvesenet må undersøke deres hjemstavnsforhold og for øvrig gi opplysninger om dem. Enn videre har de fortvilede boligforhold og plassforhold i sinssykeeasyler, sykehus, gamlehjem og barnehjem gitt fattigvesenet en sterk påkjenning i arbeidet med de fattiges anbringelse og forpleining.

I beretningstiden har kommunen dels overtatt, dels grunnlagt flere barnehjem og har skaffet sig sterkere innflydelse over gamlehjemmenes ledelse. Herved er en mer ensartet og hensiktsmessigere drift av disse hjem sikret, hvilket også er kommet fattigvesenets arbeide med de gamle og barnene til gode. Pleiehjemmet i Prins Christian Augusts Minde er betydelig utvidet ved evakueringen og ominnredningen av husvildeherbergene sammesteds. Fattigvesenet har dessuten i det tidligere forsamlingslokale Betania oprettet et pleiehjem med 25 senger, beregnet vesentlig på gamle kvinner som blir utskrevet av sykehusene. Ved menighetspleienes og privates opprettelse av flere nye og større gamlehjem er fattigvesenets omsorg for de gamle betydelig lettet.

I femåret er ydet usedvanlig vidstrakt hjelp til utlendinger. Krigen og de ekstraordinære forhold har skyldt folk fra alle verdens kanter inn i landet. I 1917 ses således understøttet personer av 22 forskjellige nasjonaliteter.

De kommunale sykehus 1916 — 1920.

Ifølge kgl. resolusjon av 16 april 1909 er sykehusene i administrativ hen- seende underlagt magistratens 3dje avdeling.

Kontrollen med den økonomiske drift henligger under sykehusutvalget, som består av 5 av formannskapet for 3 år valgte medlemmer.

Sykehusenes avdelinger har i femårsperioden vært følgende :

A v d e l i n g I , på Ullevål, for epidemiske sykdommer, tatt i bruk i

1887. Utvidet sommeren 1917 med en ny avdeling M, inneholdende 30 sykeplasser. Avdelingens samlede sengeantall blir derved 422.

A v d e l i n g I I, på Ullevål, kirurgisk avdeling i den „kirurgiske bygnings“ 1ste etasje, utskilt fra den tidligere avdeling III og satt i drift som særskilt avdeling fra 1 april 1919. 125 sykeplasser.

A v d e l i n g I I I, på Ullevål, kirurgisk avdeling (fra 1 april 1919 den kirurgiske bygnings 2nen etasje). Tatt i bruk 1903. 149 sykeplasser. Fra 18 januar 1916, da den tidligere avdeling II (medisinsk avdeling) flyttet ut av bygningens søndre halvpart, blev avdelingens sykeplasser øket til 250. Fra 1 april 1919 er bygningens 1ste etasje utskilt og satt i drift som særskilt ny avdeling II (kirurgisk). Efter dette har avdelingen 125 sykeplasser.

A v d e l i n g I V, på Ullevål. Hud- og veneriske syke samt medisinske og kirurgiske pleiepatienter. Tatt i bruk i 1903. Avdelingen består **av** 2 større bygninger, hvorav den ene (A) er beregnet for kvinner, den annen (B) vesentlig for menn. Kvinneavdelingens normale sengeantall er 129. Mannsavdelingens normale sengeantall 139.

A v d e l i n g V I, på Ullevål. Avdeling for urolige og sinnslidende. Tatt i bruk 18 januar 1915. 48 sykeplasser. Avdelingen er fortrinnsvis mottagelsesstasjon for sinnslidende der innlegges som trengende øieblikkelig hjelp, til nærmere undersøkelse av hvorvidt de som sinnssyke bør overføres til asyl.

A v d e l i n g V I I , V I I I o g I X, i hver sin etasje av den nye medisinske bygning på Ullevål, som blev påbegynt i 1912 og tatt i bruk i løpet av tidsrummet 27 desember 1915—27 januar 1916. Hver avdeling teller 140 sykesenger. I loftsetasjen er innredet røntgenanlegg.

K r o h g s t ö t t e n s s y k e a v d e l i n g (Storgaten 40). Avdeling for indremedisin og pleiepatienter, vesentlig kronisk tuberkuløse. Bygningene tatt i bruk som sykehus i 1859. Pleieavdelingen er organisert fra 27 januar 1916. 150 sykeplasser.

S o r g e n f r i (kommunens eiendom Kirkegårdsgangen 2). Avdeling for veneriske menn. 30 sykeplasser. Vært i bruk siden 10 november 1910 samt gjentagne ganger tidligere.

B e l l e v u e s y k e a v d e l i n g (den tidligere professorløkke Bellevue, som kommunen leier av Universitetet). Kvinnelige tuberkuløse syke. Tatt i bruk 1 juli 1892. Normalt sengeantall 35.

T ø i e n. Kommunens eiendom gr.-nr. 128, br.-nr. 9 i Østre Aker. Avdeling for skrofuløse barn. Tatt i bruk 22 januar 1913. Normalt sengeantall 45.

B l e k s e n. Gr.-nr. 200, br.-nr. 1 i Aker. Sykehusområdet leies **av** Staten. Husene eies av kommunen. Avdeling for skrofuløse barn med 20 senger til vinterbruk og 1 sommerpaviljong med 25 senger, tilsammen 45 sykeplasser. Tatt i bruk henholdsvis i 1885 og 1893.

M a l m ø k a l v e n. Gr.-nr. 196, br. nr. 3 i Aker. Innkjøpt **av** kommunen ifølge formannskapsbeslutning av 9 mai 1915 (kfr. bystyrebeslutning av 27 mai s. å.). Ifølge formannskapsbeslutning av 10 mai 1916 blev øens bygninger inn-

redet til sykehus foreløpig for 50 skrofuløse eller svakelige barn. Fra 1 juni 1917 er avdelingen utvidet, så den kan motta 100 patienter (formannskapsbeslutning av 14 februar 1917). Avdelingen blev tatt i bruk 17 juli 1916.

Hovedøens lasarett. Opført i 1872 for innleggelse av sjøverts innkomne patienter, lidende av farlige smittsomme sykdommer, som kolera, pest, kopper m. v. Ca. 24 sykeplasser. Har ikke vært benyttet i femårsperioden.

Diakonhjemmets sykehus, hvori man ifølge kontrakt av 15 juni 1911 har rett til å innlegge inntil 30 patienter for Kristiania kommunens regning med forpliktelse for kommunen til å ha de 20 stadig belagt. De hermed forbundne utgifter posteres på de kommunale sykehuses budgett.

Lægevakten (innredet i Krohgstøtten sykeavdelings nordre bygning).

Det patologisk-anatomiske laboratorium (Ullevål).

Røntgenavdelingen (i loftsetasjen i bygningen for de kirurgiske avdelinger på Ullevål). Tatt i bruk i november 1918, dog ikke ferdigmontert.

Grefsen nye sanatorium, tidligere dr. Mjøsens sanatorium, innkjøpt og overtatt av Kristiania kommune 1 august 1918. 41 sykeplasser.

Fødehjemmet på Vøienvolden, tatt i bruk 18 februar 1920. 19 senger.

Samlet sykeplassantall ved utgangen av 1920:

Avdeling	I (paviljong A—M samt reservebarakke nr. 5)	422
—	II	125
—	III	125
—	IV A	129
—	IV B	139
—	VI	48
—	VII	140
.	VIII	140
—	IX	140
Reservebarakker 1—4	. . . . .	128
Krohgstøtten	. . . . .	150
Sorgenfri	. . . . .	30
Bellevue	. . . . .	35
Blekøen (20 + 25 i sommerpaviljong)	. . . . .	45
Tøien	. . . . .	45
Malmøkalven (sommerkursted)	. . . . .	100
Hovedøen	. . . . .	24
Diakonhjemmet	. . . . .	30
Lægevakten	. . . . .	6
Grefsen nye sanatorium	. . . . .	41
Vøienvolden fødehjem	. . . . .	19

Tilsammen 2 061

Av større byggearbeider som i femårsperioden har funnet sted må nevne

påbegynnelse av ny pleierske- og betjeningsbygning på Ullevål samt en ny bygning ved avdeling VI.

Begge bygninger vil bli tatt i bruk i løpet av sommeren 1921.

Videre må nevnes fødehjemmet på Vøienvolden, tatt i bruk i februar 1920.

Sykehusenes ordinære utgifter utgjorde i 1915—16 kr. 1 740 883.30 og inntektene kr. 451 513.37. I budgettåret 1919—20 utgjorde utgifter og inntekter henholdsvis kr. 6 208 465.63 og kr. 1 299 986.76.

Av følgende tabell vil ses antallet av behandlede syke i femåret, forpleiningsdager, gjennomsnittlig daglig belegg og sykedagens kostende for hvert av årene:

År:	Patienter:		For- pleinings- dager.	Gjennem- snittlig daglig belegg.	Utgift pr. sykedag.
	I alt behandlet.	Derav innkommet i året.			
1916	11 128	9 908	528 927	1 445	3.62
1917	11 538	10 112	533 643	1 462	4.74
1918	13 397	11 966	547 911	1 501	7.65
1919	14 838	13 386	567 976	1 557	8.68
1920	13 376	11 910	565 995	1 547	10.55

Lægevakten behandlet i 1916 6 891 syke og tilskadekomne og i 1920 11 977.

Opgave over ekstraordinære bevilgninger til byggearbeider m. v. vedkommende Kristiania kommunale sykehus i budgettårene 1 juli 1915—30 juni 1920.

På det ekstraordinære budgett er bevilget til sykehusanlegg (heri ikke Dikemark sinssykeasyl og Slotsfjeldets tuberkulosesanatorium).

For 1915—1916:

Tillegg til bevilgning til ny medisinsk avdeling	kr.	55 450.00
Utvitelse av kjøkkenet	"	120 000.00
Tillegg til montering av medisinsk bygning	"	54 400.00
Ny bygning for den kvinnelige betjening	"	125 000.00
	kr.	354 850.00

For 1916—1917:

Ominnredning av den kirurgiske avdeling	kr.	69 882.00
Utvitelse av røntgentavdelingen	"	99 500.00
Montering av den nye medisinske bygning og beklædning av den		
økede betjening	"	20 400.00

Bygning for den kvinnelige betjening	kr.	500 000.00
2 Döckerske barakker	"	70 000.00
Tillegg til tidligere bevilgninger til arbeider på Ullevål i bygge-perioden 1912—1916	"	115 200.00
Planleggelse av fortsatte byggearbeider på Ullevål	"	25 000.00
		kr. 899 982.00
Innkjøp av Malmøkalven	"	53 000.00
Innkjøp av Valle, Søndre Hovin og parcel av Ulven i Østre Aker til tomt for nytt sykehusanlegg og til forberedende planlegningsarbeider for et sådant.	"	650 000.00
		kr. 1 602 982.00

For 1917—1918:

Utvidelse av avdelingen for urolige på Ullevål	kr.	400 000.00
Utvidelse av røntgenavdelingen	"	21 000.00
Bygning for den kvinnelige betjening	"	450 000.00
Installasjonsarbeider i den kirurgiske bygning	"	11 500.00
Innredning av pikeværelser på loftet i avdeling IV	"	50 000.00
2 Döckerske barakker	"	24 700.00
Til ny bygning på Ullevål	"	546 500.00
		kr. 1 503 700.00

For 1918—1919:

Utvidelse av røntgenavdelingen	kr.	13 820.00
Fortsettelse av byggearbeidene på Ullevål	"	1 146 100.00
		kr. 1 159 920.00
Fødehjem på Vøienvolden	"	230 000.00
Innkjøp av Lille Ekeberg til eventuelt nytt sykehusanlegg	"	200 000.00
		kr. 1 589 920.00

For 1919—1920:

Ominnredning av den kirurgiske avdeling	kr.	41 750.00
Utvidelse av avdeling VI, Ullevål	"	45 000.00
Montering av den nye pleierskebygning og av den nye bygning for avdeling VI	"	399 500.00
Fortsatte arbeider på Ullevål	"	2 858 000.00
		kr. 3 344 250.00
Innkjøp av dr. Mjøens tuberkulosesanatorium	"	185 000.00
Innkjøp av nr. 51 Chr. Krohgsgate til lægevakts	"	79 000.00
		kr. 3 608 250.00
Av bygefondet er i 1919—1920 avsatt til nytt sykehusanlegg .	kr.	50 000.00

6. Binæringer.

Herom er for Kristianias vedkommende intet særlig å bemerke.

7. Arbeidsforhold.

Av nedenstående tabell over arbeidsformidlingen og arbeidsmarkedet, utarbeidet på samme måte som for 1911—1915, fremgår at arbeidsforholdene både har vært gode og ganske stabile, til tross for den usikkerhet som krigsårene og den nærmeste tid derefter la på all virksomhet. Tallene pr. 100 arbeidssøkende stiger således ganske jevnt, men dog ikke mer enn at periodens siste år fremdeles utviser et i det store og hele godt resultat.

Til sammenligning kan anføres at der pr. 100 plasser for menn var av arbeidsledighetstilfelle i:

	1918.	1919.	1920.
August	125	129	135
September	113	132	140
Oktober	116	134	143

For kvinnenes vedkommende har arbeidsforholdene også vært ganske jevne og i det hele sørdeles gode.

A r.	Arbeidsformidlingen.				Arbeidsmarkedet.		
	Antall tilfelle av arbeids-ledighet.	Antall ledige plasser.	Antall besatte plasser.		Antall tilfelle av arbeids-ledighet pr. 100 ledige plasser.	Av hver 100 besatte plasser var til stadig arbeide.	Fremmed arbeids-kraft i procent.
			I alt.	Til stadig arbeide.			
a) Menn :							
1916	32 072	28 223	24 286	8 641	114	36	42
1917	29 676	24 869	21 937	9 203	119	42	43
1918	26 752	20 011	17 073	6 729	134	39	29
1919	29 718	21 411	18 928	9 606	139	51	37
1920	27 380	19 568	17 489	10 000	140	57	48
	Tilsammen	145 598	114 082	99 713	44 179		
b) Kvinner :							
1916	19 126	20 549	17 219	1 580	93	9	21
1917	18 324	20 964	17 028	1 854	87	11	21
1918	18 330	20 737	16 794	1 704	88	10	18
1919	18 794	23 438	17 412	2 081	80	12	22
1920	20 943	23 895	19 197	2 792	88	15	28
	Tilsammen	95 517	109 583	87 650	10 011		
Sum av a) Menn	145 598	114 082	99 713	44 179			
Begge grupper tils.	241 115	223 665	187 363	54 190			

8. Tilstanden i almindelighet.

Som det av tidligere avsnitt vil fremgå har den økonomiske tilstand blandt byens befolkning i perioden vært jevnt god, idet forbruksevnen har steget. Den på grunn av krigen skapte dyrtid har dog paa mange hold vært meget følelig, til tross for at det siste år betegner en bedring i så henseende.

Hvad byggevirksomheten i femåret 1911—1915 angår har byens bygningschef derom inngitt nedenstående beretning.

Stigningen i byggevirksomheten i forrige femår fortsetter og kulminerer ved utgangen av 1916, da der inntrer en jevn tilbakegang, hvilket nærmest må tilskrives de høie byggemerkostninger og vel for en del også de forekommende lønnskonflikter i bygningsfagene.

De større våningshus er for storsteparten oppført av kommunen eller av aktieselskaper, mens den private bebyggelse av denne art etter hvert omtrent helt er stoppet; samtidig er også oppførelsen av eneboliger betydelig innskrenket.

Antallet av oppførte forretningsbygninger og fabrikker har derimot holdt sig jevnt; dog er der i det siste år av perioden også her stor tilbakegang. Bygning av garasjer og lettere skur samt mindre lagerhus har foregått i stor utstrekning; det samme gjelder innredning av leiligheter på loft og på- og tilbygning av eldre våningshus.

Bygning av beboelseshus har vesentlig funnet sted på vestkanten og nordkanten, i det sistnevnte strøk nærmest de store kommunale bebyggelser, nemlig på Thorshaug og Lindern. Der er i alt oppført 65 leiegårder på 4 etasjer og derover, 71 på 3 etasjer og 97 (vesentlig eneboliger) på 1 og 2 etasjer.

Av hel- og halv-offentlige bygninger kan nevnes:

Rosenhof folkeskole, Hegdehaugens middelskole, tilbygning til Tøien folkeskole, Sjømanusskolen på Ekeberg, ny telefon- og telegrafbygning, nytt posthus, kontorbarakke for vassdragsvesenet, kirke på matr. nr. 12 Sannergaten.

Av større private bygninger som er blitt oppført kan nevnes den store lagerbygning på Langbryggen, utvidelse av skibsbyggeriet ved Akers mekaniske verksted, Centralbanken, Amerikalinjens gård, Forenede dampskibsselskaps gård.

Vannklosetter har vært innlagt i alle nye våningshus på nord- og vestkanten, likeså i alle nye forretningsgårder. Innlegning av vannklosetter i eldre bygninger har foregått omtrent i samme utstrekning som før.

I henhold til Kristiania bygningslovs § 6 har bygningskommisjonen avgitt regler for villamessig bebyggelse av nedenstående strøk:

1. Strøket mellom Klostergaten, St. Halvards gate og jernbanelinjen.
2. Strøket mellom Frydenbergveien, Dælenenggaten, Kjøbenhavngaten, Rosenhofs gaten, nye Trondhjemsvei, Hadelandsgaten og tilbake til Dælenenggaten.
3. Strøket mellom Ullevålsveien, Bolteløkkens allé, Johannes Bruns gate, Sofies gate, Snorres gate, Bolteløkkens allé og Louises gate.
3. Forandring av byggeregler for strøket Armauer Hansens gate, General Birchs gate, v. d. Lippes gate og Lindern gate.

Angående sundhetstilstanden og sundhetskommisjonens virksomhet har denne innberettet følgende:

Ifølge byregnskapet har de direkte under sundhetskommisjonen sorterende utgifter vært følgende:

Å r.	Lønninger.	Andre utgifter.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.
1916—1917	212 350.56	184 700.69	397 051.25
1917—1918	271 444.49	239 988.93	511 433.42
1918—1919	343 377.09	369 493.89	712 870.98
1919—1920	507 231.64	741 324.01	1 248 565.65
1920—1921	558 642.90	580 967.10	1 139 610.00

Sundhetstilstanden har i femåret vært gjennemgående god, når undtas den i 1918 og 1919 ondartede og utbredte influensaepidemi. I 1918 døde således 806 personer av denne sykdom, eller 20.83 pct. av samtlige dødsfall i samme år, i 1919 døde 312 personer eller 9.91 pct. For de øvrige smittsomme sykdommer stiller tallene sig i det hele tatt gunstige. Av lægene og fra sykehusene anmeldtes av smittsomme og epidemiske sykdommer henholdsvis 22 498, 20 837, 47 681, 28 289 og 19 286.

Følgende tabeller gir nærmere oplysning om nogen av de smittsomme sykdommer.

Difteri:

1916 anmeldt	912	tilfelle,	28	dødsfall	eller	3.05	pct. av de angrepne.
1917	—	926	—	26	—	—	2.81
1918	—	1 209	—	41	—	—	3.39
1919	—	2 022	—	56	—	—	2.77
1920	—	881	—	20	—	—	2.27

Tilsammen 5 950 angrepne og 171 døde mot i foregående femår 4 823 og 205. Sykdommen har således vært i avtagende.

Skarlagensfeber:

1916 anmeldt	657	tilfelle,	11	dødsfall	eller	1.67	pct. av de angrepne.
1917	—	783	—	17	—	—	2.17
1918	—	489	—	14	—	—	2.86
1919	—	300	—	3	—	—	1.00
1920	—	177	—	4	—	—	2.26

Tilsammen 2 406 angrepne og 49 døde mot i foregående femår 5 576 og 113. Sykdommen har ikke vært synderlig utbredt og har vist en nogenlunde jevn dødelighetsprocent.

Nervøfeber. (Tyfus og paratyfus)

1916 anmeldt	343	tilfelle,	6	dødsfall	eller	1.74	pct. av de angrepne,
1917	—	355	—	21	—	—	5.91
1918	—	237	—	12	—	—	5.06
1919	—	111	—	6	—	—	5.41
1920	—	89	—	5	—	—	5.62

Tilsammen 1 135 angrepne og 50 døde, mot i forrige femår 304 og 21.

Barnekopper optrådte ikke i femåret i byen.

Influenza:

1916 anmeldt	1 643	tilfelle	og	26	dødsfall,
1917	—	590	—	—	18
1918	—	27 597	—	—	806
1919	—	6 475	—	—	312
1920	—	3 190	—	—	30

Tilsammen 39 495 angrepne og 1 192 døde mot i forrige femår 4 966 og 84, de fleste dødsfall grupperer sig om alderen 20—30 år.

Meslinger:

1916 anmeldt	2 403	tilfelle	og	103	dødsfall,
1917	—	36	—	—	1
1918	—	8	—	—	1
1919	—	105	—	—	3
1920	—	389	—	—	16

Tilsammen 2 941 angrepne og 124 døde, mot i forrige femår 1 530 og 149.

Veneriske sykdommer:

1916 anmeldt	3 240	tilfelle	eller	1.27	pct. av folkemengden,
1917	—	2 878	—	—	1.12
1918	—	2 532	—	—	0.98
1919	—	3 129	—	—	1.21
1920	—	2 691	—	—	1.03

Procentforholdet var i forrige femår henholdsvis 0.96, 0.85, 0.87, 0.83 og 0.97. Både absolutt og i forhold til folkemengden er således antallet av venerisk smittede steget.

Av lungetering er anmeldt henholdsvis 448, 414, 431, 391 og 426 dødsfall eller 1.76, 1.57, 1.66, 1.51 og 1.63 for hvert 1 000 levende.

Der anmeldtes i alt innen byens grenser:

1916	3 317	dødsfall, som gir en dødelighet av 12.96 pr. 1 000 levende,
1917	3 054	— —» — — — 11.82 — —» —
1918	3 872	— —» — — — 14.95 — —» —
1919	3 148	— —» — — — 12.12 — —» —
1920	3 057	— —» — — — 11.72 — —» —

Gjennomsnittsdødeligheten var 12.71 av 1 000 mot forrige femår 13.01. I forrige femår var dødeligheten ellers henholdsvis 13.55, 13.82, 12.70, 13.07, 11.94 av 1 000.

Sundhetskomisjonen har i femåret avgitt uttalelser om en rekke viktige saker, såsom: uttalelse angående utkast til lov om industrielt hjemmearbeide. Lov om forsorg for barn av 10 april 1915. Om byutvidelsen. Om lægevaktspørsmålet. De tuberkuløses boligforhold. Tvingen innførelse av vannklosetter. Om boligtilsyn, bolighyggiene og boliganvisning. Forebyggelse av kopper. Om vaksinasjon og revaksinasjon. Optagelsesalderen for skolebarn ved folkeskolene. Bekjempelse av utøsi. Om rum for sinnsyke. Skolelægekommiteens innstilling. Om husvildearrester og husvildeherberger. Fabriktilsynskomiteens innstilling. Om bygningslovens § 30 post 7. Om kolera. Innkjøp av Jomfrubraaten til barnehjem. Om pensjonisters lægebehandling. Om flekkfeber. Encephalitis lethargica (sovesyke).

Influensa. Om bøligforholdene. Sykehusplass. Pasteurisering av melk. Innsprøtning av lapisoppløsning hos nyfødte. Om lægevaktens ordning.

Sundhetskommisjonen har i femåret gjennemgått en betydelig utvikling. Således er der opprettet to nye sundhetsinspektørstillinger, nemlig en stilling som 4de sundhetsinspektør — barneforsorgsinspektør og chef for Kristiania skolelægesvesen, og 5te sundhetsinspektør, som tillike er formann i det stedlige fabriktilsyn. Der er ansatt egen sekretær og kontorchef i sundhetskommisjonen, likesom sundhetskommisjonen har fått eget kjemisk laboratorium. I 1916 opprettedes et kommunalt mødrehjem med plass for 13 mødre med barn. Hjemmet administreres av sundhetskommisjonen.

Den gamle lægevaktordning er nu utvidet og forbedret og omfatter øjeblikkelig lægehjelp overalt i byen ved dag og natt.

Der er meddelt kgl. approbasjon på forandringer i sundhetsforskriftenes §§ 3, 19 og 22.

Tuberkulosearbeidet har som tidligere vært ledet av 3dje sundhetsinspektør, likesom kontoret for smittsomme sykdommer har vært underlagt 2nen sundhetsinspektør. Ved opprettelsen av de nye sundhetsinspektørstillinger, er stillingen som 1ste sundhetsinspektør gått over til å omfatte utelukkende boliginspeksjon, boliganvisning og tilsyn med hjemmeindustrien.

Som tidligere har næringsmiddelkontrollen vært ledet av stadsdyrlægen, til hvis hjelp der har vært to dyrлegger.

Kristiania sporveier.

Sporveienes benyttelse er steget inntil 1919; mens året 1920 derimot viser en sterkt tilbakegang i trafikken, hvilket må tilskrives den minskede velstand blandt folk og de forhøiede billettpriser.

A. Kristiania sporveiselskap. Ifølge Statistisk Årbok viser selskapets utvikling følgende tall:

År.	Rutenes lengde ved utgangen av året.	Antall kjørte vogn-kilometer.	Antall passasjerer		Inntekt av billetter	
			i alt.	pr. vogn-kilometer.	i alt.	pr. vogn-kilometer.
1916	46 320	7 103 323	35 133 848	4.95	3 324 665	46.80
1917	65 531	7 264 830	43 957 738	6.05	4 195 531	57.75
1918	67 667	7 832 334	58 358 911	7.45	5 954 057	76.00
1919	74 917	8 539 368	65 164 476	7.63	8 509 886	99.65
1920	74 917	6 381 931	48 930 534	7.67	7 253 729	113.66

For øvrig har selskapet avgitt nedenstående beretning:

1. Anlegg av linjer. Da det var utelukket under krigen å skaffe skinnemateriell, har der i femårsperioden ikke vært foretatt nogen nevneverdig nybygning av linjer. Der bør alene nevnes sidespor for korntransport ved Vippetangen og Bjølsen Mølle.

2. Bygningsvirksomheten har for øvrig omfattet ombygning og utvidelse av verks- steds- og losjirum ved Homansby stasjon, tilbygning av et verkstedsanlegg i Stockfleths gate 43 for linjeavdelingen for en anleggssum av ca. kr. 350 000.

3. Ombygning av motor- og tilhengervogner har pågått siden 1917, hvorved er opnådd å øke vognenes kapasitet med 75 à 90 pct. Ombygningen av vognene er nu på det nærmeste avsluttet og har til femårsperiodens utløp kostet ca. kr. 25 000 pr. vogn for 32 motorvogner og ca. kr. 20 000 pr. vogn for 26 tilhengervogner.

Av planer under utarbeidelse for fremtiden bør nevnes:

Ombygning av 17 gamle motorvogner.

Anskaffelse av 17 nye motorvogner og 34 tilhengervogner samt vogndepot for disse, for hvilket tomt er innkjøpt i Hedemarksgaten på Vålerengen.

Bygning av dobbeltspor paa Kampenlinjens og Vålerengeslinjens enkeltspor.

Anlegg av ny linje til Ullevål haveby.

Konsejsjonsandragende er innsendt på anlegg av linje til Østensjø fra Vålerengen om Østre Gravlund og Bryn.

B. Kristiania elektriske Sporveis utvikling fremgår av følgende tall:

År.	Linjelengde ved årets utgang.	Kjørte vogn-kilometer.	Befordrede passasjerer.	Selskapets aktiva.	Aktiekapitalens størrelse.
				Kr.	Kr.
1916	9.6	3 727 470	16 733 345	5 787 842.91	2 000 000.00
1917	9.6	3 930 198	20 021 933	6 258 568.32	3 000 000.00
1918	9.8	4 219 957	25 928 678	7 292 808.87	4 500 000.00
1919	13.0	4 055 294	35 656 533	7 884 528.54	4 500 000.00
1920	13.0	3 039 842	30 958 955	8 526 309.88	4 500 000.00

1916: 10 mai påbegyntes anlegget av den 3.2 km. lange Lilleakerbane, som går fra Bygdø-linjens endepunkt ved Skøien over Ullern og Bestun til Øraker. Vognbetjeningen utgjorde en styrke på 255 mann, hvorav 111 reservemannskaper.

1917: Sporveiens hele personale utgjorde 460 funksjonærer og arbeidere, hvorav 220 uten fast ansettelse.

1918: Anlegg av sloifespor ved Majorstuen gjennem Bogstadveien fra Kirkeveien til Sorgenfrigaten. Personalalet utgjorde 457 funksjonærer og arbeidere, hvorav 201 uten fast ansettelse.

1919: 8 mai åpnetes Lilleakerbanen for trafikk. Personalalet utgjorde 531 funksjonærer og arbeidere, hvorav 263 uten fast ansettelse.

1920: Personalalet utgjorde 470 funksjonærer og arbeidere ved årets utgang; derav var 223 uten fast ansettelse.

I femårsperioden er foretatt endel ombygninger av de eldste vogner til større typer. Vognparken er derved blitt mer effektiv, men vognantallet er gått ned fra 134 i 1915 til 119 i 1920. I disse fem år er dyrtiden stadig øket, og der er fra personalalet til stadighet fremkommet krav på lønnsforhøielser. Disse krav er imøtekommeløst således at lønningene er omrent tredoblet. For øvrig har arbeidsforholdene vært meget vanskelige, og der har vært megen uro i arbeidsstokken, likesom der helt til og med sommeren 1920 har vært sparsommelig tilgang på

folk. I 1916 og 1917 måtte sporveien endog anta kvinnelige konduktører for å kunne holde vognbetjeningens styrke oppe i tilstrekkelig høide

Der har hersket streik ved sporveien 15 og 16 september 1918, 21 juli 1919 og fra og med 11 januar til og med 21 mars 1920. Som bekjent var arbeidsstansen 21 juli 1919 en generalstreik i alle bedrifter

Kristiania telefonanleggs utvikling vil fremgå av nedenstående fra Kristiania kommunes statistiske årbok hentede tabell:

A r.	Apparatstatistikk.		Linjestatistikk.	
	Antall ved budgettårets utgang.	Tilvekst i året.	Linjenes trådlengde i km.	
			Ved budgett- årets utgang.	Tilvekst i året.
1915–16	27 153	—	92 707	—
1916–17	29 751	2 598	94 604	1 897
1917–18	29 763	12	99 766	5 162
1918–19	29 788	25	102 634	2 868
1919–20	29 754	— 34	111 299	8 665

Kristiania kommunale statistiske kontor 7 desember 1921.

G. Amnéus.

Olav Halse.

HORDALAND FYLKE.

BERETNING OM DEN ØKONOMISKE TILSTAND

i

FEMÅRET 1916—1920.

UTGITT AV

DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ,

Det Statistiske
Centralbyrå
Bibliotek

K R I S T I A N I A.

STEENSKE BOKTRYKKERI JOHANNES BJØRNSTAD.

1924.

XII.

Hordaland fylke.

B e r e t n i n g

om den økonomiske tilstand m. v. i Hordaland fylke
i femåret 1916—1920.

I nnledning.

Denne femårsperiode har i mange henseender vært et meget beveget tidsavsnitt.

Verdenskrigen, som kortelig omtaltes i forrige femårsberetning, raste med stigende styrke til slutten av 1918. Om vi enn ikke direkte berørtes av den, merket vi dog ganske snart dens etterdønninger, og disse var ikke små. I økonominisk henseende hadde vårt land en opgangsperiode som historien neppe kan oppvise maken til. De forskjellige næringsgrener hadde en utmerket fremgang; særlig vår skibsfart inntok en dominerende stilling og bragte store verdier til landet. Der var rummelige pengeforhold blandt folk, og levestandarden lå gjennemgående høyere enn almindelig.

Krigen bragte forandring — og man kan vel også si forvirring — i nærsagt alt det bestående.

Således var tilstanden til henimot året 1920, som innledet en økonomisk tilbakegangsperiode.

Det er nødvendig at de forskjellige forhold som omtales i beretningen ses i sammenheng med hvad der foran er meddelt.

Ved lov av 14. august 1918, hvorved rikets inndelingsnavn blev forandret, blev Søndre Bergenhus amt forandret til Hordaland fylke.

Fylkets flateinnhold var pr. 1 desember 1920 etter nyeste målinger 15 518 km.², hvilket utgjør 4.8 pct. av rikets flateinnhold.

Folkemengden var pr. 1 desember 1920 156 218 hjemmehørende personer. Av rikets samlede hjemmehørende befolkning er dette 5.9 pct. og av bygdene s befolkning 9.25 pct.

Pr. 1 desember 1910 var folkemengden 146 006 hjemmehørende personer. Der er således en økning av 26 402 eller 18.08 pct. (Herunder må tas i betrakning at Årstad herred og sogn, som ved folketellingen i 1920 hadde 16 190 hjemmehørende personer, blev innlemmet i Bergen 1 juli 1915.)

Befolkningsstettheten var for fylket i alt 10.4 og for produktivt land alene 45.5 hjemmehørende pr. km.².

Folkemengdens bevegelse har i femåret ifølge «Statistisk Årbok for 1921» stillet sig således:

pr. 31 desember 1916 :	143 570	tilstedeværende,	147 033	hjemmehørende.
- - -	1917 :	146 251	- -	149 596
- - -	1918 :	148 276	- -	151 488
- - -	1919 :	150 452	- -	153 528
- - -	1920 :	154 455	- -	156 399

Av fylket går etternevnte strøk i ett med Bergens by:

	Befolknign.
Minde	2 052
Gyldenpris og Strand	1 843
Voldene, Øvre Damsgård og Alléen	1 108
Laksevåg, Bakken, Søndrevågen og Laksevågsnes	2 705

Andre strøk i fylket som grenser til byen:

Nestun, Hop, Fjøsanger, Strudshavn, Gravdal og Nygård: med en folkemengde av 4 544.

Av hussamlinger i fylket (med over 150 mennesker) nevnes: Sunde i Shl., Rosendal, Skånevikssjøen, Ølensjøen, Espenvær, Lillebø gruber, Lervik, Osøra, Tysse i Samnanger, Eidsvåg, Salhus, Bøvågen, Haugland, Ytre Arne, Vaksdal, Dale i Bruvik, Evanger, Vossevangen, Indre Ålvik, Norheimsund, Jondalsøra, Tyssedal og Odda.

I femåret har følgende forandringer i inndelingen funnet sted:

Ved kgl. res. av 24 mars 1916 blev Finnås herred delt i 3 herreder: Brekke, Bømlø og Moster, hvært omfattende sognene av samme navn.

Ved kgl. res. av s. d. blev Fjelberg herred delt i 2 herreder: Fjelberg herred, omfattende Fjelberg og Eid sogn, og Ølen herred, omfattende Ølen og Bjoa sogn.

Ved kgl. res. av 31 mai 1918 blev Askøy herred delt i 2 herreder: Askøy herred, omfattende Strudshavn sogn og Laksevåg herred, omfattende Laksevåg og Loddefjord sogn.

Ved kgl. res. av 23 juni 1916 blev g. nr. 103 Rotvold, g. nr. 116 Hauge øvre, g. nr. 117 Hauge nedre og g. nr. 118, Lien vestre, med en samlet skyld av mark 31.78, overflyttet fra Ølen sogn til Bjoa sogn i Ølen herred fra 1 juli 1916.

Ved kgl. res. av 24 juni 1918 blev Hardanger og Voss sorenskriveri delt i to fra 1 september 1918: Voss sorenskriveri omfattende tinglagene Voss,

Vossestrand, Evanger, Ulvik, Granvin og Eidfjord, og Hardanger soren-skriveri, omfattende tinglagene Kvam, Jondal, Ullensvang, Odda og Røldal samt tinglaget Strandebarm fra Sunnhordland sorenskriveri.

Ved kgl. res. af 4 maj 1917 blev oprettet et midlertidig Hardanger politimesterembede fra 1 juli 1917, omfattende herredene Reldal, Odda, Ullensvang, Kinsarvik, Eidfjord, Ulvik, Granvin, Kvam, Jondal, Strandebarm og Varaldsøy.

Ved fylkestingets beslutning i 1916 blev Odda og Røldal herreder utskilt fra Hardangerfjordens fylkesdyrlægedistrikt til et eget distrikt: Odda. Til stillingen som dyrlæge der blev også henlagt stillingen som kjøttkontrollør i Odda Samtidig blev Vestre Sunnhordland delt i 2: Vestre Sunnhordland og Indre Sunnhordland og Nordre Ryfylke. Sistnevnte omfatter herredet Vats og Sandeid og Vikedal sogn av Vikedal herred i Rogaland fylke, Ølen og Etne herreder, Skånevik og Åkra sogn av Skånevik herred og en del av Vikebygd herred i Hordaland.

Videre kan nevnes at ved kgl. res. av 3 november 1917 blev følgende herredsnavn forandret, således at herredene nu heter Åsane, Askøy, Austevoll, Bømlo, Fana, Fjell, Fusa, Herdla, Hålandsdal, Kinsarvik, Kvinnherad, Varaldsøy og Vossestrand.

Bergenhuslagsogn blev ved lov av 4 februar 1919 forandret til Hordaland, Sogn og Fjordane lagsogn og Søndre Bergenhus politimesterembede til Hordaland politimesterembede.

Ved femårets utgang var fylket inndelt i 5 sorenskriverier:

Sunnhordland (9 lensmannsdistrikter, 14 herreder)	35 078	hjemmehørende personer
Midhordland (6 —	45 821	— —
Nordhordland (9 —	40 333	— —
Hardanger (6 —	19 187	— —
Voss (4 —	15 799	— —

2 politimesterdistrikter:

Hordaland (27 lensmannsdistrikter, 41 herreder) 133 204 hjemmehørende personer.
 Hardanger (7 — 11 --) 23 014 — —

52 herreder, 34 lensmannsdistrikter, 38 tinglag, 51 forlikskommisjonsdistrikter, 58 skolekommuner, 64 fattigkommuner, 22 lægedistrikter, 96 jordmorbestillinger, 8 fylkesdyrlægedistrikter, 10 utskiftningsformannsdistrikter, hvorav 2 ekstraordinære.

I geistlig henseende: 6 prostier, 35 prestegjeld, 82 sogn og 14 kapelldistrikter.

I. Jordbruk og fedrift.

a. Eiendoms- og bruksforhold.

Efter jordbruksstellingen 1 januar 1918 utgjør fylkets innmarksareal (dyrket jord og naturlig eng) 49 331.4 ha., hvorav 36.09 pct. er dyrket jord og 63.91 pct.

naturlig eng. Innmarksarealet er i femårsberetningen 1911—1915 oppgitt til 60 776 ha. For inneværende femår er det således oppgitt betraktelig lavere. Hovedgrunnen hertil må etter det Statistiske Centralbyrås uttalelse søkes dels og mest i unøiaktigheter i tellingsmaterialet og dels i en som følge av situasjonen på tellingstidspunktet opstått tendens til å oppgi mindre arealer enn i 1907.

De forskjellige bruks størrelse var:

Særskilt skyldsatte bruk.	Antall bruk.	Matrikkel-skyld.	Ikke særskilt skyldsatte bruk.	Antall bruk.
Uten dyrket jord.....	881	284	Uten dyrket jord.....	868
Inntil 5 mål	7 150	6 097	Inntil 5 mål	1 978
5—10 «	3 965	6 837	5—10 «	248
10—20 «	2 996	6 896	10—20 «	54
20—50 «	1 893	5 892	20—50 «	14
50—100 «	269	1 244	50—100 «	2
100—200 «	13	159		
200—300 «	4	59		
Tilsammen	17 171	27 468		3 164

2 av de største bruk, Stend landbrukskole og Handeland gård, eies av fylket.

Utstykningen av eiendommer har i femårsperioden vært ganske stor og størst i de distrikter av Midhordland som grenser inn til Bergens by, dernæst i de større industricentrer i det tidligere Hardanger og Voss sorenskriveri.

Antallet av særskilt skyldsatte bruk var ved utgangen av 1920:

Herreder.	Særskilt skyldsatte bruk.		Herreder.	Særskilt skyldsatte bruk.	
	Samlet antall.	Matrikkel-skyld. Mark. Øre.		Samlet antall.	Matrikkel-skyld. Mark. Øre.
Åsane	401	317 70	Hosanger	437	554 91
Alversund	670	693 78	Lindås	653	841 40
Austrheim	391	286 94	Manger	692	841 83
Bruvik	586	424 63	Masfjorden	320	477 06
Hamre	478	532 25	Modalen	185	193 25
Haus	972	924 40	Nordhordland sorenskriveri	6 412	6 644 97
Herdla	555	462 48			
Hjelme	122	94 34			

Herreder.	Særskilt skyld-satte bruk.		Herreder.	Særskilt skyld-satte bruk.	
	Samlet antall.	Matrikkel- skyld. Mark. Øre.		Samlet antall.	Matrikkel- skyld. Mark. Øre.
Askøy	1 202	255 26	Jondal	489	446 75
Austevoll	362	332 80	Kinsarvik	413	581 26
Fana	2 283	1 379 48	Kvam	824	1 097 35
Fjell	635	368 58	Odda	723	304 36
Fusa	195	362 42	Røldal	245	110 48
Hålandsdal	109	298 36	Strandebarm	361	408 49
Laksevåg	848	232 28	Ullensvang	367	748 16
Os	725	661 78	Varaldsøy	159	250 62
Samnanger	481	362 53	Hardanger sorenskri- veri	3 581	3 942 47
Strandvik	284	425 48			
Sund	399	345 32			
Midhordland soren- skriveri	7 523	5 024 29	Eidfjord	366	260 28
Bremnes	516	396 56	Evanger	401	429 41
Bømlo	195	142 64	Granvin	224	504 10
Etne	430	808 17	Ulvik	399	519 33
Fitjar	426	386 17	Voss	1 660	2 280 55
Fjelberg	258	391 25	Vossestrand	358	719 78
Kvinnherad	884	1 306 89	Voss sorenskriveri	3 408	4 713 45
Moster	286	203 11			
Skånevik	536	749 93	Fylket til sammen	26 973	27 879 16
Stord	626	535 62			
Sveio	364	406 91	mot ved utgangen av 1915	23 494	27 875 25
Tysnes	694	1 084 18			
Vikebygd	280	258 34	Forøkelse	3 479	3 91
Valestrand	206	259 36			
Ølen	348	624 85			
Sunnhordland soren- skriveri	6 049	7 553 98			

Forøkelsen i femåret 1916—1920 fordeler sig således;

Nordhordland	764 (i 1911—1915	394)
Midhordland	1 303 (- —“—	818)
Sunnhordland	184 (- —“—	551)
Hardanger }	1 228 (- —“— .....,	670)

Gjennemsnittet av skyldmarken utgjorde:

	1915.	1920.
I Nordhordland	1 mark, 18 øre.	1 mark, 04 øre.
- Midhordland	0 — 81 «	0 — 67 «
- Sunnhordland	1 — 40 «	1 — 25 «
Hardanger	{ 1 — 39 «	{ 1 — 10 «
- Voss	{ 1 — 19 «	{ 1 — 38 «
- Fylket	1 — 19 «	1 — 03 «

Skyldmarkens gjennemsnittsverdi er steget fra kr. 2 270.00 i femåret 1911—1915 til kr. 4 791.00 i femåret 1916—1920.

Siden 1913 er prisen på jordeiendommer steget særdeles meget. Skyldmarkens gjennemsnittsverdi, som for 1913 for det hele land var kr. 2 664.00, var i 1920 steget til kr. 7 763.00.

Stigningen var sterkest i 1917 og 1918; i 1919 var den forholdsvis ubetydelig, og i 1920 var den omtrent ophørt.

Gjennemsnittspriser for faste eiendommer herredsvis beregnet etter salg i årene 1916—1920 og skyldmarkens gjennemsnittsverdi:

Herreder.	Antall medregnede salg.	Matrikkel-	Kjøpesum.	Gjennemsnitts- pris pr. skyld- mark.
		skyld.		
Sunnhordland sorenskriveri.		Mark. Øre.	Kr.	Kr.
Kvinnherad	54	70 97	278 350	3 922
Skånevik	56	76 79	260 875	3 397
Etne	66	133 78	551 788	4 125
Fjelberg	31	74 23	380 850	5 181
Ølen	26	45 40	192 948	4 250
Vikebygd	32	35 84	176 747	4 932
Sveio	68	81 88	423 765	5 175
Valestrand	30	37 12	179 500	4 836
Bremnes	56	52 24	192 119	3 678
Moster	25	20 37	73 850	3 625
Bømlo	7	10 22	27 820	2 722
Stord	21	32 33	185 295	5 731
Fitjar	54	48 61	201 550	4 146
Tysnes	53	74 66	280 527	3 757
Sunnhordland	579	794 44	3 405 984	4 276

Herreder.	Antall medregnede salg.	Matrikkel- skyld	Kjøpesum.	Gjennomsnitts- pris pr. skyld- mark.
Midhordland sorenskriveri.		Mark. Øre.	Kr.	Kr.
Fusa	14	11 95	36 800	3 079
Hålandsdal	3	3 23	7 050	2 183
Strandvik	14	23 86	121 085	5 075
Os	45	51 39	326 180	6 347
Samnanger	20	16 18	73 500	4 543
Fana	100	141 80	1 207 126	8 513
Austevoll	53	40 40	181 690	4 497
Sund	48	40 98	180 795	4 412
Fjell	48	31 70	141 900	4 476
Askøy og Laksevåg	57	45 62	373 425	8 186
Midhordland	402	407 11	2 649 551	5 131
Nordhordland sorenskriveri.				
Haus	43	54 68	272 804	4 980
Bruvik	20	24 30	84 050	3 459
Hosanger	29	41 65	233 815	5 614
Modalen	-	-	-	-
Hamre	25	29 07	127 920	4 400
Åsane	11	9 95	71 200	7 156
Alversund	48	52 66	287 910	5 467
Herdla	21	22 05	113 680	5 156
Hjelme	5	3 39	18 750	5 581
Manger	34	46 08	204 195	4 431
Lindås	37	37 27	145 801	3 912
Austrheim	29	29 59	106 500	3 599
Masfjorden	21	30 50	92 475	3 032
Nordhordland	323	381 19	1 758 600	4 728
Hardanger sorenskriveri.				
Varaldsøy	-	-	-	-
Strandebarne	14	21 81	75 800	3 475
Røldal	2	1 22	6 600	5 410
Ullenvvang	11	24 14	65 960	2 732
Kinsarvik	7	15 89	50 560	3 182
Odda	7	7 65	29 700	3 882
Kvam	21	12 35	56 200	4 551
Jondal	19	26 28	97 800	3 721
Hardanger	81	109 34	382 620	3 850

Hordaland fylke.

Herreder.	Antall medregnede salg.	Matrikkel- skyld.	Kjøpesum.	Gjennomsnitts- pris pr. skyld. mark.
Voss sorenskriveri.		Mark. Øre.	Kr.	Kr.
Eid fjord	17	19 80	59 600	3 010
Ulvik	10	36 15	169 250	4 682
Granvin	3	6 02	10 600	1 761
Evanger	12	14 93	84 600	5 666
Voss	64	112 40	521 350	4 638
Vossestrand	8	19 25	68 850	3 577
Voss	114	208 55	914 250	3 888
Fylket ...	1 499	1 900 63	9 111 005	4 791

Antall solgte faste eiendommer og disses salgsbeløp, iberegnet kårets fem-årlige verdi, har ifølge opgave fra sorenskriverne utgjort:

År.	Sunnhordland. ¹		Midhordland.		Nordhordland.	
	Antall.	Salgsbeløp.	Antall.	Salgsbeløp.	Antall.	Salgsbeløp.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1916.....			792	6 062 638	225	162 246
1917.....			823	8 756 740	283	1 917 074
1918.....	1 489	9 714 616	893	10 179 561	417	2 713 766
1919.....			698	7 693 815	422	7 511 163
1920.....			690	8 818 222	363	1 794 211
Tilsammen	1 489	9 714 616	3 896	41 510 976	1 710	14 098 460

(Forts.)

År.	Hardanger. ¹		Voss. ¹	
	Antall.	Salgsbeløp.	Antall.	Salgsbeløp.
			Kr.	Kr.
1916.....	-	-	261	1 489 770
1917.....	-	-	275	4 132 085
1918.....	38	246 685	206	2 017 771
1919.....	165	1 270 919	169	1 727 725
1920.....	190	1 312 242	158	2 239 528
Tilsammen	393	2 829 846	1 069	11 606 829
		I alt i fylket	8 557	79 760 717
		mot i forrige femår	5 559	23 093 401

¹ Fra 1 september 1918 blev det daværende Hardanger og Voss sorenskriveri delt i 2 sorenskriverier: Hardanger og Voss. Til Hardanger blev dessuten henlagt Strandebarm tinglag av Sunnhordland sorenskriveri.

Tingleste og avlesté panteheftelser i fast eiendom.

Sorenskriveri.	1916		1917.		1918.		1919.		1920.		Tilsammen.	
	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
T i n g l e s t e .												
Sunnhordland	282	1 642 894	234	2 044 774	280	3 703 876	300	2 337 675	328	3 033 697	1 424	12 762 916
Midhordland	595	4 400 000	635	9 343 000	630	14 580 000	780	14 890 000	825	14 035 000	3 465	57 248 000
Nordhordland	311	804 514	215	1 878 365	271	3 378 502	324	4 174 685	489	9 813 214	1 610	20 049 280
Hardanger	fra 1. oktbr. 1918,		-	-	29	428 436	76	824 765	123	1 602 263	228	2 855 464
Voss	244	12 479 753	220	7 289 375	138	1 279 790	142	1 967 792	162	3 143 373	906	26 160 083
I alt	1 432	19 327 161	1 304	20 555 514	1 348	23 370 604	1 622	24 194 917	1 927	31 627 547	7 633	119 075 743
A v l e s t e .												
Sunnhordland	403	686 873	343	883 228	262	3 407 300	332	2 017 575	239	598 693	1 579	7 593 669
Midhordland	505	1 490 000	555	2 680 000	450	2 295 000	450	2 365 000	420	2 900 000	2 380	11 730 000
Nordhordland	375	723 312	351	730 487	408	3 099 201	325	909 005	275	986 709	1 734	6 448 714
Hardanger	-	-	-	-	62	77 850	125	541 371	96	518 202	283	1 137 428
Voss	256	2 136 704	309	947 943	240	708 574	165	730 576	101	447 201	1 071	4 970 998
I alt	1 539	5 036 889	1 558	5 241 658	1 422	9 587 925	1 397	6 563 527	1 131	5 450 805	7 047	31 880 804

Hordaland
fylke.

Der har, som det ses, vært en ganske betydelig omsetning. Forøkelsen fra forrige femår er henholdsvis for antallet 2 998 og for beløpet kr. 56 667 316.00. Også her står Midhordland fremst, dernæst Hardanger og Voss.

Grunnen må vesentlig søkes i den gunstige periode beretningen omfatter, og som bevirket utparselling og husekjøp i ganske stor målestokk. Bergensbranden i januar 1916, hvorved en mengde familier blev uten hus, synes også å ha hatt betydning i så henseende for de til byen grensende distrikter.

Der meddeles i efterstående tabeller oplysning om vedkommende herreders garantiansvar pr. 30 juni 1920 for lån av Arbeiderbruk- og Boligbanken, av Den norske Stats Småbruk- og Boligbank og av Hypothekbanken.

Kommune.	Kommunenes garantiansvar					
	pr. 1 juli 1915.			pr. 30 juni 1920.		
	Brukslån.	Boliglån.	Tilsammen.	Brukslån.	Boliglån.	Tilsammen.
Åsane	3 240	26 632	29 872	3 153	21 580	24 733
Alversund	6 937	5 266	12 203	8 601	4 483	13 084
Askøy	38 347	82 283	120 630	21 055	45 935	66 990
Austevoll	-	3 114	3 114	-	4 615	4 615
Austrheim	900	-	900	890	1 423	2 313
Bremnes						
Bømlo	4 000	26 048	30 048	3 794	22 834	26 628
Moster						
Bruvik	9 720	15 588	25 308	8 800	12 066	20 866
Eidfjord	2 673	4 849	7 522	2 487	4 211	6 698
Etne	8 306	3 036	11 342	7 940	2 654	10 594
Evanger	-	4 420	4 420	-	3 748	3 748
Fana	33 254	39 144	72 398	28 762	24 578	53 340
Fitjar	7 249	2 904	10 153	11 544	4 403	15 947
Fjelberg	33 190	5 000	38 190	3 358	1 627	4 985
Granvin	1 629	2 622	4 251	1 518	2 248	3 766
Hålandsdal	3 400	-	3 400	3 226	-	3 226
Hamre	7 631	6 480	14 111	7 477	5 884	13 361
Haus	13 543	18 003	31 546	12 930	18 362	31 292
Herdla	-	1 000	1 000	-	926	926
Hosanger	9 902	3 532	13 434	11 189	4 228	15 417
Jondal	18 963	9 438	28 401	11 251	9 198	20 449
Kinsarvik	-	-	-	1 571	6 878	8 449
Kvam	15 442	16 962	32 404	19 299	18 449	32 748
Kvinnherad	13 896	20 719	34 615	12 151	14 174	26 325

Kommune.	Kommunenes garantiansvar					
	pr. 1 juli 1915.			pr. 30 juni 1920.		
	Brukslån.	Boliglån.	Tilsammen.	Brukslån.	Boliglån.	Tilsammen.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Laksevåg	-	-	-	14 069	34 739	48 808
Lindås	8 855	-	8 855	7 336	-	7 336
Manger	-	284	284	-	248	248
Masfjorden	-	1 875	1 875	-	1 610	1 610
Modalen	900	-	900	900	1 439	2 339
Odda	-	8 035	8 035	-	6 884	6 884
Os	22 211	8 900	31 111	28 764	11 589	40 353
Røldal	6 620	5 776	12 396	6 989	5 905	12 894
Samnanger	8 979	18 418	27 397	15 844	15 891	31 735
Skånevik	18 073	3 772	21 845	18 480	2 582	21 062
Stord	29 747	27 325	57 072	28 948	33 945	62 893
Strandebarm	12 852	3 995	16 847	9 867	4 997	14 864
Strandvik	3 958	14 409	18 367	3 702	14 083	17 735
Sund	2 000	3 400	5 400	1 945	4 795	6 740
Sveio	6 433	-	6 433	7 812	-	7 812
Tysnes	5 500	1 357	6 857	14 218	1 197	15 415
Ullensvang	5 616	11 836	17 452	3 652	3 431	7 083
Ulvik	1 740	-	1 740	1 625	-	1 625
Valestrand	10 822	1 000	11 822	8 822	903	9 725
Varaldsøy	3 784	1 742	5 526	5 483	2 560	8 043
Vikebygd	6 274	1 449	7 723	6 034	1 203	7 287
Voss	48 711	28 806	72 517	50 848	16 926	67 274
Vossestrand	5 643	3 813	9 456	5 317	4 331	9 648
Ølen	-	-	-	29 717	1 853	31 570
Fylket	440 940	438 232	879 172	450 868	400 565	851 433

Av fylkenes samlede garantiansvar (Bergen og Kristiania undtatt) pr. 30 juni 1920, kr. 39 968 504.00, står Hordaland fylke med det fjerde minste garantiansvar, kr. 851 433 00.

Arbeiderbruk- og Boligbankens bevilgningsvirksomhet ophørte ved utgangen av 1916, fra hvilken tid Den norske Stats Småbruk- og Boligbank trådte i virksomhet. Jfr. lov om småbruk og boliglån m. v. av 23 juli 1915. Banken bevilger lån til opprettelse eller bebyggelse av nye småbruk (brukslån A), til erhvervelse eller bebyggelse av eldre småbruk (brukslån B) samt boliglån, alt mot kommunegaranti.

Av etterfølgende tabell fremgår kommunenes garantiansvar pr. 30 juni 1920 overfor denne bank.

Kommuner.	Kommunenes garantiansvar pr. 30 juni 1920.			
	Brukslån A.	Brukslån B.	Boliglån.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Åsane	1 700	3 600	-	5 300
Alversund	12 000	-	9 000	21 000
Askøy	9 800	4 700	28 280	42 780
Austevoll	3 000	-	-	3 000
Austrheim	5 300	-	-	5 300
Bremnes	-	-	4 500	4 500
Bømlo	10 400	-	-	10 400
Eidfjord	-	1 800	3 500	5 300
Evanger	4 500	-	-	4 500
Fana	8 100	9 700	6 750	24 550
Fitjar	-	2 500	-	2 500
Hamre	1 500	1 250	5 000	7 750
Haus	25 100	-	8 500	33 600
Herdla	-	-	4 500	4 500
Hosanger	-	-	3 350	3 350
Jondal	18 700	5'000	-	18 700
Kvam	11 000	5 200	-	16 200
Kvinnherad	25 600	5 000	1 600	32 200
Laksevåg	-	-	1 900	1 900
Lindås	2 700	-	6 700	9 400
Masfjorden	-	2 500	1 800	4 300
Modalen	-	7 000	-	7 000
Os	-	16 400	-	16 400
Reldal	-	6 500	-	6 500
Sannanger	-	5 650	3 500	9 150
Skånevik	6 000	4 500	-	10 500
Stord	8 000	-	31 921	39 921
Strandebarm	-	-	2 000	2 000
Sveio	-	2 000	-	2 000
Tysnes	4 500	-	6 000	10 500
Ulvik	-	-	2 000	2 000
Valestrand	11 600	14 800	-	26 400
Voss	8 000	4 000	-	12 000
Ølen	5 000	2 000	5 600	12 600
Fylket	177 500	104 100	136 401	418 001

I forretningsåret 1919—1920 innkom der til banken fra Hordaland fylke 21 andragender med garanti for kr. 123 900.00 om lån til opprettelse av nye småbruk (brukslån A), 25 andragender med garanti for kr. 100 200.00 om lån til erhvervelse og bebyggelse av eldre småbruk og 41 andragender med garanti for kr. 169 800.00 om boliglån.

Av disse andragender blev innvilget: brukslån A: 14 med et beløp av kr. 78 300.00, brukslån B: 13 med beløp kr. 46 500.00 og boliglån: 20 med et beløp av kr. 76 850.00. De øvrige var uavgjort,

I femåret er der til Hypothekbanken innsent fra innvånere i fylket andragende om lån, således:

År.	Antall.	Beløp.
		Kr.
1916	48	156 600
1917	60	254 500
1918	49	241 700
1919	38	216 900
1920	58	392 800
I alt	253	1 262 500

mot i forrige femårsperiode henholdsvis 500 og kr. 1 367 500.

Av de i perioden innvilgede andragender er der utbetalt:

År.	Antall obligasjoner.	Beløp.
		Kr.
1916	56	120 900
1917	131	405 400
1918	16	56 900
1919	21	80 800
1920	17	82 100
I alt	241	746 100

mot i forrige femårsperiode henholdsvis 387 og kr. 871 900.

Av Hypothekbankens utlånte kapitaler, som ved utgangen av 1920 for fylkenes vedkommende (Bergen og Kristiania fylker og samtlige byer i de øvrige fylker unntatt) utgjorde kr. 199 792 889.06, faller der på Hordaland fylke kr. 6 140 325.07 eller 3.073 pct.

b) Jordfellesskap og avløsning derav ved utskifting.

Utskiftningsformennenes antall var det samme som ved utgangen av forrige periode: 8 faste og 2 midlertidige. Dessuten assistenter.

Der har i femåret vært utført et betydelig arbeide. Forretningenes antall er noget mindre enn i forrige periode, mens derimot brukenes antall er flere, likesom det utskiftede areal er betydelig større.

Der er i femåret avsluttet 249 underutskiftninger og 98 overutskiftninger mot i forrige periode henholdsvis 279 og 103.

Der er utskiftet i alt:

Av innmark	291 847.1 ar	} omfattende 2 063 bruk.
« utmark	2 326 674.0 -	
Tilsammen 2 618 021.1 ar		

Mot i forrige periode henholdsvis.....	341 801.8 ar	1 928 —
	1 716 745.8 -	
Tilsammen		2 058 547.6 ar

Der er i femåret ikke stadfestet nogen mindelig utskiftning.

På utskiftningsdistrikten fordeler arbeidet sig saledes:

(Se tabellene side 15.)

c) Jordbruks tilstand.

Som jeg allerede tidligere har bemerket, har verdenskrigen og hvad den førte med sig hatt innflydelse på alle områder. Da innførselen av de nødvendige levnetsmidler derved vanskelig gjordes, måtte man se sig om etter andre utveier for å tilveiebringe det nødvendige til landets behov. Det blev således bl. a. nødvendig å foreta rasjonering av levnetsmidlene og treffen andre lignende forfeininger. En sådan var «tvangsdyrkningen», som måtte til for å øke akerarealet. Alene her i fylket blev dette øket med ca. 30 000 mål.

Jordbruket her hjemme, som mange hittil ikke hadde tillagt den rette betydning, nådde herigjennem frem til anerkjendelse som landets hovednæring. Selv i de distrikter i fylket hvor fiskeriet spiller den største rolle begynte man nu å få øinene op for en mere planmessig dyrkning av jorden. Folk blev interessert for jordbruket. Der ble gitt bidrag såvel av private som av det offentlige — spesielt til nydyrkning, som blev foretatt i en utstrekning som aldrig før. Der opgis å være dyrket i fylket minst 20 000 mål nybrott i perioden.

I etterfølgende beretning fra Hordaland landbrukselskap er der om jordbruket og hvad der er gjort til dets fremme i femåret gitt en så utførlig oversikt for hele fylket at jeg finner det unødvendig å fremkomme med yderligere opplysninger.

Av samme grunn har jeg ikke tatt inn i sin helhet beretningene fra fylkesagronomene, men kun tatt med hvad der er av særlig interesse for de respektive distrikter.

For øvrig henvises til avsnittene om landbrukskolen, havebruk, husdyravl, meieribedrift og de statistiske tabeller på side 32 o. flg.

Distrikt (formann).	Underutskiftninger.					Overutskiftninger.		Ved utgangen av 1920 beroende og påbegynte, men ikke avsluttede forretninger.	Rekvisisjoner ved utgangen av 1920.		
	Forretninger.	Innmark.		Utnmark.		Forretninger.	Bruk.		Under-utskiftninger.	Over-utskiftninger.	
		Bruk.	Areal.	Bruk.	Areal.						
Indre Nordhordland (Gusdal)	35	178	27 697.4	236	263 836.4			5	11		
Ytre Nordhordland (Lie)	40	67	19 412.9	151	246 328.2	18	148	12	25	4	
Øygaren (Endresen)	20	97	23 092.4	180	225 383.4	1	4	15	12	2	
Midhordland (Berven)	30	52	27 296.8	114	206 507.0	17	154	20	23	5	
Ytre Sunnhordland (Winterthun) ...	29	112	34 763.0	107	185 013.0	16	104	17	16	3	
Indre Sunnhordland (Løvvig)	11	69	30 385.6	82	162 255.4	11	45	10	7	1	
Hardangerfjord (Sunde)	27	127	61 872.1	96	212 638.0	7	56	28	17	2	
Voss (Vik)	14	103	41 873.0	3	16 374.0	26	166	16	9	5	
Uten fast distrikt (Halse og Gjeraker)	25	73	15 273.0	125	493 728.1	1	11	12	2		
Uten fast distrikt (Thorsheim)	18	30	9 680.9	111	314 615.5	1	4	6	1	1	
	249	908	291 347.1	1 155	2 326 674.0	98	692	136	123	23	

Underutskiftningene fordeler sig på herredene således:

Herreder.	Antall forret- ninger.	Innmark.			Utmark.		
		Antall bruk.	Matr.- skyld.	Areal.	Antall bruk.	Matr.- skyld.	Areal.
Åsane	3	1 20	1) 24.69	1) 4 660.4	-	-	1) 32 382.4
Alversund	8	-	-	-	36	56.33	47 253.6
Austrheim	4	2	0.73	533.7	15	13.09	21 751.1
Austevoll	16	59	58.19	20 513.8	38	27.84	76 464.5
Askøy	3	30	7.59	2 910.8	42	9.43	13 160.0
Bremnes.....	1	10	8.53	sjøstrand	3	5.39	13 158.0
Bruvik	5	37	49.69	13 566.4	11	20.11	8 855.5
Bømlo	2	13	17.34	4 318.0	13	17.34	11 427.0
Eidfjord	2	16	25.59	9 894.0	14	22.49	85 031.0
Etne	1	2	3.95	37.5	-	-	-
Evanger	2	8	10.02	14 191.3	-	-	-
Fana	8	14	35.20	4 974.2	44	111.71	104 937.0
Fitjar	6	19	31.23	8 175.0	29	33.52	65 827.5
Fjell	20	91	42.41	16 245.9	123	92.35	343 044.5
Fjelberg	1	-	-	-	4	10.68	2 193.3
Fusa	2	9	20.24	3 746.2	-	-	-
Granvin	1	3	6.88	?	-	-	-
Hålandsdal	3	2	9.51	2 495.2	8	16.13	12 186.1
Hamre	8	24	46.40	5 833.0	10	18.00	49 087.2
Haus	18	84	122.01	10 904.6	8	6.24	107 498.8
Herdla	11	38	41.47	9 677.1	92	87.82	133 506.9
Hjelme.....	3	11	13.04	3 235.7	23	12.03	24 483.1
Hosanger	4	1) 14	1) 31.43	4 118.2	-	-	19 627.7
Jondal	3	-	-	-	10	37.08	17 513.1
Kinsarvik.....	5	51	94.80	21 899.2	23	40.57	13 533.5
Kvam	7	11	24.36	4 824.1	43	107.24	49 784.0
Kvinnherad	12	34	70.98	13 518.3	36	48.07	236 457.7
Laksevåg	1	-	-	-	2	3.44	3 633.2
Lindås	19	60	76.46	17 062.6	40	45.52	132 633.0
Manger.....	10	24	38.40	3 436.6	47	64.30	33 008.8
Masfjorden	9	6	16.61	2 191.0	31	70.46	219 626.2
Modalen	1	7	9.24	1 089.5	-	-	-
Moster	1	5	9.09	1 961.0	-	-	-
Odda.....	6	38	91.04	21 462.6	-	-	-
Os	5	4	10.54	1 900.7	-	-	-

¹ Innmark og utmark.

Herreder.	Antall forret- ninger.	Innmark.			Utmark.		
		Antall bruk.	Matr.- skyld.	Areal.	Antall bruk.	Matr.- skyld.	Areal.
Samnanger	2	15	16.09	7 364.9	11	10.89	12 144.7
Skånevik	3	5	8.90	1 946.1	3	3.07	2 365.6
Strandebarne	3	18	16.15	4 537.0	8	21.29	500.0
Strandvik	7	8	20.13	8 671.3	25	65.32	33 541.6
Sund	11	45	49.57	11 011.2	55	78.48	100 336.7
Sveio	5	31	39.92	15 795.3	-	-	-
Tysnes	5	2	5.33	1 888.5	-	-	-
Ullensvang	4	4	11.12	2 306.2	11	21.30	16 522.9
Valestrand	1	-	-	-	11	10.47	11 098.0
Vikebygd	1	-	-	-	2	7.35	13 719.1
Voss	4	34	52.15	15 049.1	-	-	-
Vossestrand	1	-	-	-	3	22.28	6 528.0

1. Landbrukselskapet.

Selskapets sekretær har avgitt sådan beretning for femårsperioden:

«Efterat det tidligere benyttede amtsnavn Søndre Bergenhus amt blev forandret til Hordaland fylke, blev fra 1 juni 1920 det gamle Søndre Bergenhus amts landhusholdningsselskap forandret til Hordaland landbrukselskap».

Selskapets virksomhet er i femårsperioden fortsatt i samme spor som før, med de forandringer og nye tiltak som utviklingen har medført.

For jordbrukselskapets vedkommende har der vært fortsatt med samme slags bevilgninger som før — dog med betydelig større pengemidler.

Premier og premielån blev utdelt i 1917 med kr. 32 000.00 og i 1919 med kr. 51 200.00.

Der blev i kriseårene, spesielt i året 1918, anvendt betydelige beløp efter Statens regler av 1922 av bidrag til jorddyrkning.

Nybrottsarbeidet i jordbrukselskapet var efter de gode tider med stor fortjeneste — på fiske, i byer, ved anleggsarbeide, tønnearbeide, skogdrift o. s. v., omrent ophørt i årene 1915 og 1916. I 1917, da importen til landet blev truet, reistes der et sterkt arbeide for matproduksjonens fremme. Men det hele var grunnlagt på frivillighet. Det blev overdratt landbrukselskapet å lede agitasjonen for nydyrkning og akerutvidelse. Foredragsholdere og agitasjons-skrifter blev utsendt overalt, såvarer søktes fordelt, ugressprøter blev anskaffet. Resultatet var at akerarealet i 1917 ble øket med omrent 10 000 mål.

I 1918 måtte Staten ved tvangsföranstaltningar söke å få akerarealet yderligere op. Man fant ut at der måtte minst 1 million mål nyaker til for hele landet. Herav fikk Hordaland 29 tusen mål. Opgaven blev for Hordalands vedkommende også klaret. Arbeidet ble ledet av et centralstyre i hvert fylke og i bygdene ved næringsnevndene — alt oprettet ved midlertidige lover.

Landbrukselskapet fungerte som centralstyre for Hordaland.

Av det akerareal som blev optatt etter pålegg i 1918 var der en hel del nybrott (tidligere ikke dyrket jord). Efter de opgaver som blev innhentet var der omtrent $\frac{1}{3}$ av «nyakeren», altså omkring 10 000 mål nybrott. En stor del av dette nybrottsareal var sikkert bakkemark som før hadde vært brukt som slåtteland uten egentlig å være dyrket, men som i farten var lett å ta op. Men der gikk også en hel del mere reelle nybrott inn i det nye akerareal i 1918. Man må vel kunne regne minst 7 000 mål helt nybrott dette år.

Til en forsert ekstraordinær dyrkning bevilget Staten i 1919 5 millioner. Bidragene blev utdelt med $\frac{1}{3}$ av de beregnede omkostninger uten formues- eller inntektsgrense for vedkommende dyrker. Statsbevilgningen blev for liten, og det viste sig at der efter det program som var opsatt for denne dyrkning medgikk over 20 millioner for hele landet. Fristen for denne ekstraordinære dyrkning var fra 1 juli 1918 til 1 juli 1920.

Til denne dyrkning blev der i Hordaland planlagt omkring 16 000 mål. Ved fristens utløp i 1920 var der dyrket 12 611 mål.

Alt i alt blev der i de 3 år 1918—1919 og 1920 dyrket op fra nytt av minst 20 tusen mål i Hordaland. Dette er det største krafttak i nydyrkning som nogensinne har vært tatt her.

Til matproduksjonens økning i almindelighet blev der i disse år foruten statsmidler også ofret betydelige pengemidler fra herreder og fra private. I 1917 gav en enkelt mann kr. 10 000.00 til dette formål, og i 1918 blev der ved innsamling ved private i Bergen skjenket kr. 90 000.00 til matproduksjonen. Begge disse beløp blev forvaltet av landbrukselskapet.

Der er i femårsperioden utdelt statsbidrag til jorddyrkning etter reglene av 1911 med (avrundet) kr. 340 000.00.

Til den ekstraordinære nydyrkning i 1918—1920 er i Hordaland anvendt statsbidrag med kr. 1 830 000.00 (avrundet).

Som bidrag til nybyggede og utbedrede gjødselkjellere, landkummer etc. er der av statsmidler anvendt i alt omkring kr. 205 000.00.

Der er dessuten i Sunnhordlands fylkesagronomdistrikt utdelt 79 premier for god gjødselbehandling til et beløp stort kr 1 835.00.

Til anskaffelse av ugresssprøiter er av selskapet i femårsperioden anvendt omkring 13 000 kroner. Hertil kommer de bidrag til dette formål som landbrukslagene har ydet som sin del — omkring kr. 6 000.00.

Størstedelen av de bidrag som næringsnevndene fikk direkte av Staten 1919 blev anvendt til ugress-saken (sprøiter og sprøitemidler), i alt av herreds- og

distriktsmidler kr. 61 000.00. Der var ved femårsperiodens utløp (1920) i fylket 330 brukbare ryggsprøiter og 3 kjøresprøiter. Der var 32 frørensemaskiner og omkring 70 ugressharver, hvilket alt var anskaffet med tilskudd av offentlige midler.

For husdyrbrukets fremme har selskapet fortsatt med arbeidet på samme måte som før.

Fosterbidrag til hingster har vært utdelt til 5—6 hingstholdere hvert år med kr. 50.00 til hver.

I de siste år har der dessuten vært gitt støtte til hestevalslag, i alt 4, som hver har fått kr. 200.00 årlig av stat og fylke.

Der er i perioden holdt 33 hoppe- og unghestskuer omkring i fylket. Springsedler er utdelt.

Kåringskuer etter Flachs system med utdeling av bedekningssedler har vært fortsatt. Utgiftene til disse var i budgettåret 1915—1916 kr. 15 660.00, i budgettåret 1919—1920 kr. 32 879.00. De økte utgifter kommer dels av at man har måttet øke skuenes (og dermed også sedlenes) antall, men mest av at sedlenes innløsingssum er blitt forhøjet på grunn av dyrtiden og vanskeligheter med å få fôrverter for okser.

I 1916 innløstes sedler således:	1ste premie kr. 4.00
2nen —	« 3.50 (før kr. 3.00)
3dje —	« 3.00 (før « 2.00)

I 1919 innløstes sedler således:	1ste premie kr. 7.00
2nen —	« 6.00
3dje —	« 5.00

I 1920 innløstes sedler således:	1ste premie kr. 9.00
2nen —	« 7.00
3dje —	« 5.00

Endel mindre bidrag til springokser har vært ydet.

Kvegutstilling holdtes i Ølen 1916, i Øystese 1917. I 1918 var den innstillet. I 1919 holdtes den i Os, i 1920 etter i Ølen.

Saueutstillinger har vært holdt i Samnanger, Hålandsdal (1916), Nestun, Rosendal, Etne (1919), Voss, Opdalseid i Tysnes (1918), Kvam og Os (1919), Ølen og Rosendal (1920).

Dessuten har der med bidrag av selskapet vært holdt lokale saueutstillinger, således i Askøy, Os og Samnanger.

Sauæavlen har fra selskapets side i denne femårsperiode vært ofret stor opmerksomhet. Selskapet optok i sin tid bevilgning til innkjøp av stamværer. Denne sak er nu kommet inn i et annet spor ved at Staten yder dette bidrag.

I 1917 leiet selskapet prestegårdens seter «Bjørndalsbeitet» i Etne for et tidsrum av 10 år. Fylkesagronomene har fått i oppdrag å ha opmerksomheten

hen vendt på beiter i fylket som er tjenlige til bortleie. Gjennem landbrukslagene forsøktes høsten 1917 fellessalg av ull.

Et større forsøk med å føre sau fra kystbygdene til Hardangervidden blev under fylkesagronom Bu's ledelse iverksatt i 1919. Det var omkring 2 800 dyr som blev sendt fra Tysnes og Austevoll.

Beitedriften av sau er også blitt opmuntret ved at Staten i de siste år har gitt fri returfrakt fra beitene. Beitene blir bedre utnyttet. I 1919 utbetales kr. 8 782.00 som returfrakt og i 1920 kr. 5 658.00. Det er Austevoll, Fjell, Fjelberg, Tysnes, Finnås herredene og Askøy som har fått disse bidrag.

Svineavlssatsjonene på Stend og i Etne har virket på samme måte som før i hele femårsperioden.

Det i forrige femårsperiode opprettede forsøksutvalg har vært i virksomhet hele perioden og har hvert år hatt et større antall forsøksfelter utover fylket — gjødselsforsøk, forsøk med akervekster, ugressdrepende midler o. s. v. Beretning om disse forsøk er hvert år tatt inn i selskapets årsberetning.

Det Vestlandske Kjøpelag står under Hordalands og Sogn og Fjordanes landbrukssekskaps ledelse (Møre fylke var med i Kjøpelaget til utgangen av 1915, da det trådte ut og dannet eget innkjøpslag).

Kjøpelaget har i kriseårene hatt større omsetning enn nogensinne, og laget har for bygdene hatt en overordentlig stor betydning.

I året 1916 var den samlede omsetning kr. 1 303 445.00, derav Hordaland kr. 495 894.00
- « 1917 « « — — « 2 182 480.00, « — « 778 819.00
- « 1918 « « — — « 4 779 450.00, « — « 2 478 256.00
« 1919 « « — — « 6 125 852.00, « — « 3 334 043.00
- « 1920 « « — — « 4 432 963.00, « — « 2 204 377.00

Kurser i grønnsakers anvendelse har hvert år vært holdt på Stend og i Ulvik med 45 deltagere hvert år. Sådanne kurser har med bidrag av selskapet og vedkommende bygder også vært holdt på Voss, i Rosendal og i Haus.

Husflidskurser har med bidrag av selskapet vært holdt hvert år omkring i fylket.

Korte foredragsskurser ved selskapets funksjonærer og andre har vært holdt rundt i fylket, således i Rosendal, Ølve, Samnanger og Modalen (1916), i Skånevik og Vikebygd (1917), i Ullenvang (1920).

Korte landbrukskurser har også vært holdt rundt omkring i fylket ved Statens lærer for småbrukere, Svindland.

Korte kurser i regnskapsførsel for landmenn blev i 1918 holdt i Voss og Fana, og samme år blev holdt 2 kurser i samvirke, 1 i Bergen og 1 på Lervik, Stord. Disse kurser var vesentlig beregnet på formenn i landbruks- og innkjøpslag fra hele fylket.

Fruktpakningskurs er holdt i Kinsarvik, Ulvik og Ullensvang (1917).

Demonstrasjonskurs for anvendelse av sprengstoff i jordbruket ble holdt rundt omkring i hele fylket i 1919.

Større bondemøter holdtes i Bergen i 1917 og 1918 (sammen med Sogn og Fjordane). Der holdtes foredrag og drøftedes organisasjonsarbeide vedkommende matøkningsarbeidet.

Efter selskapets foranstaltning har der i fruktstrøkene også vært holdt større møter vedkommende organisasjonen av frukthandelen og organisasjon og fellesoptreden blandt fruktdyrkerne i bekjempelse av insekter og sopp.

For havebruket har der dessuten vært arbeidet ved utdeling av frø og bidrag til skolehaver.

Havebruks- og produksjonsutstillinger har vært holdt i Ulvik, Voss og Haus (1917), Odda (1918), Voss (1919).

Bidrag til herredsgartnere har vært ydet til Voss, Ulvik og Strandebarm.

Fjærfeavl, biaavl og kaninavl har selskapet som før støttet på den måte at der hvert år er ydet bidrag til de foreninger i fylket som arbeider med disse binæringer (Fjærfeforeningen for Bergens stift, Bergenske biaavlsforening, Bergenske kaninavlsforening). Fjærfebestanden har øket sterkt i fylket i femårsperiodens siste år, og for mange småbrukere er hønseholdet nu en god binæring. En fjærfeforening er oprettet i Odda. Arbeidet for fjærfeasaken er i 1920 organisert ved at der er opprettet et fagkyndig styre, hvorav Statens konsernt i småbrukersaker skal være formann, og ett styresmedlem skal velges av landbruksselskapet og ett av landsforeningen for fjærfeavl.

Stipendier av forskjellig slags er utdelt.

Anskaffelse av kalk til jordbruket har vært et av de vanskelige og viktige spørsmål som selskapet også har befattet sig med i denne periode. Saken nærmet sig ved periodens slutning sin løsning, og dens videre bearbeidelse vil bli iverksatt under samarbeide med landbruksselskapet i Sogn og Fjordane.

Selskapets medalje med diplom har i femårsperioden vært utdelt til 7 jordbrukere, som i særegen grad har utmerket seg, og der er utdelt 3 tjenermedaljer for lang og tro tjeneste.

En mengde småskrifter og brosjyrer om aktuelle emner for jordbruk og dets binæringer er hvert år utdelt til selskapets medlemmer, underavdelinger og andre.

Selskapet utsender dessuten hvert år en fyldig beretning om landbruksselskapets virksomhet i fylket,

Bladet «Bergenhusamternes Landbruk», som redigeres og trykkes av Det Vestlandske Kjepelag, og som er meddelelsesmiddel mellom kjøpelaget, landbruksselskapene og landbrukslagene, utsendes fremdeles i omkring 8 000 eksemplarer.

I krisearrene 1918—1920 blev der av selskapet, som da også fungerte som centralstyre for næringsnevndene, oprettet en landbruksavdeling ved Arbeidskontoret i Bergen. Avdelingen ble nedlagt i 1920, da den viste sig for dyr i forhold til den søkning den fikk.

Selskapets tjenestemenn, som tidligere var 2 fylkesagronomer, og 1 fylkesgartner, har fra 1917 vært 3 fylkesagronomer og 1 fylkesgartner.

Fylkesagronom Jaastad opsa sin stilling fra 1 juli 1917 etter 40 års tjene-stetid. Han døde i 1920.

Fra 1 juli 1917 blev fylket delt i 3 agronomdistrikter: 1ste distrikt, Nordhordland, omfatter Nordhordlands sorenskriveri samt Os, Fana, Askøy, Laksevåg og Loddefjord. Agronomen i dette distrikt er Johan Askeland, som overtok stillingen i 1918.

2net distrikt, Sunnhordland, omfatter Sunnhordlands sorenskriveri, undtagen Kvinnherad, Austevoll, Sund og Fjell. Fylkesagronom i dette distrikt er Arne Bu, som ansattes i 1917.

3dje distrikt, Hardanger og Voss, omfatter Hardanger og Voss sorenskriveri samt Kvinnherad, Hålandsdal, Strandvik, Fusa og Samnanger. Agronom i dette distrikt er Haavard Berge, som tidligere hadde hatt Nordhordlands distrikt.

Fylkesgartner har fra 1918 vært Arne Hjeltnes.

Ivar Bleiklie fratrådte som fylkesgartner i 1918 og gikk over til fast sekretær i selskapet. Han hadde tidligere hatt denne post som bistilling i 18 år fra 1900. Den faste sekretærstilling blev nødvendig ved det store arbeidsområde som selskapet etterhånden hadde fått, og ordningen med egen sekretær hang også sammen med den omordning som fant sted med landbruksselskapene etter Stortingsbeslutning av 1919.

I 1920 fikk selskapet på grunn av ovennevnte stortingsvedtak nye lover, og de forandringer som disse lover medførte var vesentlig følgende:

1. Selskapets styre kommer herefter til å bestå av 7 medlemmer (tidligere 6).
2. Av styrets medlemmer skal 1 velges av fylkestinget og 6 av representanter fra underavdelingene (landbrukslagene). Tidligere valgtes 3 av styrets medlemmer av fylkestinget og 2 av selskapets årsmøte (landbrukslag og direkte medlemmer).
3. Av de 6 medlemmer av styret som velges av representantene på årsmøtet skal 3 være (større) gårdbrukere og 3 småbrukere.
4. Hvis der i fylket finnes minst 5 småbrukerlag hvis lover er godkjent av selskapets styre, skal styrets småbrukerrepresentanter velges av utsendingene fra småbrukerlagene.
5. Hvis der i en bygd (sogn) er både landbruks- og småbrukerlag, skal der velges representanter til selskapets årsmøte fra hvert av disse,

6. Et landbrukslag skal til selskapets årsmøte som regel sende 1 representant for hvert sogn. Er der i et sogn flere landbrukslag, må disse velge denne representant i fellesskap.
7. Selskapet optar for fremtiden ikke direkte medlemmer. Selskapets nuværende medlemmer blir stående til utgangen av 1925 etter samme regel som før og har stemmerett på årsmøtet.

Selskapets formann til 1 januar 1919 var gårdbruker Erichsen i Os, som hadde vært medlem av selskapets styre i ca. 40 år, derav de siste 18 år som formann.

Efter 1 januar 1919 har gårdbruker Ivar Sælen, Fana, vært formann.

Av underavdelinger (landbrukslag) har selskapet i perioden hatt mellom 150--200. Størstedelen av disse har fellesinnkjøp som hovedformål; men det er også mange av dem som arbeider med aktuelle landbruksspørsmål innen sin bygd.

Selskapets medlemsantall har i perioden vært omkring 400.

De formål som har lagt størst beslag på selskapets midler vil finnes oppført på etterfølgende tabell:

T a b e l l o v e r d e f o r a n s t a l t n i n g e r h v o r t i l H o r d a l a n d s l a n d b r u k s s e l s k a p i 1 9 1 6 — 2 0 f o r t r i n s v i s h a r y d e t b i d r a g .

	1916.	1917.	1918.	1919.	1920.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husdyrbruk.....	1 645	2 047	1 430	2 573	2 059
Jordbruk	1 075	2 270	10 000	2 136	410
Havebruk, husflid m. v.	1 028	1 354	1 716	1 287	1 848
Biavl, fjærfeavl, kaninavl.....	550	400	585	400	700
Korte kurser, foredrag.....	934	620	1 807	806	1 402
Stipendier	875	100	125	150	1 786
Kontingent, tidsskrifter, brosjyrer	808	525	542	39	243
Styrets reiser, sekretærlonn	1 414	1 607	1 370	2 298	5 579
Kontorsaker, trykning, annonser.....	400	997	1 630	3 047	3 134
Forskjellige utgifter.....	126	309	1 584	1 014	858
Fylkesagronomer og gartner	8 308	12 967	14 398	18 919	27 657
Kveg- og fåreutstillingar, returfrakt for sau fra fjellbeitene.....	30	2 596	3 764	3 936	12 102
Utvälgsskuer.....	15 660	18 157	22 340	26 976	32 880
Forsøksvesen.....	500	250	250	250	1 300
Svineavlsstasjonene.....	848	45	45	1 305	45
Bidrag til jorddyrkning efter reglene av 1911	10 160	26 964	3 135	175 100	54 995
Premier og premielån	-	16 522	1 645	30 296	8 443
Centralstyret for næringsnevndene....	-	-	10 647	24 162	18 869

Utførligere beretning og budgett for hvert år finnes tatt inn i fylkestingsforhandlingene som anhang.

Av beretningen fra fylkesagronom A s k e l a n d , Nord- og Midhordland :

«Det som jordbruket og bøndene her mest lider under er skort på kapital. Ved ei skynsam ordning under krigstidi kunde detta mykje vorte retta. I staden for dei altfor lågt sette maksimalprisar, som gjorde ein auka jordbruksproduksjon lite lønsam og ofte gav tap, kunde styresmaktene sett ein skipnad der mykje av pengeflaumen hadde gjenge til jordi og vorte nytta i jordbruksproduksjonen. Dette vilde vore til bate både for modernnæringi og heile landet.

Elles skapa dei store offentlege pengeløyvingar til jordbruket både interesse og framgang.

Nokre senkings- og kanaliseringsarbeid er også sett i gang.

N y b y g g j i n g o g v ø l i n g a v e l d r e u t h u s hev det vore noko av, og meir og meir vert det kravt fagleg rettleiding og teikningar.

G j ø d s e l s p u r s m å l e t vart under kresetidi brennande, og dei offentlege tilskot til vøling og nybyggjing av gjødselrom er vorte sterkt nytta.

Diverre er det enno mange ringe gjødselstaer der den naturlege gjødsel fær illa.

Feslaget i distriktet er for det meste vestlandsfe. Det er nokso ujamnt både i storlek, eksteriør og avdrått. Av privatfolk er der innkjøpt nokre jerseydyr, og ei par uksar av det danske rande mjølkefe hev vore innført; men det hev ikkje fenge noko større tilslutnad. Av lyngdalsfe er der serleg til Nordhordland dei sidste år innkjøpt fleire kyr. Dei er på jamnen noko større enn bygdefeet og mjelkar godt. Truleg vil der verta noko innkjøp av lyngdalsfe ei tid frametter til dess folk hev fenge seg aledyr.

Av offentlege rådgjerder til fremjing av husdyralet kan nemnast at der i distriktet sidan 1918 hev vore halde eit statsfesjå, eit fylkesfesjå, eit fylkesausjå og 8 mindre heradssausjå.»

Fylkesagronom B u , Sunnhordland :

«Det som serleg set merke på jordbruket her er at drifti vart lagd um frå einsidug høyavl til meir åker med korn og rotfrukter. Dette tok serleg til med tvangspåbodet vinteren 1917.

Då det var både lite og dyr hjelp å få til jordbruksarbeid, vart det teke til med større maskinbruk. Mykje av desse reidskapane vart kjøpte av reidskapslagi.

Då det i 1917 vart lite haustpløgjing, vart det for lite hestehjelp um våren 1918. Landbruksselskapet kjøpte difor ein mogul-moterpløg, som vart teken til Etne til å pløgja på Sørheims- og Prestegardsmoen, og elles hjå folk som hadde lagleg jord, men for lite hestehjelp.

Då det delvis var vanskeleg um kunstgjødsel, lagde ein serleg vinn på å samla væl upp husdyrhedvi. Det vart sett i stand gamle og byggde mange nye

damhus og landkummar, både med og utan statsstudna, og landbrukselskapet delte ut premi for godt gjødselstell til 82 mann. Det vart også lagt vinn på å skaffa jordbruket kalk. Her i Sunnhordland var det serleg skjelsand ein brukte både på gamal åker og nyland.

I femåret hev det vore two statsfylkessjå i Ølen, eit sau- og gjeitesjå i Etne, eit sauesjå på Tysnes og 74 utvalssjå.

I Sunnhordland er det for det meste raude kollette dyr. Det grå og svart feslaget held på å gå ut. Det raude feet er bra einslaga, hev på jamnen god kropsbyggnad, gode mjelkemerke og for det meste fint jurlag.

Um avdratten er det vanskeleg å segja noko visst; for det er få som fører negje rekneskap yver fjosdrifti. Kyrne i den beste buskapen eg kjenner her gjev frå 2 000—2 600 kg. mjelk årleg. Men på jamnen ligg det langt under dette; for kraftfôret i alle desse åri hev falle so dyrt at produksjonsforet hev vore noko snautt.

Til å spreida kunskapar um jordbruksnæringi hev det kvart år vore halde frå 20—35 foredrag. Det var også halde eit 3-dagars foredragsmøte i Skånevik i 1916 og eit liknande i Førde i 1917.

Det hev også vore dreve med prøefelt for gjødsling, ugrastyning og beitekultur. Det var i 1916 ein tok til å spreita ugraset å kornåkeren med jarnvitrioluppløysning. Sidan hev ein helst brukt svovelsyre og cyanamid. Dette hev vore til stor upphjelp for korndyrkingi og letta drifti for rotfruktavlen.»

Fylkesagronom B e r g e , Hardanger og Voss:

«Jordbruket har vært drevet betydelig mer intensivt enn tidligere. Åkerarealet har vært større, og man har drevet mere vekselbruk. Kornavlen steg meget i krigsårene, og var størst i 1918. Mitt distrikt blev ved tvangsdyrkningen pålagt å øke åkerarealet med 10 820 mål, og dette klartes omtrent alt. Senere har kornavlen gått betydelig tilbake, så den i 1920 ikke var vesentlig større enn før krigen (1914).

Gjødselspørsmålet har vært viet stor opmerksamhet. Forståelsen og interessen på dette område har tiltatt meget. I forhold til andre landsdeler må man si at gjødselsopsamlingen i dette distrikt er tilfredsstillende. Ved oppførelse av nye uthus er der intet man legger så stor vekt på som en fullstendig og lettvint gjødselsamling. Som regel samler man den flytende gjødsel i særskilt kum.

Bare i 1918 blev der opført 164 gjødselvannskummer, og 169 gjødselhus blev opført eller reparert. Disse arbeider var beregnet å koste ca. kr. 168 000.00.

Husdyrvallen. Kvegrets ydelse antas å ha tiltatt noget, men meget er det ikke. Sikre oplysninger om dette har man ikke, for her er fremdeles få eller ingen som fører regnskap. Kontrollforeninger finnes ikke. Kvegrasene er de samme som før, nemlig telemarksrase og fjordrase. Raseområdet er uforandret. Avlsdyr av andre raser har ikke vært tilført distriktet. Fjordrasen

har tiltatt meget i ensartethet. Her holdes nu kun to typer av fjordfe, nemlig sort hornet og rødt kollet. I dette distrikt er det sorte hornete mest utbredt.

Av offentlige foranstaltninger til husdyravlens fremme i denne periode skal nevnes at her i distriket har vært 2 statsutstillinger og 1 fylkesutstilling for kveg, 2 statsutstillinger og 4 fylkesutstillinger for sau og gjeit og 93 kåringsskuer for kveg. Den første statsutstilling for sau ble avholdt på Voss 1919, og det er meningen at det skal bli en fast årlig utstilling. Samtidig med denne utstilling holdes auksjon over avlsdyr, som synes at gå godt. Av fjøsskuer har her vært avholdt 1. Av kvegavlforeninger i dette distrikt finnes ca. 60. Fra Telemark har der vært innkjøpt flere gode avlsokser.

Til fremme av saueavlens er her dannet mange saueavlforeninger med bidrag av Staten. Det er alltid avlsdyr av cheviotrase som holdes i disse foreninger. Den gamle norske saueraise holder på å forsvinne. Et par gjeiteavlforeninger er også i virksomhet. Av svineavlforeninger er her kun nogen ganske få i virksomhet.

Forsøksvirksomheten i jordbruket har utviklet seg. Her har vært gjort mange forsøk, særlig med ugressbekjempelse, men også sortsforsøk, gjødslingsforsøk og kalkningsforsøk har vært utført.

Av foredragskurser for landmenn har her vært avholdt 3.

Av nye foranstaltninger kan nevnes at her har vært avholdt 5 kurser i landbruksbokholderi.»

Ifølge lensmennenes oppgaver har i herredene Etne, Fitjar, Fjell, Hamre, Haus, Herdla, Kvam, Strandebarm, Varaldsøy, Voss og Vossestrand nyrydning funnet sted i særdeles stor utstrekning; i Etne, Hamre, Haus, Voss og Vossestrand alene er der opdyrket ca. 6 600 mål. I herredene Askøy, Bremnes, Bruvik, Bømlo, Fana, Fjelberg, Granvin, Hålandsdal, Kinsarvik, Kvam, Kvinnherad, Manger, Moster, Odda, Os, Røldal, Skånevik, Stord, Strandvik, Sund, Sveio, Tysnes, Ullenvang og Ølen oppgis nyrydning å ha funnet sted i stor utstrekning, alene i Fana, Hålandsdal, Os og Sund ca. 2 300 mål.

I de øvrige herreder i nogen utstrekning.

2. Om havebruk og fruktavl er følgende beretning avgitt av fylkesgartner Hjeltnes:

«Femåret var en kriseperiode. Verdenskrigen gjorde at man måtte forsøke å klare seg med hjemmeavlede produkter. Som følge herav blev der dyrket adskillig mere grønnsaker i den første del av femåret. Prisene var høie, og omsetningen gikk lett. I den siste del av denne periode har dyrkningen av grønnsaker i fylket avtatt, dels på grunn av liten tilgang på arbeidshjelp, dels på grunn av sterk konkurrans fra utlandet. De høie frakter har gjort sitt til at dyrkningen av grønnsaker i de mer avsidesliggende bygder har avtatt.

I 1917 og 1919 hadde vi to gode fruktår. Men i begge disse år var høsten for våt, så frukten blev mindre godt utviklet — særlig farven og aromaen. I de to siste år har man følt at den amerikanske frukt mer og mer fortrenger vår egen, og at omsetningen av norsk frukt går tregt.

Avkastningen av frukthaven i femåret har allikevel vært meget god på grunn av de høie fruktpriser.

Utviklingen av havebruket i fylket vil kunne ses av nedenstående sammenligning mellom jordbruksstillingene i 1907 og 1917.

Hordaland fylke:

År.	Samlet areal av haver.	Kjøkkenhaver.	Frukthaver.	Antall frukttrær.
	Mål.	Mål.	Mål.	
1907	5 086	511	4 525	234 984
1917	5 608	415	5 193	240 236
	+ 572	÷ 96	+ 668	+ 5 252

Den årlige avling i femåret 1916—1920:

År.	Frukt.	Grønnsaker.
1916	Under middels.	Middels.
1917	Over —	—
1918	Under —	Under middels.
1919	Over —	Middels.
1920	Dårlig	Under middels.

3. Om husdyravlen har statskonsulent i husdyravl for Vestlandet K. Teig gitt følgende beretning:

«**Hesteavlen.** Hesteprisene begynte for vestlandshester, gode avlsdyr med kr. 1 500.00—kr. 2 000.00 og for østlandshester med kr. 1 800.00—kr. 3 000.00. I siste del av perioden er prisene sunket til kr. 1 000.00—kr. 1 600.00 og kr. 1 400.00—kr. 2 000.00.

Håpet om stort salg og store priser til de krigførende land bragte skuffelse, idet armoden og fredsbetingelsene kvelte evnen til større fremgang og reparasjon av det ødelagte. Man fikk for mange unghester, så at et betydelig antall av mindre godt utseende og kvalitet ble slaktet.

Hingstene har derfor vært lite benyttet, særlig i 1920.

Innen opdretterbygdene står dog de beste dyr av beste avstamning fremdeles i høie priser.

Fylket har 2 statshingster og 2 fylkeshingster av vestlandsrase og en fylkeshingst av østlandsrase. 7 hesteavslag er i virksomhet og holder vestlandsringster.

Feavlen har vært drevet i samme spor som i forrige periode. Det røde kollete fe vinner mest utbredelse og trenger sig meget inn i Nordhordland, hvor det sorte og grå før var helt herskende.

Kollete dyr vinner også fordi de kan mestres bedre av unge og veke folk, og det har sin betydning i tider hvor det har vært gamle folk og barn som har måttet utføre en god del av husdyrstallet såvelsom gårdsarbeide.

Prisene på bærekryr var i 1917 ca kr. 300.00—kr. 500.00, 1919 kr. 600.00—kr. 1 000.00 og 1920 kr. 550.00—kr. 1 150.00.

Mindre melk og mindre melsaker og store kjøtpriser minker på markedets kuantall, hvorfor prisene holdt sig fullt oppe til periodens slutning.

Fylket har 72 kvegavlsvforeninger i virksomhet med statsbidrag til innkjøpet.

Et stort antall foreninger uten offentlig bidrag er i virksomhet, og privatokser vinner også inn en betydelig seddelinntekt.

Utstillingsvesenet har den samme ordning som i 1911—1915 med alternerende både hesteutstilling, statsfeutstillingen og fylkesfeutstillingen.

Svineavlen har gått i samme spor som før.

Avlsstasjonene har de samme verter. Fleskeproduksjonen har holdt sig godt oppe. Pris for grisunger har vært fra kr. 18.00—kr. 60.00.

Som en nyhet fra denne periode må nevnes at alle ovennevnte husdyrarter har vist seg å kunne forstå utlute papirmasse i en så fullkommen grad at det bragte en verdiful helse i den verste fôrknipe.»

I opgaven på næste side er etter jordbruksstillingen i januar 1918 meddelt opplysning om det samlede antall kreaturer pr. 30 september 1917 sammenholdt med opgaven fra 1907.

	1917.	1907.		1917.	1907.
	Stkr.	Stkr.		Stkr.	Stkr.
Hester	10 198	7 917	Kaniner	689	1 067
Storfe.....	79 000	78 907	Høns	93 743	80 578
Sauer	200 321	222 727	Ender	348	463
Gjeiter	20 309	22 747	Gjess	233	213
Svin	11 675	15 528	Kalkuner	124	181
Reiner	600	3 915			

4. Om meieribedriften har meierikonsulent for Rogaland og Hordaland B j. Schibevaa gitt følgende beretning:

«Fylket hadde ved femårsperiodens begynnelse i alt 53 meierier, hvortil der i 1916 blev innveiet 14 832 000 kg. melk. Melken blev i dette år utbetalt med en gjennemsnittspris av kr. 0.184 pr. kg. til leverandørene. Hertil må dog bemerkes at omkring 185 000 kg. skummet melk blev sendt gratis tilbake til leverandørene.

Melkemengden, som i 1914 hadde vært oppe i 16—17 mill. kg., sank yderligere fra 1916 til ca. 13 mill. kg. i 1919—1920. Derimot gikk prisen opover til henimot kr. 0.50 pr. kg.

Når antallet av meierier er gått nedover fra 53 i 1916 til 22 i 1920, så har dette sin grunn i at ca. 40 småmeierier er tilsluttet Hordalands meieri og Bergens meieribolag i Bergen.

Av den til Bergensmeieriene innveide melkemengde er ca. 2 mill. kg. produsert i Rogaland fylke. Omkring $\frac{2}{3}$ av den innveide melk blir mottatt av meieriene i Bergen og for en vesentlig del solgt uten å bli videre foredlet.

Ute i fylket er det vesentlig smør og gammelost som blir produsert. Kvaliteten er gått adskillig frem i de siste år. En del av gammelosten eksporteres til Amerika.

Smøret, som før krigen vesentlig ble solgt til England, er i krigsårene og hittil omsatt på det hjemlige marked.

Ostelagerbefaring i forbindelse med såkalte bøtteutstillingar er tross forstyrrelsene i krigsårene fortsatt så å si uten avbrytelse.

Når undtas statsmeieriet i Røldal og endel innveiningsstasjoner til de store anlegg i Bergen er ingen egentlige nye meierier kommet til i femårsperioden. Bergens meieribolag har dog oppført og innredet helt nytt anlegg og er flyttet inn i dette.»

5. Om fylkets landbruksskole på Stend har skolens styrer gitt følgende beretning:

«Skolen fikk i 1916 ny plan. Av nye bestemmelser i denne kan nevnes at samfundslære er obligatorisk fag for ordinære og tovinterselever, at alle vinter-elever skal delta i håndverksøvelser og husdyrstell, at envinterselevene skal ha undervisning i norsk, at der under eksamen skal gis særskilt opgave i norsk, at der i hvert av fagene havebruk og skogbruk skal gis hel karakter, mot tidligere halv karakter, at de ordinære elever — foruten de tidligere praktiske karakterer — skal ha én karakter for hesterøkt og kjøring og én karakter for havebruksarbeide, at de ordinære elever skal ha særskilt hovedkarakter for praktiske arbeider, samt at elev som ikke opnår 3.25 som hovedkarakter eller 4,5 som laveste fagkarakter ikke har bestått eksamen, mens disse karakterer tidligere var henholdsvis 3.50 og 5.00.

I femårsperioden 1916—1920 har landbruksskolen likesom i foregående periode hatt følgende tre slags kurser:

1. Praktisk-teoretisk kursus på $1\frac{1}{2}$ år.
2. Teoretisk kursus på 2 vinterhalvår.
3. Do.   «   1   — « —

I 1916 og 1917 var søkeringen til skolen tilstrekkelig, men dog adskillig mindre enn almindelig tidligere. Grunnen hertil var visstnok ene og alene de ekstraordinære forhold som verdenskrigen fremkalte. Fra og med 1918 har det igjen vært sterk søkering, så skolen ikke på langt nær har hatt plass til alle ansökere.

I tidsrummet 1916—1920 har skolen i alt optatt 127 og uteksaminert 120 ordinære elever. Av tovinterselever er optatt 39 og uteksaminert 21 elever, mens 29 elever i samme periode gjennemgikk envinterkurset.

På grunn av tvangsdyrkningen måtte skolen ha mer åpen aker enn vanlig, og grunnforbedringsarbeidene blev derfor til gjengjeld mindre. Der er dog nedyrket et mindre areal. Dessuten er Little Redskapsmyr blitt omgrøftet.

Besetningen av hester bestod i 1916 av 8 voksne og 2 ungdyr og i 1920 av 9 voksne og 2 ungdyr.

Avgjørde storfe hadde skolen i 1916 i alt 61 (derav 42 kyr) og i 1920 52 dyr (hvorav 37 kyr). Gjennemsnittsmelkemengden pr. normalmelkende ku utgjorde i 1916 og 1920 henholdsvis 2 042 og 2 555 kg. De gjennemsnittlige årlige kontante inntekter og utgifter av fjøsdriften androg til henholdsvis kr. 22 641.94 og kr. 11 161.93.

Landbruksskolen har likesom i forrige femårsperiode hatt fylkets avlsstasjon for stor yorkshirerase. 1. juli 1916 bestod besetningen av 1 råne, 13 avlspurker og 4 slaktesvin. Den samme dato 1920 var besetningen 1 råne, 13 avlspurker og 8 slaktegriser. Heri er i begge tilfelle medregnet avlsstasjonens stamdyr, der som regel har vært 1 råne og 3 purker. De gjennemsnittlige kontante inntekter og utgifter pr. år fra 1916—1920 utgjorde henholdsvis kr. 8 213.30 og kr. 4 445.59.

Skolens havebruk har vært drevet på samme vis som tidligere. De gjennemsnittlige kontante inntekter og utgifter pr. år var henholdsvis kr. 6 991.19 og kr. 5 240.91.

Hvad skogkulturen angår kan meddeles at der årlig er foretatt adskillig rensningshugst, likesom der også hvert år er plantet flere tusen gran- og furuplanter.

Skolens bygninger.

I denne femårsperiode er opført en lærerbolig på Storåkeren. Denne bygning koster i ferdig stand med vannledning og elektrisk installering kr. 33 980.77.

Dessuten er bygget nytt meieri og en ny kjerre- og muldkurbygning. I sistnevnte bygning er også innredet et slakterum med betonggolv. De to sistnevnte nybygg koster tilsammen kr. 14 567.79. Heri er ikke medregnet verdien av de materialer som er levert fra skolegårdens skog.

I nordre fløj av den gamle hovedbygning er ominnredet nogen rum til midlertidig familiebekvemmelighet for skolens gårdsfullmektig. For øvrig er innredet et loftværelse i annenlærerens leilighet og muret en loddpipe til værelse nr. 5 i den eldre hovedbygning.

Ved brandtakstforretning av 30 juni 1920 blev skolens bygninger taksert til i alt kr. 822 000,00.

Skolens budgett har for de respektive år vært opført med:

1916—1917 kr. 53 930.83, 1917—1918 kr. 55 345.00, 1918—1919 kr. 71 610.00, 1919—1920 kr. 80 768.50, 1920—1921 kr. 134 638.31, tilsammen kr. 396 292.64.

6. Småbrukerskolen ved Sunnhordland folkehøiskole og ved Nordhordland ungdomsskole blev oprettet i begynnelsen av 1917, efterat Stortinget i juli 1915 hadde behandlet spørsmålet om småbrukerundervisningen og fattet beslutning om statsbidrag til sådan.

Planen for disse småbrukerskoler har vært å gi kvinner og menn teoretisk og praktisk oplæring i jordbruksfag, særlig med sikte på drift av små gårdsbruk.

Der har vært undervist i jordbruks- og husdyrlære, havebruk, skogbruk, bygningslære, naturfag, samvirke, regnskapsførsel, regning, landmåling og norsk. Ved skolen i Sunnhordland har der vært plass til 16 elever og ved skolen i Nordhordland til 20 elever. Kursene har varet henholdsvis 6 og 4 måneder. Søkningen til skolene har vært bra i femåret. Fra igangsettelsen til ut perioden har der vært undervist i alt ca. 135 elever.

7. Hardanger jordbruks- og frukttdyrkingsskole på Utne i Kinsarvik ble oprettet og begynte virksomheten i 1919. Der har vært undervist i omrent samme fag som ved småbrukerskolene; havebruk og frukttdyrkning har dog vært viet spesiell opmerksomhet. Skolen har plass til 15 elever; kursene er ettårige. Der har i disse to år vært uteksamert 29 elever.

Statistiske tabeller og oversikter vedkommende

Opgave over hvor store omtrentlig de forskjellige arealer av aker og eng antas å

Herred.	Hvete.	Rug	Bygg.	Havre.	Blandkorn.	Poteter.
	1915	100	100	100	100	100
	1920	-	-	-	-	-
Åsane				110		115
Alversund				-		-
Askøy				75		90
Austevoll				110	-	120
Austrheim	-			100	-	100
Bremnes	-		-		Ingen opgave.	
Bruvik	75		80	90	-	90
Bømlo	-	-	-		Ingen opgave.	
Eidfjord	100	100	110	100	100	110
Etne	-	-	-		Ingen opgave.	
Evanger	100	-	100	100	100	300
Fana	100	-	110	120	-	130
Fitjar	150	90	110	80		120
Fjell	-	-	-	120		120
Fjelberg	50	50	100	150		120
Fusa	-	-	-	105	-	105
Granvin	100	100	110	110	100	100
Hålandsdal	-	-	-	80	-	100
Hamre	-	-	110	110	-	100
Haus	-	-	-		Ingen opgave.	
Herdla	-	-	-	100	-	100
Hjelme	-	-	110	130	100	100
Hosanger	-	-	-	120	-	125
Jondal	-	120	150	150		160
Kinsarvik	50	90	105	100		110
Kvam	80	-	105	100		100
Kvinnherad	115	125	107	114	-	120
Laksevåg	-	-	-	75	-	90
Lindås	-	-	80	80	-	80
Manger	90	-	125	150	110	115
Masfjorden	-	-	90	90	-	100
Modalen	-	-	-	125	120	130
Moster	-	-	-		Ingen opgave.	
Odda	-	-	-		— e —	
Os	80	-	90	90	-	-
Røldal	-	-	100	100	100	100

avsnitt I c om jordbruks tilstand.

ha vært i 1920 i forhold til arealene i 1915, når hvert av disse ansettes til 100.

Turnips.	Grønnfør.	Andre akervekster.	Kunstig eng			Naturlig eng	
			til frøavl.	til høislått.	til beite.	til høislått	til beite.
100	100	100	100	100	100	100	100
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	120	-	85	-
-	-	-	-	125	-	-	-
-	-	-	-	100	100	100	100
-	125	-	-	125	-	75	-
100	100	100	100	110	100	100	100
100	-	-	-	-	-	-	-
100	120	100	-	120	100	100	100
100	100	-	-	145	-	95	-
100	100	-	-	110	-	90	-
100	100	100	100	120	100	80	95
-	100	-	-	105	-	100	100
120	100	110	100	120	100	100	100
-	-	-	-	100	-	100	100
100	110	-	-	120	-	80	-
-	-	-	-	-	-	-	-
100	100	-	-	120	-	90	-
-	-	100	-	115	-	100	-
-	-	-	-	110	-	-	-
-	-	-	-	120	-	80	-
50	100	100	100	110	100	-	100
70	120	100	100	115	-	80	-
95	130	150	-	150	110	90	100
-	-	-	-	120	-	80	-
-	-	-	-	105	100	100	100
100	150	100	-	200	-	80	-
80	-	-	-	100	-	100	-
-	-	-	-	110	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
90	-	-	-	100	-	100	-
-	-	100	-	100	-	100	100

Herred.	Hvete.	Rug.	Bygg.	Havre.	Blandkorn.	Poteter.
	1915	100	100	100	100	100
	1920	-	-	-	-	-
Sannanger.....	-		80	90	-	90
Skånevik	-	-	-		Ingen opgave.	
Stord.....	-		-		—	—
Strandebarm	50	-	40	40	-	100
Strandvik	110	110	110	110	-	110
Sund	-	-	-	110		120
Sveio	-	-	-	100	-	100
Tysnes	-	-	-	130	-	120
Ullensvang.....	105	110	120	-	-	115
Ulvik.....	100	100	110	100	100	100
Valestrand.....	-	-	100	105		110
Varaldsøy.....	50		40	40		-
Vikebygd	-	-	100	110	-	100
Voss	120	100	120	100	100	120
Vossestrand.....	-	-	-	-		125
Ølen	50	50	100	150	-	120
Sum	88	95	100	104	103	114

U t s æ d o g a v l p r . m å l

Herred.	Sædvanlig utsæd pr. mål.					
	Hvete.	Rug.	Bygg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1. Åsane.....	-	-	-		70	300
2. Alversund.....	-	-	20		25	375
3. Askøy	-	-	-	-	45	350
4. Austevoll	-	-	-	-	50	300
5. Austrheim	-	-	-	-	40	400
6. Bremnes	-	-	-	-	60	270
7. Bruvik	25	-	22	-	30	350
8. Bømlø.....	-	-	-	-	60	270
9. Eidfjord.....	-	-	35	-	40	200
10. Etne.....	20	20	25	-	30	300
11. Evanger	18	-	20	25	25	300
12. Fana.....	20	-	25	-	30	350
13. Fitjar.....	25	30	30	-	40	200
14. Fjell.....	-	-	-	-	30	150
15. Fjelberg	20	20	18	-	30	180

¹ Gjeunemsnittlig for all eng på innmark.

Turnips.	Grønnfør.	Andre åkervekster.	Kunstig eng			Naturlig eng	
			til frøavl.	til høislått.	til beite.	til høislått.	til beite.
100	100	100	100	100	100	100	100
-	-	-	-	-	-	-	-
90	-	-	-	100	-	100	-
-	-	-	-	-	-	-	-
100	120	100	-	120	100	110	100
-	-	-	-	120	-	100	-
-	-	-	-	125	-	-	-
-	90	-	-	100	-	90	-
-	125	100	100	100	100	100	100
-	-	-	-	80	-	100	-
120	100	100	100	110	100	100	100
100	100	-	-	100	-	90	-
100	100	120	-	120	100	100	100
100	100	-	-	100	-	95	-
120	120	-	110	130	-	90	-
-	150	-	-	150	-	90	-
100	100	100	100	120	100	80	95
97	111	105	101	117	101	93	93

i femåret 1916—1920.

H e r r e d .	Sedvanlig utsæd pr. mål.					
	Hvete.	Rug.	Bygg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
16. Fusa.....	-	-	-	-	35	400
17. Granvin.....	-	-	30	-	35	190
18. Hålandsdal.....	-	-	-	-	32	300
19. Hamre.....	-	-	24	-	30	275
20. Haus.....	-	15	13	-	22	260
21. Herdla.....	-	-	-	-	40	360
22. Hjelme.....	-	-	25	30	35	180
23. Hosanger.....	-	-	-	-	35	200
24. Jondal.....	-	33	45	-	70	300
25. Kinsarvik.....	-	18	20	-	25	250
26. Kvam.....	27	-	24	-	24	300
27. Kvinnherad.....	22	21	21	-	30	270
28. Laksevåg.....	-	-	-	-	45	350
29. Lindås.....	-	-	30	-	45	300
30. Manger.....	28	-	25	30	36	190
31. Masfjorden.....	-	-	30	-	40	250
32. Modalen.....	-	-	-	-	36	200
33. Moster.....	-	-	-	-	60	270
34. Odda.....	-	-	-	-	-	-
35. Os.....	-	-	25	-	30	200
36. Røldal.....	-	-	45	50	55	375
37. Samnanger.....	-	-	25	-	30	200
38. Skånevik.....	20	17	20	-	25	200
39. Stord.....	25	-	25	-	40	216
40. Strandebarm.....	28	-	25	-	30	270
41. Strandvik.....	25	22	25	-	25	280
42. Sund.....	-	-	-	-	50	300
43. Sveio.....	-	-	-	-	35	250
44. Tysnes.....	-	-	-	-	35	200
45. Ullensvang.....	20	20	30	-	-	150
46. Ulvik.....	-	-	30	-	35	190
47. Valestrand.....	-	-	35	-	35	250
48. Varaldsøy.....	28	-	25	-	30	270
49. Vikbygd.....	-	-	25	-	33	250
50. Voss.....	27	23	29	28	28	300
51. Vossestrand.....	25	25	35	40	40	300
52. Ølen.....	20	20	18	-	30	180
Sum	24	22	26	34	37	265

¹ Gjennemsnittlig for all eng på innmark.

A v l.						A v l av	U t s æ d.		A v l.		H ø i-
Hvete.	Rug.	Bygg.	Bland-korn.	Havre	Poteter.	halm i alt	Tur-nips.	Gress-frø.	Tur-nips.	Gress-frø.	a v l pr. mål ¹ .
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
-	-	-	-	175	200	-	-	-	-	-	500
-	-	270	-	280	1 520	1 560	1	5	2 000	-	500
-	-	-	-	180	1 500	350	-	5	-	-	340
-	-	200	-	200	1 750	800	1	5	5 000	-	350
-	190	230	-	180	2 000	1 280	1	4	4 600	-	375
-	-	-	-	200	1 900	450	1.5	6	-	-	300
-	-	200	200	250	1 700	-	-	5	-	-	250
-	-	-	-	200	1 600	450	-	-	-	-	500
-	250	300	-	330	-	1 080	-	-	-	-	-
-	250	250	-	300	1 500	-	-	-	-	-	-
270	-	260	-	320	2 500	1 080	1	5	6 000	-	700
177	163	198	-	210	1 590	1 565	-	-	-	-	415
-	-	-	-	200	1 500	350	-	6	-	-	450
-	-	200	-	200	1 500	750	-	6	-	-	750
200	-	225	225	300	1 800	-	1	6	2 500	-	400
-	-	120	-	180	1 500	500	-	6	3 100	-	300
-	-	-	-	200	1 500	-	-	-	-	-	550
-	-	-	-	300	1 790	200	-	-	-	-	490
Ingen opgave.											
-	-	180	-	200	1 200	-	-	5	-	-	350
-	-	350	350	360	2 400	-	0.5	-	-	-	500
-	-	180	-	200	1 200	-	-	5	-	-	350
230	200	230	-	220	2 000	1 000	-	-	-	-	-
200	-	300	-	250	1 600	-	-	5	-	500	500
230	-	230	-	250	1 700	800	1	6	4 000	-	400
150	180	150	-	200	1 500	250	0.5	5	2 500	-	300
-	-	-	-	200	1 200	-	-	-	-	-	300
-	-	-	-	230	1 500	400	-	7	-	-	340
-	-	-	-	280	1 200	600	-	5	-	-	400
260	250	300	-	-	1 500	-	-	-	-	-	-
-	-	240	-	280	1 520	1 400	1	5	2 000	-	450
-	-	200	-	240	1 700	740	-	7	-	-	340
230	-	230	-	250	1 700	900	1	6	4 000	-	400
-	-	200	-	240	1 600	770	-	7	-	-	350
250	200	210	200	200	2 300	2 275	-	5	6 000	-	700
170	180	180	170	180	1 800	1 510	0.7	5	-	-	400
Ingen opgave.											
209	199	223	227	240	1 621	845	0.97	5.5	3 791	500	484

Kreatursholdet i 1920 i forhold til kreaturbestanden i 1917 når

Herred. 31/12 1917	Hester.	Storfe.	Sauer.	Gjeiter.	Svin.
	100.	100.	100.	100.	100.
1920:					
Åsane	100	95	100		110
Alversund	108	90	65		140
Askey	105	95	110	-	102
Austevoll	110	105		-	100
Austrheim	100	100	100	100	100
Bremnes.....	-	102	103	-	110
Bruvik	98	95	97	90	100
Bømlo	-	102	103	-	100
Eidfjord	100	100	100	100	100
Etne	100	100	100	100	100
Evanger	98	90	95	95	100
Fana	110	90	110	100	120
Fitjar	120	100	120	80	130
Fjell	105	100	100	-	110
Fjelberg	100	90	80	100	100
Fusa	105	110	100	100	110
Granyvin	100	100	100	100	100
Hålandsdal	100	100	100	100	90
Hamre	100	100	100	100	100
Haus	100	93	95	100	105
Herdla	120	100	100	-	50
Hjelme	100	105	103	-	100
Hosanger	100	100	100	100	110
Jondal	90	80	85	100	40
Kinsarvik.....	95	98	100	100	90
Kvam	105	100	90	105	95
Kvinnherad	107	95	90	80	105
Lindås	103	102	100	100	105
Manger	105	110	105	-	95
Masfjorden	100	100	100	100	100
Modalen	100	100	100	100	110
Moster	-	102	103	-	110

denne ansettes til 100.

Herred. 31/12 1917	Hester.	Storfe.	Sauer.	Gjeiter.	Svin.
	100.	100.	100.	100.	100.
Odda	100	100	95	115	90
Os	100	100	105	105	100
Røldal	100	100	100	100	100
Skånevik	100	100	100	100	105
Strandebarm	100	103	100	100	100
Strandvik	105	100	100	95	105
Sund	110	105	-	-	-
Sveio	100	100	90	60	90
Tysnes	100	100	100	100	100
Ullensvang	100	90	95	100	95
Ulvik	100	100	100	100	100
Valestrand	100	100	90	40	110
Varaldsøy	100	103	100	100	100
Vikebygd	100	100	95	90	96
Voss	105	97	100	102	108
Vossestrand	110	100	100	100	90
Ølen	100	90	80	100	100
Gjennemsnittlig for hele fylket	102	99	98	96	100

Her red.	Den gjennemsnittlige verdi pr. stk. av etternevnte dyr var i året 1920:										Hest.
	Ar-beids-hester.	Okser	Kyr.	Ung-naut.	Kalver.	Voksne sauер.	Voksne gjeiter.	Voksne svin.	Voksne reiner.		
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kg.
1. Åsane.....	800	300	400	200	50	50	-	300	-	-	1 050
2. Alversund	1 800	1 100	800	200	65	90	-	400	-	-	1 890
3. Askøy	1 200	500	600	300	40	80	-	200	-	-	2 400
4. Austevoll	-	-	-	-	-	Ikke oplyst.		-	-	-	-
5. Austrheim	800	500	400	200	100	50	-	300	-	-	2 500
6. Bremnes	800	350	540	280	25	62	-	330	-	-	1 600
7. Bruvik	1 600	900	800	500	200	90	80	300	-	-	2 250
8. Bømlo	800	350	540	280	25	65	-	350	-	-	1 600
9. Eidfjord	1 100	600	500	300	100	90	70	400	150	-	1 800
10. Etne	1 200	500	600	200	35	100	60	400	-	-	1 800
11. Evanger	1 500	850	700	200	200	90	60	300	-	-	1 600
12. Fana.....	1 300	600	450	200	40	80	50	400	-	-	2 000
13. Fitjar.....	800	200	400	100	20	40	-	300	-	-	2 500
14. Fjell.....	1 200	500	450	250	30	25	-	300	-	-	2 000
15. Fjelberg.....	1 500	500	800	400	50	100	80	400	-	-	2 000
16. Fuså.....	800	600	400	200	100	80	70	400	-	-	2 000
17. Granvin.....	1 300	900	700	350	125	90	70	400	150	-	2 500
18. Hålandsdal.....	900	320	320	200	100	50	50	250	-	-	2 100
19. Hamre	1 000	450	500	300	35	80	80	350	-	-	1 900
20. Haus	800	400	375	200	30	60	40	250	-	-	1 800
21. Herdla	1 000	500	500	300	30	40	-	350	-	-	2 300
22. Hjelme	-	800	500	300	-	90	-	400	-	-	-
23. Hosanger	1 000	400	400	200	50	50	40	300	-	-	2 600
24. Jondal	750	500	500	150	40	70	50	300	-	-	3 000
25. Kinsarvik	1 200	650	700	350	200	75	80	400	-	-	2 400
26. Kvam	1 000	400	450	250	100	80	70	300	-	-	3 000
27. Kvinnherad ...	1 100	515	580	250	50	80	67	380	-	-	2 100
28. Laksevåg	Ingen oplysning meddelet.				Jfr. for øvrig	Askey, som er samme lensmannsdistrikt.					
29. Lindås	1 200	700	400	300	100	50	50	300	-	-	2 700
30. Manger	1 800	800	600	350	-	100	-	400	-	-	-
31. Masfjorden	800	250	300	150	40	100	50	120	-	-	1 800
32. Modalen	1 000	500	450	200	100	50	40	250	-	-	2 800

Almindelig vinterfør pr. kreatur i 1920:

Høi.			Halm.		Annet slags før.				(Hvilket slags).
Ku	Sau.	Gjeit.	Hest	Ku.	Hest.	Ku.	Sau.	Gjeit.	
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	
800	200	-	630	500	450	550	30	-	Kraftfør.
1 700	400	-	-	-	200	300	-	-	Avfall og blandet kraftfør.
1 200	150	-	1 000	300	600	600	100	-	Havre, lyng og avfallsmel.
Ikke oplyst.	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 800	200	200	100	100	150	50	-	-	Kli og mel.
1 200	160	-	-	200	75	100	-	-	Havre, mel og diverse.
2 000	250	200	60	100	-	-	-	-	
1 200	160	-	-	200	75	100	-	-	Havre, mel og diverse.
1 600	280	180	-	-	-	100	-	-	Kraftfør og løv.
1 800	200	100	200	300	-	50	-	-	Mel.
1 500	400	350	100	100	100	100	-	-	Kraftfør og løv.
1 300	360	-	800	1 300	800	400	-	-	Mel.
1 200	200	-	200	200	-	-	-	-	
1 400	40	-	300	500	200	100	-	-	Kraftfør.
1 440	180	80	300	200	200	-	-	-	Rugkli.
2 000	250	-	200	100	100	150	-	-	Ikke oplyst.
2 000	300	200	200	150	100	150	25	-	Mel, turnips og løv.
2 000	150	150	100	100	100	200	-	-	Avfallsmel og poteter.
1 500	250	250	200	200	-	-	-	-	
1 500	350	175	1 000	500	-	-	-	-	
1 560	200	-	270	180	-	-	-	-	
Ikke oplyst.	-	-	-	-	-	-	-	-	
2 000	200	150	-	-	-	-	-	-	
2 000	300	200	-	200	-	-	50	50	Løv.
2 200	400	450	-	-	-	-	-	-	
1 800	400	350	400	300	70	80	30	30	Kraftfør og løvkjerv.
1 480	240	210	420	290	120	110	10	-	Havre og poteter.
-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 900	240	240	100	100	100	50	-	-	Havre og mel.
Ikke oplyst.	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 200	200	100	50	40	15	10	-	-	Havre og mel.
2 000	220	170	-	-	-	-	-	-	

Her red.	Den gjennemsnittlige verdi pr. stk. av etternevnte dyr var i året 1920:									
	Ar-beids-hestер.	Okser.	Kyr.	Ung-naut.	Kalver.	Voksne sauер.	Voksne gjeiter.	Voksne svin.	Voksne reiner.	Hest.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kg.
33. Moster	800	350	540	280	25	62	-	330	-	1 600
34. Odda	1 800	700	800	300	150	80	90	500	-	-
35. Os	1 000	600	700	200	30	70	70	250	-	-
36. Røldal	1 000	500	600	200	90	130	80	-	-	2 000
37. Samnanger	Ingen oppgave levert ¹									
38. Skånevik	1 200	500	500	200	40	80	60	500	-	1 800
39. Stord	1 500	700	600	250	40	80	40	300	-	2 100
40. Strandebarm...	1 100	450	600	400	60	70	60	370	-	1 800
41. Strandvik	1 200	500	600	300	200	70	60	300	-	2 000
42. Sund.....	-	-	-	-	-	-	Ikke oplyst.			
43. Sveio	1 000	700	700	250	50	90	80	400	-	2 000
44. Tysnes.....	1 200	700	600	400	40	80	50	500	-	2 000
45. Ullensvang	1 200	650	700	350	200	75	80	400	120	2 400
46. Ulvik	1 200	700	600	300	100	90	70	400	150	2 500
47. Valestrand	1 200	700	700	250	40	85	80	450	-	2 000
48. Varaldsøy	1 100	450	600	400	60	70	60	370	-	1 800
49. Vikebygd	900	700	600	200	50	80	80	400	-	1 800
50. Voss	1 200	700	650	300	60	80	50	250	-	3 000
51. Vossestrand ...	1 300	600	500	200	45	80	45	300	-	-
52. Ølen	1 500	500	800	400	50	100	90	400	-	2 000
Gjennemsnittlig for hele fylket....	1 120	544	559	272	74	76	64	367	143	2 111

¹ Kfr. Os, som hører til samme lensmannsdistrikt.

Almindelig vinterfôr pr. kreatur i 1920:

Høi.			Halm.		Annet slags fôr.				(Hvilket slags).
Ku.	Sau.	Gjeit.	Hest.	Ku.	Hest.	Ku.	Sau	Gjeit.	
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	
1 200	160	-	-	200	75	100	-	-	Havre, mel og diverse.
Ikke oplyst.	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 200	-	-	-	300	-	-	-	-	
1 600	300	200	200	100	100	200	40	80	Løv, poteter og avfall.
-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 500	200	60	200	400	-	-	-	-	
1 800	200	80	250	400	150	150	-	-	Havre, turnips og poteter.
1 650	250	200	200	100	150	100	36	36	Mel og lyng.
2 000	250	-	200	100	-	80	30	-	Løv.
-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 500	150	100	400	200	-	-	-	-	
1 400	300	200	100	100	50	25	-	-	Havre og mel.
2 200	400	450	-	-	-	-	-	-	
1 800	300	200	100	50	100	100	-	-	Mel og turnips.
1 600	200	100	600	300	-	-	-	-	
1 650	250	200	200	100	150	100	36	36	Mel og lyng.
1 400	200	100	500	300	-	-	-	-	
1 800	300	200	500	300	-	-	-	-	
Ikke oplyst.	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 440	180	80	300	200	200	-	-	-	Rugkli.
1 614	244	191	314	245	174	156	39	46	

Det gjennomsnittlige melkutbytte i liter pr. ku er av lensmennene, henholdsvis for de mere fremskredne gårdsbruk og overhodet i herredet, angitt til:

1 000— 800	i Austrheim—Herdla.
1 000— 900	- Sveio.
1 100— 900	- Hålandsdal—Vikebygd.
1 200— 800	- Fitjar—Tysnes.
1 200—1 000	- Hosanger.
1 200—1 100	- Modalen.
1 300—1 100	- Bruvik—Vossestrand.
1 400— 800	- Hjelme.
1 400—1 000	- Åsane—Etne—Valestrand.
1 400—1 100	- Bremnes—Bømlø—Moster—Os.
1 400—1 200	- Hamre—Kinsarvik—Ullensvang.
1 450—1 200	- Strandebarm—Varaldsøy.
1 500—1 000	- Fjell—Jondal—Masfjorden.
1 500—1 200	- Fana—Haus—Skånevik.
1 600—1 200	- Evanger—Stord.
1 800—1 000	- Fjelberg—Strandvik—Ølen.
1 800—1 200	- Lindås.
1 800—1 400	- Askøy—Kvam.
1 800—1 500	- Odda.
1 850—1 060	- Kvinnherad.
2 000—1 200	- Alversund—Voss.
2 000—1 450	- Manger.
2 000—1 500	- Ulvik.
2 000—1 700	- Eidfjord.
2 300—1 700	- Røldal.
2 500—1 200	- Fusafjord.
2 500—2 000	- Granvin.

Til sammenligning anføres gjennomsnittet for fylkets 5 sorenskriverier, sammenlignet med de i forrige femårsberetning anførte gjennomsnitt:

Sorenskriverier.	Overhodet i herredet		På de mere fremskredne gårdsbruk.	
	1915.	1920.	1915.	1920.
Sunnhordland	1 154	1 011	1 604	1 432
Midhordland	1 144	1 114	1 933	1 657
Nordhordland	1 087	1 065	1 458	1 438
Hardanger	-	1 300	-	1 638
Voss	-	1 450	-	1 900

Vedkommende meieridriften finnes i det følgende en detaljert opgave over meierier og ysterier i fylket for 1920.

Sammendraget viser at der i 1920 var 73 meierier mot 68 i 1915.

68 meierier eies helt av leverandørene.

Den samlede regnskapsmessige verdi for 68 meierier var kr. 877 655.00. 5 meierier har ikke oplyst verdien. I 1915 var verdien av 58 meierier kr. 597 467.00

Ved 19 meierier var der beskjeftegit 23 menn og 46 kvinner og ved 53 meierier 61 kvinner alene, tilsammen 130 personer.

Som drivkraft benyttes håndkraft ved 20 meierier, vannkraft ved 11, damp ved 3, elektrisitet ved 3 og vann og elektrisitet ved 1. 28 brukte ingen kraft. Resten har ikke oplyst hvad slags drivkraft der brukes.

År.	I året i alt innveiет melk.	Herav er produsert:					Dessuten solgtes:			Utbetalt til produsentene.
		Smør.	Fetost.	Mager- ost.	Mysost og prim- gammel- ost.	Fløte.	Nysilt melk.	Skummet melk.		
		Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kr.	
1915	11 275 220	292 356	52 500	102 311	43 600	60 509	2 403 628	1 019 763	1 612 643.88	
1920	13 186 147	136 842	47 650	72 787	41 426	85 074	8 115 326	1 165 922	6 201 210.00	

(Se tabellene side 46—51.)

Efter lensmennenes opgaver har salg av husdyr i almindelighet vært av megen betydning i: Eidfjord, Etne, Evanger, Fitjar, Fjelberg, Granvin, Hålandsdal, Kvinnherad, Modalen, Røldal, Strandebarm, Sveio, Tysnes, Valestrand, Varaldsøy, Vikebygd, Voss, Vossestrand, Ølen.

Av ringe betydning i Åsane, Bømlo, Kinsarvik, Odda.

I de øvrige herreder er det angitt å være av nogen betydning.

Salg av hester er tiltatt meget i: Vossestrand, noget i Fana, Haus, Manger, Modalen, Voss, litt i: Alversund, Askøy, Bruvik, Evanger, Fusø, Hamre, Kvinnherad, Skånevik, Stord, Strandvik, næsten intet i Austevoll, Bremnes, Kinsarvik, Kvam, Masfjorden, Moster, avtatt litt i: Bømlo, Jondal, Ullensvang.

I Åsane, Austrheim, Eidfjord, Etne, Fitjar, Fjell, Fjelberg, Granvin, Hålandsdal, Herdla, Hjelme, Hosanger, Lindås, Odda, Os, Røldal, Strandebarm, Sund, Sveio, Tysnes, Ulvik, Valestrand, Varaldsøy, Vikebygd, Ølen er det oppgitt å være uforandret.

Hester kjøpes for bygdens forsyning i: Alversund, Askøy, Bremnes, Bømlo, Fitjar, Fjell, Moster og til dels i: Hamre, Herdla, Masfjorden, Odda, Ullensvang. Hester byttes i Åsane.

I Fana, Kinsarvik, Røldal både kjøpes og selges hester.

Salg av storfe er tiltatt meget i Jondal, Vossestrand, noget i Bømlo, Evanger, Fana, Fitjar, Kvam, Kvinnherad, Manger, Modalen, Moster, Skånevik, Tysnes, Voss, litt i: Alversund, Askøy, Bruvik, Fjell, Fusø, Hjelme, Strandvik, Ulvik, næsten intet i: Austrheim, Bremnes, Hamre, Masfjorden, avtatt litt i: Åsane, Haus, Kinsarvik, Ullensvang.

1 Anleggets art og navn.	2 Hvilket år begynte anlegget sin virksomhet?	3 Eies det av melkeleverandørene?	4 Var det hørt forpaktet i året 1920?	5 Drives landhandlere sammen derved?	6 Hvor stor er anleggets regnskapsmessige verdi.	7 I året i alt innveiet melk.	Av den innveide	
							Smør.	Fetost:
Seimstrands meieri	1885	Ja	Nei	Nei	Kr.	Kg.	Kg.	Kg.
Frekhaug —	1902	—	—	—	10 000	307 028	—	—
Lillebergen —	1911	—	—	—	15 000	175 278	—	—
Holmeknappen —	1912	—	—	—	13 000	216 898	—	—
Alversund —	1913	—	—	—	14 000	115 494	—	—
Isdalstø —	1913	—	—	—	15 000	108 000	—	—
Hanevik —	1915	Nei	Ja	Ja	10 000	61 000	—	—
Etne ysteri	1892	Ja	—	Nei	32 000	315 478	—	25 000
Nestun innmålingsstasjon	1888	—	Nei	—	2 734	476 176	—	—
Rådal —	1915	—	—	—	800	82 008	—	—
Stend —	1888	—	—	—	1 008	284 646	—	—
Hamre —	1914	—	—	—	1 800	58 185	—	—
Kalandseid —	1914	—	—	—	1 900	247 740	—	—
Fyllingsdalens —	1915	—	—	—	—	58 539	—	—
Ytrebygdens meieri	1900	—	—	—	9 000	332 372	—	—
Fusa —	1906	—	—	—	5 000	96 208	35 448	—
Eikelandssosen —	1903	—	—	—	12 000	299 063	964	—
Isdals meieristasjon.....	1906	—	—	—	4 000	60 368	—	—
Gjervik —	1901	—	—	—	3 200	34 518	—	—
Leknes —	1900	—	—	—	3 500	102 471	—	—
Eikanger —	1900	—	—	—	4 000	60 221	—	—
Hjelmås —	1900	—	—	—	4 000	80 747	—	—
Hjelvik —	1900	—	—	—	3 200	19 502	—	—
Tepstad —	1912	—	—	—	4 800	29 573	—	—
Valestrands —	1900	—	—	—	25 000	122 000	—	—
Hamre —	1901	—	—	—	3 500	55 128	—	—
Horvik —	1915	—	—	—	5 000	71 924	—	—
Haus meieri.....	1898	—	—	—	6 000	257 392	—	—
Herlands —	1902	—	—	—	6 392	134 956	—	—
Lonevåg —	1900	—	—	—	20 000	298 785	—	—
Haukelands —	1888	—	—	—	8 500	678 669	—	—
Arne —	1888	—	—	—	2 500	479 559	—	—
Rosslandsvågeus meieri ..	1919	Nei	—	—	25 000	112 289	—	—

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
melk er produsert:		Dessuten solgtes			Hvor mange personer sysselsetter anlegget?		Leveres den skummede melk og kjenner melken gratis til leverandørene?	Hvor meget utbetales i alt produsentene for melk?	Bruyttes skummemaskine?	Hvad slags drivkraft anvendes?
Magerost.	Mysost og prim.	som fløte.	som melk		Menn.	Kvin-ner.				
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.				Kr.		
			-	723 051		3	Nei	322 000	Nei	
			-	307 028		1	—	136 086	—	
			-	175 278		1	—	73 601	—	
			-	216 898		1	—	93 702	—	
			-	115 494		1	—	48 254	—	
			-	103 000		1	—	42 000	—	
			-	61 000		1	—	29 984	—	
430	24 000		-		3	2	—	129 616	Ja	Vannkraft.
			-			1	—	230 394	Nei	Ingen
			-			1	—	38 596	—	
			-			1	—	134 389	—	
			-			1	—	27 477	—	
			-			1	—	116 811	—	
			-	4 800		1	—	28 895	—	
			-	60 760	5 000	1	Ja	160 099	—	
			-	288 063	11 000	2	Nei	34 707	Ja	Håndkraft.
			-	60 368		1	—	134 113	Nei	—
			-	34 518		1	—	25 650	—	Ingen drivkraft.
			-	102 471		1	—	14 819	—	
			-	60 221		1	—	44 832	—	
			-	80 747		1	—	26 497	—	
			-	19 502		1	—	35 932	—	
			-	29 573		1	—	8 485	—	
			-	122 000		2	—	12 130	—	
			-	55 128		1	—	53 900	—	
			-	71 924		1	—	25 935	—	
			-	257 322		1	—	31 570	—	
			-	184 956		1	—	118 368	—	
			-	298 785		2	—	60 496	—	
			-	678 669		2	—	101 573	—	
			-	479 559		1	—	322 838	—	
			-	112 239		1	—	228 643	—	
			-				—	50 524	—	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Anleggets art og navn.	Hvilket år ble mynte anlegget sin virksomhet?	Bjes det av melkeleverandørene?	Var det bortføraket i året 1920?	Drives landhandel sammen med?	Hvor stor er anleggets regnskapsmessige verdi?	I året i alt innveiet melk.	Av den innveide	
					Kr.	Kg.	Kg.	Kg.
Torvikebygdens meieri...	1892	Ja	Nei	Nei	30 000	55 413	2 050	-
Øvre Krossdalens — ...	1892	—	Ja	—	20 000	86 448	-	6 450
Nedre do. — ...	1903	—	—	—	7 000	28 740	1 148	-
Loheststrandens — ...	1890	—	—	—	10 000	30 000	1 150	-
Øystese — ...	1890	—	Nei	—	25 000	553 828	20 800	-
Vikøy — ...	1889	—	—	—	27 000	496 404	19 800	-
Norheimsund — ...	1899	—	—	—	2 500	323 638	11 986	-
Kvinnherad — ...	1898	—	—	—	30 000	171 000	-	-
Lindås — ...	1897	—	—	—	3 500	84 510	-	-
Kalvetræ — ...	1916	—	—	—	20 000	35 000	-	-
Hundvin — ...	1917	—	—	—	12 000	156 000	-	-
Mæksvold — ...	1894	—	—	—	3 000	129 816	-	-
Sletten — ...	1897	—	—	—	12 000	85 580	-	-
Lygre — ...	1917	—	—	—	7 300	71 273	-	-
Fæste — ...	1919	—	—	—	11 000	56 700	-	-
Nordangervågens — ...	1899	—	—	—	4 000	116 419	-	-
Syltavågs — ...	1908	—	—	—	3 000	27 786	-	-
Bøvågens — ...	1898	—	—	—	8 000	123 974	-	-
Helle — ...	1899	—	—	—	8 225	155 933	-	-
Manger — ...	1898	—	—	—	10 000	445 500	-	-
Nøtlevågs — ...	1897	—	—	—	17 000	280 000	-	-
Sæbø — ...	1896	—	—	—	4 500	218 000	-	-
Odda — ...	1904	—	—	—	24 072	149 771	-	-
Heglandsdalen — ...	1892	—	—	—	6 500	157 300	324	-
Røldal ysteri	1914	Delvis	—	—	20 000	90 000	Alt ystes til brun	-
Tvedt meieri	1891	Ja	—	—	?	39 490	751	-
Strandebarne meieri	1912	—	—	—	30 000	213 086	6 919	-
Strandvik —	1899	—	—	—	7 000	144 280	9 500	-
Ballesheim —	1920	—	—	—	?	27 000	-	-
Revnestranden —	1919	—	—	—	?	111 000	-	-
Vindenes —	1906	—	—	—	2 000	48 101	23 188	-
Ullensvang —	1893	—	—	—	16 000	109 000	-	-
Reisæter —	1900	—	—	—	3 000	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Anleggets art og navn.	Hvilket år begynte anlegget sin virksomhet?	Eies det av melkeleverandørene?	Var det bortforpaktet i året 1920?	Drives landhandleri sammen med denne?	Hvor stor er anleggets regnskapsmessige verdi?	I året i alt innveiet melk.	Av den innveide Smør.	Fetost.
Ulvik meieri.....	1892	Ja	Ja	Nei	27 000	-	-	-
Mundheimsdalens meieri	1891	-	Nei	-	2 224	98 000	2 814	-
Vossevangens	—	1884	Nei	-	40 000	365 129	-	-
Bulkens	—	1885	Ja	-	40 000	387 397	-	-
Voss	—	1916	Leiet lokale	Ja	-	?	454 700	-
Vossestrand	—	1908	Ja	Nei	36 000	411 198	-	-
Ølen	—	1897	-	Ja	30 000	208 187	-	16 200

I Eidfjord, Etne, Fjelberg, Granvin, Hålandsdal, Herdla, Hosanger, Lindås, Os, Røldal, Stord, Strandebarm Sveio, Valestrand, Vikebygd, Ølen er det oppgitt å være uforandret.

Salg av sauer er tiltatt meget i: Evanger, noget i: Askøy, Bremnes, Bømlo, Fana, Fitjar, Jondal, Kvinnherad, Manger, Modalen, Moster, Skånevik, Voss, litt i: Fjell, Hålandsdal, Hjelme, Strandvik, Tysnes, Ulvik, næsten intet i: Austrheim, Hamre, Masfjorden, Vossestrand, Ølen, avtatt litt i: Alversund, Haus, Kinsarvik, Stord, Ullensvang. I de øvrige herreder er det angitt å være uforandret.

Salg av svin er tiltatt meget i: Alversund, Manger, noget i: Askøy, Evanger, Fana, Fjell, Haus, Hjelme, Hosanger, Jondal, Kvinnherad, Modalen, Skånevik, Voss, litt i: Åsane, Bremnes, Bømlo, Fusa, Hamre, Kvam, Moster, Stord, Strandvik, Tysnes, næsten intet i: Austrheim, Bruvik, Masfjorden, avtatt meget i: Herdla, litt i: Kinsarvik, Ullensvang, Vossestrand. I de øvrige herreder uforandret.

Salg av kjøtt og flesk er av megen betydning i: Alversund, Eidfjord, Evanger, Fitjar, Fjelberg, Granvin, Hålandsdal, Hamre, Kvam, Kvinnherad, Lindås, Modalen, Skånevik, Strandebarm, Sveio, Tysnesøy, Ulvik, Varaldsøy, Vossestrand, Ølen, av nogen betydning i: Åsane, Askøy, Austevoll, Austrheim, Bruvik, Etne, Fana, Fjell, Fusa, Haus, Herdla, Hjelme, Hosanger, Jondal, Kinsarvik, Manger, Masfjorden, Odda, Os, Røldal, Stord, Strandvik, Ullensvang, Valestrand, Vikebygd, Voss, av ringe betydning i: Bremnes og Moster.

Salg av melk er av megen betydning i: Åsane, Alversund, Askøy, Bruvik, Fana, Fjelberg, Fusa, Hålandsdal, Hamre, Haus, Kvinnherad, Lindås, Manger, Odda, Os, Røldal, Stord, Strandebarm, Strandvik, Ullensvang, Ulvik, Varaldsøy,

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
melk er produsert:		Dessuten solgtes			Hvor mange personer sysselsetter anlegget?		Leveres den skummede melk og kjernemelken gratis til leverandørene?	Hvor meget utbetaltes i alt produsentene for melk?	Benyttet skummemaschine?	Hvad slags drivkraft anvendes?	
Magerost.	Mysost og prim.	som flæte.	som melk	nysilt.	skummet.	Menn.	Kvinner.				
Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.				Kr.			
-	-	200	380	-	-	1	3	Nei	69 598	Ja	Elektrisk kraft.
-	-	365 129	-	-	-	1	1	Ja	21 845	-	Håndkraft.
-	-	387 397	-	-	-	2	-	Nei	169 146	-	Elektrisk kraft.
-	-	454 700	-	-	-	2	-	-	193 200	Nei	
14 000	-	69 000	18 000	40 000	1	4	-	-	221 570	-	
-	11 326	-	30 000	-	1	2	-	-	175 267	Ja	Vannkraft.
								-	90 480	Nei	Dampkraft.

Voss, Vossestrand, Ølen, av nogen betydning i: Etne, Evanger, Fjell, Granvin, Herdla, Hosanger, Kinsarvik, Kvam, Tysnes, av ringe betydning i: Fitjar, Jondal, Masfjorden, Modalen, Skånevik, Vikebygd.

Salg av melk til byer og fabrikker er av megen betydning i: Åsane, Alversund, Askøy, Bruvik, Fana, Hålandsdal, Hamre, Haus, Kvam, Kvinnherad, Lindås, Manger, Os, Røldal, Strandvik, Tysnes, Varaldsøy, Voss, av nogen betydning i: Evanger, Fjell, Fusa, Herdla, Hosanger, Kinsarvik, Strandebarm, Ullensvang, Vossestrand.

Dette salg er tiltatt meget i: Bruvik, Manger, Røldal, Strandvik, Voss, Vossestrand, noget i: Askøy, Evanger, Fana, Fusa, Haus, Herdla, Kvam, Kvinnherad, Lindås, Tysnes, litt i: Fjell, Hamre, Strandebarm, Varaldsøy, avtatt meget i: Alversund, Kinsarvik, Ullensvang, noget i: Åsane. I de øvrige herreder uforandret.

Salg av smør er av megen betydning i: Bruvik, Eidfjord, Evanger, Granvin, Hålandsdal, Jondal, Kinsarvik, Kvam, Masfjorden, Modalen, Røldal, Strandebarm, Ullensvang, Ulvik, Varaldsøy, av nogen betydning i: Austrheim, Etne, Fitjar, Fjell, Herdla, Hosanger, Kvinnherad, Lindås, Odda, Skånevik, Strandvik, Tysnes, Valestrand, Vikebygd, Voss, Vossestrand, av ringe betydning i: Alversund, Askøy, Fusa, Hamre, Haus.

Salg av ost er av megen betydning i: Hålandsdal, Jondal, Kvam, Røldal, av nogen betydning i: Bruvik, Eidfjord, Etne, Granvin, Masfjorden, Skånevik, Strandebarm, Ullensvang, Ulvik, Varaldsøy, Vossestrand, av ringe betydning i: Alversund, Evanger, Haus, Kinsarvik, Kvinnherad, Modalen, Odda, Strandvik.

Salg av ull er av megen betydning i: Granvin, Kinsarvik, Kvinnherad,

Strandebar, Ulvik, Varaldsøy, Voss, av nogen betydning i: Alversund, Askøy, Eidfjord, Etne, Evanger, Fana, Fitjar, Hålandsdal, Hamre, Herdla, Hosanger, Kvam, Masfjorden, Odda, Skånevik, Stord, Strandvik, Sveio, Ullensvang, Valestrand, Viikebygd, Vossestrand, av ringe betydning i: Bruvik, Fjell, Haus, Hjelme, Jondal, Manger, Modalen, Os, Røldal, Tysnes.

Prisen på ferskt kjøtt har variert fra kr. 3.00 til 4.50 pr. kg., speket kjøtt fra kr. 4.00 til 5.00, ferskt flesk fra kr. 3.00 til 5.00 pr. kg. og speket flesk fra kr. 4.40 til 6.00. Gjennemsnittsprisen var henholdsvis kr. 3.79, 4.71, 3.82 og kr. 5.05 pr. kg.

Prisen på nysilt melk har variert fra 35 øre til 60 øre pr. liter. Minst var den i Hålandsdal og størst i Åsane og Fana. Gjennemsnittsprisen var 47 øre pr. liter.

Levert til meierier var prisen på melk mellom 32 og 57 øre. Minst i Jondal og størst i Fana. Gjennemsnittsprisen var 44 øre pr. liter. Prisen på smør varierte fra kr. 4.50 til 8.50. Gjennemsnittsprisen var kr. 6.93 pr. kg. Prisen på ost varierte fra kr. 3.50 til 7.00. Gjennemsnittsprisen var kr. 4.86 pr. kg. Prisen pr. 100 kg. høi varierte fra kr. 20.00 til 35.00 med en gjennemsnittspris av kr. 28.12. Prisen på halm pr. 100 kg. varierte fra kr. 10.00 til 20.00 med en gjennemsnittspris av kr. 15.00.

Lønnsforholdene ved landbruket stiller sig således, utregnet etter lensmennenes opgaver:

Gjennemsnittslønn.

År.	Tjenestegutter.			Tjenestepiker.		
	Årsłonn i pengar.	Antagelig verdi av kost og losji.	Til- sammen.	Årsłonn i pengar.	Antagelig verdi av kost og losji.	Til- sammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915.....	307.00	233.00	540.00	157.00	162.00	319.00
1920.....	1 119.00	769.00	1 888.00	574.00	618.00	1 192.00

Daglønn for dagarbeidere.

År.	På egen kost.		På husbondens kost.	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
Menn.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915.....	3.95	3.25	3.40	2.40
1920.....	13.00	10.50	10.10	7.30
Kvinner.				
1915.....	2.15	1.85	1.55	1.15
1920.....	6.80	5.18	4.13	3.26

Av landmannsforeninger var der følgende ved utgangen av 1920 :

Foreningens navn.	Stiftet.	Medlems-tall.	Formål.
Aasane Kvægavlsforening.....	1906	50	Å fremme kvegavlen i Åsane.
Haukaas — « —	1919	35	Å fremme kvegavlen i Haukås herred.
Haukaas Landmannslag	1916	38	Innkjøp av kraftfør og kunstgjødsel.
Aasane Bondelag.....	1917	65	— « —
Melkeraaens Landmannslag	1920	23	— « —
Bømlo Landmannslag.....	1919	26	Ikke oppgitt.
Etne Landmannsforening	1899	80	Innkjøp av gjødsel og redskap og avh. av fagl. foredrag.
Etne Motorlag	1907	50	Sammenslutning for treskning.
Etne Træskelag.....	1913	25	
Sørstrandens Træskelag.....	1918	30	
Evanger Landmannslag.....	1895	83	Fremme av feavlens og innkjøp av landbruksredskap.
Midtun — « —	1893	150	Jordbrukets fremme.
Fana — « —	1893	70	
Bratland og Erdal — « —	1905	42	
Samdal — « —	1911	30	
Kaland — « —	1921	50	
Søreide — « —	1914	39	
Hamre — « —	1915	17	
Ytrebygdens Jordbrukslag	1917	85	
Riple bondelag.....	1918	17	
Fyllingsdalens Innkjøpslag.....	1920	44	
Fitjar landmannslag.....	1907	121	Innkjøp av kunstgjødsel m. m.
Osternes — « —	1919	32	
Fjell — « —	1905	40	
Halsnøy — « —	1905	54	— « —
Fjelberg — « —	1917	36	— « —
Valen — « —	1911	21	— « —
Ådlandsfjordens landmannslag.....	1906	23	— « —
Eikelandsfjordens kvægavlsforening	1898	14	Forbedring av kvegbestanden.
Hetlands landmannslag	1905	7	Jordbrukets fremme.
Fusa Bondelag	1912	31	— « —
Granvin sokneselskap.....	1888	94	— « —
Folkedal Bondelag	1916	22	— « —
Øvre Granvin Fealelag	1908	31	Forbedring av kvegbestanden.

Foreningens navn.	Stiftet.	Medlems-tall.	Formål.
Kirkestrandens Kvægavlfsforening..	1895	14	Forbedring av kvegbestanden.
Nedre Granvin Okselag	1911	13	—“—
Folkedals Okseholdslag	1907	12	—“—
Haalandsdals bondelag	1912	74	Jordbrukets fremme.
Arne bondelag	1901	64	
Askeland landmannslag.....	1909	25	
Espeland —“—	1919	17	
Fitje —“—	1918	55	
Gjerstad —“—	1896	100	Å samle bygdene s gårdbrukere til felles arbeide for deres økonomiske og sociale interesser.
Haugland —“—	1901	29	
Haukeland —“—	1895	38	
Haus —“—	1885	41	
Strenderne bondelag.....	1919	43	
Unneland landmannslag	1906	30	
Krokens Bondelag	1913	14	
Bjørvik —“—	1912	8	
Eknesvaags landboforening	1902	29	Felleskjøp.
Mj��sdalens —“—	1902	50	
Øvre Krossdalens landmannslag ..	1892	35	Ophj��lp av jordbruk og kvegavl.
T��rvikbygdens —“—	1896	32	—“—
Nedre Krossdalens —“—	1903	18	Skaffe medl. gode og billige varer.
Torsnes —“—	1918	28	Ophj��lp av jordbruket.
Kvinnherad Bondelag	1906	48	Jordbrukets fremme.
Hatlestranden Landmannslag	1900	23	—“—
Bondelaget «Samhald».....	1909	31	—“—
��lse landmannslag.....	1904	37	—“—
Steinsdalens Bondelag	1915	75	Felleskjøp.
Norheimsunds —“—	1897	31	—“—
Øystese —“—	1880	85	—“—
Fyksesunds —“—	1918	17	—“—
Bondelaget «Nyrbrott»	1911	42	—“—
Helle Jordbruksforening	1908	71	—“—
Modalen Bondelag	1893	33	Jordbrukets fremme.
Modalen Hesteavslag	1917	35	Forbedring av hestebestanden.
«D��lalaget»	1880	21	Jordbrukets fremme.
Ljosheim Skoglag	1902	25	Ophj��lp av skogdriften.
Eksingedalens Bondelag	1906	30	Jordbrukets fremme.
Sefteland Landmannslag.....	1910	21	—“—

Foreningens navn.	Stiftet.	Medlems-tall.	Formål.
Os Landmannslag	1897	32	Jordbrukets fremme.
Moberg — «—	1915	26	— «—
Nore Nessets — «—	1914	30	— «—
Søre Nessets — «—	1913	36	Felleskjøp.
Heglandsdalens — «—	1912	34	Jordbrukets fremme.
Øernes — «—	1918	20	Samvirke og felleskjøp.
Lysefjordens — «—	1919	36	— «—
Røldal — «—	1905	16	Å skaffe billig gjødsel.
Røldal Handelslag	1916	192	Å skaffe billige butikkvarer.
Stord Landmannsforening	1912	122	Jordbrukets fremme.
Strandebarm Landmannslag	1893	30	— «—
Omastrandens — «—	1911	22	— «—
Strandebarm Kvægavlfsforening	1896	20	Fremme av feavlen.
Omastrandens — «—	1 ¹	18	— «—
Instrandens — «—	1910	28	— «—
Borsheimstrandens — «—	1 ¹	15	— «—
Strandebarm og Torvikbygdens Hesteavlsforening	1911	39	Hesteavlens fremme.
Bua landmannslag	1916	9	Jordbrukets fremme.
Sveio — «—	1920	32	— «—
Lofthus Bondelag	1917	30	Felles salg og kjøp.
Lekve Oksehaldsforening	1918	28	Fremme av feavlen.
Ulvik — «—	1918	33	— «—
«Fruktsamsalet», Ulvik	1920	34	Salg av frukt.
Mundheims Bondelag	1901	40	Jordbrukets fremme.
Einstabøvoll landmannslag	1908	31	Innkjøp av gjødsel og kraftfør.
Vikebygd — «—	1897	20	Jordbrukets fremme.
Voss sokneselskap	1858	90	— «—
Bulkens landbrukslag	1910	78	— «—
Vossestrand Landboforening	1897	60	Felleskjøp m. v.
Ølen Landmannslag	1898	65	— «—
Ølensvaag Landmannslag	1912	40	— «—
Haugsgjærdet Landmannslag	1916	25	— «—

¹ Har ikke kunnet fås opplyst ved henvendelse til laget.

Kreaturforsikringsselskap ved utgangen av 1920:

Selskapets navn (og i hvilket herred hovedkontor).	Når oprettet.	Antall forsikrede:		Samlet forsikringssum 31 desember 1920.	Premie inkl. utlignet tilskudd 1916—1920.	Utbetalte erstat- ninger i femåret 1916—1920.
		Hester.	Storfe.			
A l v e r s u n d : Seim heste- og kvegassuranse	1875	162	1 190	768 375.00	34 544.78	33 552.60
Alversund heste- og kveg- assuranse	1915	43	262	183 205.00	9 153.96	7 758.09
Mæland kvegassuranse ... — hesteassuranse ...	1892	-	539	351 560.00	16 606.83	15 566.90
A u s t r h e i m : Austrheim kveg- og hesteassuranse...	1890	25	89	24 000.00	1 092.00	1 027.10
B r e m n e s : Bremnes kveg- og hesteassuranse	1883	-	298	94 525.00	3 226.00	5 747.00
B r u v i k : Bruvik kveg- og hesteassuranse	1893	3	283	73 425.00	5 172.00	2 156.00
B ø m l o : Bømmel kveg- assuranse	1915	11	83	27 900.00	1 666.00	285.90
E v a n g e r : Evanger heste- assuranse	1912	57	-	48 000.00	8 257.41	7 183.00
F a n a : Fana gjensidige heste- og kvegassuranseforening	1903	193	290	341 450.00	35 337.49	58 963.82
G r a n v i n : Granvin heste- assuranse	1901	125	-	75 000.00	3 980.00	2 801.00
H e r d l a : Husebønnessets kvegassuranse	1911	29	198	117 650.00	4 324.10	6 219.57
Rosslands kvegassuranse	1907	25	225	115 716.00	3 667.73	3 263.50
Fauskanger —	1905	-	355	100 000.00	1 926.00	1 725.00
Toftø —	1906	-	235	60 355.00	1 837.06	2 170.57
Breivik krets —	1919	1	78	40 980.00	357.70	-
H o s a n g e r : Hosanger heste- og kvegassuranseselskap ..	1898	15	81	36 700.00	548.00	1 329.00
J o n d a l : Tørvikbygens heste- assuranse	1902	125	-	123 300.00	4 613.00	5 900.00
K i n s a r v i k : Ullensvang hesteassuranse	1882	110	-	91 000.00	24 936.00	21 580.00
K v a m : Kvam hesteassuranse	1901	186	-	196 930.00	10 922.68	5 239.80

Selskapets navn (og i hvilket herred hovedkontor).	Når oprettet	Antall forsikrede.		Samlet forsikringssum 31 desember 1920.	Premie inkl. utlignet tilskudd 1916—1920.	Utbetalte erstat- ninger i femåret 1916—1920.
		Hester.	Storfø.			
K v i n n h e r a d : Kvinnherad gjensidige husdyrforsikring	1917	420	1 840	935 250.00	32 977.00	29 355.00
«Trygd»	1913	254	352	105 380.00	10 072.00	8 518.00
L i n d å s : Lygre hesteassuranse	1908	41	-	39 000.00	2 404.36	504.55
M a n g e r : Manger hesteassuranseforening	1910	260	-	325 000.00	15 706.00	10 980.00
M a n g e r k v e g a s s u r a n s e - forening	1908	-	550	153 450.00	1 600.00	?
N è t l e v à g s f e t r y g d e l a g	1914	-	326	188 170.00	8 292.00	6 986.00
M a s f j o r d e n : Masfjordens hesteassuranse	1901	51	-	24 100.00	3 462.76	3 251.40
M o d a l e n : Modalen assuranselag	1887	-	221	85 307.50	1 706.15	2 240.00
M o s t e r : Moster kreaturforsikringsforening	1908	14	183	69 800.00	2 307.85	894.57
O d d a : Odda hesteassuranse	1901	72	-	76 600.00	4 937.00	1 054.00
O s : Os heste- og kvegassuranse	1898			Opgave ikke å erholde.		
S t o r d : Stord heste- og fetrygdelag	1913	68	446	191 385.00	3 900.00	3 600.00
S t r a n d e b a r m : Strandebarm hesteassuranseselskap	1907	71	-	61 600.00	2 290.00	650.00
S t r a n d v i k : Fusa og Strandvik hestetrygdelag	1901	182	-	149 510.00	10 077.44	8 295.24
U l v i k : Ulvik hesteassuranse	1908	77	-	80 200.00	5 691.46	3 200.00
V a r a l d s ø y : Varaldsøy hesteassuranse	1905	52	-	44 500.00	3 208.00	930.00
V i k e b y g d : Sveio tinglags kreaturassuranse	1904	96	155	181 850.00	5 228.00	2 745.00
V o s s : Voss hesteassuranse	1901	460	-	598 000.00	42 463.47	30 477.95
Voss kreaturassuranse	1918	-	1 198	347 500.00	14 955.99	10 090.20
V o s s e s t r a n d : Vossestrand øykjatrygdelag	1901	260	-	229 215.00	15 871.92	10 446.30

2. Skogdrift.

Fylkesskogmester Hødal har utarbeidet nedenstående beretning om skogbruket i femårsperioden :

«Når det gjelder fylkets skogareal har man ingen pålitelige tall å holde sig til. Efter jordbruksstillingen av 1907 var arealet satt til 162 600 ha. Dette tall regner også Helland med (1921). Skoginspektør Kiær har på grunnlag av oppgaver innhentet fra ordførere og skogutvalg oppgitt arealet til 196 513 ha (1911). I disse tall er også innbefattet det innen skogstrekningene liggende uproduktive areal. Skoginspektør Nygaard regner (1922) med det samme totalareal som Kiær, men anslår det produktive areal til 92 575 ha., hvorav 25 000 ha. barskog og 67 575 ha. løvskog.

Verdien av fylkets skoger har også vært oppgitt forskjellig. Meidell og Scheen (1877) anslår verdien til kr. 12 442 000.00. Direktør Kiær setter (1905) verdien til kr. 11 304 000.00. Disse tall er sikkert for lave.

Regner vi med et totalareal av ca. 200 000 ha. og videre med at barskogen herav inntar 70 000 ha., og regner vi videre med en årlig tilvekst pr. ha. av 1 kubikkmeter og en nettopris pr. kubikkmeter av kr. 10.00, får vi en årlig inntekt av våre barskoger av kr. 700 000.00, som kapitalisert etter 5 pct. utgjør 14 millioner kroner. Verdien pr. ha. blir da kr. 200.00. Regner vi videre at løvskogen er verdt kr. 40.00 pr. ha. i gjennemsnitt, får vi for løvskogen tilsammen kr. 5 200 000.00. Alt i alt skulde således fylkets skoger være verdt mellom 19 og 20 millioner kroner.

Når den skogbrukstelling som nu pågår er tilendebragt, vil man ha et fastere grunnlag å bygge på, og i neste femårsberetning vil der kunne anføres sikrere tall både hvad areal og verdier angår.

Skogens tilvekst.

Denne har ikke noget år vært stor.

I 1916 lå tilveksten betydelig under det normale. Året 1917 var noget bedre, men spesielt høidetilveksten var også dette år liten. Årene 1918 og 1919 må betegnes som normale, mens tilveksten i 1920 etter er noget mindre.

Frossetning.

Denne har alle år vært yderst dårlig, og det har av denne grunn vært vanskelig å få innsamlet selv det ringe antall hl. kongler som har vært nødvendig for å tilfredsstille fylkets behov for frø. Hvor meget der hvert år er klenget av frø fremgår av den tabellariske oversikt. Konglene er for en vesentlig del innsamlet paa Voss. Et par mindre partier er dog også innsamlet i Bremnes og Austevoll (Hufteren).

Hugst, drift, priser og skogens tilstand.

Hugst og drift i skogene har vært preget av de ekstraordinære forhold som krigen medførte. Året 1916 er karakteristisk ved at der for stavkubb og stav betaltes en pris som lå adskillig over hvad man kunde få for tømmer for øvrig, og der blev derfor det år bugget store mengder stav.

I 1917 og 1918 holdt fremdeles stavprisene sig høie, likesom også prisene på skibstømmer — ikke minst på «innved» — gikk sterkt op. Prisen på almindelig tømmer fulgte også godt efter. Allikevel blev der i disse 2 år ikke hugget så meget tømmer som man efter de høie priser kunde anta, idet det i disse år var brenselsforsyningen som la beslag på all ledig arbeidskraft. Det samme kan også delvis sies om 1919 og 1920. I 1919 var brenselskrisen over, men der foregikk meget arbeide med å bli ferdig med de drifter som allerede var satt i gang, og i 1920 blev brenselssituasjonen etter vanskelig, og nye drifter blev igangsatt.

Der er i femårsperioden — spesielt da de 3 siste år — hugget betydelige vedmengder i distriktet. Denne vedhugst kan dog ikke sies å ha vært til skade for skogen. Praktisk talt er all ved hugget på steder hvor vekstvilkårene er gunstige, og det viser sig allerede nu at fornyelsen skjer villig, til tross for at hugsten ofte blev foretatt på en uheldig årstid (vegetasjonstiden), og til tross for at hugsten ved de mange uøvede huggere blev utført på en lite pen måte. Nogen særlige ulemper av skred i de bratte avsnauede lier har man heller ikke merket.

Hvad hugst i barskogen angår, så har denne i de egentlige skogdistrikter (Voss og Hardanger) ikke vært ført sterkt, nettop fordi veddriftene har lagt beslag på all tid. Derimot må det nok sies at hugsten i kystdistrikturene og især da i Sunnhordlandsdistrikturene har vært ført for sterkt, vesentlig på grunn av de høie stavpriser. Skogen har her utvilsomt gått tilbake både med hensyn til bestokning og tilvekst. Loven av 1916, hvorved hugst til salg og til industriell produksjon av bartrær som er mindre enn 20 cm. i tverrmål 1.5 meter fra roten, har ikke kunnet rette noget vesentlig på dette, idet lavmålet er altfor lite.

Også i de distrikter hvor hugsten føres forsiktig antas det at skogen kun på få steder går frem med hensyn til kubikkmasse og tilvekst pr. flateenhet, idet fornyelsen av forskjellige grunner er altfor sparsom.

Anderledes stiller forholdet sig når det gjelder bjerkeskogen. På grunn av de sterke hugster har nok også denne gått tilbake i perioden med hensyn til bestokning og tetthet, men dette vil sikkert snart repareres. Bjerkeskogen øker år for år sitt areal — spesielt i fylkets midtre distrikter.

Angående priser på ved i perioden kan meddeles følgende, idet bemerkes at de anførte tall gjelder pr. meterfavn bragt frem til lasteplass:

I 1915 var prisen på bjerk kr. 25.00—30.00, furu kr. 22.00, older og osp kr. 18.00.

I 1916 var prisen på bjerk kr. 36.00—37.00, furu kr. 30.00—32.00, older og osp kr. 25.00—27.00.

I begynnelsen av 1917 var prisene nogenlunde de samme som i 1916. I april fikk vi de første maksimalpriser, nemlig kr. 45.00 for bjerk og kr. 35.00 for

blandingsved. I februar 1918 blev maksimalprisen forandret til kr. 50.00 for bjerk og kr. 40.00 for blandingsved. I slutten av året blev maksimalprisene ophevet.

I 1919 var vedmarkedet slapt. Der var store mengder av ved igjen fra foregående års drifter, og der var god tilgang på kull og koks. Prisene var kr. 40.00—50.00 for bjerk og kr. 30.00—40.00 for blandingsved.

I 1920 steg prisene igjen. Der blev vanskeligheter med kulltilførselen, og de gamle beholdninger begynte å svinne. Prisene varierede for bjerk fra kr. 60.00 om våren til henimot kr. 80.00 om høsten. Gjennemsnittet ligger antagelig omkring kr. 70.00, furuved kr. 10.00 lavere.

Med hensyn til prisene på tømmer kan meddeles at disse steg raskt til 1918, men stod senere nogenlunde stille. På Østlandet derimot stiger prisene helt til 1920, og spesielt er prisstigningen stor fra 1919 til 1920. Dette siste år betegner der et avgjort rekordår. Grunnen til denne forskjell må søkes deri at det som i første rekke er bestemmende for prisnivået her i Hordaland har vært prisen på stav og skibstømmer. Prisen på disse materialer var allerede i 1918 kommet på hødepunktet, idet skibsbygningen ophørte og tønnefabrikasjonen blev innskrenket ved krigens slutt, og dermed sluttet også prisstigningen på det alminnelige tømmer.

Prisene varierer nokså meget også innen det enkelte år på de forskjellige bygder innen fylket.

I gjennemsnitt kan prisen for sams tømmer settes til: i 1916 kr. 30.00, i 1917 kr. 40.00, i 1918, 1919 og 1920 har prisene ligget mellom kr. 45.00 og kr. 50.00 pr. kubikkmeter.

For tømmer som var skikket til spesiell bruk, f. eks. skibstømmer, sålenge fartøybyggingen var i sving, og for ledningsstolper har prisene vært betydelig høiere — for de siste op i kr. 100.00 pr. kubikkmeter og til dels også enda høiere.

Kulturarbeider, faglig veiledning og undervisning.

Noget kulturarbeide av betydning, utenom hvad der formidles gjennem Bergens skogselskap foregår ikke. All faglig veiledning og all undervisning på skogbrukets område foregår ved de til skogselskapet knyttede fylkesskogfunksjonærer.

Omstående tabellariske oversikt over Bergens skogselskaps virksomhet forsåvidt Hordaland fylke angår vil gi opplysninger angående arbeidet innen disse områder:

(Se taballen side 61.)

Som det vil ses er antallet av utplantede planter gått tilbake i perioden. Dette er et krigsfenomen, idet arbeidet i denne tid jo i første rekke tok sikte på å fremme matproduksjonen. Arbeider som hadde så langsiktige mål som skogplantning måtte ligge. Som medvirkende årsak kan også nevnes den omstendighet at planteskolens produksjon av planter på grunn av manglende arbeidshjelp avtok slik at behovet for planter ikke kunde tilfredsstilles.

År.	Skoglag i Hordaland.		Optatt fredskogsfelter i Hordaland.			Klenget furufrø.	Utplantet i Hordaland.		Fylkesskogfunksjonærenes virksomhet (assistent ansatt fra 15 august 1919).			
	Antall lag.	Lagenes medlems- antall.	Antall.	Areal mål.	Bevilg- ning.		Antall planter.	Svarer til beplantet areal mål.	Reise- dager.	Veiledet antall skogeiere.	Foredrag.	Under- visning, antall timer.
1916.....	64	2 163	13	904	4 709.00	40	1 351 900	2 704	186	43	9	125
1917.....	64	2 197	2	43	260.00	35	1 061 100	2 122	162	45	2	144
1918.....	64	1 811	-	-	-	10	854 500	1 709	168	44	2	149
1919.....	65	1 933	-	-	-	32	1 041 600	2 083	228	72	4	142
1920.....	65	1 953	-	-	-	5	936 900	1 874	315	70	4	207
		Sum	15	947	4 969.00	122	5 246 000	10 492	1 059	274	21	767

F l ø t n i n g .

Der har i femåret vært adskillig fløtning av ved i en rekke småelver — sammen beløper det sig til flere tusen favner. Den stordrift som fant sted under brenseskrisen gjorde det nødvendig å se sig om etter nye transportmåter, og elver hvori der aldrig hadde vært fløtet blev tatt i bruk, som regel med godt resultat.

Fløtning av tømmer foregår i nevneverdig utstrekning kun i Vosseelven. Der er i femåret fløtet ca. 80 tylfter eller 240 kubikkmeter pr. år mot 43 tylfter eller ca. 160 kubikkmeter pr. år i forrige femårsperiode.»

Efter uttalelse av fylkesskogmesteren har jeg ikke funnet det formålstjenlig å gjøre noget sammendrag av de fra lensmennene inntomne skjemaer over «Oppgaver vedkommende skogdriften» da et sådant sammendrag vil gi et ukorrekt bilde av forholdene.

Skogforvalteren for Horda-Rogaland har for Statens og Oplysningsvesenets Fondsskoger utarbeidet følgende tabellariske oversikt for perioden 1916—1920:

(Se tabellen side 63.)

3. Fiskerier.

Hvilken betydning fiskeriet har for fylket fremgår av at der i femåret 1916—20 alene for kystfiskerienes vedkommende ble opfisket for vel 54 millioner kroner mot i forrige femårsperiode vel 15 millioner. Hertil kommer laks- og sjøørretfisket i sjøen med litt over 1 million kroner.

Når utbyttet av fisket er steget så meget, er ikke grunnen den at fangsten har vært så meget større enn i forrige femår. Det er alene krigskonjuncturene som har bevirket den voldsomme stigning. Prisene var opgående til og med 1918 (for laks og sjøørret ut 1919). Fra 1919 merkes tilbakegang, og denne er særlig stor i 1920, som innledet et økonomisk tilbakeslag overalt.

Utbyttet av nordsjøfisket (makrellfisket) er ubetydelig mot hvad det pleier å være. Der har omrent ikke vært nogen deltagelse i dette fiske og islandsfisket på grunn av de maritime krigsforhold.

I etterfølgende oppgaver er meddelt opplysning om fangstmengde og verdi m. v. av kystfiskeriene, høstmakrellfisket, laks- og sjøørretfisket og oppgave over antall fiskere som har deltatt i de forskjellige fiskerier.

(Se tabellerne side 64—66.)

Skogens navn.	Areal i ha.	Verdi.	Nettoubytte.	Plantning.
		Kr.	Kr.	Stk.
A. Skog anlegg.				
1. Hinderli i Sveio	150.00	6 000.00	-	
2. Apelandnes - —	200.00	7 000.00	-	
B. Statens skoger.				
1. Anuglen kompleks i Tysnes ..	434.64	185 000.00	38 154.28	30 000
2. Ask skog i Askøy	150.00	40 000.00	25 691.48	14 000
3. Øvre Hope i Valestrand	110.00	10 000.00	3 660.14	7 000
4. Ervesvåg i Vikebygd	100.00	7 000.00	2 203.66	3 000
C. Oplysningsvesenets Fondsskoger.				
1. Øvre Hammerhaug i Kvinnherad	159.35	20 000.00	5 069.28	5 000
2. Sven prestegårdsskog	156.81	20 000.00	1 747.38	4 000
3. Finnås prestegårdsskog...	173.76	30 000.00	30 047.33	23 000
4. Strandebarm — ...	111.00	6 000.00	-	4 000
5. Fjelberg — ...	251.00	12 000.00	19 649.32	-
6. Tysnes — ...	71.60	16 000.00	12 535.73	8 000
7. Vikøy — ...	75.05	16 000.00	10 001.66	-
8. Ullensvang — ...	125.00	20 000.00	10 674.50	3 000
9. Stord — ...	56.50	6 000.00	388.00	-
10. Sund — ...	106.00	8 000.00	2 288.90	1 700
11. Evanger — ...	200.00	10 000.00	4 367.47	6 000
12. Voss prestegårds stølsskog ...	500.00	4 000.00	-	3 000
13. Masfjordens prestegårdsskog..	210.00	10 000.00	-	-
14. Etne prestegårds skoganlegg..	1.00	200.00	-	-
Sum	3 341.71	433 200.00	166 479.13	111 700

Det er mulig at opgaven for årene 1919 og 1920 vil vise sig å avvike noget fra de opgaver som i sin tid vil bli avgitt av vedkommende myndighet, som det endelige uttrykk for utbyttet av laks- og sjørøretfisket nevnte år, da en del innberetninger angående saken ikke har vært tilgjengelige ved opgavens utarbeidelse.

Inspektøren for ferskvannsfiskeriene, som har utarbeidet opgaven, har uttalt at interessen for kunstig utklekning av lakserogn dessverre har avtatt etterhvert innen fylket, så der i her omhandlede femår, såvidt bekjent, kun har vært belagt et eneste apparat (ved Oselen), fra hvilket der er utsluppet ca. 19 000 laksyngel.

a. Saltvannsfisket.

Anlegg og redskap.

År.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
	Anlegg til fiskens tilvirking.							Redskap.														
	Hermotikk-fabrikker.	Sildoljefabrikker.	Røkterier.	Ishus.	Fryserier.	Andre.	Samlet verdi.	Kilometer.	Snurpenester for		Stengenester.		Sei o. a.	Garn for			Reketrawler.		Teiner.	Ruser.	Verdi av andre.	Samlet verdi av redskap.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Km.	sild.	brisling.	Sild.	Brisling.	Sei o. a.	sild.	torsk.	makrell.	Teiner.	Ruser.	Verdi av andre.	Kr.	Kr.	
1916	16	5	3	7	-	16	2 431 500	682	43	137	417	607	397	1	12 819	6 807	3697	-	25 966	666	205 250	3 875 820
1917	20	5	2	6	-	26	4 651 000	637	9	124	540	994	332	4	24 306	2 374	170	-	19 020	635	261 250	5 255 310
1918	24	8	3	6	-	67	7 439 000	604	70	59	510	1177	368	1	24 987	3 746	332	-	18 980	627	193 330	6 801 510
1919	25	8	3	6	-	67	7 648 000	569	60	66	479	1364	430	1	24 408	4 607	1577	-	19 755	588	243 110	7 630 265
1920	25	8	2	7	-	67	6 500 000	569	61	66	470	1365	450	1	24 500	4 700	1600	-	19 750	590	2 010 000	6 800 000

Verdiutbytte av Hordaland fylkes kystfiskerier for årene 1916—1920.

År.	Skrei.	Fetsild.	Vårsild.	Storsild.	Brisling.	Småsild.	Makrell.	Laks- og sjøørret.	Andre fiskerier.	Hummer.	Østers.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1916.....	35 309	-	931 000	880 000	271 400	441 350	34 000	140 079	561 965	33 400	-	3 278 503
1917.....	26 080	500	8 859 446	3 000	1 094 200	923 200	262 991	211 797	676 948	32 425	1 200	12 091 787
1918.....	33 450	8 000	13 576 965	795 000	482 660	434 720	127 975	286 272	921 040	51 770	-	16 717 852
1919.....	51 730	-	12 127 753	132 000	91 360	358 800	152 400	312 064	1 394 820	53 950	200	14 675 077
1920.....	84 000	9 000	4 195 335	21 000	668 325	128 100	1 763 084	255 265	1 279 188	54 990	-	7 458 237
Tilsammen	230 569	17 500	39 690 499	1 781 000	2 607 945	2 286 170	1 340 400	1 205 477	4 833 961	226 535	1 400	54 221 456
mot i 1911—1915	316 859	13 400	6 814 105	14 170	4 392 737	1 028 256	230 710	695 967	1 587 461	371 063	4 420	15 469 148

¹ Tilført Bergen, men opfisket av fiskere i distriktene deromkring.

Antall fiskere fra Hordaland fylke som i femåret 1916—1920
har deltatt i:

År.	Skrei-fisket.	Fetsild-fisket.	Makrell-fisket.	Vårsild-fisket.
1916.....	363	-	60	1 -
1917.....	352	40	493	6 730
1918.....	20	30	732	6 865
1919.....	460	-	400	8 915
1920.....	1 -	1 -	1 -	1 -
Tilsammen	1 195	70	1 685	22 510
mot i 1911—1915.....	3 682	110	1 399	20 288

¹ Opgave mangler.

Høstmakrellfisket i Nordsjøen (dorgefisket), hvorav islandbragt
i Hordaland fylke:

År.	Antall fartøier.	Besetning.	Fangstmengde. Tnr.	Verdi. Kr.
1916.....	2	8	300	7 500
1917.....	-	-	-	-
1918.....	-	-	-	-
1919.....	1	6	17	1 530
1920.....	1 -	1 -	1 -	1 -
Tilsammen	3	14	317	9 030
mot i 1911—1915.....	466	2 757	19 284	673 404

Opgave over laks- og sjørørtfisket i sjøen i Hordaland fylke 1916—1920

Fogderi.	Kilogram.					Kroner.					Kg.	Kr.
	1916.	1917.	1918.	1919.	1920.	1916.	1917.	1918.	1919.	1920.	Tilsammen.	
Sunnhordland	7 884	8 500	8 500	15 090	10 200	16 830	19 505	28 092	50 036	36 955	50 454	151 418
Hardanger og Voss	2 077	2 300	2 850	7 260	1 300	4 596	4 737	10 098	25 393	5 450	15 787	50 274
Nordhordland	51 040	78 500	64 730	67 120	53 700	118 653	187 555	248 082	236 635	212 860	315 090	1 003 785
Tilsammen	61 001	89 300	76 360	89 470	65 200	140 079	211 797	286 272	312 064	255 265	381 331	1 205 477
											mot i 1911—1915	417 006
												695 910

Antallet av benyttede kilenøter i de samme år har utgjort:

For Sunnhordland fogderi henholdsvis	127	121	108	110	112
« Hardanger og Voss «	—	32	32	32	32
« Nordhordland «	—	523	484	467	427
Tilsammen	682	637	604	569	569

b. Ferskvannsfiskeriene.

Utbyttet av laks- og sjørørtfisket i elvene i femåret fremgår av opgaven nedenfor:

Elver.	Kilogram.					Kroner.					Kg.	Kr.	
	1916	1917	1918	1919	1920	1916	1917	1918	1919	1920	Tilsammen.		
Etneelven.....	472	435	575	730	1 275	1 212	1 590	2 050	2 620	5 575	3 487	13 047	
Uskedalselven.....	85	42	35	?	?	85	65	75	?	?	162	225	
Kjærvelen (Fitjar).....	50	500	300	400	150	50	750	800	1 000	450	1 400	3 050	
Åpoelven	?	ca.	500	404	475	284	?	ca. 1 200	ca. 1 600	1 800	940	1 663	5 540
Kinnsåen	192	107	330	222	155	540	287	1 980	830	747	1 006	4 384	
Eidfjordelven	1 268	770	1 374	2 848	1 009	2 143	2 072	4 985	9 135	3 834	7 269	22 169	
Granvinselven.....	103	639	362	309	426	203	1 262	1 514	1 030	1 442	1 839	5 451	
Oselven	10	16	20	30	50	50	100	100	200	500	126	950	
Daleelven.....	343	113	89	231	218	841	330	434	896	1 052	994	3 553	
Vosseelven.....	6 189	4 274	4 953	5 424	10 384	14 210	11 813	21 858	17 317	46 461	31 224	111 659	
Eksingedalselven ..	93	139	7	213	81	228	391	35	791	380	533	1 825	
Moelven	0	0	0	0	20	0	0	0	0	100	20	100	
Loneelven	200	60	100	150	145	490	180	350	575	505	655	2 100	
Anvikelven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Matreelven.....	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Tilsammen	9 005	7 595	8 549	11 032	14 197	20 052	20 040	35 781	36 194	61 986	50 378	174 053	
										mot i 1911—1915	37 367	60 192	

Da der stadig har vært klaget over vanskeligheter ved å skaffe befruktet rogn til apparatene, er dette formentlig grunnen til at apparateierne er gåt trett. Da kunstig utklekning betraktes som et av de beste midler til ophjelp av fisket, må forholdet anses meget beklagelig.

15 oktober 1920 trådte i kraft lov om merkning og registrering av fiskefartøier av 5 desember 1917.

Ifølge loven utgjør hver by og hvert herred et merkedistrikt. For hvert merkedistrikt er ansatt en tilsynsmann.

Da det kan være av interesse å få en oversikt over fylkets fiskerflåte i forhold til hele landets, har jeg tatt med en opgave herover pr. 31 desember 1920. Fartøier som er anmeldt til registeret senere er ikke tatt med her.

Samlet antall.	Dampskib.	Farkoster.						Antall fiske- og fangst- båter ¹ .	Hk.			
		Motorfarkoster			Seilere				Damp- Hk.	Motor Hk.		
		dekkete.	åpne.	i alt.	dekkete.	åpne.	i alt.			Antall.	Et smitlig antal.	
Riket	11 549	282	7 434	2 750	10 184	122	961	1 083	12 272	36 721	131 366 12.9	
Hordaland fylke	1 170	9	762	273	1 035	22	104	126	922	1 240	14 310 13.8	

¹ Doryer, selfangstbåter, notbåter og andre fangstbåter.

Såvidt ses er det kun Møre og Nordland fylker som står foran Hordaland, men her må tas i betragtning at der i disse fylker er flere byer, mens der i Hordaland ikke er nogen by.

Til utgangen av 1920 var der innregistrert følgende antall fartøier i de respektive distrikter:

Alversund	2	Bømlo	75	Fjelberg	19
Askøy	44	Eidfjord	6	Fusa	14
Austevoll	82	Etne	3	Hamre	2
Austrheim	91	Fana	4	Herdla	128
Bremnes	100	Fitjar	55	Hjelme	43
Bruvik	1	Fjell	123	Jondal	1

Kvam	4	Os	30	Ulvik	1
Kvinnherad.....	26	Samnanger	9	Valestrand.....	17
Laksevåg.....	3	Stord	13	Varaldsøy	3
Lindås	18	Sund.....	124	Vikebygd.....	1
Manger	28	Sveio.....	35	Ølen	20
Moster	41	Tysnes	29		

Videre hitsettes en opgave efter Ulykkesforsikringen for fiskere over antall fiskere, fangstmenn og de i småskibsfarten forsikrede personer. Forsikringen omfatter fiskere og fangstmenn som driver næring ved saltvannsfiskeri eller med fangst av dyr i havet — enten alene eller i forbindelse med annen næring, og personer som tilhører fisker- eller fangstfartøienes mannskap. Undtatt er dog mannskap på seilfarteier på 50 reg.-tonn og derover og damp- eller motorfarteier på 25 reg.-tonn og derover bruttodrektighet.

	Antall personer.				
	I alt.	Hav-fiskere.	Fjord-fiskere.	Fangst-menn.	Småskibs-fart.
Åsane	5	-	5	-	
Alversund	9	4	5	-	-
Askøy.....	224	27	160	-	37
Austrheim	445	50	320	-	75
Austevoll	551	525	-	-	26
Bremnes	794	567	192	-	35
Bruvik	93	-	59	-	34
Bømlo.....	224	193	-	21	10
Eidhfjord	9	-	9	-	-
Fana	105	4	95	-	6
Fitjar	413	413	-	-	-
Fjelberg	143	119	17	-	7
Fjell	766	521	231	-	14
Fusa	35	-	-	-	35
Granvinn	4	1	-	-	3
Hamre	43	9	34	-	-
Herdla	869	387	482	-	-
Hjelme	246	243	-	-	3
Hosanger	19	-	8	-	11
Jondal	50	-	27	-	23
Kinsarvik	12	11	-	-	1
Kvam	17	1	3	-	13
Kvinnherad.....	131	111	19	-	1
Lindås	44	4	40	-	-
Manger	49	49	-	-	-

	Antall personer.				
	I alt.	Hav-fiskere.	Fjord-fiskere.	Fangst-menn.	Småskibs-fart.
Masfjorden	6	-	-	-	6
Moster	251	210	6	-	35
Os	140	109	-	-	31
Samnanger.....	39	34	-	-	5
Skånevik	20	20	-	-	-
Stord.....	51	51	-	-	-
Strandebarm	2	-	2	-	-
Strandvik.....	79	56	1	-	22
Sund	694	694	-	-	-
Sveio.....	204	191	13	-	-
Tysnes	76	76	-	-	-
Ullensvang	3	-	1	-	2
Ulvik	4	-	-	-	4
Valestrand.....	93	63	-	-	30
Varaldsøy	11	11	-	-	-
Vikebygd	21	16	-	-	5
Ølen	29	5	18	-	6
Sum 1920	7 023	4 775	1 747	21	480
» 1919	6 783	4 729	1 548	-	506
« 1910	6 463	4 501	1 959	3	-

4. Bergverksdrift.

Om bergverksdriften i femåret har bergmesteren for Vestlandet utarbeidet følgende beretning :

«1. A/S Stordø Kisgruber, Stord herred.

År.	Antall		Av gruben utfordret berg tonn.	Produsert svovelkis tonn.
	funksjonærer.	arbeidere.		
1916		97	32 881.9	13 358.8
1917		168	63 492.4	26 147.5
1918	29	147	55 258.3	24 360.1
1919		180	22 491.0	8 914.2
1920	30	119	53 084.6	21 021.6

Arbeidet var i samtlige år delvis innstillet på grunn av streik, lockout, eksportforbud og ellers vanskeligheter av de forskjelligste slags.

2. Ved Hosanger Nikkelverk, Hosanger herred, har A/S Kristiansands Nikkelraffineringsverk fortsatt opfaring av grubene og anlegg av opberedningsverk og smeltehytte således:

År.	Antall		Anmerkninger.
	funksjonærer.	arbeidere.	
1916	3	51	Først i 1920 påbegyntes fremstilling av salgs produkt, idet man av 4 848 tonn vaske-malm å 1.18 pct. Ni og 0.42 pct. Cu fremfremstilte 1 048.32 tonn koncentrat å 4.23 pct. Ni og 1.72 pct. Cu, men som dog ennå ikke er forsmeltet.
1917	4	36	
1918	5	53	
1919	10	143	
1920	12	81	

3. Ved Varaldsøy Kisgruber, Varaldsøy, foregikk driften således:

År.	Antall		Utfordret berg tonn.	Produsert svovelkis tonn.
	funksjonærer.	arbeidere.		
1916		38	9 767	3 365
1917	3	27	4 739	1 825
1918	3	12	931	343
1919	2	12	796	386
1920	-	-	-	-

Driften foregikk først for regning av direktør Chr. A. Münster, Kongsberg, inntil Norske Svovelkisgruber A/S, Bergen, overtok grubene etterat selskapet var stiftet i slutningen av året 1917 med sete i Bergen og med kr. 5 000 000 i aktiekapital.

4. Mælen Kisgrube ved Herand, Jondal herred, var under belegg således:

År.	Antall		Utfordret berg tonn.	Produseret svovelkis tonn.
	funksjonærer.	arbeidere.		
1916	-	18	2 010	1 100
1917	1	23	2 500	1 800
1918	1	16	1 420	888
1919	1	16	997	327

Gruben blev først drevet for regning av kjemiker Hjalmar Pram, Moi i Lund, fra 1917 av derimot ved Norske Svoelkisgruber A/S.

5. I Kvitsand Kobbergrube, Haukanes, Varaldsøy herred, arbeidet ingeniør C. Preus Jordan, Varaldsøy, i 1916 med 4 mann i 40—50 dager og uttok herunder 35 m.³ berg hvorav der blev utskeidet 21.5 tonn kobbermalm av til dels høi gehalt. Driften innstiltes derefter på grunn av de ved krigen skapte vanskeligheter.

6. Ved Gravdal grube, Mundheim i Varaldsøy herred, foregikk arbeidet således:

År.	Antall		Utfordret berg tonn.	Produsert svoelkis tonn.
	funksjonærer	arbeidere.		
1916	1	4—5	611	351
1917	-	-	-	-
1918	1	10	123	47
1919	1	7—8	680	232
1920	2	9	1 026	590

Driften pågikk for det meste kun en kortere tid av året, fornemmelig ved sommertider, først for regning av Hardanger Copper Mines Ltd., Bush Lane House, Cannon Street, London, men fra 1917 av for E. M. Ogilvie, 829 Salisbury House, London, uten at det vites at konsesjon til grubens drift er ansøkt om eller meddelt.

7. På generalforsamling av 5 desember 1916 besluttedes A/S Norway Talc mill, Øystese, opløst, idet driften i Froatstad Grube, Øystese, måtte innstilles på grunn av manglende tilgang på talkumsten.

8. William Walker Hood, Cardiff, og John Hobart Armstrong, Newcastle upon Tyne, som ved kgl. resl. av 12 august 1909 meddeltes konsesjon til drift av Bremnes Guldgruber på Bømlo, solgte i 1916 de viktigste av grubene, som ennu oprettholdtes av dem, til Olav Dyrdal, Sørhaug, Gamle Skjoldevei, Haugesund. Haugesundsgangen og Jørgensens Gang er innmutet av fru Johan Freuchen og frøken Gudrun Freuchen, Sydnesplass 13, Bergen.

Ingen av disse gruber vites dog å ha vært under belegg i femåret.

9. Mars 1917 optok cand. min. I. Helverschou, St. Olafs gate 14, Kristiania, drift ved Kristians Gaves Verk, Atramadal, Ølve, i Kvinnherad herred, således:

År.	Antall		Utfordret berg tonn.	Produsert	
	funksjonærer.	arbeidere.		kobberholdig svovelkis tonn.	sinkmalm tonn.
1917.....	1	12	1 500 à 2 000	190.5	21.5
1918.....	1	11	2 300	655.0	28.5
1919.....	1	13	150	-	-

Driften ophørte i desember 1919

10. Agent Torvald Mohn og L. Wesenberg Mohn, Bergen, begynte i 1918 undersøkelser i et nytt nikkelfelt på gården Espelid, Åsane herred, hvor malmen ved prøveskeidning har vært bragt op til en gehalt av 2—3 pct. Ni og 2 pct. Cu, uten dog at feltets betydning har kunnet fastslås ennå.

11 A/S Den norske Superfosfatfabrikk, Knarrevik i Fjell herred, begynte tilgodegjørelse av kisavbrand i kobberekstraksjonsverket i mai 1919, hvorefter driften førtes således:

År.	Antall		Behandlet kisavbrand tonn.	Produsert	
	funksjonærer.	arbeidere.		cementkobber tonn.	Purple Ore tonn.
1919.....	5	43—44	5 942	110	6 800
1920.....	4	40	8 587	206	7 556

Arbeidet her har dog måttet stå stille i lange tider innimellem på grunn av vanskeligheter av de forskjelligste slags.

12. Norsk Elektrotermisk A/S, Kongens gate 6 V, Kristiania, som har leiet 15 000 hk., og A/S Tyssefaldenes legeringsverk i Tyssedal, Odda herred, begynte smeltingen i Tyssedal 15 juni 1920 og produserte i årets siste 31 uker med 11 funksjonærer og gjennomsnittlig 44—45 arbeidere

268 tonn kiseljern.

82 " ferrokrom.

170 " elektrojern.

5. Vannkraftutbygning og elektriske anlegg.

Interessen for elektrisk kraft til almindelig behov har vært meget sterk i Hordaland i femåret 1916—1920, og der er på dette område til dels foregått en rask utvikling siden januar 1916.

Hordaland fylkesting besluttet i april måned 1916 å ansette en ingeniør for vannutbygninger og elektriske anlegg. Ingeniøren er senere gått over til overingeniør for fylkets elektrisitetsforsyning.

Overingeniøren har etter min anmodning gitt følgende beretning om elektrisitetsforsyningen i femåret:

«Den kommunale kraftforsyning innen fylket før 1916 bar ofte tilfeldighetens preg uten nogen samlet plan, og for ikke å fortsette på denne måte blev der i februar 1918 av overingeniøren utarbeidet en oversikt og plan for Hordaland fylkes elektrisitetsforsyning.

Hordaland fylke er med hensyn til vannkraft et av de rikeste fylker. Der forefinnes alt i alt innen fylket ca. 2 mill. elektriske døgnhestekrefter, og da der så å si overalt er adgang til døgnregulering og der i en stor del av vassdragene kan foretas sesongregulering, vil det påregnelige antall brukshestekrefter bli betydelig større. Kraftkildenes beliggenhet fordeler sig nokså jevnt over den østligste del av fylket, hvorfor de fleste kommuner her har passende kraftkilder innen sine grenser. Den vestligste del av fylket derimot, kystdistrikturen, er til dels meget fattige på vannkraft, og kraftforsyningen av disse distrikter må således søkes gjennemført ved overføring fra kraftkildene lenger inne på fastlandet.

Vannkraften i Hordaland hører hvad utbygningsomkostningene angår til Norges gunstigste kraftkilder. En stor del av kommunene i den østligste del av fylket har som nevnt foran høvelige vassdrag innen sine grenser, hvor elektrisk kraft kan utbygges til billigere pris enn ved overføring fra et større felles kommunalt anlegg.

Allerede i 1916 var der bygget et par mindre kommunale vannkraftanlegg innen fylket, likesom enkelte kommuner hadde innkjøpt vannkraft til dekning av sitt behov. For øvrig foregikk utviklingen av kraftforsyningen i Hordaland på samme måte som i enkelte andre fylker på den tid, nemlig fra mindre private lysanlegg til kommunale anlegg. Tre av fylkets kommuner hadde allerede i 1916 sluttet seg sammen om felles erhvervlse av vannkraft. Den naturlige løsning av kraftforsyningsspørsmålet var derfor å fortsette utviklingen på samme måte.

Særlig de naturlige forhold, nemlig kraftkilder og overføringsmuligheter, har vært bestemmende for planleggingen av de områder som bør arbeide sammen for løsningen av elektrisitetsforsyningsspørsmålet.

I de indre distrikter omfatter ofte området kun enkelte kommuner, mens der for de ytre distrikter (kystdistrikturen), som ikke selv har tilstrekkelige kraftkilder innen sine grenser til dekning av nuværende og fremtidige kraftbehov, er foreslått samvirke mellom større områder, idet de kommuner som naturlig hører sammen er søkt samlet i kraftlag med det mål for å føre kraftbehovet dekket fra de nærmeste større vassdrag.

Ved dannelsen av kraftlagene er der gått frem etter forskjellige prinsipper. I enkelte distrikter, som f. eks. i Nordhordland, hvor der ikke på forhånd var bygget kommunale kraftforsyningsanlegg, overtar kraftlaget utbygning, overføring og fordeling av kraften til den enkelte abonnent. På denne måte antok man at administrasjonen vilde bli så enkel og billig som mulig. I dette distrikt er dessuten kommunegrensene til dels meget innviklede, hvorfor den hensiktsmessigste og mest rasjonelle ordning av fordelingen formentlig vil skje derved at den overtas av kraftlaget.

I andre distrikter, f. eks. distrikten på Bergenshalvøen, hvor de fleste kommuner før kraftlagets dannelse hadde bygget fordelingsnett innen sine grenser, er kraftlaget dannet etter de prinsipper at dette overtar erhvervelse og utbygning av vannkraften og bygning av hovedoverføringsledningen frem til bygrensen. Nedtransformering av strømmen og den videre overføring og fordeling er kraftlaget uvedkommende og besørges av de enkelte kommuner.

Når fylkets elektrisitetsforsyning etter planen av 1918 var foreslått løst distriktsvis, var det bl. a. også fordi jeg antok at denne ordning kunde gjennemføres med betydelig mindre økonomisk risiko enn om fylket direkte skulle overta denne, idet jeg gikk ut fra at kraftforsyningen da vilde bli gjennemført mere skrittvis og i nærmere overensstemmelse med distriktenes økonomiske evne.

Planene for fylkets elektrisitetsforsyning tar sikte på at kraftforsyningen kan løses på en tilfredsstillende måte for alle kommuner både administrativt og økonomisk, og dessuten således at kommunene kan få sitt nuværende og fremtidige kraftbehov tilfredsstilt.

Efterat disse planer blev fremlagt i 1918, er der foretatt en rekke opmålinger og undersøkelser vedkommende dannelse av kraftlag og undersøkelser av vassdrag og fordelingsomkostninger m. v. for kraftforsyning av såvel større områder som for enkelte kommuner. En rekke kraftlag er blitt dannet, og en del større og mindre anlegg er også blitt utbygget.

Efter hvad foran er anført vil det fremgå at den kommunale kraftforsyning i Hordaland vil foregå fra en rekke vannkraftanlegg. Dette er også naturlig da vannkraften alltid vil være det primære i Norges elektrisitetsforsyning og enn yderligere må være det primære i Hordaland fylke med dets store rikdom på høvelige kraftkilder.

Der forefinnes allerede 10 kommunale vannkraftanlegg innen fylket. Hertil kommer 2 anlegg som er bygget av Bergen og Haugesund.

I tabell 1 (side 79) finnes opstilt folkemengden i kommunene samt ydeevne og anleggsomkostninger m. m. for de kommunale kraftforsyningsanlegg. Anleggsomkostningene m. v. refererer sig til oppgaver pr. 31 desember 1921 og strekker sig således noget lenger enn femårsperioden 1916—1920.

Av tabellen vil det fremgå at der innen 21 av fylkets kommuner er bygget kommunale kraftforsyningsanlegg.

Disse anlegg har alt i alt kostet kr. 3 2 6 9 7 3 7 4.

Syv kommuner har imidlertid avskrevet på sin lånegjeld til heromhandlede anlegg i alt kr. 9 6 7 5 3 9.

Kommunenes samlede lånegjeld til bygning av elektrisitetsverk beløper sig således til kr. 31 729 835.

Som det vil fremgå av tabellen er der imidlertid medgått til bygning av Hosanger, Haus og Hamre kraftverk ca. 125 mill. kr. Da den vesentlige kraftmengde fra dette verk er disponert for større industrier, kan ikke hele forannevnte beløp regnes som medgått til fylkets almindelige kraftforsyning.

Av tabellen vil det yderligere fremgå at folkemengden innen det fordelingsområde som kraftforsynes fra nevnte 21 kommunale verk beløper sig til ca.

72 496 innbyggere. 10 av kommunene har egne vannkraftanlegg av en samlet ydelse på 13 886 kw. Da enkelte av disse anlegg er for små, leier dessuten 3 av kommunene kraft fra andre anlegg. Dessuten har 8 kommuner basert sin kraftforsyning utelukkende på leie fra bestående anlegg.

Alt i alt disponerer kommunene ved kraftleie inntil 11 620 kw. Enkelte kommuner nytter ennå ikke så stor kraftmengde som de kontraktmessig har rett til.

Den kraftmengde som er opført fra egne kommunale kraftverk er for kommunene Bruviks, Kvams, Kvinnherads og Ulviks vedkommende døgnkraft. For de fleste av de øvrige kraftverk motsvarer den opførte ydelse fra 4 000 til 6 000 brukstimer pr. år. Den opførte ydelse for de kommunale kraftverk Fana, Os, Fjell og Stord motsvarer en brukstid pr. år fra 2 000 til 3 000 timer.

Den kraftmengde som er sikret ved leie er for en del døgnkraft; men største-delen av den leiede kraft forutsetter en årlig brukstid av 6 000 timer. De nu-værende kommunale kraftverk disponerer således fra egne verk og ved leie ca. 25 506 kw. Størsteparten av den kraftmengde som Hosanger, Haus og Hamre kommunale kraftverk rår over er imidlertid disponert for større industrielle kunder. Til disposisjon for den almindelige kraftforsyning står der således kun ca. 18 800 kw.

Til fordeling av denne kraftmengde er der innen nevnte kommuner opstilt transformatorer med tilhørende lavspent nett for en samlet ydelse av 22 401 K. V. A.

Hvad økonomien for disse kommunale kraftforsyningsanlegg angår kan bemerkes følgende:

Av det samlede beløp som hittil er gått med til den kommunale kraftforsyning faller, som det vil ses av tabellen, kr. 17 898 259 på kraftforsyningsanleggene for de 9 kommuner i Nordhordland, nemlig Hosanger, Haus og Hamre kommunale kraftverk og Nordhordlands kommunale kraftlag.

Anleggsomkostningene for Hosanger, Haus og Hamre kommunale kraftverk til bygning av Herlandsfossens vannkraftanlegg og fordelingsnett innen de tre kommuner beløper sig, som det vil ses, til kr. 12 500 000. Dette anlegg blev på-begynt i 1916 og kom først i regulær drift i 1921, idet der inntraff endel uehd i verkets trykktunnel. Anlegget er imidlertid bygget med tanke på å utleie kraften til større industrielle kunder. Det kan således ikke karakteriseres som noget almindelig kommunalt kraftforsyningsanlegg.

For å skaffe penger til fullførelse av vannkraftanlegget måtte fylket i 1920 stille sig som undergarantist for et lånebeløp til kraftverket på kr. 600 000. Dessuten har Staten dels ydet og dels garantert for lån til kraftverket på til-sammen ca. kr. 1 707 000.

Det øvrige kraftlag i Nordhordland, nemlig Nordhordlands kommunale kraftlag, har leiet inntil 1 470 kw. fra Herlandsfossen og bygget fordelingsledninger innen de mest centrale deler av sitt fordelingsområde.

De samlede anleggsomkostninger for overførings- og fordelingsanlegget be-løper sig til ca. kr. 5 398 259. I dette beløp inngår visstnok også erhvervelsen av de vesentligste rettigheter i Eikefetvassdraget på ca. 10 000 el. døgnhk. og

innkjøp av 2 mindre gårdsbruk. De i kraftlaget deltagende 8 kommuner har imidlertid innskutt som lån til kraftlaget kr. 1 559 848. Forrentningen m. v. av dette lån må overtas av kommunene selv. Den kapital som kraftlaget må forrente og avdra blir således kr. 3 838 411.

Av tabell 1 vil videre ses at der på de øvrige 16 kommuner som har bygget egne kraftforsyningasanlegg faller en anleggskapital av kr. 14 799 115. Disse kommuner har imidlertid som nevnt foran tilsammen avskrevet på sin lånegjeld kr. 967 539. Kommunenes lånegjeld i anledning av disse anlegg beløper sig således til kr. 13 831 576. Av forannevnte anleggskapitaler er der anvendt før krigsstigningen (før 1 januar 1916) ca. kr. 1 116 000. De fleste av disse anlegg er derfor bygget under høikonjunkturen, og anleggskapitalen burde således nedskrives i betydelig større utstrekning enn foretatt. Imidlertid har de fleste av verkene hatt den store fordel at de har kunnet oparbeide sitt konsum i økonomiske oppgangstider, hvorfor de nu har en forholdsvis bra inntekt av sitt strømsalg.

I tabell 2 er oppstilt en oversikt over abonnement og årsinntekter m. v. for de kommunale elektrisitetsverk innen fylket.

Kraftverkenes anleggskapital eller lånegjeld er oppført i rubrikk 4. I anleggskapitalen er der gjort fradrag for de beløp som er avskrevet. For Nordhordlands kommunale kraftlag er de lån på tilsammen ca. 1.5 mill. kr. som kommunene direkte har ydet kraftlaget fratrukket anleggskapitalen, idet dette beløp formentlig må regnes som avskrivning.

Rubrikkene 5 og 6 angir abonnement eller tilknytning totalt i kw. og i watt pr. innbygger i fordelingsområdet etter opgaver fra endel elektrisitetsverk. Dessuten er kraftverkenes tariffer for kombinert bruk angitt i rubrikk 8. De fleste verk leverer imidlertid kraft etter en rekke andre tariffer, bl. a. etter kilowattime-tariff. Opgavene i rubrikk 5, 6 og 8 kan derfor ikke direkte benyttes til beregning av kraftverkets inntekter og gir heller ikke opplysning om virkelig konsum pr. innbygger, men nærmest om tilknytning.

I rubrikkene 9, 10 og 11 finnes opgave over brutto-årsinntekt, over hvad der er medgått til energikjøp og over hvad der blir tilovers til forrentning, amortisasjon og drift av anleggene. I henhold til disse opgaver fra 15 verk for driftsåret 1920—21 har den samlede brutto-årsinntekt beløpet sig til kr. 1 645 425. Da endel av omhandlede elektrisitetsverk baserer sin kraftforsyning på leie fra andre anlegg, er der i nevnte driftsår medgått til kjøp av energi kr. 479 208. Til forrentning, amortisasjon og drift av anleggene blir der således igjen kr. 1 166 217, eller i gjennomsnitt ca. 8.8 pct. av kommunens lånebeløp til nevnte anlegg.

I rubrikk 12 er angitt nettoinntekten i prosent av anleggskapitalen.

I rubrikk 13 finnes enn videre til sammenligning opgaver over gjennomsnittlig konsum eller abonnement i watt pr. innbygger i fordelingsområdet, beregnet etter de oppgitte brutto-årsinntekter og etter en gjennomsnittspris for kraften av kr. 220 pr. kw.-år.

Som det vil ses stiller abonnementet sig meget forskjellig, fra 40 watt for Fjell til 241 watt for Vossevangen bygningskommune. For Loddefjord sogne-

commune kan visstnok ikke gjennemsnittsabonnement beregnes etter den opgitte brutto-årsinntekt, idet denne commune i budgettåret har levert betydelige kraftmengder til A/S Den Norske Superfosfattfabrikk.

Denne kraftleveranse er imidlertid ikke tatt med i oppgaven over abonnementet i rubrikkene 5, 6 og 7.

I rubrikk 14 er til sammenligning oppført nødvendig gjennemsnittsabonnement i watt pr. innbygger for å skaffe en inntekt av anleggskapitalen av 10 pct. ved en kraftpris av kr. 220 pr. kw.-år. I denne oppgave er tatt med alle kommunale verk innen fylket som var i drift i juni 1922 med undtagelse av Hosanger, Haus og Hamre kommunale kraftverk. Den vesentligste kraft som dette verk disponerer over forutsettes nemlig levert til større konsumenter, hvorfor inntekten av leveransen til almindelig behov innen de tre interesserte kommuner kun blir en mindre del av de inntekter som verket må ha for å kunne greie 10 pct. av anleggskapitalen.

Der er enn videre regnet med at samtidighetsfaktoren for de enkelte verk opveies av tapet i kraftledningene. For Nordhordlands kommunale kraftlag er der dog regnet med en samtidighetsfaktor av 0.85. Hovedoverføringsledningene er nemlig her beregnet på hele området, mens man foreløbig kun fordeler kraft til de mest centrale deler, hvorfor tapet i overføringsledningene blir forholdsvis lite. Som kraftleie for yderligere å kunne dekke sitt behov er der for Fana regnet med kr. 100.00 pr. kw.-år og for kommunene Askøy, Løddefjord, Åsane og Os kr. 120 pr. kw.-år og for Fjell kr. 140 pr. kw.-år. Der er i denne pris tatt hensyn til overføringsomkostningene for å føre kraften frem til de enkelte kommuner. For Nordhordlands kommunale kraftlag er der regnet med en pris av kr. 80 pr. kw.-år ved 6 000 timers brukstid.

Av denne tabell vil det fremgå at det nødvendige abonnement for de forskjellige verk vil variere fra 41 watt pr. innbygger for Kvams vedkommende til 302 watt pr. innbygger for Bruviks vedkommende. Skulde man for Fanas vedkommende regne med en kraftleie av 4 000 kw., som kommunen har forpliktet sig til å overta fra Bergsdalanlegget, vil det nødvendige abonnement i henhold til rubrikk 14 bli ca. 300 watt pr. innbygger. For enkelte verk vil det nødvendige abonnement bli noget mindre ved utvidelse av det bestående fordelingsområde. Andre verk derimot må visstnok regne med forhøielse av sin anleggskapital for å kunne skaffe sig nødvendig kraft til dekning av sitt behov og dessuten til komplettering av sine fordelingsanlegg, da enkelte av disse er meget lett bygget.

Tabellen i rubrikk 14 gir derfor kun en omtrentlig totaloversikt, og ved sammenligning med tabell 12 og tabell 13 viser det sig at det abonnement som er nødvendig for å opnå 10 pct. av anleggskapitalen allerede er nådd av kommunene Løddefjord, Vossevangens bygningskommune samt Kvam og Odda. For de øvrige kommunale verk som har vært i drift i budgettåret 1920—1921 stiller også konsumet sig nogenlunde rimelig. Når konsumet for Åsanes og Askøys

vedkommende er beregnet noget større i rubrikk 14 enn i rubrikk 13, til tross for at disse kommuner nu har mer enn 10 pct. inntekter, har dette sin grunn i at der i fremtiden er regnet med noget høiere kraftleie enn hvad der nu betales.

Som det vil fremgå av tabell 2 stiller økonomien sig noget forskjellig for de forskjellige verk; mens inntekten for enkelte verk er fullt tilstrekkelig til dekning av de årlige utgifter, må andre verk ha tilskudd av kommunekassen inntil konsumet er oparbeidet. De fleste kommuner har også såpass stor kraftmengde til sin rådighet at de kan imøtekommne det stigende konsum. I denne henseende er imidlertid kommunene Fjell og Voss herredskommune vanskelig stillet, idet de har såvidt små kraftmengder til rådighet at verkenes inntekter av denne grunn blir forholdsvis små. Når nogen tid er gått vil der imidlertid kunne stilles større kraftmengder til disposisjon, og dessuten er visstnok de nedlagte anleggskapitaler rimelige i forhold til nevnte kommuners størrelse og økonomiske evne.

Av foranstående opgaver og tabeller vil dessuten fremgå at den almindelige kraftforsyning i Hordaland nu er nokså langt fremskredet. På grunn av de økonomiske nedgangstider er der imidlertid inntrådt en merkbar stillstand i den kommunale utbygning; men der bygges dog fremdeles tildels både mindre og større anlegg, f. eks. utbygning av Bergsdalsvassdraget. Den vesentligste kraftmengde fra dette vassdrag blir dog disponert for Bergen.

Ved siden av disse kommunale verk har fylket et mindre anlegg på 600 kw., som leverer kraft til lys, opvarming og kokning m. v. til Valen asyl. Dessuten leveres endel kraft til lys m. v. til endel omliggende gårder.

De storindustrielle vannkraftanlegg i Tyssedal, Indre Ålvik og Osa leverer kraft foruten til anleggenes funksjonærer også til den omliggende bebyggelse på disse steder.

Enn videre finnes der innen fylket en rekke små private grenseverk og mindre industrielle anlegg som leverer endel strøm til almindelig borgerlig behov. Alt i alt finnes der ca. 27 sådanne verk, og den samlede kraftmengde som nyttes til lys, kokning m. v. fra disse verk motsvarer ca. 750 kw.»

Som nevnt blev stillingen oprettet av fylkestinget i 1916, og samtidig blev for terminen 1916—1917 bevilget kr. 6 000 i lønn foruten skyss og kostgodtgjørelse. Før terminen 1920—1921 blev budgettet for elektrisitetsforsyningen bevilget med kr. 59 770 (inkl. dyrtidstillegg). Foruten overingeniøren var der da 2 avdelingsingeniører, 2 assistenteringeniører og 1 kontorist.

Tabell 1. Oversikt over utbyggede kommunale vannkraft- og fordelingsanlegg innen Hordaland fylke.
(I tabellen er tatt med alle anlegg som er i drift pr. juni 1922.)

Kommuner eller kraftlag.	Antall kommuner som nu forsynes.	Folkemengde.		Anlegget satt i drift år	Disponerer over antall kw.			Transformatorydelse ved lavspent nett i kw.	Anleggsomkostninger inkl. innkjøp av vassdrags- og grunnrettigheter pr. 31 desember 1921.			Anmerkninger.
		I alt etter telling 1920.	I nuværende fordelingsområde.		Fra eget kraftverk.	Ved kraftleie.	Til sammen antall kw.		For vannkraftanlegg.	For fordelingsanlegget m. v.	Samlet sum.	
Åsane	1	2 447	2 447	1918	-	1 000	1 000	680	-	460 800	460 800	
Askøy	1	4 814 ca. 4 000	ca. 4 000	1918	-	1 000	1 000	870	-	933 000	933 000	
Fana	1	11 595 « 11 000	11 000	1913	600	2 700	3 300	4 585	923 459	2 981 367	3 904 826	
Fjell	1	4 786 « 4 000	4 000	1918	140	-	140	405	95 000	830 000	925 000	
Loddefjord (sognekommune).....	1	1 357	1 357	1918	-	750	750	470	-	260 462	260 462	
Bruvik (sognekommune)	1	4 091 ca. 1 800	ca. 1 800	1918	ca. 450	-	450	475	888 969	306 181	1 195 150	
Os do.	1	3 714	3 348	1914	440	300	740	1 155	190 936	683 127	874 063	
Samnanger	1	2 671 ca. 1 800	ca. 1 800	1919	-	ca. 500	500	350	-	260 000	260 000	
Voss bygningskommune	1	2 582	2 582	1919	400	-	400	450	710 728	173 011	883 739	
Voss herredskommune	1	5 755	3 200	1919	-	190	190	1 000	-	896 591	896 591	
Hosanger, Haus og Hamre kommunale kraftverk..	3	8 150	8 100	1920	10 300	1 200	11 500	2 360	8 300 000	4 200 000	12 500 000	
Nordhordlands kommunale kraftlag.....	1 ⁵	21 600	11 912	1920	-	1 470	1 470	ca. 3750	-	5 398 259	5 398 259	
Kvam	1	4 003 ca. 3 500	ca. 3 500	1912	300	-	300	541	65 000	276 408	341 408	1 ² av kommunene er også tilsluttet Hosanger, Haus og Hamre komm. kraftverk. Til kraftlaget har yderligere sluttet sig 3 kommuner, som ennå ikke er forsyt.
Ulvik	1	1 742 « 1 250	1 250	1922	320	-	320	445	450 000	265 000	715 000	
Kinsarvik	1	1 717 « 1 100	1 100	1920	-	310	310	ca. 500	-	500 000	500 000	
Odda	1	6 294 « 4 200	4 200	1917	-	2 200	2 200	2 650	-	649 076	649 076	
Stord	1	3 990 « 3 600	3 600	1918	200	-	200	500	ca. 380 000	300 000	680 000	
Kvinnherad (Kvinnh. og Husnes sognekommune)	1	3 536	3 300	1920	736	-	736	1 215	580 000	740 000	1 320 000	
Sum	21	94 844	72 496		13 886	11 620	25 506	22 401	12 584 092	20 113 282	32 697 374	

Hordaland fylke.

Tabell 2. Oversikt over kommunale elektrisitetsverk i Hordaland fylke. Opgave over abonnement og inntekter m. v.

Kommuner eller kraftlag.	Når satt i drift.	Folke-mengde i forsy-nings-området.	Anleggs-kapital med fra-drift av foretatte avskrivninger pr. 31 des. 1921 i kr.	Opgaver for driftsåret 1920—1921.								Beregnet gjennomsnittlig abonnement. Watt pr. innbygger ved en pris av kr. 220 pr. kw. årlig.	Nødvendig abonnement i watt pr. innbygger ved en inntekt av 10 pct. av anleggskapitalen og en pris av kr. 220 pr. kw. årlig.
				Abonnementment eller tilknytning.		Maksimal belastning i kw.	Pris i kr. pr. kw.	Brutto årsinntekt i kroner.	Medgått til kjøp av energi kroner.	Rest til forrentning, amortisa-sjon og drift av anleggene.	I pet. av anleggskapi-talen.		
				I alt kw.	I watt pr. inn-bygger.	Til kom-binert bruk.		Kr.					
Åsane	1918	2 447	460 800	ca. 400	163	400	ca. 275	97 000	34 000	63 000	13.6	180	197
Askey	1918	ca. 4 000	933 000	508	127	350	ca. 280	131 716	32 269	99 447	10.6	150	233
Fana	1913	« 11 000	3 344 377	2 869	261	ca. 2 200	240	404 645	176 248	228 397	6.85	167	208
Fjell	1918	« 4 000	873 800	-	-	130	250	41 660	-	41 660	4.77	40	212
Loddefjord (sognekommune)	1918	1 357	200 500	260	192	ca. 225	220	151 390	106 301	45 089	22.5	-	148
Bruvik	1918	ca. 1 800	1 082 906	ca. 500	278	510	180	84 883	-	84 883	7.82	215	302
Os	1914	3 348	772 563	742	222	347	ca. 250	99 527	ca. 30 000	ca. 69 587	9.0	135	ca. 155
Samnanger	1918	ca. 1 800	260 000	-	-	250	-	38 600	16 000	22 600	8.7	98	107
Voss bygningskommune	1919	2 582	831 735	-	-	400	ca. 400	136 700	-	136 700	16.5	241	147
Voss herredskommune	1919	3 200	896 591	-	-	197	ca. 500	79 553	33 590	45 963	5.13	113	280
Hosanger, Haus og Hamre kommunale kraftverk	1920	8 100	12 500 000	ca. 1 250	155	-	ca. 160	-	-	-	-	-	-
Nordhordlands kommunale kraftlag	1920	11 912	3 838 411	528	45	-	ca. 220	-	-	-	-	-	215
Kvam	1912	ca. 3 500	311 228	ca. 650	185	300	ca. 240	71 884	-	71 884	23.1	94	41
Ulvik	1922	« 1 250	715 000	-	-	-	200	-	-	-	-	-	260
Kinsarvik	1920	« 1 100	ca. 500 000	ca. 310	282	ca. 310	165	58 000	20 800	37 200	7.45	240	300
Odda	1917	4 200	649 076	-	-	ca. 736	-	ca. 100 000	ca. 30 000	ca. 70 000	10.75	109	90
Stord	1918	ca. 3 600	ca. 680 000	-	-	152	400	54 670	-	54 670	8.05	69	102
Kvinnherad (Kvinnherad og Husnes sogn)	1920	3 300	1 320 000	-	615	550	ca. 170	95 197	-	95 197	7.2	131	187
Sum		72 496	30 169 987			7 058		1 645 425	479 208	1 166 277	8.8	104	186

Hordaland fylke.

6. Industri og håndverk m. v.

Allerede i slutningen av forrige femårsperiode merkedes en jevn fremgang for industrien, og den tiltok særdeles sterkt med inneværende periode. De «gode tider» bevirket en livlig omsetning og stigende produksjon. Den ene bedrift efter den annen dukket op. På områder hvor man før hadde vært avhengig av utlandet forsøkte man sig nu selv — og med held så lenge konkurransen fra utlandet uteblev.

I fylket er der flere industrielle bedrifter av stor betydning, således bl. a.: Laksevåg maskin- og jernskibsbyggeri, Laksevåg verk og flere andre bedrifter på Lakseågg, Vaksdal mølle, Bjørsvik og Tøsse møller, Hop trikotasjefabrikk, Eidsvåg fabrikker, Salhus, Arne og Dale fabrikker, Voss ullvarefabrikk, Voss skiferbrudd, Alvøens papirfabrikk, Flesland glassverk, Den norske superfosfattfabrikk i Knarrevik, fabrikkene i Odda og Tyssedal o. fl.

Videre findes der flere til dels store garverier i Nordhordland, særlig i Alversund og Hamre herreder, og en del båtbyggerier i Sunnhordland.

Følgende fra fabrikkinspektoratet mottatte oppgave viser bedriftenes antall, kraftmaskiner og antall arbeidere for årene 1916—1920. I femårsberetningen 1911—1915, side 54 flg. finnes tatt inn en mer utførlig oversikt, hvortil henvises.

(Se tabell side 82.)

Av nye bedrifter er der som nevnt kommet til en hel del i femåret. Grunnen hertil må i forbindelse med den økonomiske situasjon for øvrig også søkes i den lettere tilgang på elektrisk kraft etterhvert som distrikturen er blitt forsynt med sådan.

I Askøy er der oppgitt å være anlagt 6 motorslipper, delvis i tilknytning til større mekaniske verksteder, 5 trevarefabrikker, hvorav dog de to er nedlagt.

I Fana er opprettet en tønnefabrikk, et byggeri for båter og mindre treskib, et verft for motorbåter, en hårduksfabrikk og 2 verksteder for tilvirkning av dører og vinduer.

I Kvam er opprettet en treskofabrikk. (Omtrent 18 verksteder er nu i virksomhet, vesentlig for møbler.)

I enkelte andre herreder oppgis der også å være adskillige småbedrifter.

Efter de oppgaver jeg har mottatt fra lensmennene om båtbyggerier synes det som om båtbygningen har avtatt betydelig. Den gjennomsnittlige arbeidsstyrke er noget mindre enn i forrige femår, arbeidsukene er betydelig færre, kun ca. $\frac{1}{6}$, likesom der er bygget færre båter.

Jeg har dog grunn til å tro at forholdene i virkeligheten er noe annet annledes enn her fremstillet. Jeg vet således at der særlig i Strandebarm, Varaldsøy og Os er adskillig båtbygning — de landskjente «strandebarminger» og «oselvere», men fra disse distrikter savner jeg oppgave over hvordan bedriften har stillet sig i femåret.

År	Antall be- bedrif- ter	Kraftmaskinenes								Elektri- ske mo- torer ved leiet strøm	Antall arbeidere ved utgangen av 1920.									
		antall				effektive hestekrefter					12—14 år		14—16 år		16—18 år		voksne		Sum	
		vann	damp	eks- plo- sjons	sum	vann	damp	eks- plo- sjons	sum		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.		
1916.....	260	184	63	54	301	125 931	2 816	786	129 533	63 385	96	52	222	133	355	244	4 719	1 770	7 591	
1917.....	255	171	59	48	278	144 003	2 455	647	147 105	40 416	98	73	206	136	305	213	5 125	1 711	7 867	
1918.....	294	187	70	43	300	183 536	3 146	591	187 273	12 045	16	20	188	99	349	186	5 620	1 381	7 859	
1919.....	341	185	64	87	286	155 018	2 884	551	158 485	14 595	5	-	179	45	386	108	5 491	1 244	7 458	
1920.....	414	200	58	49	307	181 891	2 889	751	185 531	21 150	18	16	172	88	435	264	5 956	1 714	8 663	

Skjema 9, punkt 6. Båtbyggerier.

Navn og beliggenhet.	Gjennemsnittlig arbeidsstyrke i året 1920.	Antall arbeidsuker i året 1920.	Samlet utbetalt arbeidslønn i året 1920.	Antall nybyggede båter i året 1920.	Båtenes art.	Produksjonsverdi i året 1920.
Fana:			Kr.			Kr.
Strømme verft	10	52	55 484.25	5	Lystbåter	ca. 50 000.00
— A/S Winzents skibsbyggeri	3-18	47	19 307.88	5	Motorbåter	ca. 120 000.00
Fusa:						
Engel Dragereide	1	30	-	20	2 storbåter, 18 færinger	3 600.00
Kilen, Paul	1	10	-	8	Færinger.	1 600.00
Kinsarvik:						
T. S. Brovold	2	52	2 200.00	10	Livbåter, motorbåter.	6 000.00
S. J. Utheim	2	80	3 600.00	12	- « -	9 000.00
Kvinnherad:						
Jens Nerhus	5	40	3 400.00	1	Motorkuttere.	8 000.00
T. K. Skaaluren	7	30	10 500.00	1	- « -	16 000.00
H. Gravdal	20	40	48 000.00	2	- « -	200 000.00
Eidsvik	3	25	2 000.00	1	- « -	5 000.00
Moster:						
H. Gjerde	1	30	-	6	Små motorbåter og færinger.	2 210.00
Stord:						
Gunvald Ottesen	87	50	144 450.00	2	Motorbåter.	692 000.00
Ole Oma	1	6	500.00	4	Fiskebåter.	1 300.00
Ole Vik	2	25	4 000.00	1	Føreskute.	12 000.00
Tynset:						
Malkenes båtbyggeri	4	40	3 500.00	0	Reparasjon.	7 000.00
Lunde —	8	42	17 768.75	10	4 lystkuttere, 4 bruksbåter.	60 667.29
Laksevåg:						
Frydenbø	2	ca. 50	ca. 18 000.00	Ingen	Reparasjon.	.

Hordaland fylke.

Efter lensmennenes innberetninger hitsettes følgende oppgaver over stenbrudd, isbruk og torvbruk :

Stenbrudd (firmanavn).	Drives bruddet i forbindelse med stenhug- geri, kalk- brenneri, felt- spatmølle el. l.?	Hvor mange brudd om- fatter oppaven?	Gjennem- snittlig arbeider- antall under driften.	Hvor mange uker var bedriften i gang?	Samlet utbetalt arbeidslønn i året 1920.	Prnduksjon i 1920.	
						Mengde.	Verdi.
A s k ø y: Bergens havneingeniørvesen	Nei	2	42	41	180 945.00	7186, kaisten (360, puksten	235 000.00
Bergens veivesen.....	—	1	6	21	11 770.70	1 280 "	7 000.00
Mathias Selstad.....	—	2	7	40	30 000.00	1 200 "	25 000.00
A u s t e v o l l: Endel brudd.							39 000.00
B r e m n e s: Et lite granittbrudd på Rolfsnes. Driften særdeles ubetydelig.							
B r u v i k: Vestlandske kalkbrudd og eiendomskompani på Skaftun	—	1	54	52	265 756.00	19 230	250 000.00
E i d f j o r d: Stavanger stenhuggeri med nogen få mann for hugning av gatesten.							
F j e l b e r g: Hidle kalkstensbrudd, ubetydelig.							
H e r d l a: Fromreide stenbrudd.....	—	1	10	9/7 - 2/12	10 500.00	600	12 000.00
L a k s e v å g: Andr. Ananiassen	—	1	10	ca. 50	ca. 60 000.00	-	80 000.00
M o s t e r: Mosterhavn kalkstensbrudd.....	—	1	13	52	63 000.00	16 800 ton	163 994.65
Totland —	—	5	10	40	-	600 "	3 000.00
Grindheim —	—	4	6	50	-	600 "	3 000.00
V o s s: A/S Voss skifferbrudd, ved L. Knudsen	Ja kalkbr.	1	20	35	16 500.00	1 535 □ favne	21 040.00
A/S Lønehorigens — " L. M. Ringheim.							
A/S Skifer- og byggeartikkelkompaniet ved Carl Nyborg Christensen							
J o n d a l: Sollesnes hellebrudd.....	Nei	1	20	35	16 500.00	1 535 □ favne	21 040.00

Opgave mangler.

Isbruk.	Antall ishus eller isstabler.	Gjennem- snittlig arbeiderantall under isdriften.	Hvor mange dager isdriften stod på.	Samlet utbetalt arbeidslønn i året 1920.	Kvantum is skåret i årets løp.	Samlet salesverdi for den i 1920 avhendde is.
				Kr.	Reg. tonn.	Kr.
H a m r e:						
Raknes iskompani, Raknes	1	15	20	3 600	1 450	6 525
H a u s:						
Georg Lunds isfor- retning, Haukeland.	1	ca. 50	8—10	5 600	400	?
V o s s:						
Georg Lunds isfor- retning	Kjører til lager i Bergen.	ca. 20 hester	14	3 000—4 000	-	-

Torvbruk.	Gjennem- snittlig arbeider- antall i drifts- tiden.	Hvor mange dager har der vært arbeidet ved anlegget?	Samlet utbetalt arbeids- lønn i året 1920.	Produksjon i 1920.	
				Mengde.	Verdi.
			Kr.	m. ³ .	Kr.
A u s t r h e i m:					
Fedje torvlag				Opgave mangler.	
M a s f j o r d e n :					
A/S Masfjordens torvbruk	25	100	15 000	900	18 000

Håndverket spiller en større rolle for adskillige herreder i fylket. Således forarbeides der tønner i Askøy, Austrheim, Fjelberg, Fusa, Masfjorden, Os, Samnanger, Strandvik, Skånevik, Strandebarm og Varaldsøy, møbler i Fana, Askøy, Haus, Kinsarvik, Kvam, Strandebarm, Bruvik og Ullensvang. I enkelte herreder forarbeides dessuten sko («Evangersko»), leketøi, ljærer, river, knivblad, jern- og messingslås, tresko, hampesko, kister, kjelker o. m. a. På et av skjemene til beretningen var opstillet følgende spørsmål: «Selges der håndverksvarer m. v.» og «Må herredet kjøpe håndverksvarer». 30 herreder svarte nei til første spørsmål og 25 herreder svarte ja til annet spørsmål.

Med hensyn til husflidsarbeide bemerkes at man gjennem spørsmål i et til lensmennene utsendt skjema søkte å få et billede av den stilling hus-

f l i d s a r b e i d e t t i l d e k n i n g a v e g e t b e h o v (ikke til salg) inntar innen husholdningen.

Det vil vanskelig la sig gjøre å utarbeide nogen statistikk på grunnlag av de innkomne besvarelser, men jeg skal ut fra disse forsøke å gi et sammendrag av stillingen i det store og hele.

På omtrent alle gårder finnes der h ø v e l b e n k e r. Reparasjoner på innbo og husgeråd og arbeide for eget bruk av nye gjenstander av alle slags, som river, skaft, selepinner, sopelimer o. l., trau, skjeer og annet busgeråd og gårdsredskap, som sleder, temmerrustninger, kjelker o. l., utføres i meget stor utstrekning av husets folk.

S m i e r finnes kun på meget få gårder, og det er heller ikke mange som smier de enkleste gjenstander selv. Kun for 9 herreder er det oplyst at alle gårdbrukere selv skor sine hester, ellers er det «næsten alle».

På de fleste gårder spinnes der strømpegarn, men vevgarn derimot meget lite; det meste kjøpes. Bemerkelsesverdig er det at i ett herred spinnes der slett ikke.

På næsten alle gårder finnes der vevstoler, og i det store og hele vever man selv tøi til over- og underklær, til sengklær og annet nødvendig i huset. I nogen få herreder er det smått bevendt med vevningen — i ett herred foregår der ingen vevning.

S t r i k n i n g er meget almindelig, og omtrent overalt strikker man f. eks. strømper og votter selv.

På meget få gårder s y r man selv sine klær og sitt skotøi, men på svært mange gårder reparerer man selv sitt skotøi.

Det er meget almindelig å kjøpe ferdigsydde klær og sko, særlig i de ytre bygder, hvor man har lett anledning til en «bytur», mens håndverket i de indre bygder synes å være mer i hevd.

Et tiltak i retning av å lære folk å være mere selvhjulpne er de stadig økende arbeidsskoler, likesom sløidundervisningen i folkeskolen vinner mere tilslutning.

Hvad h u s f l i d s a r b e i d e t s o m e r h e r v e r v a n g à r (som forarbeidelse av åklær, veggtepper, rundsko, tiner, kunstferdig forarbeidede tre- og metallgjenstander) har jeg inntrykk av at det ikke står så høit som tidligere. Grunnen må antagelig for en stor del søkes i den avtagende turisttrafikk, idet man gjen- nem den fikk avsetning for mesteparten av arbeidene.

Man har dog grunn til å håpe at dette blott er forbıgående.

Interessen for en mere stilfull bebyggelse i samklang med gammel norsk stilkunst og folkelykke — såvel hvad bolig som innbo angår — har i den senere tid tiltatt sterkt. Jeg vil i denne forbindelse nevne kunsthåndverksskolen på Voss, som blev oprettet i 1920. Skolens plan er ved praktisk og teoretisk undervisning å bringe elevene kjennskap til fremmede stilarter og den norske folkekunst ved siden av en god oplæring i tegning, snekring og smiing og derigjennem nå frem til å reise en smukk nasjonal norsk «bunads- og bygningsskikk» utover

Videre må nevnes Hordaland fagskole for metallarbeide og elektroteknikk på Os, som blev igangsatt i 1919. Skolens plan er å gi kjennskap til elektrisitet, så den kan brukes til gårdsdrift og annet, og øvelse i metallarbeide, så en lærer hvordan arbeidsredskap skal stelles, brukes og istrandsettes, i smiing, sveisning, filing og boring m. v.

Endelig må nevnes Statens husflidsskole i Haus og Berta Garnes' håndarbeidsskole samme sted.

7. Handel.

Med hensyn til omsetningen av landmannsprodukter henvises til de statistiske oppgaver vedkommende første avsnitt, punkt c: Om jordbrukets tilstand.

I fylket var der ved utgangen av 1920 etter opgave fra lensmennene 748 landhandlerier. I 1915 var der 633. Landhandleriene fordeler sig således på sorenskriveriene:

	1915.	1920.
Nordhordland	141	163
Midhordland	140	169
Sunnhordland	212	220
Hardanger	140	{ 112
Voss		{ 84

På herredene fordeler de sig således:

Herred.	Antall landhandlerier ved utgangen av 1920.		Herredets viktigste handelsplasser.
	Koopera- tive.	Andre.	
Åsane.....	1	7	Salhus.
Alversund	2	10	Seim, Kvamsvåg og Lillebergen.
Askøy	-	13	Ask, Erdal, Florvåg, Kleppestø, Strudshavn, Follesøy, Hetlevik og Hanøytangen.
Austevold ...	-	18	Storebø.
Austrheim....	-	13	Fedje, Åras, Rongevær og Fonnes.
Bremnes}....	3	18	Vornes, Hisken, Urangsvåg og Mælandsvåg.
Bruvik	4	12	Dale og Vaksdal.
Bømlo	1	9	Espevær og Langevåg.
Eidfjord	-	7	Vik i Eidfjord.
Etne.....	-	18	Etnesjøen.
Evanger	-	5	Evanger og Bolstadøra.

Herred.	Antall landhandlerier ved utgangen av 1920.		Herredets viktigste handelsplasser.
	Koopera-tive.	Andre.	
Fana.....	1	29	Minde, Nestun, Fanahammer og Blomsterdalen.
Fitjar.....	2	15	Fitjar, Bekkervik, Brandesund, Koløyholmen og Vinnesvåg.
Fjelberg	1	8	Sæbøvik og Valen.
Fjell.....	-	20	Knarrevik, Solsvik, Storesund og Kobbeltvet.
Fusa.....	1	7	Eikelandssosen.
Granvin		8	Øvre Vassenden, Eide.
Hålandsdal	-	2	Eidestøen, Skogseide.
Hamre	5	5	Valestrandsfossen.
Haus.....	3	15	Ytre Arne, Indre Arne, Trengereid, Haus og Lonevåg.
Herdla.....	4	12	Herdlasund, Heggholmen og Blomvåg.
Hjelme	1	5	Hennøy, Hellesøy og Nautnes.
Hosanger.....	-	15	Hosanger, Fotlandsvåg og Bjørsvik.
Jondal	1	17	Jondal, Herand, Skutevik og Torsnes.
Kinsarvik	-	10	Grimo, Utne og Vines.
Kvam.....	1	12	Norheimsund og Øystese.
Kvinnherrad..	-	28	Rosendal, Dimmelsvik, Uskedal, Sunde, Ølvæ, Gjermundshavn, Enes og Mauranger.
Laksevåg	2	34	Alvøy og Laksevåg.
Lindås.....	2	15	Lindås, Myking og Vågseidet.
Manger	5	9	Nordangervåg, Bøvågen, Helle, Manger, Nøtlevåg og Sæbø.
Masfjorden	1	13	Sandnes, Solheim og Strømsvik.
Modalen	-	4	Mo.
Moster.....	-	7	Mosterhavn og Grindheim.
Odda	1	43	Odda og Tyssedal.
Os.....	-	13	Osøra og Vedholmen.
Røldal	1	2	Horda og Røldal.
Samnanger	-	8	Tysse og Ådland.
Skånevik	1	20	
Stord	-	35	Lervik, Seminariet og Sagvåg.
Strandebar...	-	12	Bakke og Bru.
Strandvik	4	6	Strandvik, Sævareid og Ballesheim.
Sund	1	10	
Sveio	-	8	Sveio, Tjernagel, Eltrevåg og Mølstrevåg.
Tysnes.....	3	21	Opdalseidet, Våge og Onarheim.
Ullensvang...	-	8	Lofthus, Nå, Espe og Børve.
Ulvik	-	10	Ulvik, Finse og Kjøile.

Herred.	Antall landhandlerier ved utgangen av 1920.		Herredets viktigste handelsplasser.
	Kooperative.	Andre.	
Valestrand ...	-	6	Valevåg.
Varaldsøy	1	3	Skjetnes og Mundheim.
Vikebygd	-	8	Førde og Vikevik
Voss	-	50	Vossevangen, Bulken, Mønshaug, Skulestadmo og Norheim.
Vossestrand ..		4	Vinje.
Ølen	-	8	Ølensjøen.

Efterfølgende fortegnelse viser de kooperative foreninger med medlemstall og omsetning i 1920. Der er imidlertid nogen få foreninger det ikke har lykkes mig å få oplysning om.

Kooperative foreninger.	Stiftelsesår.	Medlems-tall 1920.	Omsetning i 1920.
Salhus Handelslag A/S	1915	196	126 636.00
Aasane Handelslag	1920	67	63 000.00
Vaksdal kooperative Handelslag	1911	151	572 000.00
Vaksdal Skotøiforretning.....	1918	95	36 000.00
Espevær Handelslag	1919	35	110 000.00
Etne forbruksforening.....	1876	100	200 000.00
Evanger Do.	1872	521	729 583.00
Fana Do.	1874	419	397 855.32
Nesttun Do.	1889	80	438 358.10
Hop Do.	1903	145	210 773.02
Hjellestad Do.	1916	40	92 000.00
Sagenes Do.	1913	110	165 000.00
A/S Nesttun Samvirkelag	1919	130	188 000.00
Fitjar Handelslag	1914	101	120 000.00
Vinnesvaag Handelslag	1920	75	4 000.00
Eikelandsosens Forbruksforening	1908	26	6 000.00
Fusa Do.	1908	22	2 066.00
Arne Do.	1867	450	600 000.00
Haukeland Samvirkelag.....	1919	50	150 000.00
Haug Samyrkelag	1920	65	103 000.00
Fjellstø Handelslag	1918	46	46 000.00
Nordre Hauglands Handelsforening	1920	59	45 653.00

Kooperative foreninger.	Stiftelsesår.	Medlems-tall 1920.	Omsetning i 1920.
Herner Handelslag	1919	40	36 404.59
Torviksbygdens Handelsforening	1915	32	121 105.00
Sunde Do.	1920	60	214 679.80
Anleggsarbeidernes Handelslag	1920	33	-
Grimo Do.	1869	70	180 821.88
Laksevaag forbruksforening	1874	1 206	1 277 163.85
Laksevaag brødforening	1886	446	202 585.01
Nøtlevaag Handelslag	1920	60	118 000.00
Manger Handelsforening	1908	165	240 184.00
Nordangervaaag Handelsforening	1906	50	100 000.00
Bø Handelslag	1917	80	192 000.00
Mo Do.	1873	238	-
Skaanevik Handelslag A/S	1915	100	160 000.00
Uggedals Do.	1916	106	80 000.00
Tysnes Do.	1920	63	45 000.00
Flekkevaagens Handelslag	1920	35	25 000.00
Ullensvang Do.	1870	50	208 000.00
Børve Handelsforening	1871	60	110 000.00
Varaldsøy Handelslag	1912	50	80 000.00

8. Skibsfart.

De fartøier som hører hjemme i fylket er for den alt overveiende del fiskefartøier, og disse finnes tatt inn foran under kap. 3 om fiskerier. Lokaldampskibsfarten i fylket besørges fremdeles av privat selskap. Se herom kap. 10 om fylkets kommunikasjoner.

Men da fylket grenser inn til og omslutter landets næststørste sjøfartsby, Bergen, er det naturlig at mange folk fra fylket søker sitt erhverv som sjømenn. Hordalendingene er fra gammel tid vant med havet, og den dag idag farer der en hel del hordalendinger med den norske handelsflåte. Det er særlig folk fra kystdistrikten.

Efter folketellingen av 1920 var der i alt 2 343 personer over 15 år eller 2.28 pct. av fylkets befolkning som ernærte sig ved skibsfart. Av skibsredere og jekteeiere var der 181, av funksjonærer ved rederkontorer 38, av skibsførere, styrmenn og maskinister 643 og av andre sjømenn 1 481.

Det har ikke lykkes mig å få i stand nogen fortegnelse over den del av handelsflåten som hører hjemme i fylket. For øvrig innregistreres alle skib i Bergen, selv om rederiets kontor er utenfor byen.

Et av de større skibsbyggerier, Laksevåg maskin- og jernskibsbyggeri, ligger i fylket. Likeså endel mindre verft.

Nedenfor finnes en oppgave over skibsassuranseforeninger og over registrerte og utslettede panteheftelser i skib.

Selskapets navn (og i hvilket herred hovedkontor).	Når oprettet.	Samlet forsikrings- sum 31 desember 1920.	Premie inklusive utlignet tilskudd 1916—1920.	Utbetalte erstatninger i femåret 1916—1920.
B e m l o :		Kr.	Kr.	Kr.
Espevær gjensidige fartøiassurance- forening.....	1906	9 407 000.00	520 211.00	493 426.00
J o n d a l :				
Jondal skibsassurance.....	1868	290 600.00	49 152.00	46 339.00

Panteheftelser i skib.

(Se tabell side 92.)

9. Andre næringsveier.

Herunder må særlig nevnes hotell- og turisttrafikken, som år om annet kaster eller rettere har kastet adskillig av sig.

Om denne kan for femårsperioden anføres:

Ved periodens begynnelse så hoteller, dampskibsselskap og automobilselskap med rette med bekymring på disse særlig for Hardanger og Voss ganske viktige næringsgrener. Den utenlandske turiststrøm, som før krigen spilte den største rolle, uteblev også gjennem hele perioden, bortsett fra endel danske og svenske. Imidlertid medførte de rummelige pengeforhold og det raskt pulserende forretningsliv en betydelig øket reisetrafikk blandt vårt hjemlige publikum. For de utpregede turisthoteller, som er beregnet på formidling av en stor turiststrøm, og for dampskibene på Hardanger opveiet dette dog langt fra den utenlandske turiststrøm, og enkelte av disse hoteller har hatt meget vanskelige år, men for øvrig hadde såvel hoteller som kommunikasjonsinnretninger og de som om sommeren utleier til landiggjere som regel grunn til å være tilfreds.

I 1918 var bensinforbudet en vesentlig hindring for trafikken på enkelte av de store turistruter, spesielt Voss – Stalheim. På den gamle måte, ved hjelp av hesteskyss, viste det sig ugjørlig å opprettholde nogen større reisetrafikk.

Av nye automobilruter som i femårsperioden er åpnet, og som er av vesentlig betydning for turisttrafikken, er særlig å merke Vik i Eidfjord - Fossli (Vøringsfoss bro), hvor daglig automobilrute ble etablert i 1919. (I 1920 ble tjenten ruten av 4 personbiler og en lastebil.)

Panteheftelser i skib.

Sorenskriverier.	1916.		1917.		1918.		1919.		1920.		Tilsammen.	
	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Registrerte:												
Sunnhordland												
Midhordland												
Nordhordland	12	14 567.00	10	67 986.00	6	101 600.00	14	100 966.00	9	71 667.00	51	356 786.00
Hardanger	-	-	-	-	-	-	-	-	1	70 000.00	1	70 000.00
Voss									10	141 667.00	52	426 786.00
<hr/>												
Utslettet:												
Nordhordland	8	31 350.00	8	28 000.00	1	33.00	6	42 991.00	3	17 633.00	26	120 007.00
									4	115 000.00	4	115 000.00
									7	132 633.00	30	235 007.00

Videre kan nevnes, om det enn ikke kan regnes for nogen «næring», at premier for felte rovdyr m. v. har vært utbetalt for femåret med i alt kr. 36 272.33. Da det kan ha sin interesse, hitsettes en opgave for hvert år over det respektive antall felte rovdyr m. v.:

	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
Jerv	-	6	-	1	2
Rev.	644	731	376	526	478
Ørn	31	34	10	17	13
Hønsehauk	147	145	117	105	130
Hubro	88	51	40	41	51
Ravn	73	55	49	68	55
Krake	1 593	924	1 104	1 125	1 094
Mår	80	93	32	83	57
Oter	34	46	45	55	66
Spurvehauk	333	195	139	190	184
Lom	475	268	181	274	374
Falk	146	208	135	127	127
Kobbe	471	224	161	207	123
Utbetalt premie	6 959.37	6 572.94	5 330.63	8 179.11	9 230.28

Den del av befolkningen over 15 år som ikke har sitt levebrød ved erhverv som faller inn under kap. 1—8 foran utgjør etter folketellingen av 1920 6 40 pct. De kan inndeles i følgende 3 grupper: immateriell virksomhet (lærere, lærerinner og andre funksjonærer), almindelig landtransport (vognmenn, bileyere m. v.) og husarbeide for fremmede (husbestyrerinner, tjener o. l.).

Ved jernbane-, post- og telegrafvesen (avsnitt 10) beskjeftiges 1.05 pct. av befolkningen. Se for øvrig avsnitt 12 om arbeiderforhold.

10. Kommunikasjoner.

a) Veivesenet.

Femåret 1916—1920 var en vanskelig periode for veivesenet.

Uhørte priser på redskap og ammunisjon og høie daglønninger med uro på arbeidsmarkedet hindret en stabil og kontinuerlig drift.

Fylkets sterke vilje til å fremme sine kommunikasjoner trosset dog delvis vanskelighetene og føjet også i disse år ikke ubetydelige strekninger til veinettet, samtidig som der freidig blev fatt på nye oppgaver.

Av veier og veiparseller er avlevert:

(Se tabell side 94.)

	Hovedveier.	Bygdeveier.
	m.	m.
1916	-	25 486
1917	19 393	6 091
1918	-	15 974
1919	-	15 200
1920	-	22 840

Den samlede veilengde utgjorde ved utgangen av forrige femårsperiode 673.8 km. hovedvei og 1 358 km. bygdevei og er altså nu ved utgangen av 1920 693.2 km. hovedvei og 1 443.5 km. bygdevei.

Automobiltrafikken begyndte i dette femår for alvor å sette sitt preg på landeveistrafikken og har krevet stigende utgifter til veivedlikeholdet. Disse utgifter har vært:

1915—16.....	kr.	54 210.29
1916—17.....	«	61 967.64
1917—18.....	«	75 875.08
1918—19.....	«	90 652.61
1919—20.....	«	216 425.91

(Se tabellene på sidene 95—101.)

b. Jernbaner og automobilvesen.

For fylkestinget i 1920 uttalte jeg angaaende jernbanespørsmålene bl. a.:

«De jernbaneprosjekter som særlig interesserer Hordaland fylke er mange og temmelig forskjelligartede. I første rekke kommer en forbindelsesbane mellom Vestlandets deler, saaledes at der blir adgang til en tidsmessig kommunikasjon mellom de skilte dalfører og bygder saavel innen selve fylket som mellom dette og de tilgrensende fylker. Under betegnelsen den vestlandske stambane har man innbefattet de prosjekter som tar sikte paa å løse dette spørsmålet. Kun delvis foreligger detaljert undersøkelse vedkommende disse prosjekter, flere av dem er nylig bragt i forslag, og i dagspressen ses stadig nye løsninger eller alternativer å komme for dagen. Det blir neppe lett å treffen et riktig valg, skjønt det visstnok forholder sig saaledes at enkelte linjer i den offentlige mening har fått et forsprang. Dernæst melder sig en rekke krav fra forskjellige deler av fylket om baner som etter sin karakter kan betegnes som lokale, men som i øvrig i enhver henseende tilskrives å dekke de samme behov som andre baner som er oppe i diskusjonen».

De jernbanespørsmålet som for tiden er oppe i fylket er særlig følgende:

Voss—Eidebanen, Voss—Vikbanen, Osbanens ombygning til normalt spor og banens forlengelse til Hatvik, Voss—Eidebanen ført frem til Ulvik, Dalseide—Sogn eller Bergen—Sognefjord og lokalbane fra Bergen til distrikten i Nord-

År.	Admini- strasjon.	Bidrag til		Hoved- veienes ut- bedring.	Hoved- veienes vedlike- hold.	Kanal- vesen.	Diverse (hvori- blandt bygdevei- enes ved- likehold.)	Inntekt.	Nettoutgift.	Netto- bevilgning.
		hovedveis- anlegg.	bygdeveis- anlegg.							
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915—16.....	12 743.78	34 886.84	56 288.87	12 084.82	74 798.68	390.10	0.00	20 336.64	170 851.25	183 422.00
1916—17.....	13 609.03	40 475.00	46 501.04	15 342.09	87 957.93	420.00	0.00	18 865.14	185 439.95	192 748.00
1917—18.....	17 146.01	45.958.35	59 170.53	25 399.10	100 438.53	420.00	7 582.06	55 165.12	200 944.46	220 322.00
1918—19.....	27 234.36	51 174.98	72 248.36	19 837.78	119 146.25	420.00	15 531.93	51 577.87	255 015.81	262 906.22
1919—20.....	31 231.44	55 808.08	184 304.84	38 573.27	243 368.61	320.00	9 377.96	5 531.16	507 453.04	446 437.50
Tilsammen	101 964.62	228 303.25	408 508.64	111 287.06	625 705.00	1 970.10	32 491.95	151 475.93	1 319 704.51	1 305 835.72

Altså en overskridelse for femåret med tilsammen kr. 13 868.79.

Nedenfor er tatt med en opgave utarbeidet etter lensmennenes innberetning

Herred.	Samlet veilengde pr. 30 juni 1920.			Herav ved-	
	Hovedveier.	Bygdeveier.	Tilsammen.	For statkassens eller fylkeskassens regning.	Mot pengeut- betaling av herredskassen.
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
Åsane	14.700	7.023	21.723	14.700	7 023
Alversund	10.000	88.000	98.000	10.000	88.000
Askøy	-	29.500	29.500	-	25.900
Austevoll		4.000	4.000		4.000
Austrheim	-	15.784	15.784	-	15.784
Bremnes	-	13 200	13.200	-	13.200
Bruvik	18.000	25 000	43.000	18.000	25.000
Bømlo	-	6.600	6.600	-	6.600
Eidfjord	23.000	-	23.000	23.000	-
Etne	39.852	28.553	68.405	39.852	28.553
Evanger	32.616	11.467	44.083	34.003	12.467
Fana	25.920	132.000	157.920	25.920	132.000
Fitjar	8.000	4.000	12.000	8.000	4.400
Fjelberg	7.006	12.560	19 566	7.006	12.560
Fjell	-	10.200	10 200	-	10.200
Fusa	-	22.000	22 000	-	-
Granytin	26.400	2.100	28.500	26.400	2.100
Hålandsdal		21.000	21.000	-	6.000
Hamre	3.871	37.979	41.850	3.871	37.979
Haus	15.215	71.767	86.982	15.215	71.767
Herdla	-	-	-	-	-
Hjelme	-	-	-	-	-
Hosanger	-	33.000	33.000	-	33.000
Jondal		22.000	22.000	-	-
Kinsarvik	-	38.000	38.000	-	21.000
Kvam	26.000	35.000	61.000	26.000	35 000
Kvinnherad	13.700	69.000	82.700	13.700	-

over veienes lengde, og vedlikeholdsutgifter m. v. pr. 30 juni 1920:

likeholdes:		I årene 1 juli 1916 —30 juni 1920 av- levert til offentlig avbenyttelse.		Lengde av de offent- lige rideveier.	Vedlikeholdsutgifter i budgettåret 1919—1920.		
		Over- veiende ved natural- vei- arbeide.	Delvis ved naturalvei- arbeide og delvis mot penge- utbetalning av herreds- kassen.		Nyanlagte veier.	Omlagte veier.	Utbetalt av herredskassen.
Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.
-	-	-	-	-	4 236.40	-	4 236.40
-	-	4.000	-	-	13 000.00	-	13 000.00
-	-	2.000	-	-	16 235.00	-	16 235.00
-	-	-	-	-	3 162.00	-	3 162.00
-	-	5.860	-	-	3 750.00	-	3 750.00
-	-	1.970	-	-	6 463.00	-	6 463.00
-	-	2.000	-	-	3 165.00	-	3 165.00
-	-	-	-	43.000	3 654.00	-	3 654.00
-	-	8.000	-	-	65.00	-	65.00
-	-	-	-	-	2 950.00	-	2 950.00
-	-	-	-	-	966.02	-	966.02
-	-	1.220	-	-	135 900.00	-	135 900.00
-	-	0.680	-	-	640.00	-	640.00
-	-	4.980	0.410	-	2 200.00	-	2 200.00
-	-	-	3.500	-	1 702.00	-	1 702.00
-	22.000	-	-	-	760.00	2 795.00	3 555.00
-	-	-	-	-	200.00	-	200.00
15.000	-	-	-	-	1 762.00	2 435.00	4 197.00
-	-	-	-	-	4 388.70	-	4 388.70
-	-	1.500	-	-	13 071.79	-	13 071.79
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	4.000	-	-	7 926.00	-	7 926.00
22.000	-	-	-	-	-	3 255.00	3 255.00
17.000	-	-	1.000	-	5 925.18	5 000.00	10 925.18
-	69.000	1.900	-	-	3 880.00	-	3 880.00
-	-	-	-	-	12 000.00	-	12 000.00

Herred.	Samlet veilengde pr. 30 juni 1920.			Herav ved-	
	Hovedveier.	Bygdeveier.	Tilsammen.	For statkassens eller fylkeskassens regning.	Mot pengeut- betaling av herredskassen.
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
Lindås	11.518	44.987	56.505	11.518	44.987
Manger.....	9.040	37.090	46.130	9.040	5.000
Masfjorden	8.000	26.000	34.000	8.000	26.000
Modalen	17.500	18.000	35.500	18.000	2.000
Moster	-	10.000	10.000	-	10.000
Odda.....	38.499	12.077	50.576	38.499	12.077
Os	15.048	52.038	67.086	15.048	19.637
Røldal.....	57.000	10.000	67.000	57.000	10.000
Samnanger.....	34.236	21.581	55.817	34.236	21.581
Skånevik	41.000	20.000	61.000	41.000	20.000
Stord.....	11.500	48.000	59.500	11.500	48.000
Strandebarm	-	23.000	23.000	-	23.000
Strandvik.....	2.000	15.000	17.000	2.000	15.000
Sund	-	1.200	1.200	-	1.200
Sveio.....	20.000	38.500	58.500	20.000	24.000
Tysnes	-	80.000	80.000	-	80.000
Ullensvang	-	27.500	27.500	-	27.500
Ulvik	15.400	4.100	19.500	15.400	4.100
Valestrand.....	19.000	6.500	25.500	19.000	8.000
Varaldsøy	-	11.000	11.000	-	11.000
Vikebygd.....	25.000	15.000	40.000	25.000	18.000
Voss	43.500	108.200	151.700	43.500	-
Vossestrand.....	24.085	22.004	46.089	24.085	-
Ølen	45.808	-	45.808	45.808	-
Tilsammen	702.414	1 391.510	2 093.924	704.301	1 026.815

likeholdes :		I årene 1 juli 1916 —30 juni 1920 av- levert til offentlig avbenyttelse.		Lengde av de offent- lige rideveier.	Vedlikeholdsutgifter i budgettåret 1919—1920.		
		Nyanlagte veier.	Omlagte veier.		Utbetalt av herredskassen.	Antatt verdi av natural- veiarbeide.	Tilsammen.
Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.
-	-	3.285	-	-	4 339.22	-	4 339.22
32.090	-	3.000	-	0.580	2 184.00	8 000.00	10 184.00
-	-	4.000	-	-	8 761.50	-	8 761.50
16.000	-	-	-	6.000	55.00	2 600.00	2 655.00
-	-	-	-	-	3 225.00	-	3 225.00
-	-	3.450	-	-	2 065.00	-	2 065.00
32.401	-	6.450	1.360	-	8 000.00	-	8 000.00
-	-	2.000	-	-	2 320.00	450.00	2 770.00
-	-	-	-	-	4 215.75	-	4 215.75
-	-	3.000	-	-	3 217.00	-	3 217.00
-	-	5.000	-	-	-	-	6 404.87
-	-	-	-	-	2 858.00	-	2 858.00
-	-	-	-	-	4 000.00	-	4 000.00
16.000	-	7.000	-	-	1 717.00	2 300.00	4 017.00
-	-	9.000	-	-	9 985.58	-	9 985.58
-	-	-	3.000	-	7 612.02	-	7 612.02
-	-	-	-	-	700.00	-	700.00
-	-	-	-	-	535.00	-	535.00
-	-	1.200	-	-	2 594.00	-	2 594.00
-	-	10.000	-	-	900.00	-	900.00
-	108.200	-	-	-	26 344.53	8 000.00	34 344.53
22.004	-	-	-	-	7 121.68	8 000.00	15 121.68
172.495	199.200	96.495	8.270	49.850	357 157.24	42 835.00	399 992.24

Opgave over driftsresultater vedkommende

Driftsår.	Tog-kilometer.	Reiser.	Il- og fraktgods.	Levende dyr.	Drifts-			
					Persontrafikk.		Gods-I alt.	
					I alt.	Hvorav		
	Antall.	Antall.	Antall tonn.	Antall.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915—16	1 355 315	2 424 875	198 492	25 096	3 301 407	2 961 665	230 978	1 509 624
1916—17	1 404 940	3 263 474	286 747	23 036	3 985 308	3 667 112	184 895	2 482 045
1917—18	1 257 208	3 586 147	325 023	24 834	5 048 477	4 730 667	118 292	3 686 313
1918—19	1 314 820	3 764 681	299 326	25 517	6 471 012	5 900 700	296 634	3 958 405
1919—20	1 504 469	3 738 477	298 803	22 866	8 051 511	7 183 614	597 692	4 401 568

Driftsopgaver for Nestun—Osbanen for årene

År.	Antall togkilometer.	Reiser. Person-kilometer.	Antall tonnkilometer for il- og fraktgods.	Antall tonnkilometer for levendo dyr.	Inntekter	
					Person-trafikk.	Post.
1916	52 451	2 626 815	156 947	917	99 688.88	1 509 09
1917	47 508	2 774 253	146 912	692	133 937.75	1 354 98
1918	56 325	3 060 417	157 796	987	165 116.62	3 147.62
1919	56 273	2 937 889	140 372	1 100	213 865.36	3 955.38
1920	55 242	2 587 547	133 509	1 078	245 802.45	3 730 86
	267 794	13 986 951	735 586	4 774	858 411 06	13 697.93

År.	Drifts-utgifter.	Utgifter	
		Andre utgifter, som ikke henhører under de egentlige driftsutgifter, deriblant rentebetaling av lån.	Forbedringer av banen. Nyanskaffelser.
1916. . . .	105 500.99	5 500.00	-
1917. . . .	183 508.64	5 500.00	1 35 086.42
1918. . . .	200 499.68	5 500.00	-
1919. . . .	240 336.52	5 500.00	2 6 122.44
1920. . . .	270 598.62	12 424.56	2 39 528.73
	1 000 444.45	34 424.56	80 737.59

¹ Nytt lokomotiv.² Ny lokomotivstall paa Osøra.³ ————— » « restbeløp kr. 1 631.83

1 ny lokomotivkjel. .... » » 33 182.80

1ste termin på 2 nye godsvogner. .... » 4 714.10

kr. 39 528.73

Bergensbanen i årene 1915—1920.

Inntekter.				Sum drifts-utgifter.	Overskud.		Netto-ovøeskudd.	Midlere drifts-lengde.	
Trafikk.		Andre trafikkinn-tekter.	Til-sammen.		Forskjell mellem driftsinn-tekt og drifts-utgift.	Renteinn-tekt (+) eller rente-utgift (-):			
Hvorav									
Il- og fraktgods.	Levende dyr.								
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Km.	
1 438 723	59 224	78 651	4 889 682	4 213 420	676 262	- 231 039	445 223	403	
2 407 423	74 622	119 934	6 587 287	6 528 152	59 135	- 331 593	- 272 458	403	
3 580 881	105 432	144 076	8 878 866	11 389 050	- 2510 184	- 527 666	- 3037 850	403	
3 835 954	122 451	190 948	10 620 365	11 487 856	- 867 491	- 236 976	- 1104 467	403	
4 267 772	133 797	200 396	12 653 475	14 094 905	- 1441 430	—	—	403	

1 juli 1916 til og med 30 juni 1921.

I kroner.						
Reisegods.	Kjøreredschap.	Levende dyr.	Ilgods og melk.	Fraktgods.	Andre inntekter — herunder også innvunne renter.	Total-inntekt.
1 394.43	168.34	294.60	10 607.85	20 933.47	5 142.98	139 789.64
3 409.92	35.20	618.10	16 982.92	31 249.45	17 692.04	205 280.36
4 076.78	27.80	924.65	19 281.16	35 422.64	4 373.16	232 370.43
5 158.86	24.20	1 157.70	19 849.97	33 660.46	7 679.30	285 351.23
7 587.26	12.50	1 062.65	20 182.25	31 517.29	9 831.92	319 727.18
21 627.25	268.04	4 057.70	86 904.15	152 783.31	44 719.40	1 182 468.84

I kroner.			
Total-utgifter.	Overskudd.	Underskudd.	Forskjellen mellom driftsinntekter og driftsutgifter. Overskudd.
111 000.99	28 738.65		32 813.28
224 095.06		18 814.70	- 20 336.50
205 999.68	26 370.75		30 440.95
251 958.96	33 392.27		43 105.33
322 551.91		2 824.73	45 764.69
1 115 606.60	88 501.67	21 639.43	

og Midhordland (herunder 1. linje gjennem Åsane, 2. Radøybanen, 3. linje til Lindås, 4. linje gjennem Laksevåg om Strømme til Osbanen, 5. linje Fusa—Mundheim—Norheimsund og 6. jernbane på Haugesundshalvøen fra Haugesund til Etne eller Kyrping.

Voss—Eidebanen blev av Stortinget 12 mars 1919 besluttet bygget.

En interkommunal komité har gjennem fylkets jernbanekomite sendt andragende til statsmaktene om at Staten maa overta privatbanen mellom Nestun—Os, ombygge den til normal sporvidde og forlenge den til Hatvik. Likeså har fylket krevet undersøkelse av projektet Bergen—Sognefjord.

I juli 1920 gikk fylket til ansettelse av sekretær for jernbanekomiteen. Han fungerer dessuten som fylkesmannens sekretær ogsaa i andre kommunikasjons-anliggender.

Høsten 1920 foretok Stortingets jernbanekomite en befaring på Vestlandet ifor å gjøre sig kjent med de forskjellige jernbaneprosjekter, bl. a. også her i fylket. Befaringen var sikkert av betydelig interesse og til stort gagn for fylket og for hele Vestlandet.

For Bergensbanen og Nestun—Osbanen vedlegges opgave over driftsresultatene i femårsperioden.

Hvad automobiltrafikken angår, så har denne spesielt i siste del av perioden hatt en rask utvikling, særlig under privat initiativ og ledelse.

Nye veistrekninger åpnes årlig for kjøring.

Av veinettet var ved utgangen åpnet for alm. automobiltrafikk:

Uten innskrenkning	263.2	km.	hovedvei,	74.6	km.	bygdevei, i alt	337.8	km.	
Med	—»—		194	»	— ,	14	»	— , — 198	»
Helt forbudt.	. .		247.8	»	— ,	1299.6	»	— , — 1547.4	»

Antall meddelte kjører certifikater: Godkjente vogne:

1915	—	10	10
1916	—	25	25
1917	—	30	30
1918	—	35	25
1919	—	69	35
1920	—	144	40

I året 1920 hadde fylket 18 faste automobilruter med tilsammen 69 vogner med plass fra 4 til 16 personer. Rutene hadde en samlet lengde av 644 km., og der opkjørtes 633,796 vognkilometer. Billettprisen var fra 16 til 30 øre pr. km.

Biltrafikken har selvsagt krevet stigende utgifter til veivedlikeholdet, som det også fremgår av beretningen foran om veivesenet.

Skyssvesenet, i den forstand som skyssloven foreskriver det, er her i fylket nærmest en saga blott. Det er jo meget vanskelig å kunne oprettholde det

O v e r s i g t
over
postvesenets utvikling i Hordalands fylke i femåret 1916—20.

Herred (postkontor)	Antall avsendte brev.			Poståp- nerier.		Brevhus.			Landpostbudruter.		
	I året 1920.	Stigning fra 1915.	Nedgang fra 1915.	Antall nystartede i femåret.	Samlet antall i 1920.	Antall nystartede i femåret.	Samlet antall i 1920.	Antall nystartede i femåret.	Samlet antall ruter.	Rutenes ut- strekning.	Ved utgangen av 1920. Tilbakelagt vei- lengde i ett år.
Varaldsøy	23 800	3 800		1	3		1	1	5	46	8 736
Strandebarm.....	47 900	5 700			5				4	20	5 980
Kvinnherad	148 200	20 900			11			2	8	67	16 952
Skånevik	75 700		2 200		11	1	1	4	8	95	16 172
E t n e	40 200	12 100			2				5	111	17 472
Fjelberg.....	60 300	10 500			5				1	8	2 496
Ø l e n	35 700	300			5			2	5	32	9 360
Vikebygd	37 600	8 000			5				3	36	11 064
S v e i o	32 500	13 800		1	5			2	4	44	17 680
Valestrand	21 900	10 200		2	3				2	16	5 720
Moster.....	33 600	8 000			3			2	3	18	5 356
Bremnes	52 400	9 200			7	1	3	1	2	20	4 056
Bømlo	28 900	6 000		1	3				1	5	1 040
Stord	80 200	35 700			5			1	2	32	5 164
Stord postkontor....	151 800	80 600									
Fitjar.....	49 400	10 200			8			1	2	4	29
Tysnes.....	74 300	13 500		1	10	1	3	7	19	155	41 860
F u s a	33 700	13 900		1	6		2				
Hålandsdal	12 400	1 800			2	1	3	1	2	18	4 940
Strandvik	37 200	7 700			5			1	1	5	1 020
O s	153 500	49 500		1	7		1	2	4	30	15 288
Samnanger	38 000	7 700			6		2	1	3	32	6 552
F a n a	402 400	158 000		2	12	1	2	1	9	131	42 172
Austevoll	53 200	21 600		3	11		3	2	3	23	7 020
Sund.....	52 500	21 500		4	11	1	1	1	1	7	2 028
Fjell.....	78 700	58 400		3	12	3	8				
Askøy	88 200	42 500		3	14	4	4	2	6	51	20 332
H a u s	154 100	53 500			10		1	1	4	40	14 716
Bruvik.....	131 200	57 500		1	9	1	1	3	4	41	9 204
Hosanger	85 900	34 000		1	9	2	4	1	2	30	5 014
Modalen	12 8 00	1 300			3		1		1	18	5 616

Herred (postkontor)	Antall avsendte brev.			Poståpnerier.		Brevhus.		Landpostbudruter.			
	I året 1920.	Stigning fra 1915.	Nedgang fra 1915.	Antall nyoprettede i femåret.	Samlet antall i 1920.	Antall nyoprettede i femåret.	Samlet antall i 1820.	Antall nyoprettede i femåret.	Samlet antall ruter.	Ruternes ut- strekning.	Tilbakelagt vei- lengde i ett år
H a m r e.....	87 600	26 100		2	11	1	2	1	2	20	6 136
Åsane	14 500	5 600		1	3		2		1	10	3 120
Alversund.....	69 000		10 700	3	11		1	1	1	7	2 912
Herdla	50 000		25 200	2	13	1	1				
Hjelme	22 100	9 100		1	4	1	2		1	6	1 872
Manger	71 500	23 400		1	9		4	1	1	8	2 340
Lindås.....	60 800	13 800		2	15	2	6	1	3	49	9 412
Austrheim.....	33 100	3 800			8			1	1	8	1 664
Masfjorden	41 500	17 700		2	12		1	2	5	53	13 000
Røldal	16 500	3 500			3		2	2	3	34	3 598
O d d a.....	83 500	12 300		1	4		2				
<i>Odda postkontor</i> ...	188 300	800									
Ullensvang	71 600	12 600			5			1	3	25	10 244
Kinsarvik	71 900	13 600			6	1	2		3	30	6 760
Eidfjord	27 500	1 900		1	4				1	16	3 328
U l v i k	88 800	14 500		2	8	1	2	1	2	35	5 020
Granvin.....	26 900	5 700			3		3	3	3	16	4 940
K v a m	171 100	87 300		1	7			1	6	45	12 948
Jondal	48 000	6 300			5				2	19	6 396
Evanger	48 800	17 300			3	1	2	1	4	50	10 296
V o s s	60 800	10 900		3	11		1		3	35	10 920
<i>Voss postkontor</i>	191 300		32 000						3	22	6 864
Vossestrand	19 900		3 800	2	5	1	1				
	3 893 200	1 063 600	73 900	49	358	25	78	56	164	1 648	431 674

i dets nuværende form, med den raske utvikling kommunikasjonen har hatt og fremdeles har. Det er mest almindelig at stasjonene blir nedlagt etterhvert som kontraktsforholdet ophører.

c. Postvesenet.

Om postvesenets utvikling i femåret har Bergens postkontor utarbeidet følgende tabellariske oversikt:

(Se tabellene side 103 og 104.)

Til supplering av opgaven anføres:

Nedgangen i den avsendte brevmengde har for herredene Alversunds og Herdlas vedkommende sin årsak i innskrenkningen av nøytralitetsvernet.

Utviklingen av postvesenet i fylket har også i dette femåret gjort sig forholdsvis sterkest gjeldende ved opprettelse av nye og utvidelse av eldre landpostbudruter.

I Ålvik har der under anleggsarbeidene vært underholdt feltpostkontor istedenfor poståpneri i tiden 27 oktober 1916—16 november 1919.

Minde poståpneri blev i desember 1919 midlertidig avløst av et feltpostkontor for senere å gå over til fast underpostkontor.

Der er opprettet nye postekspedisjoner i følgende ruter: Bergen—Fitjar i 1917, Bergen—Øygaren (Storesund, Hennøy) i 1918, Bergen—Lonevåg, Bergen—Herdla, Bergen—Manger og Bergen—Seim og på Nestun—Osbanen i 1919 og Bergen—Glesvær i 1920.

Postbefordringen med dampsksib, som er det viktigste postførselsmiddel i fylket, har i femåret vært enda mer ustadic enn sedvanlig og har tillike vært utsatt for store innskrenkninger, idet de trafikerende dampsksibsselskap på grunn av vanskelige driftsforhold gang paa gang har måttet foreta betydelige reduksjoner i rutefarten. Allerede i de første krigsår gjorde disse innskrenkninger sig merkbart gjeldende, om enn i mindre generende grad. Men siden kullkrisen i begynnelsen av 1917 har det vært forbundet med store vanskeligheter å få en tilfredsstillende postforbindelse for de forskjellige distrikter i fylket. For enkelte dampsksibsruters vedkommende har farten vært under det halve av det normale før krigen, og man har gjentagne ganger stått overfor muligheten av hel innstilling av dampsksibsfarten.

Ved størst mulig utnyttelse av de igangværende dampsksibsruter som stamruter for tilknytning av ekstra bipostruter og ved igangsettelse av ekstra motorpostruter har det dog lykkes å oprettholde en etter omstendighetene tilfredsstillende postforbindelse.

d. Telegraf- og telefonvesen.

Vedkommende inspektører har meddelt følgende om telegraf- og telefonvesenets utvikling i femåret.

Ferdige anlegg i Bergens krets av Hordaland fylke.

1916.

Bilinje Hosteland—Risnes i Masfjorden.

Forskuddskonto telefonanlegg Toranger—Korshavn.

1917.

Forskuddskonto telefonanlegg Ulvik—Osa.

1918.

Telefonanlegg Herdla—Blomvaag.

—«— Nymark—Lunde i Tysnes.

—«— Dale—Stamnes—Eksingedal, seksjon Eidsland—Flatkvål.

Forskuddskonto telefonanlegg Bergen—Knarrevik.

Telefonanlegg Bakke—Mundheim.

—«— Ølve—Mundheim.

—«— Sand—Nesflaten—Odda, seksjon Nesflaten—Røldal.

1919.

Forskuddskonto telefonanlegg Follesøy—Tveitevåg.

Bilinje Herøysund—Husnes.

—«— Norheimsund—Steinsdal.

Telefonanlegg Rossland—Landsvik—Skjelanger.

—«— Opdalseid—Flateråker—Neshavn, seksjon Opdalseid—Flateråker.

—«— Jondal—Torsnes.

—«— Sævareid—Ballesheim—Sundvor, seksjon Ballesheim—Sundvor.

—«— Voss—Lærdal.

1920.

Telefonanlegg Solsvik—Hennøy—Fedje, seksjon Solsvik—Hennøy.

—«— Norheimsund—Trengereid.

—«— Bergen—Ålesund.

Bilinen Ulvik—Eid fjord—Fossli, seksjon Eid fjord—Øvre Eid fjord.

—«— Manger—Sletten i Lindås.

—«— Norheimsund—Øystese.

Foruten de på opgaven opførte anlegg er enn videre telefonanlegget Herøy-sund—Ølen ferdig i Bergens krets.

Følgende anlegg er gjort ferdig for landlinjens vedkommende, mens kabel mangler:

Telefonanlegg Haugesund—Bergen.

—«— Bergen til forskjellige øer i Austevoll herred, seksjon Stolmen
—Møgster.

—«— Bergen—Håkensund.

—«— Bergen—Askøy (Strudshavn).

—«— Tyssebotnen—Romerheim—Mo i Modalen.

—«— Voss—Balestrand.

Telegrafanlegg Voss—Balestrand for direkte telegrafforbindelse Bergen—
Ålesund.

Følgende anlegg er under arbeide:

Telegrafanlegg Kristiania—Bergen
Telefonanlegg Kristiania—Bergen (2 linjer) } På strekningen Bergen—Voss.

- « — Bergen—Voss (2 linjer).
- « — Bergen—Isdalstøen.
- « — Bergen—Dalsøra.
- « — Ytre Arne—Hosanger.

Forskuddskonto Bergen—Ytre Arne—Hosanger.

- a) Bergen—Ytre Arne.
- b) Bergen—Hosanger.
- c) Bergen—Fotlandsvåg.

Forskuddskonto anlegg av telefonlinjer i Fjell herred:

- a) Bergen—Fjell (2 linjer).
- b) Fjell—Telnes—Trengereid.
- c) Liaskjæret—Tyssey—Bjørøyhamn.

— « — Bergen—Mindestrommen.

Dessuten er anlegget Torsnes—Ænes, seksjon Torsnes—Årsand, påbegynt, men arbeidet er foreløpig innstillet ved arbeidernes hjemreise til jul.

Det bemerkes at telefonanlegget Lofthus—Kinsarvik—Ulvik ikke er påbegynt da der gjenstår innbetaling av private bidrag til anlegget.

Man har bevilgning til anlegg av følgende bilinjer:

Holdhus—Øvre Hålandsdal.

Manger—Helle.

Opprettelse av stasjon på Grimstad i Hosanger. Disse arbeider vil bli utført såsnart dertil blir anledning.

I samme forbindelse tillater man sig å meddele at ifølge skrivelse hertil fra Telegrafstyret er der på dettes budgettforslag for kommende termin opført følgende anlegg til bevilgning i fylket innen Bergens krets:

Telefonanlegg Bergen—Bøvåg.

- « — Sandnes i Masfjorden—Hope—Kvinge—Lindås—Myking.
- « — Herdla—Ask i Nordhordland, seksjon Herdla—Hangland.
- « — Solsvik—Hennøy—Fedje, seksjon Henney—Nordøy.
- « — Torsnes—Ænes, seksjon Årsand—Ænes.
- « — Jåstad—Nå—Odda, seksjon Jåstad—Nå.
- « — Kristiania—Bergen (2 linjer).

Der er i samme tidsrum aapnet 29 nye rikstelefostasjoner ved nye anlegg og 3 på eldre linjer. Dessuten er Norheimsund stasjon gått over til telegrafdrift fra 12 mai 1920.

Ferdige anlegg i Stavanger krets.

Telefonanlegget Haugesund - Etne (ny tråd) ferdig 1918.

— « — Fitjar—Midhammer (ny stolperekke og tråd) ferdig 1920,

Telefonanleggene Haugesund—Bergen og Herøysund—Ølen, som påbegyntes henholdsvis i 1916 og 1917, har ikke kunnet bli fullført av mangel på sjøkabel.

Ved telegrafvesenets abonnenttelefonanlegg i Leirvik i Stord er antallet av tilknyttede apparater øket fra 70 stk. pr. 1 januar 1916 til 140 stk. pr. 31 desember 1920.

e. Dampskibsfarten

i fylket besørges som nevnt i forrige femårsberetning av private selskap, nemlig Hardanger-Søndhordlandske, Midthordlands, Alversund og Mangers, Lindås-Masfjordens, Indre Nordhordlands, Hjelme og Herdlas, Hordalands og Ytre Midt-hordlands dampskibsselskap. Lindås-Masfjordens har hatt fast statsbidrag til fart i rutene til Fedje og Austfjord og Hjelme og Herdlas til ruten Bergen—Kobeltvæt.

For øvrig bemerkes: Det britiske kullforbud ved begynnelsen av 1917 og den umiddelbart derefter åpnede unnskrenkede ubåtkrig stanste i lengere tid enhver kulltilførsel. De svære kullfrakter som derpå fulgte bragte kullprisene op i en tidligere uanet høide. Skjønt flere av selskapene stod rustet med en betydelig kullbeholdning, måtte man som overalt ellers i landet allerede i 1ste kvartal av året gå til ruteinnskrenkninger og fraktforhøyelser.

Også over 1918 måtte man gå med unnskrenkede ruter. I 1919 gav forholdene anledning til nogen ruteutvidelse.

I 1920 gikk utgiftene i løpet av 1ste halvår op til en uforholdsmessig høide. Kullprisene steg fra årets begynnelse jevnt og sikkert, inntil de ved utgangen av september var nådd op til kr. 240.00—250.00 pr. tonn.

Nogen av selskapene har for en del av perioden fått ekstraordinært statsbidrag (kullbidrag) til oprettholdelse av tapbringende ruter.

I hele fartsområdet er derved rutene i femårsperioden oprettholdt i sådan utstrekning at ingen vesentlige interesser kan sies å ha vært skadelidende, om enn distrikturene til dels vilde hatt en bedre betjening hvis der ikke hadde vært oprettholdt en til dels unødvendig og ganske omfattende motorbåtkonkurranse.

Efterfølgende opgave viser de 5 førstnevnte selskaps driftsresultater for hvert av årene 1916—1920.

(Se tabellene side 109 og 110.)

II. Kommunal husholdning.

Inntektene må vel sies å ha flytt rikelig inn i de kommunale og fylkeskommunale kasser i denne femårsperiode. Men på den annen side har jo også utgiftene vokset betydelig. De offentlige foranstaltninger i krisetiden har slukt adskillig. Jeg nevner bare provianterings- og rasjoneringsvesenet.

Tiden har også ført med sig en utvikling på de forskjellige områder som har nødvendiggjort til dels store kommunale bevilgninger, som bygging av elektrisitetsverk, bygging og utbedring av veier for automobiltrafikk og mere tidsmessige skolehus m. v.

Ar.	Antall reisende.	Brutto- inntekter.	Utgifter.	Overskudd (-underskudd).	Aktie- kapital.	Skibenes bokførte verdi.	Kjele- og klassifikasjonsf.	Pensjonsfond.	Reservefond.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hardanger-Søndhordlandske dampskibsselskap.									
1916	ca. 240 000	1 846 159	1 755 071	91 088	600 000	1 100 000	40 000	30 721	
1917	171 536	2 209 938	2 111 888	98 050	600 000	1 100 000	40 000	32 706	
1918	ca. 182 000	2 612 030	2 471 175	140 855	1 200 000	1 391 000	120 000	37 357	200 000
1919	214 664	2 994 617	2 857 266	137 351	1 200 000	1 338 000	176 000	38 835	210 000
1920	ca. 150 000	3 061 043	3 110 892	÷ 49 849	1 200 000	1 368 000	210 000	58 388	222 600

Medregnet også optjent utenom rutene.

Midthordlands dampskibsselskap.									
1916	33 546	284 908.04	228 477.55	6 430.49	71 550.00	196 888.20	10 732.86	Intet.	Intet.
1917	17 325	269 202.34	294 908.45	÷ 25 706.11	-	230 000.00	11 217.28	-	-
1918	19 211	358 933.33	301 586.83	÷ 57 346.50	-	190 000.00	16 778.13	-	-
1919	26 403	370 375.79	396 266.74	÷ 25 890.95	-	-	17 503.94	-	-
1920	13 335	326 242.61	406 062.53	÷ 79 819.92	-	-	18 461.74	-	-

År.	Antall reisende.	Brutto- inntekter.	Utgifter.	Overskudd (-underskudd.)	Aktie- kapital.	Skibenes bokførte verdi.	Kjelle- og klassifikasjonsf.	Pensjonsfond.	Reservefond.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lindås—Masfjordens dampskipsselskap.									
1915—1916	44 825	186 681.77	194 437.69	÷ 7 755.92	42 671.24	245 000.00	Intet.	Intet.	Intet.
1916—1917	43 185	221 374.37	265 588.38	÷ 44 214.01	51 557.04	370 000.00	—	—	—
1917—1918	44 297	307 689.48	342 604.78	÷ 34 915.30	-	-	—	—	—
1918—1919	51 011	401 214.49	506 589.80	÷ 105 375.31	-	-	—	—	—
1919—1920	56 440	394 124.26	544 406.92	÷ 150 282.66	-	-	—	—	—
Indre Nordhordlands dampskipsselskap.									
1916	-	301 498.34	269 768.48	31 729.86	132 388.00	295 000.00	Selskapet hadde ved ut- gangen av 1920 et hoved- reparasjonsfond på kr.		
1917	-	311 181.46	318 507.37	÷ 7 325.91	-	-	50 000.00, et byggefond på kr. 15 000.00, et pensjonsfond på kr.	31 500.00	
1918	-	544 743.85	490 601.92	54 141.93	-	240 000.00	på kr. 15 000.00, et pensjonsfond på kr.	25 000.00	
1919 ¹	-	577 342.89	534 376.69	42 966.20	-	225 000.00	12 212.13 og en kapital- konto på kr. 49 316.65.	26 000.00	
1920	-	674 721.88	628 659.02	46 062.86	-	210 000.00			
Alversund og Manger dampskipsselskap.									
1916	-	221 474.67	215 873.25	5 601.42	172 334,00	375 000.00			
1917	-	411 500.36	424 946.33	÷ 13 445.97	-	410 000.00			
1918 ¹	-	530 706.31	491 340.82	39 365.49	-	335 000.00	Intet.	80 000-00	
1919	-	556 587.65	537 414.45	19 173.20	-	-		83 900.94	
1920	-	650 988.69	636 769.96	14 218.73	-	-		88 525.42	

¹ Fører ingen oppgave over passasjerantall.

Endelig må nevnes arbeidsløsheten i den siste del av perioden, som bragte enkelte kommuner i en yderst vanskelig stilling.

Efterfølgende tabeller utarbeidet etter «Norges kommunale finanser» viser tydeligere enn ord den økonomiske stilling fra år til annet. Mens herredenes samlede inntekt og utgift i 1915—16 var henholdsvis kr. 2 533 617 og kr. 2 642 480, var de i 1918—19 kr. 11 914 962 og 12 726 087. Fylkets inntekter og utgifter var i 1915—16 henholdsvis kr. 974 338 og kr. 905 426 og i 1918—19 kr. 2 437 430 og kr. 2 414 780.

Lånegjelden er steget for herredenes vedkommende fra kr. 2 835 210 eller kr. 20—21 pr. innbygger i 1915—16 til kr. 21 697 127 eller kr. 145.05 pr. innbygger i 1918—19.

Videre har jeg under dette kapitel tatt med en opgave over antall skattydere samt utlignet skatt m. v.

Se tabellen side 117 og 118.

Herredskassenes samlede inntekter og utgifter.

Inntekt.

De forskjellige poster.	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Herredsskatt innbetal i året	1 786 516	2 410 921	4 301 314	8 765 306	8 605 320
2. Kommunale avgifter (av handelsmenn m. v.).....	25 330	30 108	28 227	33 519	33 281
3. Renter	33 179	48 322	69 601	124 214	143 330
4. Inntekter av eien-dommer og annen formue	205 684	188 537	323 025	560 655	907 242
5. Inntekter vedkommende kirker og kirkegårder	35 203	34 876	36 678	41 085	38 503
6. Bidrag av Staten eller offentl. fond.	182 290	276 081	940 516	1 437 175	1 756 557
7. Bidrag av fylkes-kommuner	74 634	118 929	178 180	397 442	525 889
8. Gaver av spare-banker eller private	15 828	8 646	7 284	17 552	67 838
9. Refusjoner	98 160	112 589	193 041	372 167	543 766
10. Vedkommende provianteringsråd....	55 473	227 363	184 457	48 694	78 973
11. Andre inntekter..	21 320	12 944	28 407	117 153	45 603
12. Tils. ren inntekt..	2 533 617	3 469 916	6 290 730	11 914 962	12 746 302
13. Avdrag på eller inndragning av ute-stående kapitaler.	12 007	33 597	35 940	14 657	44 929
14. Lån	425 477	654 530	1 988 082	3 605 254	4 239 429

Utgift.

De forskjellige poster.	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Fylkesskatt (reparasjon)	249 549	304 752	374 063	453 996	866 596
2. Utgifter vedkommende herredsstyret	79 620	133 645	279 166	360 423	517 192
3. Retts- og politivesen.....	17 197	29 096	41 070	75 569	173 136
4. Veivesen	195 578	267 681	542 455	913 145	1 092 513
5. Skyss-, ferje- og kanalvesen.....	1 346	2 215	2 119	7 183	294 140
6. Sundhets- og medisinalvesen	83 325	243 715	231 147	171 042	498 266
7. Geistlighet og kirkevesen.....	186 851	283 083	252 444	413 881	564 418
8. Skolevesen.....	701 222	1 152 583	1 944 211	4 123 117	5 064 389
9. Folkeboksamlinger	2 907	3 760	5 686	6 419	5 962
10. Fattigvesen	383 319	424 694	654 145	753 157	859 888
11. Herredenes faste eiendommer (forsåvidt de ikke kommer inn under forannevnte administrasjonsgrener) ..	267 817	338 077	1 802 489	2 665 470	2 869 847
12. Bidrag til jernbaner.....	1 959	2 563	2 259	16 223	7 150
13. Renter av lån ...	133 745	145 226	230 131	275 972	479 580
14. Vedkommende prøvianteringsråd og dyrtidsforanstaltninger.....	78 691	329 211	776 261	1 176 094	983 889
15. Andre utgifter ...	229 354	91 879	364 901	1 314 396	516 072
16. Tils. ren utgift...	2 642 480	3 752 180	7 502 547	12 726 087	14 813 038
17. Avdrag på lån ...	145 078	231 904	317 226	701 213	1 258 455

Herredenes formue og gjeld.

Formue.

Hvori formuen — gjel- den består.	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Utestående kapitaler..	643 247	788 443	800 743	1 155 428	1 164 802
Verdi av faste eien- dommer:					
kommunelokaler.....	168 890	287 050	1 048 730	1 148 770	755 944
kirker med jordegods samt kirkegårder....	2 520 850	3 051 250	3 305 580	3 977 620	5 070 750
andel i prestegårdssbyg- ninger og klokker- gårder.....	116 100	180 300	207 600	378 800	416 200
skolehus og lærerjord. samt lærerboliger — eiendommer henhö- rende under den offentlige forsorg (fattiggårder, pleie- hjem o. l.)	2 558 650	3 288 030	3 957 050	5 767 440	8 543 640
eiendommer vesentlig tilhørende den kom- munale næringdrift.	246 700	407 740	681 140	388 500	625 800
andre faste eiendommer	1 411 678	1 374 548	3 068 938	4 825 158	5 180 928
Tils. verdi av ——	7 103 118	8 695 743	12 410 288	17 450 538	22 690 682
Annen formue som aktier og lign.	19 900	25 100	16 176	15 400	276 243
Sum av formue	7 766 265	9 509 286	13 227 207	18 621 366	24 131 727
Lånegjeld.					
Samlet beløp.....	2 835 210	3 187 634	6 018 345	15 458 418	27 628 716

Fylkeskommunens inntekter og utgifter.

Inntekt.

De forskjellige poster.	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Utlignet skatt for regnskapsåret tilsammen	530 298	579 062	720 441	1 181 017	1 529 967
Herav på de matr. eindommer henholdsvis for hvert av årene kr. 6.00, 5.00, 5.00, 5.00 og 5.00 pr. sk.-mark.....	167 114	153 190	139 266	139 272	139 274
på verker og bruk og lignende.....	63 184	80 872	121 175	166 745	200 693
på herredene etter fordeling	300 000	345 000	460 000	875 000	1 190 000
Inntekter av eiendommer og annen formue	31 904	36 677	28 424	25 570	5 291
Bidrag av Staten eller offentlige fond sammen	222 786	322 446	474 807	808 619	1 068 274
Herav til:					
det almindelige skolevesen.....	168 286	258 241	417 766	751 354	915 945
fylkes-, andre ungdoms- og aften-skoler	20 184	21 378	13 750	42 828	53 740
avlønning av fylkes-dyrlæger.....	4 300	6 676	7 908	10 437	7 293
landbrukskoler	30 016	34 876	35 383	4 000	74 363
landbruksvesen i øvrig	-	1 275	-	-	16 933
Andel i brennevinsamm-lagenes nettoover-skudd	19 946	28 208	15 000	-	-
Refusjoner tilsammen.	167 998	132 706	267 984	419 743	428 696
Desisjonsansvar	1	94	71	70	176
Annен inntekt	1 405	3 621	3 835	2 411	6 783
Tilsammen ren inntekt	974 338	1 102 814	1 510 562	2 437 430	3 039 187

Utgift.

Hovedpostene.	1915—16.	1916—17.	1917—18.	1918—19.	1919—20.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Regnskaps- og skatte- vesen.....	3 709	1 238	900	1 400	1 702
Fylkestingene	11 430	14 056	19 997	31 610	37 609
Rettss- og politivesen..	7 141	7 379	15 374	16 005	15 627
Fengselsvesen	6 632	6 632	6 632	6 632	6 632
Veivesen	191 188	204 305	313 610	378 094	679 554
Skyssvesen	756	672	530	198	951
Sundhets- og medisinal- vesen.....	96 601	90 736	140 806	188 002	184 295
Sinnssykes forpleining	160 129	190 732	260 398	358 923	404 892
Det almindelige skole- vesen.....	229 992	371 350	548 250	1 063 180	1 101 830
Fylkesskoler og aften- skoler m. v.	36 897	38 062	35 607	52 771	117 666
Abnormes forpleining og undervisning....	22 031	24 295	18 767	22 352	37 210
Landbruksvesen	71 230	82 579	79 613	125 247	135 612
Veterinærvesen	8 865	12 166	14 461	19 591	20 457
Premier for felte rovdyr	6 959	6 573	5 331	8 179	9 530
Bidrag til jernbaner ..	18 138	18 138	18 138	9 069	-
Renter av lån.....	32 842	36 871	35 418	59 124	78 091
Decisjonsansvar	-	15	38	74	150
Andre utgifter	886	8 716	14 630	74 329	40 486
Tilsammen ren utgift	905 426	1 114 515	1 528 500	2 414 780	2 872 294

Fylkeskommunens formue og gjeld ved regnskapsårets utgang.

År.	Formue.				Lånegjeld.
	Utestående kapitaler.	Verdi av faste eiendommer med inventar.	Annен formue.	Sum.	
	Kr.	Kr.		Kr.	Kr.
1915—16.....	17 036	1 378 000	-	1 395 036	780 850
1916—17.....	47 795	1 378 000	-	1 425 795	853 574
1917—18.....	11 117	1 378 000	-	1 389 117	988 758
1918—19.....	14 336	1 911 000	-	1 925 336	1 059 053

Herredenes samlede lånegjeld og sum av herredenes og fylkets lånegjeld sammenholdt med folkemengde samt antatt formue og inntekt.

År	Heiredskommunenes lånegjeld ved regnskapsårets utgang:			Sum av herredskommunenes og fylkeskommunens lånegjeld ved regnskapsårets utgang:			
	Beløp.	Pr. innbygger.	Pr. 100 kr. antatt formue.	Beløp.	Pr. innbygger.	Pr. 100 kr. antatt formue.	Pr. 100 kr. antatt inntekt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915—16....	2 835 210	20.21	1.58	3 616 060	25.78	2.02	9.88
1916—17....	3 187 634	22.56	1.43	4 041 208	28.61	1.81	7.30
1917—18....	6 018 345	40.93	1.96	7 007 103	47.66	2.28	6.81
1918—19....	21 697 127	145.04	5.12	22 756 180	152.12	5.37	17.03

Antall skattydere, deres formue og inntekt og utlignede skatter m. v.

(Se tabel side 117.)

Oversikt for herredene over antatt formue og inntekt sammenholdt med folke-
mengde samt over kommunale skatter sammenholdt med folkemengde og matrikkel-
skyld, formue og inntekt.

(Se tabel side 118.)

12. Arbeiderforhold.

Som følge av de forhold som krigen medførte for vår handel, industri og
skibsfart var der stor efterspørsel etter arbeidere, og dette bevirket her som
andre steder at lønningene steg ganske kraftig. Det var ikke vanskelig å få
arbeide enten man var faglært eller ikke.

Efterfølgende tabell (side 119) viser arbeidslønningene i 1920 sammenholdt
med 1915.

Men allerede ved periodens utgang innlededes et økonomisk tilbakefall som
var merkbart. Det gikk tilbake med skibsfarten, og flere industrielle bedrifter
måtte innskrenke eller helt nedlegge virksomheten. Dermed begynte arbeids-
løsheten å gjøre sitt inntog. Ikke minst her i fylket, hvor en del kommuner
er helt avhengige av bedriftslivet, merket man dette.

Alene ved igangsettelse av «nødsarbeider» i større utstrekning har man
kunnet beskjeftige de arbeidsløse.

År.	Antall skattydere.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		Den ved skatteligningen			Utlignet herredsskatt			Herav nedsatt og ettergitt.	De enkelte skolekretsers utredsler.	Fylkes-skatt utlignet på fylkets matrikkelskyld samt på verker og bruk.	Verkers og bruks bidrag		Samlet beløp av kommunale skatter, rubrikk 6, 8–11.
		antatte formue.	antatte inntekt.	Skattbar inntekt.	eiendoms-skatt.	skatt på formue og inntekt.	Til-sammen.				til skolevesenet.	til fattigvesenet.	
1915–16....	47 031	179273749	36 607 897	21 745 894	101 228	1 716 357	1 817 585	13 506	35 343	230 298	20 943	4 366	2 108 535
1916–17....	48 187	223165980	55 390 713	39 032 250	101 134	2 603 479	2 704 613	28 704	45 324	234 063	67 542	3 982	3 055 524
1917–18....	50 411	307202523	102837974	82 251 113	104 643	4 784 809	4 889 452	79 662	59 814	260 441	40 564	4 049	5 254 320
1918–19....	53 121	424000045	133640673	108936955	131 054	9 349 773	9 480 827	209 883	62 124	301 079	43 432	5 060	9 892 522

År.	Folke-mengde ¹	Matrik-kelskyld.	Antatt formue pr. inn- bygger,	Antatt inntekt pr. inn- bygger.	Utlignet herredsskatt.		Utlignet herreds- og fylkesskatt:		Samlet beløp av kommunale skatter (herredsskatt, fylkesskatt, skolekretser og utredsler, verkers- og og bruks bidrag.)							
					Pr. 1000 kr. antatt formue.	Pr. 100 kr. antatt inntekt.	På matrikkelen eller faste eiendommer.		På formue og inntekt Pr. skyld- mark. Beløp. P ct.	Pr. inn- bygger. Beløp.	Pr. skatt- yder. Pr. 1000 kr. antatt formue.	Pr. 100 kr. antatt inntekt.	Pr. 100 kr. skattbar inntekt.			
							Pr. 1000 kr. antatt formue.	Pr. 100 kr. antatt inntekt.								
		Mark.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1915—16.	140 260	27 872	1 278	261	1.80	6.41	16.19	11.89	88.81	2 108 535	15.03	44.83	1.18	5.76	9.70	
1916—17.	141 271	27 872	1 580	392	1.71	5.69	11.41	12.03	88.59	3 055 524	21.63	63.41	1.37	5.52	7.83	
1917—18.	147 033	27 875	2 089	699	1.78	5.15	7.09	13.10	92.91	5 254 320	35.74	104.23	1.71	5.11	6.39	
1918—19.	149 596	27 875	2 834	892	1.91	7.84	4.42	15.50	95.58	9 892 522	66.13	186.23	2.33	7.20	9.08	

¹ Efter beregnet hjemmehørende folkemengde ved begynnelsen av hvert av årene 1915, 16, 17, 18 og 19.

	1920.	1915.
	Pr. dag.	
	Kr.	Kr.
Jord-, sten- og cementarbeidere.....	15.00	-
Spinneriarbeidere, menn.....	13.42	3.65
Do. , kvinner.....	8.94	2.45
Veveriarbeidere, menn	13.60	3.90
Do. , kvinner	9.40	2.50
Hustømmermenn	15.00	4.90
Bygningssnekkere	15.00	4.35
Smedsvenner.....	14.25	4.25
Mureres	16.00	5.15
Malere	15.40	5.00
Skomakersvenner.....	14.10	4.15
Murerhåndlangere	14.15	4.40
Syrsker.....	7.40	2.45
Bakersvenner	15.92	4.30
Stenuggere	16.00	4.50
Platearbeidere	17.00	5.50
Møbelsnekkere	15.80	4.60
Båtbyggere	15.58	4.60
Grubearbeidere.....	17.25	3.30
Møllearbeidere	15.10	3.70
Skreddersvenner.....	13.23	4.35
Teglverksarbeidere	15.00	-
Jernstøpere	17.50	6.10
Formere	17.50	6.10
Sagbruksarbeidere.....	13.00	3.60
Garveriarbeidere.....	14.00	4.50
Motorfabrikkarbeidere	12.50	-
Sildearbeidere.....	11.00	-
Jernbanearbeidere	11.00	-
Papirfabrikkarbeidere.....	14.75	-

Det kan være av interesse å ha en samlet oversikt over hvordan befolkningen fordeler sig etter erhverv, hvorfor en sådan tas med her. Den er utarbeidet på grunnlag av folketellingen 1920 og gjelder kun personer over 15 år.

Jordbruk (herunder gartneri og hovedyrkning)	24 561	personer motsvarende	23.93	pct.
Skogbruk	325	— « —	0.32	«
Fiskere	4 215	— « —	4.11	«
Håndverk	5 212	— « —	5.08	«
Industri for øvrig.....	10 529	— « —	10.26	«
Forretningsvirksomhet...	3 120	— « —	3.04	«
Sjøfart.....	2 343	— « —	2.28	«
Jernbane-, post- og telegraffunksjonærer og arbeidere.....	1 072	— « —	1.05	«
Almindelig landtransport (vognmenn, bileiere m.v.)	545	— « —	0.53	«
Innmateriell virksomhet (lærere, lærerinner m.v.)	1 773	— « —	1.73	«
Husarbeide for fremmede (husbestyrerinner, tjenere m. v.).....	4 251	— « —	4.14	«
Gifte husmødre, uten selvstendig bierhverv	25 807	— « —	25.15	»
Hjemmeværende døtre og andre kvinnelige slektinger	7 266	— « —	7.08	«
Rentenister og pensjonister m. v. (herunder privat forsørgete elever og andre voksne privat forsørgete)	11 527	— « —	11.23	«
Livsstilling hvorom oplysning ikke er meddelt	76	— « —	0.07	«
<hr/>				
Tilsammen	102 622			

Av begravelses- og understøttelsesforeninger var der ved femårets utgang følgende:

Foreningens navn.	Stiftet.	Medlemsantall i 1920.	Utbetalt bidrag i 1920.
			Kr.
Tricotagearbeiderens Syke- og Begravelseskasse, Hop.....	1892	234	9 685.36
Arne fabrikkers pensjonskasse.....	1892	63	30 280.00
Jondal Sjømanns-understøttelseforening.....	1907	30	-
Laksevaag begravelsesforening.....	1889	443	1 640.00
Nesttun—Osbanens funksjonærers understøttelseskasse	1910	27	215.00
Ullensvang sykepleis- og tuberkuloseforening	1911	400	50.00

13. Slutning.

Her tas med en opgave utarbeidet etter innberetninger fra sorenskriverne og lensmennene over utpantninger, eksekusjoner og tvangsauskjønner i femåret. Det vil av denne ses at utpantningene for skatter har hatt en enorm stigning sammenholdt med forrige femårsperiode.

For andre utpantninger og for eksekusjoner er der også en merkbar stigning.

Jeg tar også med her en opgave over brandforsikringsselskap ved utgangen av 1920, over sparebanker og andre banker ved utgangen av 1921.

(Se tabeller side 123—126.)

Sociale forhold.

A v k r e t s s y k e k a s s e r var der ved utgangen av 1920 54, nemlig én i hvert herred, og dessuten Salhus og Eksingedalen kretssykekasser. Det samlede medlemsantall i 1920 var 22 368. Inntektene var kr. 1 284 874.00 og utgiftene kr. 1 183 167.00, svarende til henholdsvis kr. 57.44 og kr. 52.90 pr. medlem. Lægehonorar pr. medlem utgjorde kr. 17.67.

A v godkjente private sykekasser var der 2, Alvøens syke- og begravelseskasse og Fana trikotagearbeideres syke- og begravelseskasse. Førstnevnte hadde ved utgangen av 1920 160 medlemmer og sistnevnte 226 medlemmer. Inntektene var henholdsvis kr. 10 066.00 og 11 507.00, svarende til kr. 62.91 og kr. 50.92 pr. medlem, og utgiftene kr. 7 026.00 og kr. 10 243.00, svarende til kr. 43.91 og 45.32 pr. medlem.

E d r u e l i g h e t s t i l s t a n d e n må betegnes som meget god. I 1920 var der 203 drukkenskapsfører, derav 157 arrestasjoner. Drukkenkapspromillen — beregnet etter den tilstedevarende middelfolkemengde for årene 1916—20 — var for 1916 1.9, 1917 1.2, 1918 0.5, 1919 1, 1920 1.3.

Det kan tilføies at ved folkeavstemningen 5 og 6 oktober 1919 om forbud mot tilvirkning, innførsel og omsetning av brennevin og sterke (het) vin stemte 37 900 for forbud og 8 982 mot forbud.

F o l k e m e n g d e n s b e v e g e l s e har etter «Statistisk Årbok» stillet sig sådan for 1916—1920.

År.	Inngåtte ekteskap.	Levende fødte.	Dødfødte.	Døde.	Fødselsoverskudd.	Antall personer som er utvandret.
1916.....	656	3 786	70	2 001	1 785	192
1917.....	547	3 388	74	1 920	1 468	81
1918.....	702	3 337	77	2 700	633	18
1919.....	-	-	-	-	-	94
1920.....	-	-	-	-	-	196
Tilsammen	1 905	10 511	221	6621	3 886	581
I perioden 1911—1915	2 815	18 186	381	9 908	8 278	3 080

Utpantninger for skatter, andre utpanntninger, eksekusjoner, tvangsauksjoner over fast gods og over løsøre har stillet sig således:

Art.	1916.		1917.		1918.	
	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.
		Kr.		Kr.		Kr.
Utpantninger for skatter.....	4 694	416 264.04	5 655	745 369.52	6 327	2 314 311.46
Andre utpanntninger.	32	3 245.65	46	80 353.29	75	88 161.90
Eksekusjoner.....	244	99 852.06	148	78 025.56	202	408 750.68
Tvangsauksjoner (beløpene gjelder her tilslagssummen).						
a) over fast gods....	14	67 350.00	4	8 000.00	8	87 400.00
b) over løsøre	17	45 911.00	11	20 974.00	10	8 392.00
hvorav over fartøier	2	29 270.00	-	-	-	-

1919.		1920.		Tilsammen 1916—1920.		Tilsammen 1911—1915.	
Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.	Antall.	Beløp.
	Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
7 324	2 857 933.67	9 193	2 967 385.45	33 193	9 301 264.14	23 619	796 362.45
50	28 916.16	82	185 486.00	285	386 163.00	426	193 805.51
371	1 404 485.81	590	2 434 340.80	1 555	4 415 454.91	2 424	1 011 785.98
11	277 585.00	15	217 600.00	52	657 935.00		Opgaver foreligger
10	89 736.00	18	92 529.00	66	257 542.00		ikke.
1	20 000.00	2	20 000.00	5	69 270.00		

B r a n d f o r s i k r i n g s s e l s k a p.

Selskapets navn (og i hvilket herred hovedkontor).	Opprettet.	Forsikringssum 31 desember 1920.			Premie inklusive utlignet tilskudd 1916—1920	Utbetalte erstatninger i femåret 1916—1920.	Samlet formue (reservefond, avsetninger og beholdninger).
		For hus alene.	For løsøre alene.	Tilsammen.			
Å s a n e: Hamre og Alversund brandassuranceforening.....	1869	Kr. 12 113 001.00	Kr. 7 066 755.00	Kr. 19 179 756.00	Kr. 59 598.36	Kr. 43 274.07	Kr. 87 207.30
F a n a: Fana herreds brandforskringsinnretning.....	1903	-	Kr. 3 223 645.00	Kr. 3 223 645.00	Kr. 12 636.04	Kr. 1 845.60	Kr. 28 234.37
F i t j a r: Fitjar brandassuranceforening.....	1898	Kr. 1 661 585.00	-	Kr. 1 661 585.00	Kr. 3 936.00	Kr. 700.00	Kr. 7 251.55
F u s a: Fusa herreds forsikringsinnretning ...	1875	Kr. 13 174 930.00	Kr. 3 774 930.00	Kr. 16 949 860.00	Kr. 56 603.74	Kr. 6 600.00	Kr. 79 676.10
H a u s: Haus brandassuranceforening.....	1867	Kr. 5 609 375.00	Kr. 3 904 200.00	Kr. 9 513 575.00	Kr. 33 732.74	Kr. 11 791.00	Kr. 85 965.31
J o n d a l: Tørviksbygdens innboassurance....	1903	-	Kr. 364 400.00	Kr. 364 400.00	Kr. 1 052.00	Kr. 25.00	Kr. 2 295.00
K v a m: Kvam husetrygdelag.....	1874	Kr. 496 503.00	-	Kr. 496 503.00	Kr. 17 514.97	Kr. 7 236.08	Kr. 24 106.85
Brandforsikringen «Kvam» (Innbo og løsøre)	1893	-	Kr. 1 300 260.00	Kr. 1 300 260.00	Kr. 10 594.33	Kr. 6 185.00	Kr. 29 869.13
K v i n n h e r a d: Kvinnherad gjensidige brandforsikring	1871	Kr. 58 443 480.00	Kr. 20 494 310.00	Kr. 78 937 790.00	Kr. 204 430.76	Kr. 58 598.00	Kr. 936 157.00
L i n d å s: Lindaas-Masfjordens brandassurance	1857	Kr. 28 262 057.00	Kr. 4 808 579.00	Kr. 33 070 636.00	Kr. 75 890.69	Kr. 55 322.60	Kr. 91 121.47
R ø l d a l: Røldal brandassurancelag	1914	Kr. 427 890.00	-	Kr. 427 890.00	Kr. 2 139.45	Kr. 4 500.00	Kr. 1 897.14
U l l e n s v a n g: Ullensvang brandassurance ..		-	-	Kr. 17 196 630.00	Kr. 72 705.19	Kr. 2 645.19	Kr. 275 395.29
U l v i k: Ulvik brandforsikringsselskap.....	1870	Kr. 8 011 160.00	Kr. 2 179 120.00	Kr. 10 190 280.00	Kr. 39 117.85	Kr. 0.00	Kr. 107 532.18
V o s s: ——							
husavdelingen	1865	Kr. 10 977 104.00	-	Kr. 10 977 104.00	Kr. 38 359.03	Kr. 5 945.00	Kr. 110 797.70
løsøreavdelingen	1892	-	Kr. 41 476.45	Kr. 41 476.45	Kr. 17 383.25	Kr. 3 067.00	Kr. 34 004.38
V o s s e s t r a n d: Vossestrand brandforsikrings-selskap.....	1890	Kr. 2 515 000.00	Kr. 412 000.00	Kr. 2 927 000.00	Kr. 9 950.00	Kr. 0.00	Kr. 36 730.00

Hordaland fylke.

P r i v a t b a n k e r .

Navn.	Innbetalt aktiekapital.	Reserve-fond.	Andre fond.	Netto-inntekt i 1921.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
a) med forvaltningskapital over 5 millioner kroner.				
Voss Vexel- og Landmannsbank...	500 000.00	500 000.00	85 000.00	132 559.60
Fane Privatbank	2 000 000.00	-	-	128 779.63

Navn.	Når trådt i virksomhet.	Forvaltningskapital i 1921.	Netto-inntekt i 1921.
		Kr.	Kr.
b) med forvaltningskapital under 5 millioner kroner.			
Strandebarm Kreditbank	1/2 1918	467 183.00	8 582.00
Varaldsøy Privatbank.....	1/2 1906	519 246.00	3 198.00
Ølve og Hatlestrand Privatbank	1914	517 119.00	5 724.00
Skåneviks Privatbank	1905	2 683 557.00	61 194.00
Valestrand Do.	1/6 1918	193 659.00	4 211.00
Bømmel Do.	6/1 1908	467 515.00	3 392.00
Søndhordlands Privatbank	1918	1 442 088.00	36 591.00
Tysnes Do.	5/1 1909	520 977.00	4 117.00
Os Do.	21/1 1888	1 893 597.00	16 832.00
Arne Do.	20/4 1918	2 535 865.00	47 939.00
Hordabanken, Syltavåg.....	20/5 1916	1 814 863.00	37 327.00
Røldal Spareforening.....	2/1 1906	298 955.00	3 257.00
Ullensvang Privatbank	25/12 1870	3 846 676.00	64 217.00
Odda Sparesamlag.....	1882	1 329 471.00	23 141.00
Odda Kreditbank	1/1 1918	3 731 953.00	85 976.00
Tyssedal Do.	1/8 1917	753 991.00	15 376.00
Ulvik Privatbank	19/8 1918	778 673.00	10 142.00
{Kvam Do.	1884	2 184 820.00	21 014.00
{Aalvik Industri og Handelsbank.....	1919		
Jondals Privatbank	10/10 1900	1 516 915.00	10 891.00
Herands Ørebanks.....	8/3 1877	673 854.00	4 211.00

S t ø r r e s p a r e b a n k e r .

	Formue.	Samlet forvaltnings- kapital ved utgangen av 1921.
	Kr.	Kr.
Kvinnherad	211 926.00	4 166 017.00
Stord	231 723.00	3 408 867.00
Fusa	228 217.00	3 069 574.00
Fana	291 001.00	6 076 852.00
Haus	299 184.00	3 835 934.00
Kinsarvik	629 699.00	8 789 418.00
Voss	647 223.00	9 226 145.00

M i n d r e s p a r e b a n k e r .

	Antall innskytere.	Samlet forvaltnings- kapital ved utgangen av 1921.
		Kr.
Strandebarm.....	2 490	2 935 259.00
Skånevik.....	2 292	1 830 008.00
Etne.....	1 435	1 228 958.00
Ølen.....	1 224	1 000 116.00
Eid.....	1 170	950 983.00
Fjære.....	1 822	1 629 733.00
Moster.....	1 300	1 258 693.00
Bømlo	879	1 821 867.00
Bremnes	2 706	2 167 961.00
Fitjar.....	1 427	898 323.00
Tysnes.....	2 401	1 802 977.00
Samnanger	1 845	907 356.00
Sund-Austevoll	2 287	1 784 870.00
Fjell.....	691	540 158.00
Bruvik.....	3 595	2 896 655.00
Hosanger	1 593	1 274 880.00
Hamre og Åsane	2 002	984 113.00
Alversund.....	901	783 032.00
Herdla.....	1 905	1 544 845.00
Manger.....	2 090	1 632 503.00

	Antall innskytere.	Samlet forvaltnings- kapital ved utgangen av 1921,
		Kr.
Lindås.....	2 467	1 181 789.00
Austrheim og Fedje	1 128	825 580.00
Masfjorden.....	1 865	565 914.00
Odda	993	638 364.00
Vikøy	1 673	1 878 490.00
Evanger	1 490	1 146 324.00
Vossestrand	1 247	1 346 604.00

Sundhets- og medisinalvesen.

Om sykdom og dødsfall finnes utførlige innberetninger fra distriktslægene trykt i den offisielle statistikk. Når undtas den strenge influensaepidemi («spanskesyken») høsten 1917, har der ikke her i fylket optrådt ondartede epidemier som har krevet særlige foranstaltninger av det offentlige.

Fylket har ikke eget sykehus og heller ikke epidemilasarett. Patienter fra fylket innlegges på Bergens sykehus når det gjelder smittsom sykdom. Et epidemilasarett finnes i Odda. Det eies og vedlikeholdes av Odda kommune, mens fylket bekoster driften. Allerede i 1914 blev der reist spørsmål om bygging av eget sykehus for fylket, og da et sådant senere har vist sig stadig mere påkrevet, blev der av fylkestinget i 1920 nedsatt en komité til å utrede saken nærmere.

Fylket har eget sinnessykeasyl på Valen i Sunnhordland. Det er autorisert for 181 patienter og hadde pr. 1 januar 1920 en verdi av kr. 1 606 668.00, gård, besetning, kraftstasjon og inventar iberegnet. I 1916 vedtok fylkestinget å gå til utvidelse av asylet, som, når det er ferdig, vil gi plass til 42 patienter.

Dertil kjøpte fylket i 1920 Handeland gård, som ligger ca. 2 km. fra Valen asyl. Det er en av de største gårder i fylket. Eiendommen skal tjene som kolonigård for sinnessyke, og der er foreløpig plass for 12 patienter.

Videre har fylket 2 tuberkulosehjem, «Ekely» på Valen i Sunnhordland, med plass til 21 patienter, og «Fagerlid» på Nestun i Midhordland, med plass til 14 patienter. De hadde pr. 1 januar 1920 en verdi av henholdsvis kr. 72 000.00 og 52 000.00.

Skolevesenet.

Foruten de skoler som er tatt med foran under kap. 1 og kap. 6 må også nevnes husmorskolen. Der var ved femårets begynnelse 3 husmorskoler i fylket, nemlig Leirvik, Ænes og Hjeltnes, hvorav de to siste var private. Der har vært undervist i regning, norsk, kostlære, helselære, veving, sying og tegning, mat-, kjøkken- og husstell, havebruk og husdyrlære samt fjøs- og melkestell.

Ved Leirvik var der oprindelig plass til 20 elever, men i 1917 blev skolen utvidet til å ta 24 elever. Ved hver av de to andre skoler var der plass til 15 elever. Der har ved Leirvik årlig vært to kurser av 7 og 3 måneders varighet. Ved Ænes og Hjeltnes har der vært et kursus årlig av henholdsvis 7 og 8 måneders varighet. I femåret har der vært uteksaminert tilsammen ca. 280 elever. Leirvik husmorskoles hus — uten inventar — blev i 1920 taksert til kr. 90 000.00. Ænes husmorskole opførtes i 1917 og Hjeltnes i 1918.

I forbindelse med Leirvik husmorskole kan nevnes Leirvik gård, hvor husmorskolen ligger. Gården eies av fylket. Den har en besetning på 20 storfe, 4 ungdyr og 3 hester.

Om skolevesenet for øvrig har skoledirektøren meddelt følgende:

«Ved slutten av 5-året er talet på skulesokner 58 mot 56 fyrr, då Finnås er delt i 3 skulesokner. Her var 552 skulekrinsar mot 557 ved slutten av 1915. I mange bygder kunde ein gjera mykje for å få ein betre krinsskipnad framleides. Ein vilde få både betre og billegare skule på den måten.

Umgangsskulene er det no smart slutt med. Der er berre 9 umgangsskulular att mot 18 i 1915. Av umgangsskulane er no 3 i Bruvik og 6 i Mastfjorden. I 1915 var her 460 skulehus. Ved slutten av 1920 var der 482. Talet på leide rom var gjenge ned frå 94 til 74 i same tid.

Ein hev prøvt å få betre klasseskipnad enn fyrr. Der syner det seg og framgang. Ein vil sjå det av denne lista:

Krinsar der skulen var:

	Udelt.	2-delt.	3-delt.	4-delt.	5-delt.	6-delt.	7-delt.
I 1915	162	218	107	47	9	7	7
I 1920	115	221	101	69	18	8	19

I 1915 var der tilsaman 1 265 klassor og i 1920 1 455 klassor. Barnetalet var auka frå 22 952 til 23 715. Skulesøknaden var god. Fråværsprosenten var 5.02.

I 1919 og 1920 valde svært mange krinsar landsmål til hovudmål. Der var 372 landsmålkrisar og 180 bokmålskrinsar i 1920 mot 310 og 247 i 1915.

Skuletidi er auka mykje dei siste åri. Etter lov av 13 august 1915 er lågmållskuletidi 12 vikor um året i småskulen og 14 vikor i storskulen. Av dei 23 715 skuleborn hadde 19 350 born yver lågmållskuletid, og 10 745 av desse hadde 18 vikor skule eller meir. I 1915 hadde berre 2 655 yver 15 skulevikor årleg, og 17 321 born hadde berre 12 vikor skule eller mindre.

I 1915 var der 388 lærarar og 82 lærarinno i fylket. Ved slutten av 1920 var tilsett 522 lærarar og 191 lærarinno. Forutan desse var der millombils tilsett 40 menn og 23 kvinner som ikkje hadde noko lærarprøva. I same året var 39 lærarpostar utan lærar ifrå 3 til 6 månader, og 4 postar var utan lærar heile året.

Talet på lærarheimar er auka frå 168 i 1915 til 274 i 1920. Skal ein setta lovkravet um at alle lærarar skal ha lærarheim til 30 juni 1928, so lyt ein byggja pålag 500 lærarheimar til den tid.

I 1920 var her 74 lærargardar mot 56 i 1915.

Ein kann ikkje venta anna enn at utlogone til skulen hev vakse mykje denne tid. Dei samla utlogor til lærarløn er soleis auka frå kr. 576 257,- i 1915 til kr. 2 172 835.00 i 1920. Tvermålsløni for lærarane var pålag kr. 1 226.00 i 1915 og kr. 2 760.00 i 1920.

Utlogone åt fylkesskulekassa hev og auka mykje, frå kr. 231 613.85 til kr. 1 996 097.10 i same tid.

Folkeskulen hev i det heile havt stor framgang i 5-året. Samhugen for skulen hev vakse, og fleste herad hev gjort mykje for å få ein god skule. Det som no stend mest i vegen for framgangen er mangel på lærarar. Mange skular lid mykje under dette. Å få nok lærarar er den største skuleuppgåva som no ligg fyre.

Til framhaldsskulane og kveldsskulane hev der vore bra søknad i denne tid. Talet på framhaldsskular er pålag som fyrr. Når det ikkje er større, kjem det mest av at det er mest uråd å få lærarar til kortare kurser enn 24 vikor. Mange herad hev difor skipa slik framhaldsskular i det siste.

Ungdomsskulane er dei same som fyrr, og alle desse skular hev havt sers god søknad.»

Det har vært en vanskelig periode for den offentlige administrasjon, til hvilken der som følge av den vanskelige stilling vi befant oss i under krigen blev stillet store fordringer. Mangt og meget måtte den ta sig av.

Ikke minst her i fylket, med dets vidstrakte kystdistrikt, og hvor for øvrig mangeartede forhold gjør sig gjeldende, merket man dette.

Hordaland fylke, 15 mars 1923.

Friis Petersen.

